ХНТУ
ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Збірник IV Міжнародної науково-практичної конференції

2025

22 травня 2025 р.
Хмельницький - Херсон

COLLECTION OF MATERIALS

IV INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

«FINANCIAL INSTRUMENTS FOR SUSTAINABLE STATE DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF SYSTEMIC ECONOMIC TRANSFORMATION»

22th of May 2025

Khmelnytskyi - Kherson 2025

УДК 336.1:336.7
Ф 59

Ф 59 **Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації** : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. / за ред. Л. П. Сідельникової (22 травня 2025 р., м. Хмельницький – м. Херсон). – Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2025. – 361 с.

ISBN 978-617-8187-54-5 (електронне видання)

Рекомендовано до друку Науково-технічною радою
Херсонського національного технічного університету
(протокол № 2 від 30 червня 2025 року)

Організаційний комітет

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ:
Олена ЧЕПЕЛЮК - д.т.н., професор, лауреат Національної премії України імені Бориса Патона, ректор Херсонського національного технічного університету.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:
Лариса СІДЕЛЬНИКОВА - д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету.

КООРДИНАТОР КОНФЕРЕНЦІЇ:
Олена НОВОСЬОЛОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:
Сергій ЄКІМОВ – к.е.н., дослідник кафедри торгівлі та фінансів Чеського університету природничих наук у Празі (Чехія);
Анетта ЗЕЛІНСЬКА – доктор габілітована, професор Вроцлавського економічного університету (Республіка Польща);
Евангелос СІСКОС – д.е.н., професор кафедри міжнародних та європейських економічних досліджень Університету Західної Македонії (Греція);
Гіві БЕДІАНАШВІЛІ – д.е.н., академік Академії економічних наук, професор Тбіліського державного університету імені Івана Джавахішвілі, професор Європейського Університету (Грузія);
Ірина ГОНЧАРЕНКО – д.н. з держ. упр., професор, член-кореспондент Академії економічних наук України, завідувач кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету;
Павло ГРИГОРУК – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі Хмельницького національного університету;
Ірина ЛУК'ЯНЕНКО – д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри фінансів Національного університету «Києво-Могилянська академія»;
Олексій МІНЦ - д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та банківської справи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»;
Георгій РОГОВ – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова;
Марина СЛАТВІНСЬКА – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Одеського національного економічного університету;
Ніла ХРУЩ - д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького національного університету;
Інна ШКОЛЬНИК - д.е.н., професор, перший проректор Сумського державного університету;
Олена ВОЛКОВА – к.е.н., доцент, декан факультету міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу ХНТУ;
Юрій БЕЗДІТКО - к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;
Олена ЄРЕМЯН – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;
Тетяна ПІНЧУК – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;
Оксана ПОСАДНЄВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;
Надія ФЕДОРОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;
Таміла ЧИЖОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;
Тетяна ШРАМ – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ.

Збірник містить матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації», що відбулася 22 травня 2025 року на базі Херсонського національного технічного університету.

Видання розраховане на представників наукової спільноти, викладачів, фахівців у галузі фінансів, працівників органів державного управління, студентів закладів вищої освіти.

Відповідальність за достовірність цифрового матеріалу, фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори наданих матеріалів.

Висловлені у тезах доповідей думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії. Разом з тим, вважаємо можливим їх публікацію з метою обговорення.

ISBN 978-617-8187-54-5 (електронне видання)
© ХНТУ, 2025
© Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ…… 10

Kowalska M. THE ROLE AND STRUCTURE OF INTERNATIONAL CURRENCY NOTES IN THE CURRENT WORLD ECONOMY…… 10

Peterson E. THE MODERN TAXATION MODEL IN THE NETHERLANDS… 13

Голинський Ю. О. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЇХ РОЛЬ В ПОКРАЩЕННІ ПОДАТКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ…… 15

Граділь К. А., Сідельникова Л. П. ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ…… 19

Гузенко О. П. ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ТА ОСУЧАСНЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ» В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ…… 22

Зосимчук В. В., Сідельникова Л. П. ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…… 25

Кадала В. В. ОКРЕМІ СЕГМЕНТИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ…… 28

Кан М. В., Волкова О. В. МАЛИЙ БІЗНЕС ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ…… 31

Крисов А. І., Волкова О. В. ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…… 35

Намонюк В. Є. ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО ФІНАНСУВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ …… 39

Нечипоренко А. В. БОРГОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ…… 42

Осінній Є. Д., Посаднєва О. М. ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ…… 45

Петух А. О., Сідельникова Л. П. ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У МЕХАНІЗМІ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ…… 48

Помулєва В. М. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПДВ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ…… 51

Руденко В. В. РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ…… 54

Смолієнко В. О., Новосьолова О. С. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…… 57

Сопільняк Н. М., Волкова О. В. МИТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД…… 60

Старовойт А. А., Чижова Т. В. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА…… 63

Татамир Л. В., Чижова Т. В. ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ……..…. 66

Удова Л. О. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРІЇВ У 2025 РОЦІ…… 69

Цвєткова К. Є., Чунихина О. М. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОЗОРОСТІ ТА ПІДЗВІТНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ…… 72

СЕКЦІЯ 2. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ……...… 75

Dong Ni GAMIFICATION OF BANKING: NEW OPPORTUNITIES FOR THE FINANCIAL SECTOR……..… 75

Prokopiev Ivo RESILIENCE OF NATIONAL BANKING SYSTEMS IN THE CONTEXT OF GLOBALISATION……..… 78

Алієва Е. С. гизи, Бездітко Ю. М. ОЦІНКА КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ……..…… 81

Винник С. С., Ревак І. О. РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ…….…… 84

Вітковська А. Р., Сідельникова Л. П. ОЦІНКА СТАНУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ…….…… 87

Гаран О. О., Сідельникова Л. П. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ…… 90

Деркаченко Н. О., Корівчак А. М. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ЯК ГОЛОВНИЙ ВАЖІЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ КРАЇНИ…….. 93

Діденко А. Ю., Бездітко Ю. М. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ВІД КРИЗ ДО ФІНАНСОВОЇ МІЦНОСТІ…… 96

Житар М. О. БАНКИ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ: ОЦІНКА ВПРОВАДЖЕННЯ ESG-ПІДХОДІВ В УКРАЇНСЬКІЙ БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ……..… 99

Корогодова О. О. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ І КОНСОЛІДАЦІЯ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ……..… 102

Кравчук Ю. О., Новосьолова О. С. РЕСУРСНА БАЗА БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ…..… 105

Литвин О. С., Тарасюк А. В. ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІЦНЕННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ…… 108

Сільніченко Т. В., Посаднєва О. М. РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ…….…… 111

Ткаченко А. В., Посаднєва О. М. ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ…… 114

Штефан Л. Б. РЕГУЛЯТОРНИЙ ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР…… 117

Ярмусь В. А., Сідельникова Л. П. ВПЛИВ ВІЙНИ НА КРЕДИТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ……..……..…… 120

СЕКЦІЯ 3. СТРАТЕГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ…. 123

Дмитренко С. В., Волкова О. В. СТАН ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ…… 123

Кийко В. В., Іванова А. М. СТРАХУВАННЯ ТА ІНВЕСТИЦІЇ В УМОВАХ ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ……...…… 126

Щур Р. І., Припхан І. І. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ОСНОВ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ…….…… 129

СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ……..……...…… 133

Berzan M. CONTEMPORARY CHALLENGES FACING INTERNATIONAL STOCK MARKETS……..…… 133

Burcak O. PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE TURKISH STOCK MARKET…….…… 138

Борисенко І. А., Шишкіна О. В. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ДРАЙВЕР ЗМІНИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ…….……..… 142

Єгоричева С. Б. ІНФОРМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ЯК РІЗНОВИД СУПРОВІДНИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ…… 145

Соколова Є. А., Шуба М. В. «ЗЕЛЕНІ» ІНВЕСТИЦІЇ У СИСТЕМІ СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ……...… 148

СЕКЦІЯ 5. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ…… 151

Бавикіна Н. Д., Богданович О. А. ІНВЕСТУВАННЯ В ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ…… 151

Багрій С. О., Благой В. В. РОЛЬ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА…… 154

Бугай Д. Р., Волкова О. В. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ: МІЖ ЕФЕКТИВНІСТЮ ТА РИЗИКАМИ…… 157

Гельман І. С., Бездітко Ю. М. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ЗАСТОСУВАННЯ ІНДЕКСУ UBI…… 159

Гребень О. Ю., Олійник Н. М. ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА……..…… 162

Іванов В. Ю., Ковальов А. І. ФІНАНСОВІ ДЕСТИМУЛЯТОРИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ…… 165

Ковальова Є. П., Новосьолова О. С. ОЦІНКА ДИНАМІКИ ТА СКЛАДУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА…… 168

Козлова К. О., Благой В. В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ БУДІВНИЦТВА…… 171

Кужелєв М. О. КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ: УКРАЇНСЬКІ ПРАКТИКИ 174

Лісовська А. В., Благой В. В. ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СФЕРІ БУДІВНИЦТВА…… 177

Молінський В. О., Возняк Г. В. СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗМІЦНЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МСП В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ…… 180

Носова Н. І. УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СЕКТОРУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ФІНАНСОВА СКЛАДОВА…… 183

Осадча Т. Ю., Боровік Л. В. АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА РУШІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ……..… 186

Філозоп Ю. О. ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ…… 189

Чайка А. О., Новосьолова О. С. ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ТОВ «ОСП КОРПОРАЦІЯ ВАТРА»…… 192

Ярова Ю. М. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТА СПОСОБИ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЇ……..…… 195

СЕКЦІЯ 6. ОБЛІК, АУДИТ І АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ……. 199

Levkovets N. P. ACCOUNTING FOR ENTERPRISE INCOME IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT…… 199

Акімова Н. С., Янчева Л. М. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ОРЕНДИ ВІДПОВІДНО ДО МСФЗ 16……...… 202

Бараник В. С., Сарапіна О. А. ОБЛІК ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СИСТЕМІ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ……...… 205

Гордієнко Т. П., Шрам Т. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ.. 208

Гуменюк О. О., Пінчук Т. А. ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА……..…… 211

Замотєвська К. Г., Шрам Т. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА…… 214

Кудля А. А., Єремян О. М. ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ…… 217

Кузьменко А. О., Єремян О. М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ…… 220

Купчинова А. В., Головня К. О., Луценко О. А. ПЕРЕВАГИ ЦИФРОВОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ…… 224

Масальова Л. В., Єремян О. М. СУТНІСТЬ ТА СКЛАД ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА…… 227

Михайлова Н. В., Сарапіна О. А. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ НЕСТАНДАРТНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ…… 230

Михайлович О. Ю., Пінчук Т. А. АУДИТ РИЗИКІВ ШАХРАЙСТВА У РОЗРАХУНКАХ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ… 233

Мороз С. О., Пінчук Т. А. ДОКУМЕНТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ…… 236

Мочалін Н. І., Єремян О. М. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ДИНАМІКИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА …… 239

Панченко О. М. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В ОБЛІКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ЩОДО ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ…… 242

Поморцева В. Ю., Шрам Т. В. УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА…… 245

Риженко І. В., Шрам Т. В. ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТОВ «УКРАЇНСЬКІ РЕСТОРАЦІЇ»: ВИКЛИКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ…… 248

Романова Д. А., Пінчук Т. А. ВІДОБРАЖЕННЯ АМОРТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ…… 251

Штанько Н. В., Шрам Т. В. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОГО ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ…… 254

Ярошенко А. В., Єремян О. М. ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ…… 257

СЕКЦІЯ 7. УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ …… 263

Аленін А. С., Маренич Т. Г. ДОЦІЛЬНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ ТА ЗБУТОМ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ…… 263

Багрій С. О., Благой В. В. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ГЛОБАЛЬНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ…… 266

Багрій С. О., Благой В. В. СПОЖИВЧІ ТРЕНДИ ТА ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН НА РИНОК ТОВАРІВ І ПОСЛУГ…….…… 268

Беженар І. М. УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ СИСТЕМАМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ…….…… 271

Бородіна О. А. ПОВОЄННИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КОСОВО: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ…….…… 275

Вербицька Г. Л. ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО HR-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТА В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ…… 278

Вернигор А. Д., Федорова Н. Є. РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ…… 281

Возняк Г. В. ФІНАНСОВІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ… 284

Гергало М. В., Шандова Н. В. МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ МСП В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ……..…… 287

Головчин М. С., Федорова Н. Є. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ…… 290

Грішаков Д. С., Булавинець В. М. РОЛЬ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ…… 293

Дідковська Л. І. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВОДОКОРИСТУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЗА УМОВ ПОСИЛЕННЯ АРИДИЗАЦІЇ КЛІМАТУ……..…… 296

Дончак Л. Г., Шкварук Д. Г. ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД…… 299

Дороніна Я. А., Федорова Н. Є. АНАЛІЗ СВІТОВОГО АВТОМОБІЛЬНОГО РИНКУ: СТРУКТУРА, ЛІДЕРИ, ВИКЛИКИ……...…… 302

Дробот А. С., Хомутенко Л. І. ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНИХ АВТОМОБІЛІВ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ НА ЦЬОМУ РИНКУ…….…… 305

Ємельянова Д. С., Федорова Н. Є. ФАКТОРИ ВПЛИВУ «ЗЕЛЕНОГО КУРСУ» НА РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ……...…… 308

Зражевська А. М., Хомутенко Л. І. ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ 311

Ковальчук А. М. МАКРОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 315

Кравчук Ю. В., Федорова Н. Є. КРОСКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ..…… 318

Кричевська Т. О. СТЕЙБЛКОЇНИ У МІНЛИВОМУ СВІТІ: МІЖ КРИПТОАНАРХІЗМОМ ТА ГЕОПОЛІТИКОЮ…….…… 321

Маренич Т. Г. ОЦІНКА ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ПОТРЕБА В УНІФІКАЦІЇ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ……...…… 324

Матіяш Є. М., Булавинець В. М. ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ……...…… 327

Мульска О. П. ТРАНСФОРМАЦІЯ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ…. 330

Мунько А. Ю. КОРУПЦІЯ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ ЧИННИК ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: АКТУАЛІЗАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНКИ…… 333

Прокопенко К. О. УМОВИ ТА ВИКЛИКИ АГРОГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ ДІЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ……..…… 336

Рибась Д. Є., Мєшкова-Кравченко Н. В. ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ…… 339

Сороковий Д. О., Патицька Х. О. БАГАТОРІВНЕВЕ ВРЯДУВАННЯ ЯК МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМ РОЗВИТКОМ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ І ВИКЛИКИ АДАПТАЦІЇ……..…… 342

Стефанишин О. Б. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ 346

Тедіашвілі Д. Р., Федорова Н. Є. МІЖНАРОДНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ МСП В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ: ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДІ……..…… 349

Холявко Н. І., Гнедіна К. В. НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНА ЕКОСИСТЕМА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ…… 352

Чуєв Д. А., Молодецька К. В. МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ВЕБОРІЄНТОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ХАБУ……..…… 356

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Kowalska M.,
Master's in Finance,
Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Poland

THE ROLE AND STRUCTURE OF INTERNATIONAL CURRENCY NOTES IN THE CURRENT WORLD ECONOMY

International currency relations are one of the main components of international economic relations. The most important element of international currency relations is the currency system. There are national and world currency systems. The latter develops at the regional and global-world levels. In turn, regional, world and national currency systems actively interact with each other, forming a single integral system of international currency relations.

The functional features of currency relations are embodied in historically specific currency systems, which are a form of legal and institutional organization of currency relations.

Currency relations are closely related to internal monetary relations. Therefore, the evolution of international currency relations in a specific form repeats, as we will see below, the development of internal monetary circulation of countries. At the same time, currency relations do not exclude the national nature of the monetary mechanism of individual countries.

In the process of deepening the international division of labor and the development of economic ties, the integration of systems of national monetary relations and world monetary relations is taking place, and the functional differences between them are practically leveled.

The world monetary system is a form of organization of international monetary (monetary) relations that has historically developed and is fixed by an interstate agreement. It is a set of methods, instruments and interstate bodies through which mutual payment and settlement turnover is carried out within the world economy.

The world monetary system includes a number of constructive elements:

- world monetary commodity;
- exchange rate;
- currency markets and international monetary and financial organizations.

The world monetary commodity acts as a carrier of international monetary and monetary relations and is accepted by each country as an equivalent of the wealth exported from it. Historically, the first international monetary commodity was gold, later credit money (bills of exchange, banknotes, checks and deposits) began to be used in international settlements. In the 70s of the 20th century, special international and regional payment units appeared - SDR and ECU.

The set of all payment instruments that can be used in international settlements is called international liquidity. This is gold, freely convertible foreign exchange reserves of states and international money.

The second element of the world monetary system is the exchange rate. This is the exchange value of the national currency of one country, expressed in the monetary units of other countries. Exchange rates can be fixed (hard) and floating (flexible). The fixed exchange rate is based on monetary parity (the weight content of gold in national monetary units), floating exchange rates are not related to monetary parities, but are determined by comparing the purchasing power parities of currencies, that is, assessing the value of the same «basket» of goods in national money.

The third element of the world monetary system is the foreign exchange markets. The first such market was the gold market as a monetary commodity, where gold was sold on the basis of an official price fixed by an international treaty.

Thus, international monetary relations are an integral part of the global economic system, ensuring the interaction of national economies and contributing to

the development of world trade and investment. The monetary system, as a key mechanism for regulating these relations, is constantly evolving, adapting to changes in the world economy and politics.

The integration of national monetary systems into a single global structure contributes to the stability of international settlements and minimizes currency risks. At the same time, the national characteristics of monetary mechanisms retain their significance, emphasizing the uniqueness of each country in the global context. Thus, the effective functioning of the international monetary system requires a balanced interaction between national interests and global requirements, which is the key to the sustainable development of the world economy.

The formation and development of international monetary relations took place under the influence of historical events, stages of economic growth, crises and transformations of the world financial system. The transition from the gold standard to a system of floating exchange rates, the creation of the International Monetary Fund, the introduction of new international means of payment - all this indicates the flexibility and adaptability of the world monetary system to the challenges of the time. Changes in the political and economic environment force states to constantly review their currency strategies and relations with other countries.

In modern conditions, the digitalization of currency processes is becoming increasingly important. The development of financial technologies, the spread of electronic payment systems and the growing interest in central bank digital currencies (CBDC) are transforming traditional mechanisms of international settlements. This opens up new opportunities for accelerating and reducing the cost of cross-border payments, increasing the transparency of financial flows, but at the same time creates new challenges regarding regulation, security and currency sovereignty of countries.

References

1. Maggior M., Neiman B. Schreger J. International currencies and capital allocation». *Journal of Political Economy*. 2020. vol 128, no 6. P. 2019-2066.

2. Tooze A. The Rise and Fall and Rise (and Fall) of the U.S. Financial

Empire. *Foreign Policy.* 2021. URL: https://foreignpolicy.com/2021/01/15/rise-fall-united-states-financial-empire-dollar-global-currency Accessed August 13, 2021.

Peterson E.,
Master of Science in Economics,
Leiden Law School, Netherlands

THE MODERN TAXATION MODEL IN THE NETHERLANDS

The tax system plays a key role in shaping a stable economic environment, influencing both entrepreneurial activity and the social well-being of the population. In this context, the experience of the Netherlands, a country that combines a high level of taxation with effective administration mechanisms and transparent tax policy, attracts particular attention.

The Netherlands is considered one of the leaders in the European Union in the quality of tax regulation, digitalization of fiscal processes and support for innovative business. The country has created a favorable environment for small and medium-sized enterprises, and has also introduced a number of incentives to attract foreign investors. At the same time, the tax system here is complex and multi-component, which requires a deeper analysis of its structure and mechanisms.

The purpose of this study is to highlight the key elements of the Dutch tax system, determine the features of taxation of individuals and legal entities, and outline tax incentives aimed at supporting the innovative economy and entrepreneurship.

The Dutch tax system is one of the most developed and structured in Europe. It is based on the principles of fairness, transparency, progressivity and efficient administration, and its main goal is to ensure stable budget revenues while maintaining a competitive economic environment. The country’s tax system is based on a combination of high basic rates with a wide range of tax benefits and deductions,

which allows optimizing the tax burden, especially for representatives of small and medium-sized businesses, innovative companies, as well as for foreign professionals.

The Dutch tax system covers three main categories of taxes: income taxes (individuals and legal entities); value added tax (VAT); social contributions and other indirect taxes.

A feature of taxation of individuals in the Netherlands is the system of three-stage division of income (the so-called «Box 1», «Box 2» and «Box 3»), each of which has a separate tax base and rate. This approach allows for differentiation of taxation depending on the source of income - salary, investments, capital. For businesses, there is a corporate income tax, which has two rates - a reduced rate applies to the first part of the profit, and the main rate - to the amount exceeding a certain threshold. The Netherlands also actively uses tax breaks for innovative businesses, in particular through the «Innovation Box» regime, which allows for a significant reduction in taxes on income received from intellectual property and technologies.

In the field of indirect taxes, the main value is given to VAT (BTW), which has three rates: standard (21%), reduced (9%) and zero (0%) - for exports and certain types of goods and services. The VAT collection system is automated and closely linked to the accounting systems of enterprises.

Another important feature is the focus on e-administration - the vast majority of declarations are submitted online, and tax payments are often made automatically using integrated Belastingdienst (Tax Service) services. In addition, the Netherlands has an extensive network of international agreements on the avoidance of double taxation, which contributes to the active development of international business. For foreign specialists, there is a special benefit – «30% ruling», which allows for a certain period of time not to tax part of the income.

In general, the Dutch tax system combines a high level of state responsibility, an effective tax culture of citizens and incentives for the development of the knowledge economy and entrepreneurship, which makes it an example to study and imitate in the European tax space.

References

1. Klemm, A., Hebous, S., Waerzeggers, C. Capital Income Taxation in the Netherlands : IMF Working Paper WP/21/145. Washington : International Monetary Fund, 2021. 36 p.

2. Jesus, F., Amorim, J., Cepeda, C. Corporate Income Taxation Dynamics: A Comparative Analysis of Portugal, Germany, Belgium, The Netherlands, and Luxembourg. *Journal of Risk and Financial Management*. 2024. Vol. 17, No. 6. P. 1-21.

Голинський Ю. О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансового менеджменту,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
докторант, Державна установа «Інститут
регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
Національної академії наук України»,
м. Львів, Україна

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЇХ РОЛЬ В ПОКРАЩЕННІ ПОДАТКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

В умовах невпинного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та глобальної цифрової трансформації, система оподаткування зазнає докорінних змін. Податкова дисципліна, що визначається як ступінь свідомого та своєчасного виконання платниками податків своїх фінансових зобов’язань перед державою, є наріжним каменем економічної стабільності та сталого розвитку країни. Традиційні підходи до податкового адміністрування та контролю, незважаючи на тривалий період їх застосування, часто демонструють обмежену ефективність у протидії схемам ухилення від сплати податків та скороченні масштабів тіньового сектору економіки. У цьому контексті цифрові інструменти відкривають якісно нові можливості для підвищення рівня прозорості, оперативності, аналітичності та, як наслідок, загальної результативності податкової

системи, що безпосередньо сприяє зміцненню податкової дисципліни. Метою даної публікації є аналіз ролі та впливу сучасних цифрових інструментів на процес вдосконалення податкової дисципліни, спираючись на актуальні наукові публікації та практичний досвід.

Цифровізація податкової сфери є багатогранним процесом, що передбачає глибоку інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій (далі - ІКТ) в усі ланки взаємодії між фіскальними органами та суб'єктами оподаткування. Як зазначають Гончар Л. В. та Літвінов А. О. (2025), основними напрямами цифровізації податкової системи є автоматизація процесів, розвиток електронних сервісів та впровадження аналітичних інструментів для обробки великих масивів даних [1]. До ключових цифрових інструментів, що здійснюють значний вплив на стан податкової дисципліни, належать:

1. *Електронні податкові сервіси та електронний кабінет платника.* Ці цифрові платформи надають широкий спектр можливостей: від дистанційного подання звітності та реєстрації платником податків до отримання адміністративних послуг, онлайн-сплати податків та ведення захищеного електронного листування з контролюючими органами. Білей П. П. (2023) підкреслює, що цифровізація податкової системи, зокрема через розширення функціоналу електронних кабінетів, сприяє спрощенню процедур для платників, зменшує їхні трансакційні витрати та мінімізує корупційні ризики завдяки обмеженню безпосереднього контакту з податківцями [2, с. 50-51]. Це, в свою чергу, стимулює підвищення рівня добровільного дотримання податкового законодавства.

2. *Система електронного адміністрування податку на додану вартість (СЕА ПДВ) та електронні рахунки-фактури.* Запровадження СЕА ПДВ, що базується на обов'язковому обігу електронних податкових накладних, стало важливим кроком у напрямку боротьби з формуванням фіктивного податкового кредиту та схемами мінімізації ПДВ, відомими як «скрутки». Болдовська К. П., Тарасенко А. В. та Черниш Д. С. (2024) вказують, що сучасні технології, такі як

СЕА ПДВ, дозволяють податковим органам в режимі, наближеному до реального часу, відстежувати ланцюги постачання товарів та послуг, що суттєво ускладнює схеми ухилення від сплати цього податку та підвищує його збираність [3, с. 190].

3. *Технології аналізу великих даних (Big Data) та штучного інтелекту (AI) у податковому контролі.* Фіскальні органи накопичують значні обсяги інформації про фінансово-господарську діяльність платників. Застосування алгоритмів Big Data та методів машинного навчання уможливлює здійснення глибокого аналізу цих даних для виявлення нетипових операцій, прихованих ризиків ухилення від оподаткування та аномалій у поведінці платників. Це дозволяє перейти від суцільних перевірок до більш ефективного ризик-орієнтованого підходу, концентруючи увагу на потенційно недобросовісних суб'єктах. Ганзюк С. М. та Буднік Є. О. (2024) наголошують, що цифрова трансформація податкової системи України передбачає активне використання таких аналітичних інструментів для підвищення ефективності контрольно-перевірочної роботи [4, с. 107].

4. *Реєстратори розрахункових операцій (РРО) та програмні РРО (ПРРО).* Фіскалізація розрахункових операцій є дієвим інструментом для забезпечення повноти обліку доходів суб'єктами господарювання, особливо у сферах з високою часткою готівкових розрахунків. Впровадження РРО/ПРРО сприяє детінізації економіки, оскільки забезпечує передачу даних про кожну розрахункову операцію до податкових органів в електронному вигляді, що ускладнює приховування реальних обсягів продажів та, відповідно, заниження податкових зобов'язань.

5. *Автоматичний обмін податковою інформацією на міжнародному рівні.* В умовах глобалізації економіки та транскордонного руху капіталів, міжнародна співпраця у податковій сфері набуває критичного значення. Приєднання України до міжнародних ініціатив, таких як Загальний стандарт звітності (CRS), дозволяє ефективніше боротися з виведенням капіталів та

ухиленням від сплати податків через використання офшорних юрисдикцій.

Ефективність цифрових інструментів залежить не лише від їх технологічної досконалості, але й від створення сприятливого інституційного середовища, яке включає адаптацію нормативно-правової бази, забезпечення надійного захисту даних, підвищення цифрової грамотності населення та бізнесу, а також формування культури взаємної довіри між державою та платниками податків. Перспективи подальшого розвитку та інтеграції цифрових рішень у податкову систему України, як зазначають Гончар Л. В. та Літвінов А. О. [1], пов’язані з використанням хмарних технологій, блокчейну та подальшим розвитком штучного інтелекту, що є стратегічно важливим завданням для забезпечення сталого наповнення бюджету та прискорення економічного зростання країни.

Література

1. Гончар Л. В., Літвінов А. О. Цифровізація податкової системи: основні напрями та перспективи. *Ефективна економіка*. 2025. № 2. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.2.27

2. Білей П. П. Цифровізація податкової системи: сучасний стан, проблеми та перспективи. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4(70). С. 48-55. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04.048.

3. Болдовська К. П., Тарасенко А. В., Черниш Д. С. Цифровізація податкової системи: сучасні технології та їх застосування. *Обліково-аналітичний та економіко-фінансовий інструментарій управління сучасним підприємством*: міжнародний досвід: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф., 24 трав. 2024 р. Харків: ХНАДУ, 2024. С. 189-193.

4. Ганзюк С. М., Буднік Є. О. Цифрова трансформація податкової системи України. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університ*у. 2024. № 2(9). С. 104-110.

Граділь К. А., *здобувач*
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Податок на прибуток підприємств є одним з ключових елементів системи оподаткування вітчизняного бізнесу. Саме до механізму оподаткування прибутку було внесено найвагоміші зміни при запровадженні Податкового кодексу України. На рис. 1 розглянемо фіскальне значення податку на прибуток підприємств у ВВП і податкових надходженнях Зведеного бюджету України.

Рис. 1. Фіскальне значення податку на прибуток підприємств, % *

** Примітка. Складено автором за даними джерел [1; 2].*

Як свідчать дані рис. 1, фіскальна роль корпоративного прибуткового оподаткування в Україні впродовж останніх 20 років поступово нівелюється.

Зниження обсягів надходжень податку на прибуток у 2022 році на 33,2 млрд. грн., або 20,27%, стало, насамперед, наслідком скорочення ВВП у перший рік повномасштабної війни на 4,92% (або на 18,91% при розрахунку у доларовому еквіваленті). Для платників податку на прибуток, які не могли нарахувати та сплатити податок у зв'язку з обставинами повномасштабної війни, для запобігання порушень принципу справедливості в оподаткуванні у Податковому кодексі України була прописана вимога щодо підтвердження неможливості виконувати свої податкові обов'язки.

Разом з тим, істотний вплив на зниження обсягів мобілізації податку на прибуток у 2022 році здійснила така податкова новація, як створення нової, спеціальної третьої групи платників єдиного податку з дуже лояльними критеріями: граничним обсягом річного доходу до 10 млрд. грн. (з подальшим підняттям цієї межі); відсотковою ставкою – 2% доходу; дозволом займатися зазвичай забороненими для третьої групи видами діяльності. Такі доволі привабливі умови спонукали тимчасово перейти на спрощену систему оподаткування (з відповідною сплатою єдиного податку замість податку на прибуток підприємств) доволі значну кількість суб'єктів господарювання.

З 01.08.2023 року спеціальна група спрощеної системи була скасована, що відразу (наряду із збільшення обсягів ВВП), позитивно відбилося на фіскальних ефектах податку на прибуток підприємств, річні надходження якого зросли на 28,7 млрд. грн., або 21,98% порівняно з попереднім роком.

Крім того, у 2023 році були запроваджені більш жорсткі умови оподаткування прибутку банків:

- встановлення підвищеної базової ставки податку на прибуток у розмірі 50% (у т.ч. для сплати авансових внесків при виплаті дивідендів);

- заборона на врахування непогашених податкових збитків минулих років

у зменшення об’єкту оподаткування з правом на таке врахування, починаючи зі звітних періодів 2024 року до повного їх погашення.

Разом з тим, слід наголосити, що зазначені зміни в оподаткуванні прибутку банківських установ були внесені Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків» від 21.11.2023 р. № 3474-IX. Тобто, нарахування і сплата банками грошового зобов’язання з податку на прибуток за квартал, півріччя та три квартали 2023 року здійснювалося за ставкою 18%, а ставка 50% була застосована вже при перерахуванні податкових зобов’язань при складанні річної податкової декларації і, відповідно, підвищені суми податку на прибуток банків надійшли до бюджету лише у 2024 році.

Акцентуємо увагу, що впродовж 2023 року українські банки отримали майже 160 млрд. грн. прибутку, що вдвічі більше, ніж до повномасштабного вторгнення. Тому позитивні фіскальні очікування щодо запроваджених новацій в оподаткуванні прибутку банків цілком справдилися. Крім того, у 2024 році банки сплатили до бюджету на 88 млрд. грн., або 619,72% більше цього податку порівняно з попереднім роком, що вивело цей сегмент на друге (після приватних підприємств) місце у загальній структурі податку з питомою вагою 34,17%.

Вбачаємо за доцільне акцентувати увагу на сприятливих перспективах оподаткування легалізованого в Україні у 2020 році грального бізнесу. У 2021 році гральний бізнес сплатив 204,8 млн. грн.; у 2022 році - 730,9 млн. грн.; у 2023 році - 10,4 млрд. грн.; у 2024 році – 17,0 млрд. грн., що більше на 63,46%, ніж за попередній рік, і у 83 рази – ніж за перший. Фіскальний потенціал цього об’єкту оподаткування важко переоцінити, адже, за оцінками Національного банку України, місячний обіг грального бізнесу в Україні складає 12-15 млрд. грн.

Отже, цілком передбачуваним є переформатування у 2024 році структури мобілізованого податку на прибуток підприємств з посиленням фіскальних акцентів на прибутковий потенціал банківського та грального бізнесів.

Література

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. *Сайт Міністерства фінансів України*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/ (дата звернення: 15.05.2025).

2. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: https://openbudget.gov.ua (дата звернення: 15.05.2025).

Гузенко О. П.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ТА ОСУЧАСНЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ» В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Процес управління публічними фінансами (далі – ПФ) в Україні відбувається в умовах інституційних перетворень та наявних воєнних викликів. Ускладнюється система прийняття управлінських рішень через постійні негативні фактори впливу на ПФ, порушуються терміни виконання намічених заходів, що тягне за собою зниження рівня задоволення потреб країни. Постає питання, переосмислення рольового та сутнісного змісту ПФ, котрі суттєво впливають на подальший розвиток фінансово - економічного сектору країни. Виходячи з того, що ПФ представляють собою систему суспільних відносин, які пов’язані з формуванням, розподілом, перерозподілом, акумулюванням, використанням публічних коштів, в умовах інституційних трансформацій, постає питання уточнення складових сегментів їх характеристики. Зазначене твердження обґрунтовується складними умовами функціонування ПФ, впровадженням інституційних трансформацій, збільшенням вимог до їх функціональної ролі. Усе окреслене забезпечило визначення напрямку дослідження та свідчіть про його

сучасність.

Характерним є те, що ПФ були і залишаються доволі активним сегментом в наукових дослідженнях різного рівня. Заслуговують на увагу наукові праці таких вітчизняних вчених як В. В. Коровій [1], І. О.Луніна [2], Г. В. Возняк, Л. Я. Беновська, О. П. Мульска, І. З. Сторонянська [3] та інші. Проте в сучасних надзвичайних умовах розвитку ПФ України виникла необхідність більш поглибленого дослідження.

Перш ніж надати авторське бачення сутнісного змісту дефініції ПФ варто звернутися до існуючих наукових позицій. Їх узагальнення надало змогу встановити декілька під'їздів до розуміння дефініції ПФ, а саме:

- система фінансових відносин, що охоплюють формування, розподіл та використання грошових ресурсів, які контролюються та управляються державою або іншими публічними організаціями з метою задоволення загальних потреб суспільства та забезпечення ефективного функціонування державних установ і послуг;

- система формування, розподілу та використання грошових коштів, які спрямовуються на формування відповідних державних фондів, які покликані реалізувати різні соціально-економічні функції держави;

- суспільно-економічні відносини, які виникають у процесі утворення, розподілу (перерозподілу) і використання публічних фондів грошових коштів, пов'язаних із задоволенням усіх видів публічного інтересу та регулюються шляхом установлення імперативних приписів держави або органів місцевого самоврядування, які поширюються на учасників відносин у сфері господарювання усіх форм власності;

- економічні відносини (які формуються і відбуваються на засадах прозорості та відкритості) щодо формування і використання суспільнених фінансових ресурсів, які спрямовуються на забезпечення загальнонаціональних потреб.

Ми вважаємо, у надзвичайних умовах розвитку України дефініцію ПФ варто розуміти як сукупність суспільних відносин у фінансово-економічному публічному секторі країни, котрі здатні забезпечити функціонування публічних

фінансових грошових потоків різних економічних рівнів, на базі впровадження інституційних трансформацій, з урахуванням елементів моніторингу дотримання термінів їх адаптації, з метою протидії існуючим воєнним викликам та повного забезпечення виконання соціальних зобов'язань перед громадянами країни.

На нашу думку, такий підхід до розуміння сутнісного змісту дефініції ПФ має декілька переваг:

по-перше, окреслено наявність сукупності суспільних відносин у фінансово-економічному публічному секторі країни;

по-друге, враховано наявність публічних фінансових грошових потоків різних економічних рівнів;

по-третє, звернуто увагу на впровадження інституційних трансформацій в системі ПФ, з урахуванням елементів моніторингу дотримання термінів їх адаптації;

по-четверте, чітко визначено кінцеву мету функціонування ПФ в країні, котра потерпає від наявних активних воєнних дій.

На підставі вище зазначених аргументів можна зробити ряд висновків. ПФ відіграють важливу роль у збереженні фінансової стабільності країни, забезпечуючи контроль над цільовим використанням та розподілом грошових потоків, а також виступають важливим інструментом управління економікою, забезпеченням стабільності та розвитку суспільства на базі активної адаптації заходів інституційних трансформацій. Надане авторське тлумачення сутнісного змісту дефініції ПФ аргументовано наступними сегментами: наявністю сукупності суспільних публічних відносин в фінансово-економічному секторі країни; висвітленням функціонування публічних фінансових грошових потоків різних економічних рівнів, враховано наявні інституційних трансформацій з урахуванням моніторингового сегменту розкриттям кінцевої мети їх призначення.

Література

1. Коровій В. В. Державна фінансова політика : монографія. Київ : НТЕУ, 2021. 388 с.

2. Луніна І. О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання : монографія. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». 2020. 440 с.

3. Фінансові детермінанти економічного зростання регіонів і громад України в умовах нестабільності: погляд крізь призму поведінкової економіки : монографія / Г. В. Возняк, Л. Я. Беновська, О. П. Мульска, І. З. Сторонянська та ін.; за ред. Возняк Г. В. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2023. 557 с.

Зосимчук В. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Місцеве оподаткування є однією з ключових складових системи фінансування територіальних громад, що забезпечує їхню фінансову самодостатність, здатність забезпечувати належний рівень надання публічних послуг, реалізовувати місцеві стратегії і реагувати на виклики зовнішнього середовища. Фіскальні ефекти місцевого оподаткування безпосередньо впливають на економічну стабільність громад, підприємницьку активність, інвестиційний клімат, рівень соціального захисту населення.

З 2020 року найбільшу питому вагу в структурі системи місцевого оподаткування займає єдиний податок (табл. 1).

Таблиця 1

Структура місцевих податків і зборів
у місцевих бюджетах України у 2015-2024 роках, % *

Показники	Роки									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Податок на майно	59,12	59,11	55,25	51,24	51,64	49,46	48,10	43,64	43,83	41,93
Єдиний податок	40,52	40,61	44,47	48,44	47,94	50,25	51,48	56,02	55,80	57,70
Збір за місця для паркування транспортних засобів	0,22	0,16	0,15	0,16	0,16	0,12	0,14	0,12	0,15	0,15
Туристичний збір	0,14	0,13	0,13	0,15	0,27	0,17	0,27	0,22	0,22	0,23
Разом	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

* *Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

Як свідчать дані таблиці 1, домінантна частка доходів місцевих бюджетів України, що формується за рахунок місцевого оподаткування, забезпечується місцевими податками, сумарна частка яких складає понад 99,0%. Натомість фіскальний потенціал місцевих зборів залишається мізерним, що зумовлює їх маргінальний вплив на акумуляцію бюджетних ресурсів територіальних громад та обмежує їх функціональне значення у структурі місцевих доходів.

З таблиці 1 можна також зробити висновки про поступове зростання питомої ваги єдиного податку (з 40,52% у 2015 році до 57,70% у 2024 році) на тлі поступового зменшення частки надходжень від податку на майно (з 59,12% у 2015 році до 41,93% у 2024 році).

На рис. 1 розглянемо динаміку єдиного податку в період 2020-2024 років у розрізі регіонів України.

Дані рис. 1 загалом відтворюють тенденції з урахуванням показників регіонів-центрів ділової активності та територіальних громад, які релокували

свій бізнес під час повномасштабного вторгнення рф. Так, найвагоміші обсяги надходжень від єдиного податку акумулюють територіальні громади Дніпропетровської, Львівської, Харківської, Київської та Одеської областей, а також міста Київ.

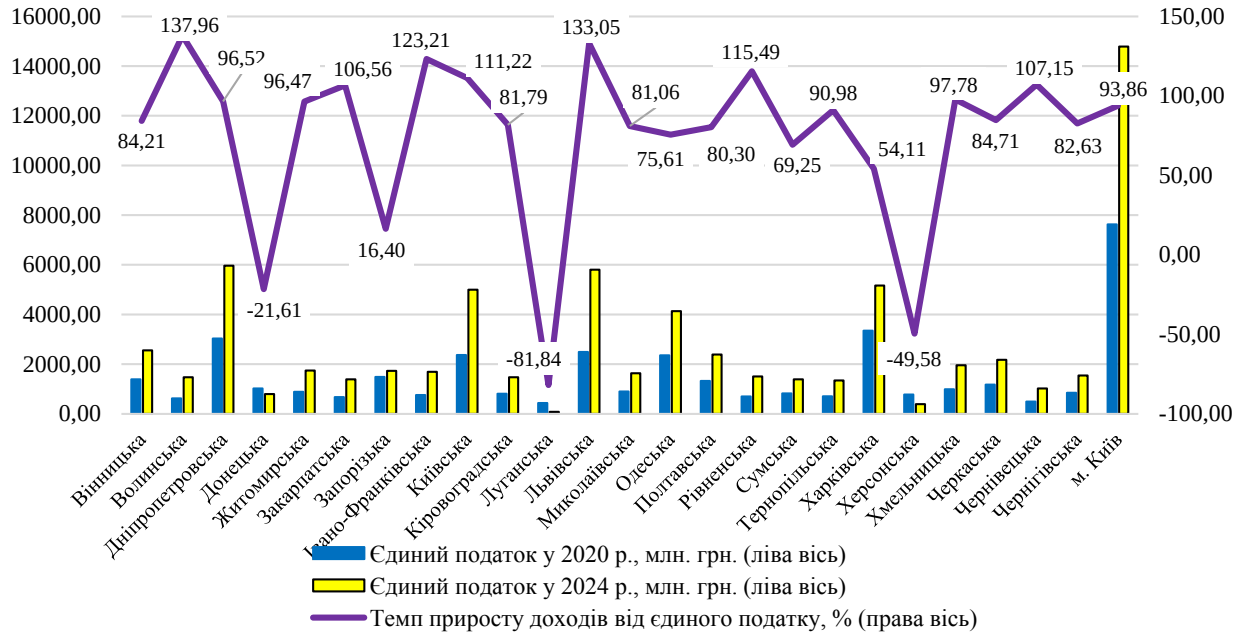

Рис. 1. Динаміка доходів до місцевих бюджетів від єдиного податку у розрізі регіонів України у 2020 та 2024 роках *

** Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

Об’єктивним чинником, який істотно збільшив обсяги мобілізованого єдиного податку у західних областях України, є масова релокація вітчизняного бізнесу з територій підвищеної небезпеки до умовно безпечних регіонів. Крім того, внутрішньо переміщені особи, які втратили професійні зв’язки з підприємствами, що були релоковані в інші регіони або взагалі припинили діяльність, часто вимушені розпочинати власний (зазвичай – малий або середній) бізнес чи сприяти розширенню виробничої діяльності вже існуючих суб’єктів господарювання на території нового місця проживання.

Отже, в регіонах підвищеної концентрації внутрішньо переміщених осіб та відповідної передислокації підприємницької діяльності, приріст надходжень єдиного податку у 2024 році значно перевищує показники 2020 року, а саме:

Волинська (+137,96%); Львівська (+133,05%); Івано-Франківська (+123,21%); Рівненська (+115,49%); Київська (+111,22%); Чернівецька (+107,15%); Закарпатська (+106,56%) області. Натомість регіони з найбільшою площею тимчасово окупованих територій демонструють найбільші втрати обсягів надходжень єдиного податку протягом досліджуваного періоду: Луганська (-81,84%); Херсонська (-49,58%); Донецька (-21,61%) області.

Зазначимо, що за результатами 2024 року фіскальна ефективність єдиного податку є найвищою за весь період дослідження, що свідчить про поступову адаптацію малого та середнього бізнесу до роботи в умовах невизначеності, зумовленої війною, відновлення ділової активності, посилення ролі підприємництва у підтримці національної економіки та популярність спрощеної системи оподаткування порівняно із загальною.

Література

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: https://openbudget.gov.ua (дата звернення: 18.05.2025).

Кадала В. В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна

ОКРЕМІ СЕГМЕНТИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

У надзвичайних умовах розвитку України гостро постає питання трансформаційних перетворень в системі управління публічними фінансами (далі – УПФ). Таке твердження витікає з того, що від дієвості системи УПФ залежить раціональний розподіл грошових потоків країни, котрі представлені бюджетним ресурсом. України знаходиться в стадії війни розв’язаної російською федерацією, що негативно вплинуло на розвиток фінансової

системи, знизило її результативність та вказало на необхідність вдосконалення правових регуляторів, які виступають базисом в системі формування, накопичення, розподілу та використання фінансового ресурсу. Наявні воєнні виклики в Україні негативно вплинули як на систему УПФ так, і на процеси здійснення контрольних дій за кожною ланкою зазначеного управляння. Беззаперечним є той факт, що законодавець не стоїть осторонь і постійно впроваджує правові ініціативи здатні покращити якісний рівень системи УПФ. Постало питання трансформаційних перетворень існуючи системи УПФ, котра задіяна в процесах фінансування заходів обороноздатності країни, забезпечення потреб збройних сил, економічного забезпечення тих громадян країни, які потребують першочергових соціальних виплат. Усе окреслене вказало на вибір напрямку дослідження та підкреслю його актуальність.

Очевидним є те, що питання трансформації системи УПФ не є новим, значний період часу знаходиться в колі наукових розвідок вітчизняних вчених. Серед них варто зазначити наукові розробки таких вчених як В. Сухонос, Ю. Гаруст, В. Миргород-Карпова [1], В. Сіденко, М. Скрипниченко, В. Пономаренко, І. Чугунов [2], І. Волохова, А. Лебеденко, В. Дем’янишин, В. Кнейслер [3]. Науковці доволі змістовно визначають проблематичні аспекти УПФ, проте фрагментарно зупиняються на процесах трансформації в контексті удосконалення та відповідності вимогам сучасного стану фінансової системи країни.

Нагадаємо, у більшості випадків науковці пропонують розуміти систему УПФ з позиції способів і прийомів, які залучають в управлінських циклах на основі суспільних економічних відносин, які спрямовані на формування, розподіл і використання публічних фінансів, необхідних для безперебійного функціонування держави, областей, районів, міст та територіальних громад. Основним ключовим правилом системи УПФ виступають принципи законності, доступності, відкритості, гласності та прозорості. Якщо один із принципів системи УПФ порушуються то виникають питання не лише зниження дієвості управлінських циклів, а, й виникає таке явище як порушення системі виконання

державою взятих на себе зобов’язань перед суспільством, що негативно впливає не лише на імідж країни яка воює, а й провокую порушення національних інтересів взагалі.

Доволі дієвим інструментом трансформації системи УПФ став процес цифровізації економіки країни. Таке твердження витікає з наступного: відбувся процес бюджетної транспарентності завдяки цифровим інструментам, а як наслідок, інформація про публічні фінанси стала більш доступною; цифровізація в контексті використання сучасних технологій надала змогу підвищити ефективність використання бюджетних коштів та публічних закупівель, оптимізувати витрати та покращити контроль за виконанням бюджетних зобов’язань, що позитивно впливає на фінансову безпеку держави; цифровізація забезпечила в певній мірі вплинула на збільшення податкових надходжень завдяки покращенню процесів адміністрування податків та зниженню рівня ухилення від оподаткування.

Водночас, варто звернути увагу на наявність викликів, які супроводжують систему УПФ з урахуванням платформи цифровізації. До їх складу доцільно включити: проблеми цифрового розриву, котрий має охоплювати сукупність технологічних, соціальних та регуляторних аспектів; відсутність потужного та якісного механізму кібербезпеки. Очевидним є те, що сучасна система УПФ вимагає створення і підтримки надійних інформаційних систем, здатних захистити конфіденційні дані від кібератак.

У надзвичайних умовах розвитку системи УПФ, з метою подолання існуючих викликів необхідно впроваджувати наступні заходи удосконалення: вести контроль за дотриманням принципів законності, прозорості та відкритості в період дієвості системи УПФ; ефективне УПФ має відповідати реалістичній інформаційній базі та мати за мету досягнення стратегічних цілей розвитку країни; удосконалити систему контролю, з метою досягнення якісного рівня системи УПФ, на базі розширення системи аудиту здійснювати заходи для встановлення рівня відповідності використання публічних фінансів.щодо відповідності.

Узагальнюючи вищевикладене варто зробити висновок, система УПФ суттєво впливає на життєдіяльність країни, яка воює. Впровадження трансформаційних перетворень, котрі мають на меті підвищення дієвості та ефективності системи УПФ має відбуватися не лише на базі європейських правових норм і стандартів, а, й з урахуванням запитів українського суспільства.

Література

1.Державне управління фінансовою системою України: концепція нової інноваційної моделі: монографія / В. В. Сухонос, Ю. В. Гаруст, В. В. Миргород-Карпова. Суми: Сумський державний університет, 2022. 212 с.

2.Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: монографія / В. Р. Сіденко, М .І. Скрипниченко, В. С. Пономаренко, І. Я. Чугунов та ін. ; за заг. ред В. Р. Сіденка. Київ: КНТЕУ, 2017. 648 с.

3.Модерні фінанси: глобальні виклики і сучасні тренди: монографія / І. Волохова, А. Лебеденко, В. Дем'янишин, В. Кнейслер та ін..;за ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Економічна думка, 2024. 1011 с.

Кан М. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Волкова О. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

МАЛИЙ БІЗНЕС ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Малий бізнес відіграє велику роль у формуванні економічного простору та безпеки країни. Підприємства малого бізнесу, як і раніше, залишаються найбільш гнучкими і легко лавіруючими в просторі, що постійно

змінюється.

Ситуація, що істотно ускладнилася після негативних впливів пандемії, а зараз в умовах військової агресії з боку сусідньої держави, висувають малий бізнес на перше місце за можливостями формування економіки країни. Адже завдяки активізації малих підприємств у держави виникає можливість отримувати податкові відрахування і цим наповнювати бюджет, створювати робочі місця, відбудовувати інфраструктуру та створювати можливості для розвитку регіонів [1].

Податковим кодексом для малих підприємств України визначено застосування як загальної, так і спрощеної систем оподаткування [2]. Правильний та обґрунтований вибір тієї чи іншої системи оподаткування є запорукою успішної підприємницькій діяльності.

Загальна система оподаткування для малого бізнесу є досить обтяжливою, оскільки передбачає сплату значної кількості податків, складні процедури їх бухгалтерського обліку та адміністрування. Проте основний податок стягується із чистого прибутку, тобто враховується результативність діяльності суб’єкта господарювання. Ця система не має жодних обмежень щодо кількості працівників, обсягів одержаних доходів, видів діяльності, тож надає широкі можливості для податкового планування та менеджменту.

Єдиний податок для малого бізнесу – це спрощена система оподаткування, яка дозволяє малим підприємствам сплатити податки в один платіж замість багатьох, зосередитися на розвитку власного бізнесу, а не на вирішенні складних питань оподаткування [4, с. 240].

Розглянемо за якими умовами суб’єкт підприємницької діяльності може використовувати норму законодавства стосовно спрощеної системи оподаткування (табл. 1).

Важливою умовою обрання групи платника єдиного податку є розуміння з ким приватний підприємець, або мале підприємство буде

вести розрахунки. Однією із умов обрання тої чи іншої групи є те, що суб'єкти господарювання, які обрали першу та другу групу не можуть везти розрахунки з юридичними особами. Тому для того, щоб вести господарську діяльність з юридичними особами, необхідно перейти або обрати третю групу єдиного податку.

Таблиця 1

Основні критерії вибору групи платників єдиного податку на 2024 рік*

Показники	1 група	2 група	3 група	4 група
Обсяг доходу	< 167 МРЗП в рік	< 834 МРЗП в рік	< 1167 МРЗП в рік	75% і більше складає частка сільськогосподарського товаро–виробництва
Наймані працівники	відсутні	< 10	не обмежено	не обмежено
Види діяльності	«роздрібний продаж» та «побутові послуги населенню»	«послуги», «виробництво/продаж товарів», «ресторанне господарство»	будь–які види діяльності, дозволені на спрощеній системі	мають право здійснювати діяльність виключно в межах фермерського господарства
Податковий період	1 рік	1 рік	1 квартал	1 рік
Терміни сплати єдиного податку	Авансовий внесок по 20-е число (включно) поточного місяця	Авансовий внесок по 20-е число (включно) поточного місяця	Протягом 10 календарних днів після граничного терміну подання декларації за квартал (чобто через 50 днів)	Щокварталу протягом 30 кал. днів після закінчення кварталу в розмірах від суми податку: -1 квартал - 10% по 30 квітня; - 2 квартал - 10% по 30 липня; - 3 квартал - 50% по 30 жовтня; - 4 квартал - 30% по 30 січня.
Строки подання звітності	60 календ. днів після закінчення року	60 календ. днів після закінчення року	40 календ. днів після закінчення кварталу	Не пізніше 20 лютого поточного року

**Примітка. Складено автором за даними джерел [1, 2, 3].*

Також серед нюансів вибору групи єдиного податку є обов’язковою умовою встановлення суб’єктом господарювання реєстратора розрахункових операцій (РРО) або програмного реєстратора розрахункових операцій (ПРРО). Наявність РРО є обов’язковою умовою для тих, хто обрав для себе 2 та 3 групу платників єдиного податку. Першій групі дозволяється не застосовувати касовий апарат [1].

Отже, малий бізнес - це опора економіки України, особливо в кризові періоди. Саме малі підприємства демонструють високу здатність до адаптації, сприяють зайнятості населення та наповненню бюджету.

Література

1. Іванишина О. С., Деміденко Л. С. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності: сучасний стан та напрями її вдосконалення. *Ефективна економіка.* 2020. № 5. URL: http://www.economy. nayka.com.ua/pdf/5_2020/89.pdf (дата звернення: 17.02.2025).

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755- VI. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 17.02.2025).

3. Сідельникова Л. П., Чижова Т. В., Якуша Я. В. Оподаткування суб’єктів підприємництва: навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2012. 424 с.

4. Чижова Т. В. Оподаткування малого бізнесу в Україні: фіскальний і стимулюючий потенціал. *Фінансово-облікова політика України в умовах європейської інтеграції: нові можливості та перспективи* : монографія / за заг. ред. Л. П. Сідельникової. Херсон : ФОП Вишемирський В.С., 2024. С. 235-252.

Крисов А. І., *здобувач*
Науковий керівник: **Волкова О. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Система державного оподаткування відіграє вирішальну роль у забезпеченні фінансової стабільності країни в умовах воєнного стану. Одним із ключових інструментів наповнення бюджету залишається акцизний податок, який не лише забезпечує значні надходження до державного та місцевих бюджетів, але й виконує важливу регуляторну функцію, впливаючи на споживчі пріоритети та ринкову поведінку.

У структурі податкових надходжень України акцизний податок традиційно займає важливе місце, формуючи ресурсну базу для фінансування соціальних програм, інфраструктурних проєктів та оборонних потреб. Особливо актуальним є вивчення фіскальної ефективності акцизного податку в умовах повномасштабної війни, коли змінюються обсяги споживання підакцизних товарів, зростають ризики тінізації економіки та ускладнюється адміністрування податкових зобов’язань.

Згідно з офіційною статистикою, у 2020-2024 роках спостерігалася помітна трансформація структури надходжень від акцизного податку внаслідок як внутрішніх економічних змін, так і зовнішньополітичних викликів. В умовах воєнного стану зазнали змін логістичні ланцюги, частина виробництва зупинена або переміщена, а попит на окремі категорії підакцизних товарів (зокрема, алкоголь, тютюн, пальне) відчутно змінився.

Особливу увагу привертає регіональна диференціація надходжень акцизного податку. У 2022-2024 роках найбільші

обсяги акумулювали бюджети тих регіонів, які залишились під контролем уряду, мали розвинуту інфраструктуру та адаптований до нових реалій ринок. Зокрема, стабільними залишались надходження з Київської, Дніпропетровської, Львівської та Одеської областей. Водночас у регіонах, що постраждали від тимчасової окупації (Луганська, Херсонська, Донецька області), відбулося суттєве скорочення податкових надходжень – подекуди на понад 50%.

З іншого боку, завдяки законодавчим змінам, зокрема, підвищенню ставок акцизу на тютюнові вироби та пально-мастильні матеріали, вдалося частково компенсувати втрати доходів. Також суттєвим чинником стало розширення електронного адміністрування та боротьба з контрабандою, що дозволило покращити контроль над обігом підакцизної продукції.

На рис. 1 наведено порівняльну динаміку надходжень акцизного податку до бюджету у 2020 та 2024 роках у розрізі основних товарних груп.

Таблиця 1

Динаміка надходжень акцизного податку
за товарними групами у 2020 та 2024 роках, %*

Товарні групи	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Тютюнові вироби	47,8	46,1	44,0	43,1	42,5
Пальне та енергоносії	31,2	32,7	34,5	36,2	38,6
Алкогольні напої	15,1	14,8	14,7	14,4	14,3
Електронні сигарети та рідини до них	2,9	3,2	3,3	3,4	3,5
Інші товари	3,0	3,2	3,5	2,9	1,1
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* *Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

У 2024 році фіскальна ефективність акцизного податку досягла одного з найвищих рівнів за весь період спостережень. Це свідчить

про здатність податкової системи адаптуватися до екстремальних умов, ефективність фіскального адміністрування та збереження податкової дисципліни з боку бізнесу. Водночас подальше підвищення ефективності потребує комплексного підходу – від вдосконалення механізмів контролю до стимулювання легальної реалізації підакцизної продукції.

На рис. 1 розглянемо динаміку акцизного податку в період 2020-2024 років у розрізі регіонів України.

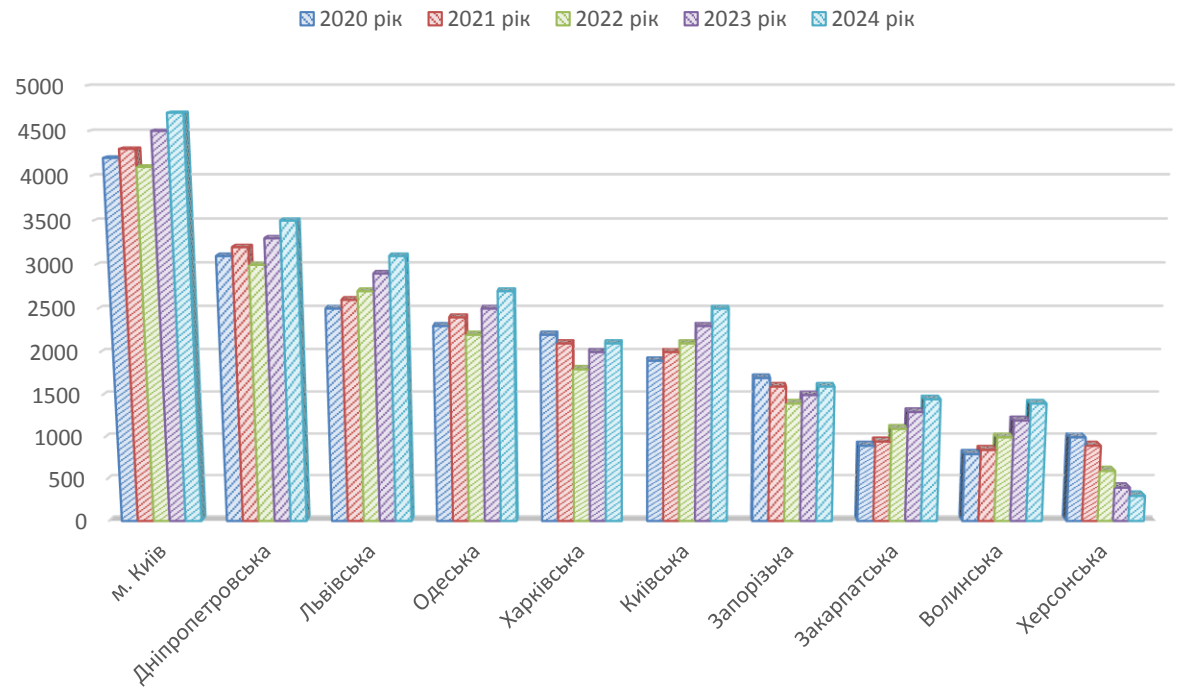

Рис. 1. Динаміка доходів до місцевих бюджетів від акцизного податку у розрізі регіонів України у 2020 та 2024 роках *

** Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

Дані рис. 1 загалом відтворюють тенденції з урахуванням особливостей регіонального розподілу ділової активності, споживчого попиту та релокації економічної діяльності в умовах повномасштабного вторгнення рф. Найвагоміші обсяги надходжень від акцизного податку акумулюють територіальні громади м. Києва, Дніпропетровської, Львівської, Одеської та Харківської областей, що зумовлено значним обсягом реалізації

підакцизних товарів (пального, тютюну, алкогольних виробів) та високою концентрацією транспортної інфраструктури, АЗС та підприємств роздрібної торгівлі.

Водночас об’єктивним чинником, який стимулював зростання надходжень від акцизного податку у західних регіонах України, стала масова релокація вітчизняного бізнесу, а також значний приплив внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Нові жителі збільшили локальний попит на товари повсякденного вжитку, зокрема пальне, що спричинило приріст надходжень акцизу. Крім того, в багатьох випадках релоковані підприємства та підприємці відновлювали діяльність саме у західних регіонах, що позитивно вплинуло на обсяг підакцизного обігу.

У 2024 році приріст надходжень акцизного податку у низці західних областей України суттєво перевищив рівень 2020 року. Найбільш динамічне зростання спостерігається у: Волинській області – +75%; Закарпатській – +61%; Львівській – +24%;

Висновки. Акцизний податок в умовах війни залишається одним із найстабільніших джерел наповнення бюджету. Його фіскальна ефективність зростає завдяки законодавчим змінам, цифровізації адміністрування та збереженню активності на ринку підакцизних товарів. Водночас регіональні диспропорції та загроза тіньового обігу вимагають подальшого посилення податкового контролю.

Література

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: https://openbudget.gov.ua (дата звернення: 18.05.2025).

Намонюк В. Є.,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародних фінансів,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО ФІНАНСУВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Деструктивний вплив російської агресії на українську економіку каталізував фундаментальну трансформацію підходів до державного фінансування, актуалізувавши потребу в інноваційних фінансових інструментах, зокрема зелених облігаціях, здатних одночасно забезпечувати економічну перебудову та досягнення кліматичних цілей. Емісійна активність на глобальному ринку зелених облігацій демонструє, що країни з підвищеними геополітичними ризиками можуть успішно залучати капітал під привабливими умовами за рахунок ESG-премії, яка частково компенсує суверенний ризик для інвесторів, орієнтованих на сталі інвестиції [3].

Макроекономічні передумови для впровадження зелених облігацій в Україні сформувалися внаслідок значного руйнування енергетичної інфраструктури, яке створило можливість для кардинальної модернізації енергетичного сектору на принципах сталості та децентралізації. За оцінками експертів, відновлення енергетичної системи України потребуватиме інвестицій обсягом понад 200 млрд дол. США, при цьому близько 60 % цих коштів може бути спрямовано на проєкти відновлювальної енергетики та енергоефективності, що відповідають критеріям зелених інвестицій [5]. Специфіка української ситуації полягає в необхідності синхронізації процесів відновлення з євроінтеграційними зобов’язаннями, включаючи досягнення цільових показників Європейського зеленого курсу та імплементацію Таксономії ЄС.

Структурні особливості зелених суверенних облігацій для фінансування відновлення України мають враховувати специфічні ризики воєнного періоду,

що вимагає адаптації стандартних Принципів зелених облігацій до надзвичайних обставин. Таксономія допустимих проєктів включає розширений спектр видів діяльності: від традиційних проєктів відновлювальної енергетики до інноваційних рішень екологічної реабілітації територій, постраждалих від воєнних дій, та розбудови циркулярної економіки. Критично важливою є розробка методології оцінки екологічного впливу проєктів в умовах обмеженого доступу до територій та врахування ризиків повторних руйнувань інфраструктури.

Фінансовий інжиніринг зелених облігацій в Україні потребує інноваційних підходів до ризик-менеджменту. Оптимальною бачиться емісія облігацій з терміном 15-20 рр. та гібридною структурою купонних платежів, що поєднує фіксовану ставку з плаваючим компонентом, прив’язаним до досягнення кліматичних цілей. Механізм «sustainability-linked bonds з step-down купоном» може забезпечити економію бюджетних коштів до 100-150 базисних пунктів при досягненні KPI зі скорочення викидів та збільшення частки відновлювальної енергії [4].

Технологічна інфраструктура моніторингу набуває критичного значення для забезпечення довіри інвесторів. Впровадження цифрових платформ з супутниковим спостереженням, автоматизованими системами обліку та блокчейн-технологіями може підвищити кредитний рейтинг облігацій та знизити вартість капіталу. Система верифікації в реальному часі дозволить інвесторам відстежувати прогрес у досягненні цілей сталого розвитку.

Макрофіскальні аспекти характеризуються балансуванням між потребами фінансування відновлення та зобов’язаннями з обслуговування боргу в контексті зростання боргового навантаження до 90-100% ВВП. Зелені облігації з оптимізованою структурою погашення забезпечують фіскальну стійкість навіть за песимістичними сценаріями [2]. Інтеграція механізмів катастрофічних облігацій та деривативів на погоду у структуру зелених облігацій може забезпечити додаткові гарантії для інвесторів та знизити премію за ризик.

Інституційна архітектура забезпечує гармонізацію з європейськими

стандартами. Створення Національного агентства з розвитку зеленого фінансування для координації емісійної діяльності та стандартизації процедур підвищує ефективність використання облігацій. Розробка національної системи сертифікації, сумісної зі стандартом зелених облігацій ЄС, відкриває доступ до ширшого кола інвесторів [1].

Стратегічні перспективи розвитку ринку зелених облігацій в Україні тісно корелюють з процесами євроінтеграції та участю у глобальних ініціативах з декарбонізації економіки, що створює можливості для позиціонування країни як регіонального центру зеленого фінансування та сталих інвестицій у Східній Європі.

Література

1. Maino A. Sustainability-linked bonds and their role in the energy transition. *OIES Paper*. 2022. URL: https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2022/10/Sustainability-linked-bonds-and-their-role-in-the-energy-transition-ET18.pdf (дата звернення: 22.05.2025).

2. Marinheiro C., Sousa A., Pinheiro A. The climate dimension of fiscal policy sustainability: best practices in Green Budgeting and lessons for Portugal. *Working Paper 1*. 2022. URL: https://www.cfp.pt/uploads/publicacoes_ficheiros/wp-2022-01-green-budgeting.pdf (дата звернення: 22.05.2025).

3. Mertzanis C., Tebourbi I. Geopolitical risk and global green bond market growth. *European Financial Management*. 2024. URL: https://doi.org/10.1111/eufm.12484 (дата звернення: 22.05.2025).

4. Sustainable Insight Sovereign Sustainability-Linked Bonds: Insights from Thailand’s Issuance. *Sustainable Fitch*. URL: https://www.sustainablefitch.com/sovereigns/sovereign-sustainability-linked-bonds-insights-from-thailands-issuance-04-12-2024#:~:text=Related%20Research%20ESG%20Ratings%20at,2.70%%20paid%20semi-annually (дата звернення: 22.05.2025).

5. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment. *The World Bank*. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf (дата звернення: 22.05.2025).

Нечипоренко А. В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

БОРГОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Світовий досвід доводить, що процес становлення держави супроводжується оцінкою життєздатності її економіки, можливості й готовності протистояти впливу існуючих та потенційних загроз [1, с. 196]. В сучасних умовах розвитку економіки та існування ряду викликів актуалізується питання забезпечення фінансової безпеки держави як важливої складової національної безпеки [2, с. 297].

Глобальні економічні трансформації, нестабільність, інфляційний тиск, енергетичні кризи та військова агресія створюють багатовекторні загрози для сталості публічних фінансів. Актуальності набуває необхідність ефективного управління державними ресурсами, забезпечення бюджетної збалансованості та стійкості боргових зобов'язань у середньо- та довгостроковій перспективі. У цьому контексті забезпечення боргової безпеки, як складової фінансової безпеки, виступає одним із ключових напрямів державної політики.

Функціонування економіки України відбувається в умовах воєнної агресії та невизначеності, що генерує особливі загрози та ризики. Забезпечення боргової безпеки є надзвичайно важливим питанням, адже саме боргова безпека впливає на перспективи розвитку фінансової системи країни [3, с. 86]. Утримання державного боргу на безпечному рівні є передусім індикатором здатності держави ефективно функціонувати в умовах невизначеності.

Боргова безпека України особливо значення набуває в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. За своєю сутністю боргова безпека визначається як такий рівень державної заборгованості, при якому в країні відбувається стійке функціонування національної економіки й забезпечується недопущення критичного накопичення боргового тягаря [4, с. 192].

Останніми роками спостерігається зростання державного боргу України, зумовлене сучасними викликами, передусім таким як воєнний стан, який було уведено в 2022 році. За даними Міністерства фінансів України [5], станом на кінець 2024 року загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу становив 6 980,96 млрд грн (понад 90% ВВП). Такий рівень суттєво перевищує безпечну межу, встановлену Маастрихтськими критеріями (60% ВВП), і вказує на високі боргові ризики. Особливу стурбованість викликає структура боргу, адже левова частка зобов'язань припадає на зовнішні джерела фінансування.

Висока частка зовнішнього боргу у валютній структурі боргового портфеля посилює вразливість до валютних коливань і глобальних фінансових шоків. Це обмежує можливості для активного маневру уряду в кризових ситуаціях, погіршуючи прогнозованість бюджетної політики.

Упродовж останніх років індикатори боргової безпеки України перебувають на рівні вище критичного, що засвідчує наявність реальних ризиків та загроз борговій безпеці держави, а відповідно й фінансовій безпеці загалом. Як показує світовий досвід, стійке зростання боргового навантаження на економіку країни суттєво сповільнює економічне зростання в країні та призводить до неспроможності держави своєчасно та в повному обсязі обслуговувати платежі за державним боргом [3, с. 89-90].

Ключовим викликом для боргової безпеки України є необхідність одночасного забезпечення фінансування військових потреб та підтримки соціальної стабільності при обмежених можливостях внутрішнього ринку запозичень. Трансформація структури міжнародної фінансової допомоги від грантової до кредитної форми в середньостроковій перспективі створює додаткові ризики для боргової стійкості. Водночас, існуюча система управління державним боргом потребує модернізації та впровадження інноваційних інструментів, які б дозволили диверсифікувати джерела залучення коштів та оптимізувати боргове навантаження. Необхідним є впровадження комплексного підходу до боргового менеджменту, який передбачає не лише

контроль за обсягами запозичень, а й активну роботу з реструктуризацією наявних зобов’язань, розширення бази інвесторів, інтеграцію цифрових технологій у процес моніторингу боргу.

Таким чином, забезпечення боргової безпеки України в умовах сучасних викликів потребує координації фіскальної та монетарної політики з метою досягнення оптимального балансу між стимулюванням економічного зростання та утриманням боргового навантаження на прийнятному рівні. Важливим елементом цього процесу є розбудова інституційної спроможності органів управління державним боргом, впровадження сучасних методик оцінки боргових ризиків та інтеграція ESG-критеріїв у систему управління державними запозиченнями, що відповідає глобальним тенденціям розвитку міжнародних фінансових ринків.

Література

1. Кужелєв М. О. Фінансова безпека як елемент економічної безпеки: зарубіжний і національний виміри. *Фінансова безпека в системі забезпечення національних економічних інтересів: проблеми і перспективи* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф., 26-28 травня 2016 р. Полтава : ПолтНТУ, 2016. С. 196-199.

2. Нечипоренко А. В., Хмара Л. С. Тенденції розвитку структурних складових фінансової безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 296-302. URL: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-12-296-302

3. Стащук О. Сучасний стан боргової безпеки України та напрями її зміцнення. *Світ фінансів*. 2025. № 1(82). С. 85-93. URL: http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1785/1789

4. Нечипоренко А. В., Мамалига А. В. Боргова безпека України: сутність та сучасний стан. *Збірник наукових праць Університету ДФС України*. 2019. № 2. С. 188-201.

5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/

Осінній Є. Д., *здобувач*
Науковий керівник: **Посаднєва О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Податкова політика є дієвим інструментом впливу на економічний розвиток регіонів. Вона дозволяє органам місцевого самоврядування реалізовувати власну економічну стратегію, враховуючи регіональні особливості, рівень соціально-економічного розвитку, інвестиційну привабливість тощо. Через податкові важелі можна стимулювати створення нових робочих місць, розвиток малого та середнього бізнесу, інноваційної діяльності, підвищення доходів населення та платоспроможності територіальної громади.

Ключовими джерелами наповнення місцевих бюджетів є податки (табл. 1):

Таблиця 1

Податки та збори, що надходять до місцевих бюджетів України*

Назва податку (збору)	Характеристика (примітки)
1	2
Загальнодержавні податки та збори	
Податок на доходи фізичних осіб	- 60% ПДФО надходить до загального фонду бюджетів місцевого самоврядування; - 15% ПДФО надходить до обласного бюджету.
Податок на прибуток підприємств	- 10% податку на прибутку підприємств (крім податку на прибуток підприємств комунальної та державної власності) до обласного бюджету; - 100% податку на прибуток підприємств комунальної власності
Акцизний податок	- 100% акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів надходить до бюджетів місцевого самоврядування;

Продовж. табл. 1

1	2
	- 13,44% акцизного податку з виробленого в Україні та з ввезеного на митну територію України пального надходить до бюджетів місцевого самоврядування
Екологічний податок	- 25% надходжень за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скиди у водні об'єкти та розміщення відходів спрямовується до спеціального фонду бюджетів місцевого самоврядування; - 30% надходжень за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скиди у водні об'єкти та розміщення відходів спрямовується до спеціального обласних бюджетів.
Рентна плата	Різні види рентної плати у певному відсотку надходять до бюджетів місцевого самоврядування та до обласних бюджетів.
Місцеві податки та збори (надходять до бюджетів місцевого самоврядування)	
Єдиний податок	Сплачується суб'єктами малого підприємництва (фізичними та юридичними особами).
Податок на майно:	
- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	Справляється з власників житлової та нежитлової нерухомості за перевищення встановленої площі
- транспортний податок	Сплачується за автомобілі преміум-класу з великим об'ємом двигуна.
- плата за землю	Включає земельний податок і орендну плату за користування державними та комунальними земельними ділянками, розмір якого залежить від грошової оцінки землі та її площі
Збір за місця для паркування транспортних засобів	Справляється з юридичних та фізичних осіб за право організації та утримання паркувальних майданчиків у спеціально відведених місцях.
Туристичний збір	Сплачується особами за тимчасове проживання (ночівлю) в готелях, хостелах та інших місцях розміщення на території громади.

**Примітка. Складено автором за даними джерел [1; 2].*

На сучасному етапі розвитку України, податкова політика в системі місцевих фінансів набула особливого значення як інструмент стабілізації, розвитку та соціальної відповідальності. Враховуючи всі виклики, що постали перед країною у 2022-2025 роках – війна, економічна нестабільність, міграція населення, руйнування інфраструктури – важливість гнучкої, збалансованої і ефективної податкової політики для місцевих бюджетів лише зросла. Однією з важливих тенденцій стало активне впровадження стратегічного підходу до управління місцевими фінансами. Це означає, що органи місцевого

самоврядування все більше працюють не лише з короткостроковими завданнями (поточні витрати, реагування на кризу), а й з довгостроковими пріоритетами – інвестиції в освіту, медицину, екологію, цифрову інфраструктуру [3].

Загалом, податкова політика як інструмент регулювання місцевих бюджетів в Україні у 2022-2025 роках демонструє поступовий, але стабільний розвиток. Її головні переваги: гнучкість у встановленні місцевих податків; зростання фіскальної автономії громад; посилення прозорості й підзвітності; впровадження цифрових технологій. У підсумку можна стверджувати, що податкова політика не лише забезпечує фінансову спроможність місцевих бюджетів, але й є ключовим фактором економічної самостійності громад, їх здатності розвиватися, протистояти кризам та будувати майбутнє [3].

Подальше вдосконалення цієї політики має базуватись на принципах відкритості, участі громадян, економічної доцільності та соціальної справедливості. Залучення громадськості, підвищення рівня податкової культури, інвестиції в людський капітал та цифрову інфраструктуру – це ті напрямки, які забезпечать ефективне функціонування місцевого самоврядування у найближчі роки.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI. Дата оновлення: 05.03.2025. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 06.04.2025).

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. Дата оновлення: 01.01.2025. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 08.04.2025).

3. Біла книга реформ 2025: публічні фінанси. *Vox Ukraine*. URL: https://voxukraine.org/bila-knyga-reform-2025-rozdil-5-publichni-finansy (дата звернення: 10.04.2025).

Петух А. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У МЕХАНІЗМІ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Видатки місцевих бюджетів є одним із найважливіших інструментів реалізації державної регіональної політики, стимулювання місцевого економічного зростання та формування сприятливого соціального середовища. Шляхом зваженого перерозподілу валового внутрішнього продукту через місцеві бюджети органи місцевого самоврядування та виконавчої влади забезпечують реалізацію таких пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку, як: підвищення рівня доходів населення та покращення доступу до базових соціальних послуг; розвиток житлової інфраструктури; підтримка агропромислового комплексу та модернізація промислового виробництва; активізація підприємницької ініціативи, зокрема малого та середнього бізнесу; поліпшення якості житлово-комунальних послуг; забезпечення екологічної безпеки. Усі ці напрями відповідають стратегічній меті формування сталих, економічно самодостатніх і соціально орієнтованих громад.

У світлі зростаючих викликів, зумовлених повномасштабною війною, раціональний розподіл видатків місцевих бюджетів набуває все більшої ваги. Нестача ресурсів, зростання соціальної вразливості, руйнування інфраструктури та нові потреби в безпеці і соціальній підтримці зумовлюють необхідність оперативного перегляду бюджетних пріоритетів на користь заходів стабілізації, адаптації громад до нових умов та підтримки національної єдності через справедливий розподіл ресурсів між регіонами.

В таблиці 1 розглянемо структуру видатків місцевих бюджетів України у 2022-2024 роках.

Таблиця 1

Структура видатків місцевих бюджетів України у 2022-2024 роках *

Показник	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага,%	сума, млн. грн.	питома вага,%
Загальнодержавні функції	46469,1	9,60	53003,6	8,19	61563,1	9,16
Громадський порядок, безпека та судова влада	11108,3	2,29	16817,4	2,60	20054,1	2,99
Економічна діяльність	61065,9	12,61	112983,6	17,47	96725,6	14,40
Охорона навколишнього природного середовища	512,5	0,11	1193,4	0,18	869,0	0,13
Житлово-комунальне господарство	40631,5	8,39	62028,4	9,59	58638,4	8,73
Охорона здоров'я	31008,0	6,40	38161,3	5,90	37207,3	5,54
Духовний та фізичний розвиток	22584,8	4,66	26653,4	4,12	29330,5	4,37
Освіта	232250,4	47,96	248186,7	38,37	283694,4	42,23
Соціальний захист та соціальне забезпечення	29199,1	6,03	44879,5	6,94	57193,4	8,51
Міжбюджетні трансферти	9465,6	1,95	42915,3	6,63	26522,3	3,95
Разом видатків	484295,2	100,0	646822,6	100,0	671798,1	100,00

** Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

Як свідчать дані таблиці 1, майже половину видатків місцевих бюджетів України становлять видатки на освіту: 2022 рік – 47,96%; 2023 рік – 38,37%; 2024 рік – 42,23%. Позитивним аспектом в умовах війни і подальшого повоєнного відновлення є доволі вагома питома вага видатків на економічну діяльність: 2022 рік – 12,61%; 2023 рік – 17,47%; 2024 рік – 14,40%.

Майже на однаковому рівні знаходяться видатки на загальнодержавні функції (2022 рік – 9,60%; 2023 рік – 8,19%; 2024 рік – 9,16%) і житлово-комунальне господарство (2022 рік – 8,39%; 2023 рік – 9,59%; 2024 рік – 8,73%).

Поступово зростають номінальний обсяг і питома вага видатків місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення: 2022 рік – 6,03%; 2023 рік – 6,94%; 2024 рік – 8,51%, адже в умовах війни населення потребує підвищеного рівня соціальної підтримки держави через зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, втрату джерел доходу, загрозу життю та

здоров'ю, а також руйнування житлової інфраструктури й соціальних сервісів. Така динаміка відображає адаптацію бюджетної політики до нових реалій і пріоритетів у сфері соціально-гуманітарного забезпечення на місцевому рівні.

Разом з тим, поступово зменшується частка видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я: 2022 рік – 6,40%; 2023 рік – 5,90%; 2024 рік – 5,54%, що є негативною тенденцією в умовах зростання потреб у медичному забезпеченні, реабілітаційних послугах та підтримці здоров'я населення, постраждалого від наслідків війни. Зниження частки видатків на охорону здоров'я може свідчити як про обмеженість ресурсної бази місцевих бюджетів, так і про перенесення фінансового навантаження на державний рівень або міжнародну допомогу.

Рівень питомої ваги видатків місцевих бюджетів на духовний та фізичний розвиток впродовж аналізованого періоду залишався стабільним: 2022 рік – 4,66%; 2023 рік – 4,12%; 2024 рік – 4,37%.

Поступово збільшується частка видатків місцевих бюджетів на громадський порядок, безпеку та судову владу: 2022 рік – 2,29%; 2023 рік – 2,60%; 2024 рік – 2,99%, що відображає посилення ролі місцевих органів влади у забезпеченні безпеки населення, підтримці громадського порядку та сприянні діяльності правоохоронних структур в умовах воєнного стану.

Охорона навколишнього природного середовища фінансується з місцевих бюджетів України в незначних обсягах. Питома вага таких видатків складає: 2022 рік – 0,11%; 2023 рік – 0,18%; 2024 рік - 0,13%.

Міжбюджетні трансферти (дотації і субвенції на місцевому рівні) протягом аналізованого періоду мають нестабільну динаміку. Їхня питома вага становить: 2022 рік – 1,95%; 2023 рік – 6,63%; 2024 рік – 3,95%.

Ефективне управління видатковою частиною місцевих бюджетів України у воєнний період є критично важливим для забезпечення стійкості громад і формування передумов для повоєнного відновлення.

Література

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: https://openbudget.gov.ua (дата звернення: 19.05.2025).

Помулєва В. М.,
старший викладач кафедри обліку та фінансів,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПДВ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Вирішальну роль у формуванні доходів бюджету будь-якої країни відіграють податкові надходження, що складають 80-90% від усіх надходжень. В Україні податкові надходження у довоєнні 2020-2021 роки складали:

- 82,57% у доходах Зведеного бюджету України та 79,10% у доходах державного бюджету – у 2020 р.;

- 87,46% у доходах зведеного бюджету та 85,37% у доходах державного бюджету – у 2021 р.

Податкові надходження є ключовим джерелом фінансування також і державного бюджету України. З огляду на все більш зростаючі потреби для фінансування пріоритетних на сьогодні видатків, – на національну безпеку і оборону країни, питання наповнення дохідної частини державного бюджету стає ще більш актуальним.

Податок на додану вартість (далі – ПДВ) є основним бюджетоутворюючим податком, який повністю зараховується до державного бюджету України, з якого фінансуються оборонні витрати. Розуміння структури податкових надходжень, зокрема ПДВ є ключовим для оцінки ефективності оборонної політики та стійкості держави.

Враховуючи важливу роль ПДВ у формуванні доходів державного бюджету, проаналізуємо його структуру у податкових надходженнях за довоєнний та період воєнного стану.

Результати аналізу структури та динаміки надходжень ПДВ відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз структури та динаміки надходжень ПДВ до державного бюджету України за 2021-2024 р.р.*

Показник	2021	2022	2023	2024	Динаміка 2024/2021
Усього	1296852,9	1787395,6	2671998,0	3122713, 4	+ 1825860,5
Податкові надходження), млн. грн.	1107090,9	949764,4	1203544,1	1647189,6	+ 540098,7
Структура у доходах, %	85.37%	53.14%	45.04%	52.75%	- 32,62
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням відшкодування), млн. грн.	155774,8	213948,0	214639,3	268327,9	+ 112553,1
Структура у податкових надходженнях, %	14,07%	22,53%	17,83%	16,29%	2,22
Податок на додану вартість з імпортних товарів, млн. грн.	380714,4	253053,0	366158,0	466127,5	+ 85413,1
Структура у податкових надходженнях, %	34,39%	26,64%	30,42%	28,3%	- 6,09
ПДВ всього, млн. грн.	536489,2	467001	580797,3	734455,4	+ 197966,2
Структура у доходах, %	41,37%	26,13%	21,74%	23,52%	- 17,85
Структура у податкових надходженнях, %	48,46%	49,17%	48,25%	44,59%	- 3,87

**Примітка. Складено автором за даними джерела [1].*

Як видно із таблиці 1, у 2024 році у порівнянні з 2021 роком, відмічалось зростання всіх показників у абсолютному вираженні, проте питома вага як податкових надходжень, так і ПДВ (всього) зокрема, суттєво знизилася. Це пояснюється тим, що у період з 2022 року впродовж дії воєнного стану значну частку доходів державного бюджету становили гранти від міжнародних партнерів. Як наслідок, питома вага податкових надходжень у загальному обсязі доходів державного бюджету скоротилася у 2022 р. на 32,23%, у 2023 р. – ще на 8,1% (45,04% проти 53,14%).

Надходження ПДВ після зниження у 2022 р. показують позитивну динаміку (збільшення на + 197966,2 млн грн. у 2024 р. проти 2021 р.).

Податок на додану вартість займає найбільшу питому вагу у структурі податкових надходжень державного бюджету. У 2023 році частка ПДВ у податкових надходженнях становила 48,25% (зниження на 0,92 в. п. проти 2022 р.), у 2024 році – 44,59% (зниження на 3,66 в. п. проти 2023 р.). Як видно із таблиці 1, частка ПДВ у податкових надходженнях, починаючи з 2022 р. щороку знижується.

Основними причинами, серед інших, стало, як падіння обсягів імпорту, так і запровадження численних податкових пільг зі сплати ПДВ на початку війни (наприклад, зниження ставки податку на пальне до 7%, звільнення від сплати ПДВ під час ввезення товарів оборонного призначення, автомобілів, можливість переходу підприємств на спрощену систему оподаткування зі сплатою податку з обороту за ставкою 2% без сплати ПДВ тощо) лібералізація податкового адміністрування, мораторій на перевірки, скасування відповідальності за неподання звітності та сплату податків тощо. Це справило негативний вплив на доходи держбюджету [2].

Таким чином, незважаючи на зниження частки у податкових надходженнях, ПДВ становить майже половину всіх податків держбюджету та залишається найбільш вагомим джерелом його наповнення.

Література

1. Доходи Державного бюджету України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/ (дата звернення: 19.05.2025).

2. Помулєва В. М. Роль податку на додану вартість у доходах державного бюджету України. *Відновлення України та її регіонів в контексті глобальних трендів: управління, адміністрування та забезпечення* : тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 23-24 травня 2024 р. / Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) С. 376-378.

Руденко В. В.,
д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету,
м. Вінниця, Україна

РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

У контексті сучасних викликів – військових конфліктів, економічної нестабільності, демографічних змін і кліматичних загроз − податкова політика відіграє ключову роль у мобілізації бюджетних ресурсів, підтримці пріоритетних секторів, забезпеченні соціального захисту та стимулюванні «зелених» інвестицій. Її якісне реформування та орієнтація на принципи сталого розвитку дозволяють державі не лише реагувати на кризові явища, а й формувати фундамент для довгострокового розвитку з урахуванням потреб майбутніх поколінь.

Податкова політика нами розглядається як частина фіскальної політики, що завдяки сукупності рішень, заходів і дій, які впливають на організацію податкової системи, має на меті створення конкурентного податкового середовища, сприятливого для сталого соціально-економічного розвитку держави, що забезпечує достатні податкові надходження для здійснення бюджетних витрат і уможливлює справедливий розподіл податкового тягаря між платниками податків [1, с. 61].

Податкова політика є одним із ключових інструментів державного регулювання соціально-економічного розвитку, тому її роль у забезпеченні сталого розвитку держави є фундаментальною. Сталий розвиток, що передбачає гармонійне поєднання економічного зростання, соціального прогресу та екологічної рівноваги, вимагає чітко злагодженої податкової системи, здатної не лише наповнювати бюджет, але й формувати належне середовище для інноваційної, соціально орієнтованої та екологічно відповідальної економіки.

Податкова політика впливає на сталий розвиток держави через низку

взаємопов’язаних механізмів.

По-перше, податкова політика забезпечує стабільні та передбачувані надходження до бюджету. Механізм впливу податкової політики на сталий розвиток через формування бюджетних доходів полягає в тому, що ефективна система оподаткування гарантує регулярне поповнення державного бюджету, що є фінансовою основою для виконання ключових соціально-економічних функцій держави. Зокрема, стабільні податкові надходження дають змогу планувати та реалізовувати довгострокові програми у сферах охорони здоров’я, освіти, соціального захисту та розвитку інфраструктури. Це, у свою чергу, підвищує рівень життя населення, сприяє розвитку людського капіталу, покращує умови для ведення бізнесу, знижує соціальну напруженість і забезпечує рівний доступ до базових суспільних благ. Таким чином, надійна фіскальна база, сформована завдяки продуманій податковій політиці, виступає фінансовим фундаментом сталого розвитку держави.

По-друге, завдяки інструментам податкового стимулювання держава отримує змогу цілеспрямовано впливати на розподіл фінансових ресурсів у економіці, стимулюючи капіталовкладення у стратегічно важливі галузі, що відповідають цілям сталого розвитку. Йдеться, зокрема, про підтримку секторів, орієнтованих на енергоефективність, розвиток відновлюваних джерел енергії, екологічно чисті технології, циркулярну економіку, а також про сприяння розвитку малого і середнього підприємництва. Така податкова політика не лише підвищує інвестиційну привабливість відповідних секторів, а й формує інституційне середовище, в якому екологічна та соціальна відповідальність стають економічно доцільними. У такий спосіб податкова система перетворюється на ефективний інструмент формування економіки, що базується на принципах сталості, інноваційності та соціальної справедливості [2, с. 67].

По-третє, податкова політика впливає на сталий розвиток держави через її здатність забезпечувати соціальну справедливість. Застосування прогресивного оподаткування доходів і прибутків дозволяє вирівнювати фінансові можливості різних соціальних груп та зменшувати економічну нерівність. Справедливий

розподіл податкового навантаження між підприємствами, фізичними особами, великим та малим бізнесом створює умови для чесної конкуренції та соціальної рівноваги. Водночас ефективна боротьба з ухиленням від сплати податків і агресивним податковим плануванням сприяє наповненню бюджету, підвищує довіру платників податків до податкової системи та державних інститутів загалом. У сукупності ці елементи податкової політики формують середовище, в якому громадяни відчувають захищеність і рівність перед законом, що, своєю чергою, зміцнює соціальну згуртованість, сприяє стабільності в суспільстві та підтримує довгострокові цілі сталого розвитку.

По-четверте, податкова політика відіграє роль інструменту екологічного регулювання. Запровадження екологічних податків сприяє формуванню фінансових стимулів для підприємств щодо зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище. Такі податки спонукають бізнес до модернізації виробництва, впровадження енергоощадних рішень та переходу до «зелених» технологій. Крім того, надходження від екологічного оподаткування можуть спрямовуватися на фінансування програм охорони довкілля, відновлення природних ресурсів та підтримку сталих екологічних ініціатив.

Таким чином, податкова політика, інтегрована у стратегії сталого розвитку, забезпечує не лише фіскальну стабільність, а й активізує економічну модернізацію, сприяє соціальній інтеграції та екологічній безпеці. Її ефективність залежить від здатності держави забезпечити збалансованість між фіскальними інтересами, соціальними потребами населення та екологічними викликами, що й визначає її провідну роль у досягненні цілей сталого розвитку.

Література

1. Погріщук Г. Б., Руденко В. В., Добіжа Н. В. та ін. Фінансова політика в Україні : монографія / за заг. ред. Г. Б. Погріщук, В. В. Руденко. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 405 с.

2. Крюкова І. О. Податки як елемент системи управління сталим розвитком. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2024. № 5. С. 63-71.

Смолієнко В. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Новосьолова О. С.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна спричинила різке ускладнення соціально-економічної ситуації: високий рівень інфляції, падіння виробництва, тінізація економіки та масові міграційні процеси негативно позначилися на системі державних фінансів. У відповідь на виклики, урядом України була прийнята Національна стратегія доходів до 2030 року, яка передбачає реформування податкової, митної та адміністративної систем, з метою посилення фіскальної стійкості, розширення внутрішньої податкової бази, цифровізація адміністрування та наближення системи оподаткування до європейських стандартів [1].

Особливу загрозу становить тіньова економіка, обсяг якої за окремими оцінками перевищує 35% валового внутрішнього продукту України (далі – ВВП). Значні втрати бюджету спричиняють також офшоризація прибутків, незаконне ввезення товарів, зловживання спрощеною системою оподаткування.

За даними досліджень, щорічні втрати бюджету внаслідок тіньових схем сягають від 6 до 10% офіційного ВВП. При цьому понад 75% експортних контрактів укладаються через офшорні структури, що призводить до значних втрат податку на прибуток. У сфері митного регулювання також фіксуються численні зловживання, включаючи «сірий імпорт» та контрабанду, що завдає бюджету втрат на рівні 1-3% ВВП.

Зростання залежності бюджету від зовнішніх запозичень (близько 473,9 млрд. грн. у 2024 році) знижує фінансову самостійність держави. Водночас податкові надходження у 2024 році зросли до 1 647 189,6 млн. грн.,

зокрема податок на додану вартість з імпорту - 466 127,5 млн. грн., податок на доходи фізичних осіб – 326 094,9 млн. грн., податок на прибуток підприємств – 271 137,4 млн. грн. Це свідчить про наявність внутрішнього потенціалу для зміцнення доходної бази за рахунок ефективнішого адміністрування та зменшення податкових втрат [2].

Ключовим завданням бюджетної політики є зниження податкового тиску на малий та середній бізнес, підтримка стартапів і галузей, що створюють додану вартість. Це сприятиме розвитку легальної економіки та розширенню податкової бази.

Позитивний досвід країн ЄС (зокрема Польщі, Естонії, Словаччини) доводить ефективність цифровізації податкового адміністрування. Україна поступово впроваджує подібні інструменти – SAF-T UA, електронне інвойсування, автоматизацію перевірок і створення єдиного вікна звітності.

Важливим аспектом є налагодження ефективної взаємодії між податковою та митною службами, Мінфіном та іншими інституціями. Координація дій, обмін інформацією та уніфікація підходів дозволять зміцнити систему адміністрування доходів.

Необхідною складовою модернізації є підвищення фінансової грамотності населення та формування податкової культури.

У післявоєнний період прогнозується зростання ВВП на 4-6% щороку, що створює сприятливі умови для наповнення бюджету. Це дозволить перейти від тактики покриття дефіциту до стратегічного економічного планування та досягнення фінансового суверенітету [3].

Особливе значення має міжнародна співпраця у сфері оподаткування. Україні важливо активізувати участь у глобальних ініціативах щодо боротьби з розмиванням податкової бази та виведенням прибутку з-під оподаткування (BEPS – Base Erosion and Profit Shifting), а також у системі автоматичного обміну податковою інформацією (AEOI - Automatic Exchange of Information). Крім того, необхідно впроваджувати стандарти Організації економічного співробітництва та розвитку, що сприяють підвищенню прозорості фінансових

потоків і значно знижують втрати державного бюджету через незаконне використання офшорних схем.

На регіональному рівні слід посилити роль місцевого самоврядування у формуванні доходів, розширити їх повноваження й фінансову автономію, що підвищить ефективність фіскальної децентралізації.

Водночас податкова політика має зберігати баланс між фіскальними завданнями та соціальною справедливістю, реалізуючи прогресивне оподаткування, підтримку вразливих верств населення та забезпечення чесної конкуренції [1].

Стратегічне бюджетне планування, яке передбачає прогнози, оцінку фіскальних ризиків та сценарне моделювання, є ключовим для стабільності бюджетної політики в умовах глобальної невизначеності.

Отже, проблеми формування доходів бюджету України у воєнний час мають системний характер і потребують комплексного вирішення. Успішність цих змін залежить від злагодженої співпраці держави, бізнесу, суспільства та міжнародних партнерів.

Література

1. Андрєєва О. В. Державний бюджет України, його роль та функції в умовах війни. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні*. 2023. № 5. С. 22-24.

2. Державний веб-портал бюджету для громадян. *Open budget.* URL: https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=NATIONAL (дата звернення: 10.05.2025).

3. Аналіз виконання державного бюджету України. *Міністерство фінансів України*. URL: https://www.minfin.gov.ua (дата звернення: 22.03.2025).

4. Національна стратегія доходів до 2030 року. *Міністерство фінансів України.* URL: https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716 (дата звернення: 10.05.2025).

Сопільняк Н. М., *здобувач*
Науковий керівник: **Волкова О. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

МИТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

Митна політика в умовах воєнного стану відіграє важливу роль у наповненні Державного бюджету України. Митні платежі є одним із основних джерел доходів, які сприяють фінансуванню різних сфер державного сектору – зокрема соціальних програм, інфраструктурних проєктів, освіти та охорони здоров'я. Вони забезпечують фінансову стабільність, захист внутрішнього ринку, регулювання зовнішньоекономічних відносин і фінансування ключових державних ініціатив.

Нині, об'єктивні передумови для розвитку ефективної митної політики є надзвичайно важливим завданням для забезпечення стабільності бюджету та сталого економічного зростання. Її ефективність у контексті наповнення бюджету залежить від кількох ключових факторів.

Перш за все, важливо встановити адекватні митні ставки, які гарантуватимуть достатній рівень надходжень, але водночас не створюватимуть бар'єрів для зовнішньоекономічної діяльності та розвитку міжнародної торгівлі.

Крім того, значну роль відіграє ефективність митного контролю та адміністрування. Митний контроль має бути прозорим і ефективним, щоб запобігти незаконному переміщенню товарів та ухиленню від сплати митних платежів. Адміністрування повинно забезпечувати швидке й точне оформлення митних декларацій та розрахунків.

Оцінити ефективність митної політики України можна на основі даних рейтингу Всесвітнього банку за індексом ефективності логістики (LPI). Це інтерактивний інструмент бенчмаркінгу, формується на основі опитувань

міжнародних, національних і регіональних логістичних операторів, транспортно-експедиторських компаній і складських сервісів. Він розраховується раз на два роки за шкалою від 1 до 5, де «5» означає найвищий рівень, а «1» – найнижчий [1].

У межах дослідження варто зосередитися на двох із п’яти складників LPI:

- «Митні процедури», які відображають ефективність митного та прикордонного оформлення (швидкість, простота, передбачуваність формальностей);

- «Логістична компетентність», що включає транспортування, складування, брокерські послуги, експрес-доставку, діяльність терміналів і управління логістичними даними.

Ці показники відіграють ключову роль у формуванні торговельного потенціалу країни. Подальший аналіз базуватиметься на динаміці рейтингу України за LPI у 2012–2023 роках (табл. 1.).

Таблиця 1

Динаміка рейтингу України щодо ефективності логістики за роками*

Показник	Рейтинг за роками				
	2012	2014	2016	2018	2023
Кількість країн учасників	155	160	160	160	139
Рейтинг за Індексом ефективності логістики	66	61	80	66	79
Митний бал	2,41	2,69	2,30	2,49	2,40
Митний ранг	88	69	116	89	90
Логістична компетентність оцінка	2,85	2,84	2,55	2,84	2,6
Логістична компетентність ранг	61	72	95	61	92

**Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

У 2023 році, згідно з Індексом ефективності логістики (LPI), Україна посіла 79 місце серед 139 країн, що на 13 позицій нижче порівняно з

2018 роком (66 місце).

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році суттєво вплинуло на логістичну інфраструктуру та митні процеси:

- блокада морських портів зумовила переорієнтацію експорту на залізничні та автомобільні перевезення, що створило додаткове навантаження на прикордонні пункти пропуску;

- залізничні перевезення стали основним способом транспортування вантажів, однак різниця у ширині колії між Україною та країнами ЄС спричинила затримки та утворення черг на кордоні.

Митна система в умовах воєнного стану стала однією з ключових ланок в контролі за перетоком товарів та послуг через державний кордон. Зміни в геополітичних умовах змусили митні органи переглянути свою стратегію, переорієнтувати пріоритети та мобілізувати ресурси для забезпечення ефективного функціонування в умовах економічної нестабільності [2].

Підсумовуючи, слід зазначити, що Україна як суверенна держава продовжує активно рухатися в напрямі європейської інтеграції, що передбачає масштабні трансформації у різних сферах, зокрема в митному адмініструванні. У цьому контексті митна система має як значний потенціал для вдосконалення, так і низку викликів, що потребують подальшої уваги та системного вирішення.

Література

1. Індекс ефективності логістики LPI. Офіційний сайт The World Bank. URL: https://www.worldbank.org/en/home. (дата звернення: 18.02.2025).

2. Тімошенко Н. М., Дідик О. О., Смоляр Л. В. Митна політика України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. Одеса, 2024. Вип. 61. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-56. (дата звернення: 18.02.2025).

Старовойт А. А., *здобувач*
Науковий керівник: **Чижова Т. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет
м. Хмельницький, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У більшості країн світу малий та середній бізнес (далі - МСБ) є важливим рушієм економічного розвитку, зайнятості та інновацій. З метою підтримки цієї категорії підприємств уряди різних країн активно впроваджують податкові стимули та спрощені режими оподаткування. Міжнародний досвід свідчить про ефективність таких підходів, особливо в умовах економічної нестабільності чи післякризового відновлення.

Світова практика свідчить, що в більшості економічно розвинених держав держава активно сприяє становленню підприємництва, зокрема малого та середнього бізнесу, шляхом підтримки найефективніших і стратегічно важливих напрямів діяльності. Така підтримка відбувається на основі розуміння важливої ролі підприємництва як рушія соціально-економічного розвитку та інструмента для вирішення значущих суспільних і економічних завдань.

Різні країни мають власні підходи до регулювання підприємницької діяльності, проте їх об’єднує усвідомлення того, що малий та середній бізнес потребує гнучкого державного підходу. У світовій практиці поширене розмежування підприємств за критеріями масштабів, автономності, характеру діяльності та територіального охоплення. Малі підприємства зазвичай не впливають суттєво на ринкову кон’юнктуру, керуються власниками або партнерами, а також зосереджені на локальних ринках. Наявність гармонійного поєднання великого, середнього і малого бізнесу є запорукою стійкого розвитку економіки будь-якої країни.

Одним із ключових елементів підтримки підприємництва є податкова політика. У багатьох державах саме податкове стимулювання виступає найбільш ефективним засобом впливу на активізацію підприємницької діяльності. Проте, сучасна податкова політика в успішних країнах базується не тільки на фіскальному тиску, а й на створенні мотиваційного середовища для легального ведення бізнесу, що включає пільги, податкові канікули та бонуси за дотримання законодавства.

У державах Європейського Союзу, на відміну від України, спрощені системи оподаткування для представників малого бізнесу менш поширені. Натомість країни ЄС надають перевагу заходам податкового нейтралітету та структурним спрощенням у сфері звітності та обліку. У разі зміни організаційно-правового статусу підприємства, такі країни забезпечують сталість умов оподаткування, що дозволяє уникнути додаткових витрат і правової невизначеності.

Крім того, у ЄС діють механізми зменшення ставок податку на прибуток для малих підприємств, а також передбачено звільнення таких суб’єктів господарювання від надмірного регулювання у сфері бухгалтерського обліку. Серед інших прикладів підтримки – стимули для проведення досліджень, пільги для стартапів, зниження податкового тиску на інноваційний сектор та впровадження бонусних систем для добросовісних платників.

Отже, держави Європейського союзу демонструють комплексний підхід до підтримки малого бізнесу: від забезпечення рівних умов оподаткування до заохочення інновацій та спрощення адміністративних процедур. Така модель сприяє сталому розвитку підприємництва, зростанню рівня зайнятості, підвищенню податкової дисципліни та, зрештою, економічній стабільності всієї країни. Україна, адаптуючи найкращі міжнародні практики, може суттєво посилити ефективність власної системи податкової підтримки підприємництва.

Слід підкреслити, що механізми податкової підтримки малого бізнесу реалізуються в країнах Європейського Союзу з урахуванням національних особливостей. Податкові режими, ставки, а також критерії доступу до пільг та

стимулів можуть суттєво різнитися залежно від держави. Крім того, податкові заходи часто поєднуються з іншими інструментами підтримки – державними програмами фінансування, освітніми ініціативами та консалтинговими сервісами, які спрямовані на підвищення конкурентоспроможності бізнес-середовища.

У загальному підході держави ЄС демонструють прагнення створити всебічну систему сприяння розвитку малого підприємництва, що охоплює як фіскальні стимули, так і комплексну інфраструктурну підтримку. Податкова політика виступає лише однією складовою ширшої стратегії підтримки, яка включає сприятливі регуляторні умови, доступ до кредитування та сприяння інноваціям.

Незважаючи на свою гнучкість та мобільність, малий бізнес залишається вразливим до низки економічних ризиків, серед яких – інфляційні процеси, нестабільність ринкового середовища, податкове навантаження та обмеженість фінансових ресурсів. Тому державна політика має орієнтуватися не лише на податкове полегшення, а й на створення стабільних умов функціонування для підприємців, з урахуванням циклічних змін в економіці.

Відтак, розвиток малого бізнесу потребує комплексного підходу, що включає як ефективні податкові інструменти, так і адаптивну інституційну підтримку. Зважаючи на стратегічне значення цього сектору для забезпечення зайнятості, інноваційного прориву та регіонального розвитку, послідовна державна підтримка є запорукою його довгострокової життєздатності та внеску в економічне зростання.

Література

1. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Чечетова-Терашвілі Т. М. Мале та середнє підприємництво в Україні: особливості та проблеми розвитку. *Бізнес інформ.* 2019. № 10. С. 301-317.

2. Лановенко В. О. Малий бізнес в Україні: стан та проблеми розвитку. *Економічні науки*. 2019. № 23. С. 45-51

Татамир Л. В., *здобувач*
Науковий керівник:**Чижова Т. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національнийтехнічний університет
м. Хмельницький, Україна

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах податкова система України є одним із головних інструментів державного регулювання економіки. Ефективність її функціонування значною мірою визначає стабільність фінансової системи, соціально-економічну рівновагу та інвестиційну привабливість держави. Податкова система України є ключовим елементом економічного механізму, який забезпечує наповнення державного бюджету, перерозподіл національного доходу та вплив на соціально-економічні процеси. Її ефективне функціонування є запорукою фінансової стабільності, підтримки соціальної сфери та стимулювання розвитку бізнесу. З моменту здобуття незалежності податкова система зазнала суттєвих трансформацій: були запроваджені нові податки, вдосконалено механізми адміністрування, розпочато процес гармонізації з європейськими стандартами.

У контексті сучасних викликів, зокрема війни та економічної нестабільності, питання забезпечення фіскальної ефективності набуває особливої ваги. В умовах євроінтеграції важливим аспектом є адаптація українського податкового законодавства до принципів ЄС та забезпечення прозорості у взаємовідносинах між державою і платниками податків. Важливу роль у структурі податкових надходжень відіграють податок на додану вартість, податок на прибуток та ПДФО. Зокрема, у 2024 році найбільшу частку склав саме ПДВ – 203,0 млрд грн або 18,75%. Це свідчить

про домінування непрямих податків, що вказує на навантаження на кінцевого споживача. Для ілюстрації розподілу основних податкових надходжень розглянемо таблицю 1.

Таблиця 1

Надходження основних податків
до Зведеного бюджету України у 2024 році*

Податок	Сума надходжень (млрд. грн.)	Частка у податкових надходженнях (%)
Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)	170,2	16,31
Податок на прибуток підприємств	110,9	10,63
Податок на додану вартість (ПДВ)	203,0	18,75
Інші податки та збори	126,7	12,86
Усього податкових надходжень	610,8	58,55

**Примітка. Складено автором за даними джерел [7,8].*

З наведених даних видно, що загальні податкові надходження стабільно зростають щороку, що свідчить про позитивну динаміку наповнення бюджету. Основними джерелами лишаються ПДВ, прибутковий податок та акциз. Таким чином, податкова система України є складним багаторівневим механізмом, який потребує постійного вдосконалення з урахуванням внутрішніх викликів та міжнародного досвіду. Запровадження цифрових сервісів, зменшення тіньової економіки та стабільність законодавства можуть стати основою сталого розвитку країни в умовах євроінтеграції. Фіскальна ефективність податкової системи є показником фінансової стабільності держави. Аналіз податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 2019-2024 роки показав поступове зростання загальних доходів. Це

зумовлено як об’єктивними факторами (інфляція, зростання ВВП), так і реформами у сфері адміністрування податків, зокрема цифровізацією, впровадженням ризикоорієнтованого підходу до перевірок, електронних сервісів для платників.

Найбільшу частку податкових надходжень традиційно формують податок на додану вартість (ПДВ), податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та податок на прибуток підприємств. У структурі доходів державного бюджету ПДВ становить понад 40%, що свідчить про вагомий вплив непрямих податків на бюджетне планування. Це, своєю чергою, створює ризики для споживчої сфери, адже навантаження перекладається на кінцевого споживача. Податкова система має розвиватися в напрямі прозорості, ефективності, стабільності та партнерства між платником і державою. Надалі передбачається посилення інституційної спроможності ДПС України, збільшення частки добровільної сплати податків та розвиток електронної взаємодії з платниками.

Література

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.04.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 12.05.2025).

2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 05.03.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 12.05.2025).

3. Державна податкова служба України. Офіційний вебпортал. URL: https:// tax.gov.ua/ (дата звернення: 12.05.2025).

Удова Л. О.,
к.е.н., старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРІЇВ У 2025 РОЦІ

Починаючи з 2023 року, в т. ч. завдяки допомозі міжнародних донорів, було відновлено державну підтримку сільгосптоваровиробників, яка наразі залишається одним із ключових пріоритетів державної аграрної політики. На сьогодні державна допомога може надаватися у формі субсидій, грантів та часткових відшкодувань понесених витрат. Основним інструментом, за допомогою якого здійснюється прийом заявок, їхній розгляд та прийняття рішень, є Державний аграрний реєстр.

У 2025 році бюджетні програми з підтримки сільгоспвиробників реалізуються через головних розпорядників бюджетних коштів – Міністерство аграрної політики та продовольства України та Міністерство економіки України. Так, Законом України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» [1] Міністерству аграрної політики та продовольства України безпосередньо для підтримки аграріїв, за рахунок загального та спеціального фондів державного бюджету, передбачено кошти в обсязі 6011,0 млн. грн.

За програмою «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників», передбачено 1205 млн. грн., з них 205 млн. грн. – за рахунок загального фонду держбюджету, 1000 млн грн – за рахунок спеціального фонду держбюджету. Зазначені кошти буде спрямовано для надання сімейним фермерським господарствам доплати за єдиний внесок на загальнообов’язкове державне соціальне страхування – 5 млн. грн.; для державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, які використовують меліоровані землі, та організацій водокористувачів – 200 млн. грн.; − на розвиток тваринництва та агропереробної галузі – 1000 млн. грн. Це кошти, які надійдуть

до державного бюджету з проекту «Земельний банк» від аукціонів з оренди державних земель сільськогосподарського призначення.

За програмою «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції», за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету, передбачено 4796 млн. грн. Зазначені кошти спрямують для бюджетної субсидії на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення (1 га) для провадження сільськогосподарської діяльності; спеціальної бюджетної дотації для утримання ВРХ (корів) усіх напрямів продуктивності; спеціальної бюджетної дотації для утримання маточного поголів'я кіз та/або овець; окремої бюджетної субсидії на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення (1 га) для провадження сільськогосподарської діяльності на територіях, на яких завершено ведення бойових дій, та на територіях, тимчасову окупацію яких завершено [2].

За програмою «Надання кредитів фермерським господарствам», за рахунок коштів спеціального фонду держбюджету, передбачено 80 млн грн. Зазначені кошти будуть спрямовані через Український державний фонд підтримки фермерських господарств для надання безвідсоткових кредитів виключно фермерським господарствам.

У травні 2025 року через Український державний фонд підтримки фермерських господарств було спрямовано другий транш державної допомоги в розмірі 361,7 млн. грн. Ці кошти отримали 5560 фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції.

Міністр аграрної політики України Віталій Коваль зазначив, що Мінагрополітики продовжує системну роботу над забезпеченням сталого розвитку українського села, підтримкою фермерства та гарантуванням продовольчої безпеки країни. Фермери – основа продовольчої безпеки та економіки України. Зокрема, станом на середину травня 2025 року кошти були розподілені наступним чином: 316,9 млн. грн. – на бюджетну субсидію на одиницю оброблюваних сільськогосподарських угідь (1 га) для 4139 заявників,

які провадять сільськогосподарську діяльність; 44,8 млн. грн. – на спеціальну бюджетну дотацію за утримання ВРХ (корів) усіх напрямів продуктивності для 1421 отримувача. Підтримка надається в межах Екстреного проєкту надання інклюзивної підтримки для відновлення агросектору України (ARISE), який реалізується за кошти державного бюджету відповідно до затвердженого Урядом порядку використання коштів [3].

Видатками державного бюджету на 2025 рік для Мінекономіки також передбачено кошти, якими можуть скористатися виробники сільгосппродукції. Зокрема, за рахунок коштів загального фонду держбюджету, в рамках урядової програми «єРобота», за бюджетною програмою «Надання грантів для створення або розвитку бізнесу» передбачено 1370 млн грн. Зазначені кошти будуть спрямовані для створення або розвитку тепличного господарства, садівництва, ягідництва, виноградарства; для започаткування/розвитку мікробізнесу, в тому числі на ветеранський компонент «Грант для ветеранів» [2]. З 1 січня 2025 року кредити за програмою «Доступні кредити 5-7-9» надаються сільгоспвиробникам за умови, що вони зареєструвалися у ДАР. З початку року 3,6 тис. агропідприємств залучили 21,4 млрд. грн. за цією державною програмою, що засвідчує високу ефективність пільгового фінансування і дієвість програми у непростих макроекономічних умовах.

Література

1. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text.

2. Державна підтримка аграріїв у 2025 році. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/1_Info_Brief_SP_ua.pdf.

3. Держава продовжує підтримку українських фермерів: у травні спрямовано понад 360 млн грн допомоги. *Міністерства аграрної політики та продовольства України.* URL: https://minagro.gov.ua/.

Цвєткова К. Є., *здобувач*
Науковий керівник: **Чунихина О. М.,**
викладач комерційних дисциплін,
Фаховий коледж економіки і технології
Державного університету економіки і технологій,
м. Кривий Ріг, Україна

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОЗОРОСТІ ТА ПІДЗВІТНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Прозорість і підзвітність публічних фінансів є фундаментальними принципами ефективного управління державними ресурсами. В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну з 2022 року ці принципи набули особливої актуальності, оскільки забезпечення довіри громадян та міжнародних партнерів до фінансової системи країни стало критично важливим.

1. Інституційні механізми забезпечення прозорості публічних фінансів

1.1. Законодавча база та нормативно-правові акти

Україна здійснила низку реформ, спрямованих на підвищення прозорості бюджетного процесу. Зокрема, було внесено зміни до Бюджетного кодексу України, які передбачають середньострокове бюджетне планування та проведення оглядів витрат [1, с. 24].

1.2. Електронні платформи та інструменти

Впровадження електронних платформ, таких як «Є-data», «Spending», «Prozorro» та «Dozorro», сприяло підвищенню відкритості інформації про використання публічних коштів [2, с. 45]. Ці інструменти дозволяють громадянам та аналітикам відстежувати бюджетні витрати в режимі реального часу.

2. Підзвітність у сфері публічних фінансів

2.1. Роль Рахункової палати та інших контрольних органів

Рахункова палата України виконує функцію незалежного аудиту

використання бюджетних коштів, що є ключовим елементом підзвітності [3, с. 30]. Її звіти сприяють виявленню неефективних витрат та корупційних ризиків.

2.2. Громадський контроль та участь

Активна участь громадянського суспільства у бюджетному процесі, зокрема через громадські консультації та моніторинг, підсилює підзвітність органів влади [4, с. 12]. Це включає подання запитів на публічну інформацію та участь у бюджетних слуханнях.

3. Вплив повномасштабного вторгнення на прозорість та підзвітність

3.1. Зміни у бюджетному процесі

Війна спричинила необхідність оперативного перерозподілу бюджетних коштів на оборону та гуманітарні потреби. Це вимагало гнучкості у бюджетному плануванні та водночас збереження прозорості витрат [5, с. 18].

3.2. Міжнародна допомога та її облік

Отримання значної міжнародної фінансової допомоги поставило перед Україною завдання забезпечення прозорого та підзвітного використання цих ресурсів. Використання електронних систем обліку та звітності стало ключовим у цьому процесі [6, с. 22].

Висновки

Інституційні засади прозорості та підзвітності публічних фінансів в Україні зазнали суттєвого розвитку, особливо в умовах повномасштабного вторгнення. Впровадження електронних систем, активізація громадського контролю та адаптація до нових викликів сприяють підвищенню ефективності управління державними ресурсами. Подальші зусилля мають бути спрямовані на зміцнення цих механізмів та їх адаптацію до умов воєнного та післявоєнного періодів.

Виклики:

– забезпечення балансу між оперативністю витрат в умовах війни та дотриманням процедур прозорості;

– підтримка функціонування електронних систем в умовах кіберзагроз

та інфраструктурних пошкоджень.

– *Перспективи:*

– розвиток цифрових технологій для автоматизації бюджетного процесу;

– посилення ролі громадян у моніторингу публічних фінансів;

– інтеграція з міжнародними стандартами прозорості та підзвітності.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 05.03.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 18.05.2025).

2. Гаврилюк О. В. Впровадження інформаційних технологій у публічних фінансах України. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2023. № 3(312). С. 42-47.

3. Звіт Рахункової палати України про результати аудиту використання бюджетних коштів. 2023. URL: https://lb.ua/news/2023/11/01/ 564812.html.

4. Савченко С. І. Роль громадськості у забезпеченні прозорості державного бюджету України. *Актуальні проблеми економіки*. 2022. № 9. С. 10-14. URL: https://a-economics.com.ua.

5. Оперативні рішення щодо змін у бюджеті в умовах воєнного стану. Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua

6. Про використання міжнародної допомоги у 2022-2023 роках. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua

СЕКЦІЯ 2. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Dong Ni,
Head of the Digital Media Art and Design program at the Visual Arts College of Hunan Mass Media Vocational and Technical College, China

GAMIFICATION OF BANKING: NEW OPPORTUNITIES FOR THE FINANCIAL SECTOR

The gamification of banking offers a number of strategic advantages for financial institutions seeking to remain relevant in the digital age. The introduction of gaming mechanics into banking processes creates innovative ways of interacting with customers, which directly affects key business indicators.

According to a Deloitte study (2023), banks that have introduced gamification elements have seen an average 30% increase in customer engagement. This is a significant indicator that turns passive users into active participants in the financial ecosystem. At the same time, digital activity is also growing – interaction with mobile applications is increasing by 25%, which means more frequent use of banking products and services [1].

It is important to note that gamification is not just the introduction of entertainment elements. It is a comprehensive approach to transforming the customer experience, which, when properly implemented, becomes a powerful tool for achieving the bank’s strategic business goals.

Gamification creates a number of benefits:

1. Increased engagement. Game elements create an emotional connection between the customer and the bank, motivating users to interact with financial products more often. When banking transactions are accompanied by game elements, customers feel satisfied and want to repeat the positive experience.

2. Financial literacy. Using game mechanics, banks effectively teach customers financial literacy. Learning complex financial concepts becomes easier and more enjoyable through game scenarios that motivate customers to make more informed

financial decisions.

3. Customer loyalty. Gamification has a significant impact on the formation of long-term loyalty. Customers who have a positive experience of interacting with gamified banking products are less likely to consider competitors' offers, which directly reduces churn rates [2].

Gamification of banking products is implemented through various game mechanics that encourage users to actively interact with financial services. The effectiveness of these mechanics lies in their ability to turn routine banking operations into an exciting experience, creating additional value for customers.

The main techniques are:

1. A system of points, badges, and levels. Progress bars visualise the user's path to new levels, while badges mark the achievement of specific financial goals. For example, a user can receive a special badge for making their first international transfer or reaching a certain amount of savings.

2. Challenges and missions. Short-term tasks encourage certain financial actions. Typical examples: «Pay 5 utility bills through the app», «Save 1000 UAH within a month» or «Make 3 contactless payments in a week».

3. Leaderboards and competitions. Rating tables create healthy competition between users, motivating them to interact more actively with banking products. The competitive element can be based on the number of transactions, the amount of savings, or the use of certain services [2].

A key aspect of successful gamification is the balance of mechanics - they should be complex enough to arouse interest, but accessible to most users.

Gamification of banking activities is now turning from an experimental trend into a strategically important tool for the development of digital banking. An analysis of international and Ukrainian cases shows that properly implemented game mechanics can significantly improve key banking business indicators, from customer engagement to the frequency of product use and the formation of long-term loyalty.

For banks planning to introduce gamification elements, it is crucial to take a balanced approach. It is recommended to start with simple and straightforward

mechanics that organically complement the main banking functions rather than compete with them for the user's attention. Gradually increasing the complexity and variety of game elements will help avoid information overload for customers and ensure smooth adaptation to the new interaction format.

An important element of a successful gamification strategy is the ongoing analysis of user data. Banks are advised to implement an analytics system that will allow them to track which game mechanics resonate most with different audience segments and make prompt adjustments based on this information. Aggregated analytics of user interaction with game elements can also provide valuable insights into general financial preferences and behavioural patterns of customers.

When implementing gamification, it is critical to maintain a balance between the entertainment aspect and the seriousness of financial transactions. Banks are advised to clearly distinguish between game elements and core functionality, ensuring unimpeded access to key banking services regardless of the level of customer involvement in game mechanics. It is also necessary to provide for the possibility for users to disable certain elements of gamification if they create discomfort or distraction.

Ultimately, the success of gamification depends on its ability to create real value for customers, not just entertain them. The most effective gamification strategies closely link game mechanics to specific financial benefits and educational opportunities, helping users achieve their real-world financial goals in an engaging and motivating way.

References

1. Arkenberg Ch., Westcott K. Let's make a deal – in gaming! Deloitte Touche Tohmatsu Limited. 2023. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/articles/us175609_tmtp23-gaming/DI_TMTP23-gaming.pdf (accessed April 03, 2025).

2. Sereno M. Effects of gamification in the banking industry: A comparison analysis between gamified and non-gamified training. *Figshare*. 2021 DOI: 10.6084/m9.figshare.15169431 (accessed April 04, 2025).

Prokopiev Ivo,
Master's in Finance ,
University of National and World Economy, Bulgaria
Chairman of the Board of Directors & Chief Executive Officer (CEO)
Alfa Finance Holding AD, Bulgaria

RESILIENCE OF NATIONAL BANKING SYSTEMS IN THE CONTEXT OF GLOBALISATION

The sustainability of national banking systems is a fundamental condition for the economic security of the state and one of the key factors in ensuring sustainable economic growth. Several conceptual approaches to defining the resilience of banking systems have emerged in the current scientific discourse, reflecting the multifaceted nature of this concept. The first approach sees resilience as the ability of a system to return to equilibrium after external shocks or internal imbalances. The second approach focuses on the ability of the banking system to effectively perform its functions regardless of the impact of negative factors. The third approach defines resilience through the prism of minimising systemic risks and preventing chain reactions in the financial sector. Globalisation is acting as a powerful catalyst for the transformation of the banking sector, changing the market structure, business models of banks and the way they deliver financial services. In this environment, the relationship between financial stability and economic growth is growing: A stable banking system ensures efficient allocation of financial resources, stimulates investment activity, and contributes to the welfare of the population, while economic growth creates favourable conditions for strengthening the resilience of the banking sector.

The growing presence of multinational banks in national economies is one of the key trends in the global financial system. This process has a multifaceted impact on the resilience of the banking systems of recipient countries, creating both new opportunities and potential risks.

The expansion of foreign banks into emerging markets is often accompanied by the introduction of advanced technologies, innovative financial products and

efficient business models. Multinational banks bring in a significant amount of capital, which increases the level of capitalisation of the banking sector and expands opportunities for lending to the economy. In addition, the presence of foreign players contributes to increased competition, which stimulates the efficiency and quality of services provided by national banks (Table 1).

Table 1

Advantages and disadvantages of integrating foreign capital into national banking systems*

Benefits of integration into the global banking market	Risks of foreign capital presence
Access to international capital markets and diversification of funding sources	Increased dependence on external funding sources
Implementation of modern risk management and corporate governance systems	Vulnerability to transmission of global financial shocks
Improving the quality of banking services and expanding their range	Possibility of sudden capital outflows in times of crisis
Technology transfer and innovation in the financial sector	Focus of foreign banks on the most profitable market segments
Strengthening market discipline and transparency in banking	Risk of losing national control over strategically important financial institutions

**Notes. Compiled by the author according to the source [1].*

Globalisation processes are driving a significant transformation of banks' business strategies. Traditional banking models focused on serving local customers are giving way to global strategies that involve geographical and product diversification, search for optimal jurisdictions for capital allocation and active participation in international financial transactions. The development of digital technologies and remote service channels is blurring the geographical boundaries of banking activities, increasing competition between national and multinational financial institutions.

The competitiveness of national banks in the globalised world largely depends on their ability to adapt to rapid changes in the financial sector, implement innovative solutions, and effectively manage risks. Banks that are unable to compete in terms of service quality and technological development are gradually losing market positions

to more powerful global players. At the same time, national banks often have advantages due to a better understanding of local market specifics, closer relationships with clients and a deeper understanding of their needs.

The globalisation of financial markets and the increasing interdependence of national economies necessitate harmonisation of approaches to banking regulation at the international level. The Basel Accords, developed by the Basel Committee on Banking Supervision, play a key role in this process.

The coordination of regulatory policies at the international level is becoming increasingly important in the context of globalised financial markets. Forums such as the G20, the Financial Stability Board (FSB) and regional associations of regulators provide a platform for information exchange, harmonisation of regulatory approaches and development of joint strategies to counter global financial risks. Such cooperation is particularly important for the effective regulation of multinational banking groups and the prevention of regulatory arbitrage.

The key factors in ensuring the resilience of banking systems in the context of globalisation are: macroeconomic stability, which creates a favourable environment for the functioning of financial institutions; adequate capitalisation of the banking sector, which ensures the ability to absorb potential losses; an effective system of corporate governance and internal control in banks; developed financial infrastructure and institutional environment; transparency and availability of information on the state of financial institutions; flexible and adaptive regulatory policy that would

References

1. Mishra Pr., Spilimbergo A. (2022) Globalization and Resilience. *International Monetary Fund*. Available at: https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/Series/Analytical-Series/Globalization-Resilience-Mishra-Spilimbergo (accessed April 05, 2025).

2. Banking Resilience and Global Financial Stability / ed. Sabri Boubaker, Marwa Elnahass. Singapore: World Scientific Publishing Co., 2024. 456 pp.

Алієва Е. С. гизи, *здобувач*
Науковий керівник: **Бездітко Ю. М.,**
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОЦІНКА КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ

Кредитна політика банку відіграє вирішальну роль у його функціонуванні, важливість кредитної політики полягає у її здатності впливати на споживчу та інвестиційну активність, регулювати інфляційні процеси, стимулювати економічний зріст та підтримувати фінансову стабільність. Крім того, правильно спроектована кредитна політика допомагає банкам управляти ризиками та забезпечує їхню конкурентоспроможність на ринку фінансових послуг.

З початком повномасштабної війни, банки стикаються з рядом викликів, що ставлять під загрозу їхню діяльність та фінансову стабільність, зокрема зростає ризик неповернення кредитів через загальну нестабільність у країні, велику кількість людей, які втратили майно або засоби доходу, та загальну економічну неспроможність. Усі ці виклики вимагають від банків адаптації своєї кредитної політики та використання нових стратегій для забезпечення стійкості та ефективності у період воєнного конфлікту. Під впливом зовнішніх чинників, значні зрушення відбулися і у структурі кредитного портфеля банків у розрізі строків кредитування (табл. 1, рис. 1).

Зокрема за досліджуваний період зменшилась питома вага довгострокових кредитів із 26,45% у 2018 році, до 14,26% у 2021 році при подальшому незначному зростанні до 15,32% у 2024 році. Питома вага середньострокових кредитів складала при незначному коливанні від 33,74% до 33,08%, при незмінній питомій вазі на початку

та на кінці досліджуваного періоду.

Таблиця 1

Кредити банків України, надані резидентам у розрізі строків погашення за 2017-2024 роки, млн. грн.*

Період	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Усього	1016657	1073131	971871	948386	1044049	1007648	997877	1122172
до 1 року	405 718	491 942	473 471	465 744	539 087	526 712	512 364	572 543
- питома вага,%	39,92	45,81	48,72	49,13	51,62	52,31	51,31	51,04
від 1 року до 5 років1	342 147	336 898	307 629	309 305	356 637	332 196	330 734	378 299
- питома вага,%	33,74	31,43	31,73	32,67	34,28	33,08	33,17	33,76
більше 5 років	268 792	244 290	190 771	173 337	148 324	148 740	154 779	171 330
- питома вага,%	26,45	22,86	19,68	18,38	14,26	14,84	15,54	15,32

**Примітка. Складено автором за даними джерела [1].*

В цілому слід відмітити, що банківська система України, і зокрема процес формування кредитного портфелю адекватно відреагували на зовнішні негативні чинники, тобто при зростанні ризиків для процесу кредитування було скорочено як суму, так і питому вагу довгострокових кредитів, при суттєвому зростанні короткострокових кредитів.

Динаміка та структура кредитного портфелю банків України за термінами погашення була під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх ризиків, які знайшли своє відображення в тому числі і на кредитному ринку України, зокрема скорочення суми і термінів використання кредитів у іноземній валюті, стало захистом кредитного ринку від ризиків пов’язаних із коливанням валютного курсу.

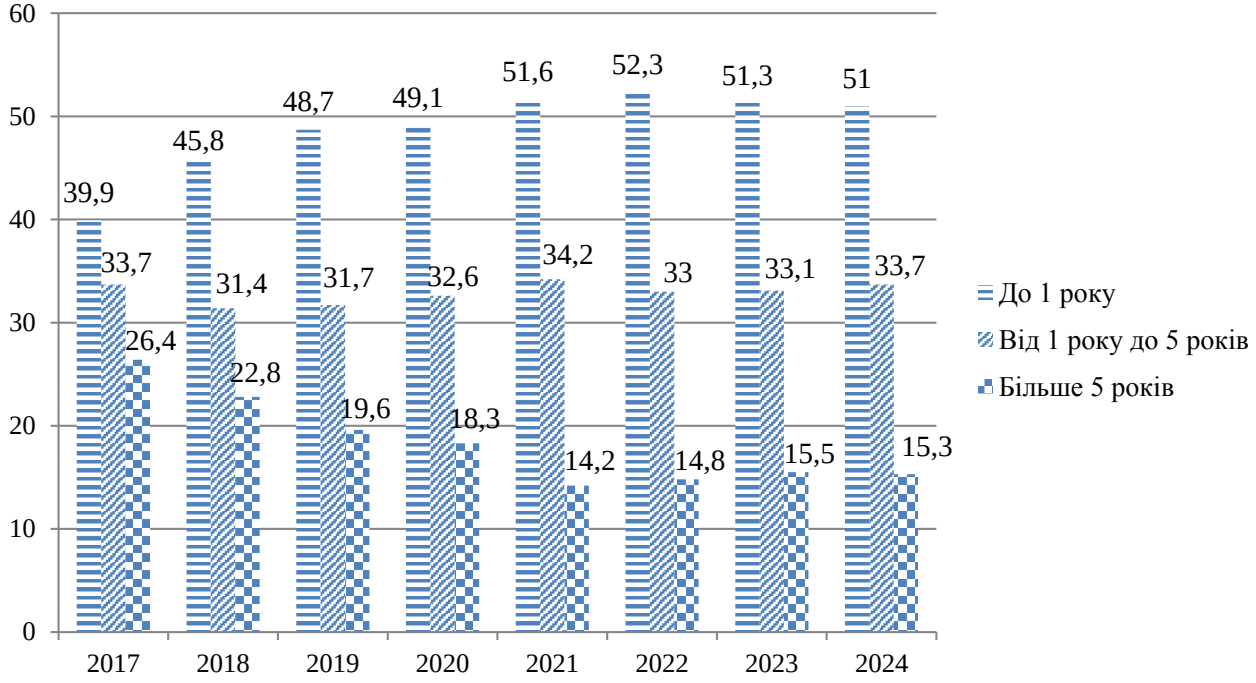

Рис. 1. Структура кредитів банківської системи України у розрізі строків погашення за 2017-2024 роки, %*

**Примітка. Складено автором за даними джерела [1].*

Таким чином завдяки оперативним заходам Національного банку України вдалося уникнути великих негараздів у функціонування кредитного ринку.

Література

1. Основні показники діяльності банків України : Офіційний сайт Національного банку України. URL : https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1.

2. Степаненко С. В., Римар О. Г., Гулюк О. І. Методи вдосконалення управління кредитним портфелем банку в сучасних умовах: *Ефективна економіка.* 2021. № 3. URL : http://www. economy.nayka.com.ua/?n=3&y=2021.

3. Жмурко І. В. Основні напрями підвищення ефективності банківського кредитування в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2017. № 15. С. 519-524.

Винник С. С., *здобувач*
Науковий керівник: **Ревак І. О.,**
д.е.н., професор, завідувач науково-дослідної лабораторії
OSINT-досліджень та безпекової аналітики,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів, Україна

РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ

У сучасних геополітичних умовах санкційна політика стала потужним інструментом міжнародного впливу, а банківська система відіграє ключову роль у її реалізації на національному рівні. Для України, яка перебуває в стані збройного протистояння та під загрозою економічної дестабілізації, інтеграція санкційних механізмів у функціонування фінансового сектора набула першочергового значення. Актуальність проблеми полягає в необхідності ефективного поєднання цілей санкційної політики з інструментами фінансового моніторингу банків для забезпечення економічної безпеки держави.

Зовнішні загрози у сфері фінансової безпеки України зумовлені не лише збройною агресією рф, а й активізацією транснаціональних фінансових схем, спрямованих на обхід міжнародних санкцій, фінансування терористичної діяльності тощо. Особливу небезпеку становить використання тіньових банківських схем, псевдофінансових установ і платіжних платформ для переміщення коштів, що потенційно можуть бути спрямовані на підрив фінансової стабільності держави. З урахуванням таких реалій ключового значення набуває спроможність банківської системи ідентифікувати, запобігати та протидіяти фінансовим операціям, пов’язаним із санкційними ризиками.

У контексті міждисциплінарного підходу до вивчення банківської діяльності як інструменту санкційної політики, доцільно проаналізувати структурні компоненти відповідної системи реалізації санкцій – зокрема,

інституційні рамки, нормативне регулювання та реальні виклики, з якими зіштовхуються банки України. Такий підхід дозволяє комплексно проаналізувати чинники, що визначають потенціал банківської системи у забезпеченні фінансової стабільності держави.

Реалізація санкційної політики в Україні відбувається в межах багаторівневої взаємодії державних органів, фінансових установ та міжнародних партнерів [1]. Ключову роль у формуванні та координації санкційного режиму відіграє РНБОУ, яка приймає рішення про застосування персональних, секторальних або комплексних санкцій. Державна служба фінансового моніторингу України забезпечує обробку, аналіз і передачу відповідної інформації про підозрілі фінансові операції, у тому числі пов’язані із санкційними обмеженнями. Банківські установи виступають первинними суб’єктами фінансового моніторингу, на які покладається обов’язок реалізації санкційних обмежень шляхом блокування активів, відмови в обслуговуванні клієнтів із ознаками санкційної ризиковості та вжиття інших запобіжних заходів.

НБУ є не лише регулятором фінансового ринку, а й координатором санкційної відповідності банків. Національний регулятор видає обов’язкові до виконання нормативні документи щодо застосування заходів комплаєнсу, забезпечує комунікацію із банківським сектором і здійснює нагляд за виконанням вимог фінансового моніторингу [2]. Важливо, що саме НБУ зобов’язав банки здійснювати перевірку клієнтів та їхніх транзакцій на відповідність санкційним спискам, зокрема тим, що формуються на міжнародному рівні (США, ЄС, Великої Британії тощо). Відповідно до [3] банки зобов’язані щокварталу надавати НБУ інформацію про наявність/відсутність клієнтів банку, які мають зв’язки з державою, що здійснює збройну агресію проти України, та громадянами/резидентами такої держави.

Водночас, чинне регуляторне забезпечення залишається фрагментованим. Існує правова невизначеність окремих процедур, зокрема щодо термінів і

порядку виконання санкційних рішень міжнародного характеру, що ускладнює правозастосування. Критерії ризик-орієнтованого підходу залишаються недостатньо деталізованими, що призводить до нерівномірного тлумачення банками обов'язків у частині оцінки ризиків клієнтів. Крім того, відсутній ефективний механізм оперативного обміну інформацією з міжнародними санкційними органами та партнерами, що ускладнює синхронізацію дій з глобальними санкційними режимами та знижує ефективність виявлення порушників.

Для підвищення ефективності реалізації санкційної політики у межах банківської системи України доцільним є впровадження комплексу взаємопов'язаних організаційних та технологічних заходів. Важливим напрямом є цифровізація процесів санкційного скринінгу, зокрема шляхом впровадження автоматизованих аналітичних модулів, побудованих на основі алгоритмів штучного інтелекту. Такі модулі здатні виявляти складні схеми обходу санкцій шляхом аналізу великих масивів даних у реальному часі.

Доцільно розробити типові санкційні процедури для банків, що враховували б вимоги міжнародних стандартів, таких як рекомендації FATF, а також підходи ЄС щодо комплаєнсу та заморожування активів. Запропоновані заходи в комплексі сприятимуть підвищенню стійкості банківської системи до зовнішніх загроз і забезпеченню реального впливу санкційної політики на фінансову стабільність держави.

Література

1. Про санкції: Закон України від 14.08.2014 р. № 1644-VII. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text

2. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Правління НБУ № 65 від 19.05.2020 р. URL: https:// zakon. rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text

3. Про розкриття інформації щодо зв'язків клієнтів із державою, що здійснює збройну агресію проти України: Постанова Правління НБУ № 26 від 16.03.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0026500-23#Text

Вітковська А. Р., *здобувач*
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**
д.е.н, професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОЦІНКА СТАНУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Основною економічною функцією банків є кредитування їх клієнтів. Кредитний портфель банків становить основну частину їх активів, а проценти за користування кредитами мають найбільшу частку в доходах банку. Водночас кредити є найбільш прибутковою, але й найбільш ризиковою частиною банківських активів, тому головна мета процесу управління кредитною діяльністю банку полягає в забезпеченні максимальної доходності за допустимого рівня ризику. Рівень доходності кредитного портфеля залежить від обсягу та структури портфеля, а також від рівня відсоткових ставок за кредитами [1, с. 18].

Фінансова стабільність і ринкова стійкість банківської системи значною мірою визначаються ефективністю організації кредитної діяльності, що охоплює як управління ризиками, так і оптимізацію структури кредитного портфеля. Формування якісного кредитного портфеля, який характеризується належним рівнем диверсифікації, мінімізацією проблемної заборгованості та стабільною дохідністю, є ключовим чинником забезпечення ліквідності, прибутковості й довіри до банківських установ. У цьому контексті дослідження якісних характеристик кредитного портфеля, його дохідності, ризиковості та відповідності стратегічним орієнтирам банку набуває особливої теоретичної і прикладної значущості, зокрема в умовах зростання макроекономічної нестабільності, трансформації регуляторного середовища та нових викликів для фінансового сектору в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Оцінку динаміки і структури кредитного портфеля банківської системи України та оцінку його дохідності почнемо із оцінки загального стану банківської системи України (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності банківської системи України за 2018-2024 роки*

Період	Роки						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість діючих банків, один.	77	75	73	71	67	63	61
з них: з іноземним капіталом, один.	37	35	33	33	29	27	26
Активи банків, усього, млн. грн.	1359 703	1493 298	1 822 841	2053 232	2351678	2945 030	3422600
Кредити надані клієнтам, млн. грн.	1118 860	1033 430	960 597	1 065 347	1 036 213	1 024 678	1138036
Питома вага кредитів у активах, %	82,34	69,23	52,74	51,93	44,13	34,82	33,31
Рентабельність активів, %	1,69	4,26	2,44	4,09	1,04	3,2	3,35
Рентабельність капіталу, %	14,67	33,45	19,22	35,08	9,68	30,33	29,07

**Примітка. Складено автором за даними джерела [2].*

Дані таблиці 1 показують, що впродовж 2017-2024 років кількість діючих банків скорочувалась, зокрема якщо на кінець 2018 року в Україні було 77 діючих банків, з яких 37 з іноземним капіталом, то на кінець 2024 року їх кількість скоротилася, відповідно до 61 та 26 банків.

Тобто кількість банків з іноземним капіталом зменшилася до 79,2%, а кількість банків в цілому по банківській системі України скоротилася до 70,3% рівня 2018 року. Незважаючи на скорочення кількості банків, сума активів банківської системи зросла із 1359703 млн. грн. у 2018 році, до 3422600 млн. грн. у 2024 році, тобто зростання складало 251,7%. Сума кредитів наданих клієнтам за цей же період збільшилася всього на 10,2%. В результаті питома вага кредитів у активах банків України знизилася за досліджуваний період із 82,34% у 2018 році, до 33,31% у 2024 році.

На нашу думку, зниження питомої ваги кредитів у активах банків є вкрай негативним явищем, оскільки кредити в структурі активів банків є провідною

складовою з якою фактично і створюються банківські установи. Звичайно, такому явищу можна знайти обґрунтування, оскільки за цей досліджуваний період в Україні сталися події, які негативно вплинули на кредитну діяльність банків, це криза 2018 року, та початок широкомасштабної агресій росії проти України. Оскільки кредитна діяльність банків є однією із найбільш ризикових видів діяльності банків, погіршення економічної ситуації в країні примушує банки скорочувати масштаби своєї кредитної діяльності [3, с. 284].

За досліджуваний період дохідність операцій банків України, незважаючи на її нерівномірність, була на високому рівня. Так рентабельність активів за цей період коливалася в межах від 1,04% до 4,26%, що є високим показником, при цьому рентабельність капіталу власників банків була на рівні від 9,68% до 35,08%.

Проведений аналіз кредитної діяльності банків України дає підстави стверджувати, що при негативних подіях зовнішнього характеру, як то світова фінансова криза та агресія росії проти України, кредитний портфель банків України за досліджуваний період був у стабільному стані про що свідчить зростання загальної суми кредитів на 10,4%, що в умовах нестабільної політичної та економічної ситуації можна вважати задовільним. Підтримання кредитної діяльності банків України у задовільному стані, було досягнуто завдяки переорієнтації їх діяльності із сектору не фінансових корпорацій на сектор домогосподарств, та операцій з цінними паперами.

Література

4. Петрик О. І. Політика Національного банку України під час війни. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві.* 2022. № 4. С. 15-23.

5. Основні показники діяльності банків України. *Офіційний сайт Національного банку України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1 (дата звернення: 10.04.2025).

6. Молдавська О. В., Демиденко А. В. Статистична оцінка якості кредитної діяльності банків України. *Проблеми економіки.* 2013. № 3. С. 282-288.

Гаран О. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кредитний ринок України є невід'ємною складовою фінансової системи країни, яка забезпечує перерозподіл ресурсів, підтримує економічну активність та сприяє розвитку бізнесу і споживання. Проте його сучасний стан значною мірою обумовлений складними економічними й політичними умовами, спричиненими наслідками війни, глобальними економічними викликами та специфічними внутрішніми проблемами

Війна, розпочата російською федерацією, суттєво трансформувала процеси на кредитному ринку України. Масштабні руйнування інфраструктури, втрата частини промислового потенціалу та значна міграція населення мали істотний вплив на кредитну активність банків. У зонах активних бойових дій кредитування практично зупинилося, а значна частина бізнесу та населення втратили можливість виконувати свої зобов'язання за кредитами. Це призвело до зростання рівня проблемної заборгованості та підвищення ризиків для банківської системи.

Водночас Національний банк України (далі - НБУ) та уряд країни запровадили низку антикризових заходів для підтримки фінансової системи. Серед них варто виділити програми реструктуризації кредитів, зниження регуляторного тиску на банки, а також розширення державних програм підтримки бізнесу, таких як «Доступні кредити 5-7-9%». Ці ініціативи допомогли уникнути масштабного колапсу банківського кредитування та забезпечили його поступове відновлення в менш уражених регіонах.

В таблиці 1 розглянемо структуру кредитів, наданих банками України, протягом 2021-2023 років.

Таблиця 1

Структура кредитів, наданих банками України,
у 2021-2023 роках *

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Нефінансові корпорації (суб'єкти господарювання)	752324	72,06	754371	74,86	735295	73,69
Інші фінансові корпорації	9644	0,92	6809	0,68	7359	0,74
Сектор загального державного управління	26990	2,59	24810	2,46	18350	1,84
Домашні господарства (фізичні особи)	254385	24,37	221105	21,94	236470	23,70
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	705	0,07	552	0,05	403	0,04
Всього кредитний портфель	1044049	100,00	1007648	100,00	997877	100,00

Згідно з даними таблиці 1, в Україні пріоритет у банківському кредитуванні надається нефінансовим корпораціям (суб'єктам господарювання) на які припадає понад 70% загального обсягу кредитів. Водночас частка кредитування домашніх господарств залишалася відносно стабільною, коливаючись у межах 22-24%, що відображає збереження споживчого попиту попри складні макроекономічні умови.

Частка кредитів, наданих іншим фінансовим корпораціям і некомерційним організаціям, що обслуговують домашні господарства, залишається вкрай низькою та не перевищує 1% загального обсягу.

Отже, структура кредитів, наданих банками України, у 2021-2023 роках свідчить про те, що основний фокус банків залишається на підтримці підприємств - навіть в умовах війни саме бізнес виступає ключовим драйвером економічної активності.

Попри значні виклики, кредитний ринок України має потенціал для відновлення й розвитку в середньо- і довгостроковій перспективі. Припинення бойових дій, стабілізація макроекономічної ситуації, зниження рівня інфляції та поступове зменшення облікової ставки НБУ створять умови для здешевлення кредитних ресурсів.

Особливо перспективними напрямами в цьому контексті є:

- подальша цифровізація кредитних процесів, що підвищує доступність фінансових послуг для населення та бізнесу;

- розвиток зеленого кредитування, орієнтованого на підтримку екологічних проєктів і сталого розвитку;

- активне залучення міжнародних фінансових ресурсів для відбудови країни після війни.

Таким чином, сучасний кредитний ринок України перебуває в умовах значних викликів, зокрема економічної нестабільності та наслідків війни, однак демонструє поступову адаптацію до нових реалій і має значний потенціал для відновлення та зростання в майбутньому.

Література

1. Основні показники діяльності банків. *Офіційний сайт Національного банку України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1 (дата звернення: 22.02.2025).

Деркаченко Н. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Корівчак А. М.,**
викладач-методист, голова циклової
комісії економічних та облікових дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ
«Економіко-технологічний фаховий коледж
Херсонського національного технічного університету»,
м. Хмельницький, Україна

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ЯК ГОЛОВНИЙ ВАЖІЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ КРАЇНИ

Стаття присвячена висвітленню ролі банківської системи у забезпеченні економічного суверенітету та стабільності.

Банківська система є важливою складовою фінансового ринку. Надійна та ефективна робота банківської системи є основним чинником стабільності та розвитку національної економіки, оскільки забезпечує спрямованість та ефективне використання ресурсів, а також їх розподіл між державою, підприємствами та домогосподарствами у сфері економіки. Саме банківські установи відіграють важливу роль у розвитку країни. Нажаль, через наслідки світової економічної кризи та війну відбувається скорочення виробництва, ускладнення шляхів імпорту та експорту, різке зниження інвестиційної активності. А значить, банківській сектор зазнав тяжких ударів, що, в свою чергу, призвело до зниження рівня ефективності його функціонування.

Однак, попри всі перешкоди та труднощі, банківські установи продовжують працювати, а банківський сектор продовжує розвиватись та впливати на розвиток і стабільність нашої держави. Ось чому дуже важливо дослідити роль банківської системи у забезпеченні економічної стабільності нашої держави. Отже, як вже було згадано, банківська система відіграє важливу роль у формуванні та підтриманні економічних відносин між суб’єктами грошового ринку.

В першу чергу, це обумовлено важливістю економіки в організації руху

фінансових потоків, що формують основу кредитної системи. А найбільш активно позитивні та негативні явища проявляються у функціонуванні банківської системи.

Поняття «банківська система» можна розглядати в залежності від підходів до його трактування. Вирізняють два основні підходи – інституційний та інституційно-економічний.

Згідно інституційного підходу банківська система являє собою сукупність різних видів національних банків і кредитних установ, що діють в рамках загального грошово-кредитного механізму.

У той час, як згідно з інституційно-економічним підходом, банківську систему слід трактувати як сукупність економічних, правових та організаційних умов, які визначають потребу системного впорядкування банківської діяльності.

Банківська система має своє особливе призначення, специфічні риси та функції, такі, як трансформація, емісія та стабільність. Тобто, банківська система покликана забезпечити:

- трансформацію капіталу на фінансових ринках;
- створення додаткових платіжних засобів;
- стабільність банківської системи;
- ефективне функціонування ринку.

Особлива роль банківської системи, як складової економічної структури, полягає у:

- формуванні грошової пропозиції, впливаючи на рівень інфляційних очікувань в економіці;
- перерозподілі вільних грошових коштів і трансформації їх у функціональний капітал, сприяючи ефективному використанню коштів;
- депозитній діяльності банків, яка відображає схильність населення до зберігання грошей та довіру до банківських установ.

Банківська система є так званим «інформаційним центром», представляючи інформацію про стан не лише банківської системи, але й про

рівень життя населення та загальний стан держави.

Також банківська система має спеціальні моніторингові підрозділи, що мають на меті незалежне та оперативне оцінювання економічної кон'юнктури ринку, тобто співвідношення попиту та пропозиції на певні товари та послуги, а також фінансового становища підприємств та їх інвестиційних потреб. Такі моніторингові підрозділи допомагають вдосконалювати інструменти грошово-кредитної політики та підвищувати її ефективність. І все це має великий вплив на стан економіки держави в цілому.

Підсумовуючи все вище зазначене, можна зробити наступний висновок. Коректне функціонування економіки країни неможливе без ефективної банківської системи, яка обслуговує і впливає на економічні та соціальні процеси, що відбуваються в державі, забезпечує функціонування грошового ринку та є важливою складовою інвестиційного процесу.

Банківська система виступає посередником для суб'єктів грошового ринку, є стабілізатором та рушійною силою розвитку економіки, відіграє пріоритетну роль у формуванні кредитної системи та інвестиційних процесів.

Отже, забезпечивши стабільну на коректну роботу банківської системи, ми отримуємо не просто сукупність установ та закладів, а систему обслуговування, впливу, оцінки та контролю всієї економічної та соціальної складової держави.

Література

1. Огляд банківського сектору. *Періодичні видання Національного банку України*. URL : https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454

2. Показники банківської системи. *Офіційний сайт Національного банку України*. URL : 32 https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798 593

Діденко А. Ю., *здобувач*
Науковий керівник: **Бездітко Ю. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ВІД КРИЗ ДО ФІНАНСОВОЇ МІЦНОСТІ

Ефективність діяльності банківської системи визначається передусім спроможністю виконувати покладені на неї функції. Головною з банківських функцій є функція фінансового посередництва. Банки виступають посередниками між власниками тимчасово вільних коштів та тими, хто їх потребує. Таким чином відбувається трансформація недієвого капіталу в грошовій формі у функціонуючий капітал у грошовій формі.

Нині, незважаючи на важкі умови, фінансовий сектор продовжує стабільно функціонувати, клієнти зберігають високу довіру до банків, а самі банки збільшують кредитування бізнесу та населення. Незважаючи на наявні воєнні ризики, фінансовий сектор відіграє все більш важливу роль у відновленні економіки. Такій ситуації у банківському секторі сприяє те, що з 2014 року Національний банк України (далі – НБУ) як регулятор вжив низку заходів, які дозволили забезпечити стабільність на банківському ринку як під час пандемії COVID-19 так і під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. НБУ поступово імплементує положення Угоди про асоціацію з ЄС у сфері фінансового регулювання, здійснює всебічні перевірки якості банківських активів (AQR) та стрес-тести, а також підвищує та забезпечує дотримання нормативів капіталу та ліквідності. Багато банків, які не відповідали цим нормативам, були ліквідовані або націоналізовані. У результаті, з 2015 по 2022 роки кількість банків скоротилася вдвічі (рис. 1) [1].

Рис. 1. Кількість банків України та фінансові результати їх діяльності у 2014 – 2023 роках*

**Примітка. Складено автором за даними джерел [1, 2, 3].*

З рис. 1 видно, що за останні 10 років кількість банків скоротилася більше ніж у 2,5 рази.

За останнє десятиліття банківська система пережила кілька серйозних потрясінь: окупацію Криму та частини Донбасу (2014-2015 роки), пандемію COVID-19 (2020-2021 роки), та повномасштабне вторгнення російської федерації (2022 рік). Найбільших збитків система зазнала у 2015 році через падіння курсу гривні, дефіцит резервів, масове вилучення депозитів і зниження кредитування. Усі ці фактори призвели до значних збитків у банківській діяльності. Після кризи 2014-2015 років НБУ була прийнята низка заходів, які дозволили санувати банківську систему: банки, діяльність яких не відповідала нормативам, втратили банківські ліцензії; було націоналізовано системно важливий банк – АТ КБ «ПриватБанк», що дозволило запобігти його банкрутству та, як наслідок, паніці вкладників на банківському ринку.

Банківська система України почала отримувати перші прибутки у 2018 та 2019 роках, що свідчить про стабілізацію банківського ринку в цей період. У 2020 році вони знизилися майже на 30% через вимушені локдауни у період

коронакризи та збільшення банками резервів під очікувані збитки.

У 2022 році вторгнення країни – агресорки на територію України призвело до значної втрати майна, руйнації майна під час обстрілів, вимушеного призупинення роботи відділень через відсутність електроенергії призвели до зменшення банківських прибутків. Однак, незважаючи на всі деструктивні фактори банківська система вистояла і продовжувала виконувати свою основну функцію – функцію фінансового посередника та, навіть, наприкінці року отримала прибутки, які були більші за фінансовий результат 2018 року [1].

У 2023 році відбулося значне зростання прибутків банківської діяльності, фінансовий результат 2023 року був найбільшим за останні 10 років, що свідчить про адекватні дії з боку регулятора та нарощену до цього року фінансову міцність вітчизняних банків

Отже, незважаючи на значні виклики – втрати майна, призупинення роботи відділень та збільшення резервів – банки зберегли стабільність і виконували ключову роль фінансового посередника. Ефективність роботи банківської системи України є одним із пріоритетів для успішної відбудови країни.

Література

1. Довбенко М., Посаднєва О., Шуплат О. Оцінка ефективності банківської діяльності під час деструктивних подій в економіці країни.

2. Доходи і витрати банків України. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Inc_Exp_Banks_2024-04-01.xlsx (дата звернення: 07.02.2025).

3. Основні показники діяльності банків України. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Indicators_Banks_2024-04-01.xlsx (дата звернення: 08.02.2025).

Житар М. О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна

БАНКИ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ: ОЦІНКА ВПРОВАДЖЕННЯ ESG-ПІДХОДІВ В УКРАЇНСЬКІЙ БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

У сучасному глобальному контексті, що визначається кліматичними загрозами, соціальними викликами та необхідністю підвищення прозорості управління, концепція ESG набуває вирішального значення для фінансових установ, особливо банків, які дедалі частіше виступають каталізаторами стійкого розвитку на національному рівні. Ці установи не лише здійснюють посередництво у фінансових потоках, але й стають інструментом трансформації економік у бік сталого та відповідального зростання. З огляду на зобов'язання України щодо інтеграції до Європейського Союзу, актуалізується потреба у впровадженні ESG-підходів у банківську практику, що є необхідною передумовою для підвищення довіри з боку іноземних інвесторів та зміцнення національної фінансової системи.

Українська банківська система поступово інтегрує принципи ESG до своєї операційної і стратегічної діяльності, що відповідає загальноєвропейським тенденціям. Як зазначено у Річному звіті НБУ за 2024 рік, питання стійкості фінансового сектору набуло нового змісту в умовах повномасштабної війни, а ESG-ризики стали предметом регуляторної уваги через потенційну загрозу їх трансформації у системні ризики [1]. Такий ризиковий підхід передбачає посилення макропруденційного нагляду та включення нефінансових критеріїв до наглядових процедур. У цьому контексті важливо враховувати досвід Європейського центрального банку, який уже інтегрував кліматичні ризики у пруденційний нагляд та вимоги до капіталу.

Стратегія Національного банку України передбачає створення інституційної бази для інтеграції ESG-принципів у всі рівні функціонування банківського сектору. Особливу увагу приділено екологічним аспектам,

включаючи управління кліматичними ризиками, зменшення вуглецевого сліду та фінансування зеленої економіки. Водночас соціальні критерії втілюються через сприяння фінансовій інклюзії, розвиток інклюзивних фінансових послуг у прифронтових регіонах та підтримку ветеранських ініціатив, як це передбачено в меморандумі між НБУ та ЄБРР, до якого приєдналося 38 банків.

Однією з ключових ініціатив у цьому напрямі є активна участь банків у фінансуванні відновлення енергетичної інфраструктури країни [2]. Згідно зі звітом НБУ, у 2024 році було надано понад 10,5 млрд грн кредитів на такі проєкти, що свідчить про реальну трансформацію банків у суб'єктів економічного відновлення [1]. НБУ визнає, що ESG-фактори мають бути інтегровані не лише в кредитну політику банків, але й у загальну систему корпоративного управління та внутрішніх контролів, що передбачає впровадження нових форматів звітності, внутрішніх політик ризик-менеджменту, а також спеціалізованих підрозділів, відповідальних за моніторинг екологічних та соціальних ризиків. Українські банки, особливо ті, що мають іноземний капітал, уже почали створювати такі підрозділи, що є важливим кроком у напрямі досягнення сумісності з європейськими регуляторними вимогами, зокрема SFDR та таксономією стійких видів економічної діяльності ЄС [3].

У 2024 році зросла увага до прозорості у сфері платіжних послуг та боротьби з тіньовою економікою, яка є важливою складовою ESG-принципу належного управління (governance). Ініціатива великих банків щодо забезпечення прозорості ринку платіжних послуг, закріплена відповідним меморандумом, стала інституційним механізмом протидії фінансуванню незаконної діяльності, включаючи тероризм. Це відповідає стандартам FATF та практикам банківських союзів країн ЄС, які підкреслюють важливість контролю за походженням коштів та цільовим використанням фінансування у контексті ESG.

Також Національний банк у звіті 2024 року відзначає значне зростання частки строкових депозитів, що свідчить про зміцнення довіри населення до

банківської системи та національної валюти. Довіра – ключовий нематеріальний актив у стійкому розвитку фінансової системи, і її зростання можна частково приписати саме просуванню стандартів відкритості, інклюзивності та відповідального фінансування, які лежать в основі ESG-підходу.

Таким чином, успішна інтеграція ESG у банківську систему України значною мірою залежить від якості регуляторного середовища, яке має створити умови для стандартизації підходів, запровадження обов'язкової нефінансової звітності та інституціоналізації систем управління ризиками ESG. Важливо, щоби розробка таких механізмів базувалася не лише на імпорті європейських норм, але й враховувала специфіку української економіки, зокрема високий рівень ризиків, пов'язаних із війною та постконфліктною реконструкцією. Європейський досвід демонструє, що стале банківське регулювання неможливе без міжсекторальної координації, у якій беруть участь як органи банківського нагляду, так і представники ринку, екологічні організації, споживачі та незалежні аналітичні центри. Україна вже почала рух у цьому напрямі, створюючи консультативні ради, підписуючи меморандуми із міжнародними інституціями, зокрема ЄБРР, а також долучаючись до глобальних ініціатив, таких як Зелене фінансування та Цілі сталого розвитку ООН.

Література

1. Річний звіт Національного банку України за 2024 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2024.pdf?v=13

2. Житар М. Глобальні тренди та виклики впровадження ESG- стандартів у фінансові стратегії компаній: інтеграція, адаптація та оцінка ефективності. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку.* 2025. № 1(16). URL: https://periodicals.karazin.ua/fcs/issue/archive

3. Zhytar M. ESG тренди у фінансовій діяльності компаній: ключові напрямки та рекомендації. *Європейський науковий журнал Економічних та*

Фінансових інновацій. 2024. № 2 (14). С. 87-95.

Корогодова О. О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ І КОНСОЛІДАЦІЯ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Процеси інтеграції, інтернаціоналізації, транснаціоналізації та глобалізації міжнародних економічних відносин формують середовище жорсткої конкуренції, в якому особливої уваги набуває об’єднання фінансових ресурсів. Цей процес спостерігається й у сфері банківських послуг. Закономірною тенденцією функціонування міжнародного банківського ринку, що поліпшує ефективність роботи окремих його учасників, є укрупнення банківських операцій, а інтернаціоналізація банківської діяльності значно прискорює перетворення великих банків у транснаціональні структури, розвиток непрофільних видів операцій, застосування технологій, що відповідають сучасним вимогам [1].

Злиття капіталу є важливим чинником посилення економічного потенціалу транснаціональних фінансових установ та їхньої переваги у змаганні на глобальному ринку. Вагоме значення в процесах концентрації й централізації виробництва та фінансів мають активні інвестиційні стратегії у вигляді угод M&A. Аналіз таких явищ має враховувати сучасні вектори цифрової трансформації. У зв’язку з цим питання формування та розвитку консолідаційних процесів у банківській галузі набувають нового змісту й актуальності, що потребує глибшого наукового осмислення.

Розвиток процесів M&A у банківській сфері відображає загальну трансформацію економіки. Так, у [2] наводяться основні етапи еволюції

процесів злиття та поглинань у банківському секторі в контексті промислових революцій (від Індустрії 1.0 до 5.0).

Таблиця 1

Етапи розвитку процесів злиття та поглинань у банківському секторі

Період	Основні характеристики	Історичний контекст
до XVI ст.	Формування банківської системи	Передіндустріальна епоха
XVII-XVIII ст.	Експансія позикового капіталу	Індустрія 1.0
XIX ст.	Спекулятивний розвиток банківської системи	Початок фінансових циклів
1916-1929	Активізація ролі інвестиційних банків у M&A	Фінансова індустріалізація
1981-1989	Зростання частки «ворожих» злиттів у банківському секторі	Індустрія 3.0
1992-2000	Збільшення кількості транснаціональних угод (мега-злиття)	Постсоціалістична трансформація, глобалізація
2003-2008	Підтримка M&A урядами, зростання кількості угод на розвинених ринках	Поглиблення глобалізації
2015-2025	Перехід до цифрових трансформацій (Індустрія 4.0), фінансово-технічний розвиток, гібридизація, інституційна адаптація	M&A як інструмент технологічного оновлення, платформи, ESG, адаптація до зовнішніх шоків (COVID-19, війна), синергія з fintech
Індустрія 5.0	Очікувана персоніфікація, штучний інтелект, глибока технологічна інтеграція у M&A, людиноцентризм, гнучкість, інтеграція людини і технологій	Очікується нова хвиля M&A із фокусом на сталий розвиток, персоналізовані фінансові послуги та технологічно-орієнтовану синергію

** Джерело: Складено за даними [2] та запропоновано додатковий етап.*

У сучасний період спостерігається цифрова трансформація банківського сектору, яка супроводжується активним впровадженням інноваційних технологій (штучний інтелект, хмарні обчислення, блокчейн та аналітика великих даних). Угоди зі злиття та поглинання дедалі частіше спрямовані на інтеграцію фінтех-рішень і створення цифрових екосистем, де банки використовують M&A як інструмент для розширення технологічного портфеля. Зростає роль держав у підтримці інновацій та стимулюванні стратегічних злиттів у відповідь на глобальні проблеми людства. Широко поширюються

гібридні моделі злиттів (стратегічні альянси, часткові поглинання та партнерства, які дозволяють швидше отримати доступ до нових технологій і ринків). Банки трансформуються з традиційних фінансових установ у багатофункціональні платформи, пристосовані до вимог цифрової економіки.

Отже, у сучасних умовах цифрової трансформації банківський сектор переживає глибокі структурні зміни, в яких стратегічна консолідація виступає не лише як інструмент зростання, а й як засіб адаптації до нових технологічних, інституційних та геополітичних змін. Злиття та поглинання дедалі частіше супроводжуються інтеграцією фінтех-рішень, формуванням цифрових екосистем і трансформацією традиційних банків. Перспективи подальших наукових розвідок у сфері консолідації капіталу у банківському секторі охоплюють кілька напрямів: актуальним залишається дослідження впливу нестабільного макроекономічного середовища на ефективність угод M&A, а також потребує подальшого аналізу постM&A інтеграція технологічної інфраструктури банків як критичний фактор збереження конкурентоспроможності. Особливої уваги заслуговує вивчення новітніх фінансових технологій як драйверів успішної консолідації.

Література

1. Глущенко Я. І., Корогодова О. О., Моісеєнко Т. Є., Сосновська О. О., Черненко Н. О. Диверсифікація банківської діяльності в умовах фінансової глобалізації на засадах Індустрії 4.0. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2021. № 18. URL: http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/231164.

2. Глущенко Я., Корогодова О., Моісеєнко Т., Сосновська О., Черненко Н. Фактори консолідації капіталу в банківському секторі в умовах Індустрії 4.0 та COVID-19. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 3(38). С. 4-14. URL: https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i38. 237414.

Кравчук Ю. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Новосьолова О. С.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,

обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

РЕСУРСНА БАЗА БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

В основі банківської системи лежать фінансові ресурси, а їх розвиток сприяє здатності банків задовольняти потреби підприємств та домогосподарств у додаткових фінансових ресурсах, як з точки зору ліквідності, так і з точки зору інвестування. Водночас фінансова нестабільність в Україні значно загострила проблеми, пов’язані з формуванням та використанням банківських ресурсів. Необхідність прискорення зростання виробництва та обмеженість фондового ринку створюють надмірний попит на банківські кредити, що, в свою чергу, передбачає подальше збільшення банківських ресурсів.

У сучасних реаліях розвиток економіки України характеризується високим динамізмом та інтеграцією процесів у всіх секторах, поглибленням міжгосподарських зв’язків та активною взаємодією з міжнародним співтовариством (міжнародними партнерами). Провідну роль у цих процесах відіграє банківська система як фінансовий посередник та координатор фінансових ресурсів.

Водночас успішне функціонування банків у сучасних умовах актуалізує проблему забезпечення банківськими ресурсами як основи їх діяльності. Слід зазначити, що в сучасній економічній літературі існують різні і часто суперечливі погляди на розуміння та трактування сутності поняття «банківські ресурси», залежно від конкретних критеріїв, які ставляться авторами для вираження змісту цього поняття, що в кінцевому підсумку визначає його остаточне формулювання. Деякі автори не проводять чіткого розмежування між поняттями «ресурси банку», «капітал банку» та «власний капітал банку» і ототожнюють їх.

Розглядаючи економічний зміст банківських ресурсів, важливо зазначити, що їх кругообіг здійснюється на кредитній основі і є своєрідним товаром.

Цінність використання банківських ресурсів полягає в їх здатності функціонувати як капітал і приносити дохід у вигляді кредитного прибутку, який є складовою банківського прибутку. З цієї точки зору поняття «ресурси банків» можна розглядати у двох аспектах. Аспекти поняття «ресурси банків» представлено на рис. 1.

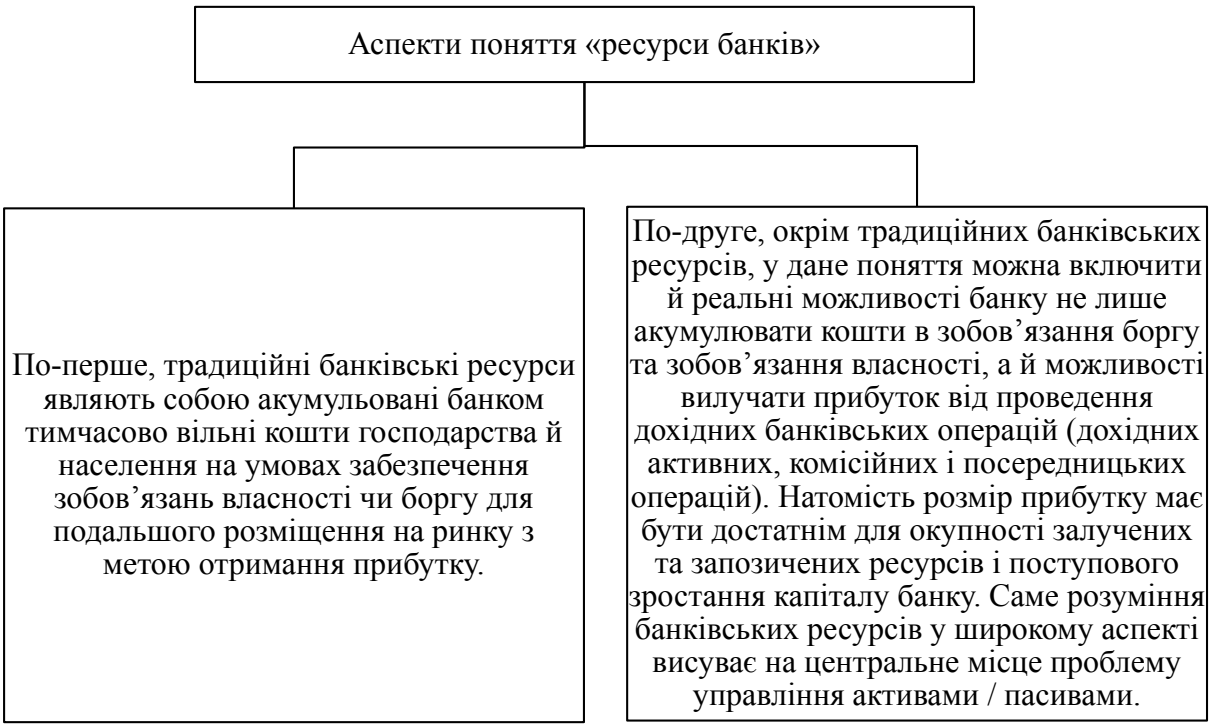

Рис. 1. Аспекти поняття «ресурси банків»*

**Примітка. Складено автором за даними джерела [1, с. 64].*

Отже, можна констатувати, що банківські ресурси – це всі кошти, якими володіє банк і які використовуються для кредитування, інвестування та проведення інших активних операцій.

Окремі вчені розглядають сутність банківських ресурсів через призму поняття «банківський капітал». Виходячи з аналізу теоретичної сутності, поняття «капітал» визначають як відносини економічної власності між різними суб'єктами з приводу формування активів, в т. ч. грошових коштів у банку та їх використання з метою привласнення максимальних прибутків. До матеріально-речової структури банківського капіталу відносять засоби праці (банківську техніку, будівлі) та різні види грошових коштів (власні, залучені та запозичені).

Суспільна форма банківського капіталу – це сукупність відносин економічної власності між різними економічними суб'єктами з приводу залучення, використання і привласнення грошових коштів [2, с. 84].

Трактування фінансових ресурсів банку визначається специфікою банківської установи, з одного боку, як фінансової установи, що здійснює вільний перерозподіл фінансових ресурсів, а з іншого – як суб'єкта господарювання, що використовує фінансові ресурси.

Банківські ресурси – це всі грошові кошти, грошові матеріальні та нематеріальні активи, якими володіє банк і які можуть бути використані для здійснення кредитно-інвестиційних операцій та надання банківських послуг.

Сукупні ресурси банківської системи – це спеціалізоване економічне поняття, яке виражає на макроекономічному рівні сукупність економічних відносин, пов'язаних зі створенням, розподілом і використанням коштів банківською системою. Враховуючи наявність мультиплікативних ефектів у створенні банківських ресурсів, а також діяльність центрального банку з емісії платіжних засобів, досить складно визначити сукупні ресурси банківської системи країни як числову суму ресурсів окремих банків [3, с. 264].

Література

1. Андрейків Т. Я., Шморгай В. Б. Сучасні механізми регулювання фінансового ринку в Україні. *Технологічний аудит и резерви виробництва*. 2015. № 1(7). С. 62-66.

2. Онищенко Ю. І., Коробченко М. О. Проблеми формування ресурсної бази банків України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2018. Вип. 30 (2). С. 82-88

3. Рущишин Н. М. Фінансові ресурси банку та особливості їх формування в сучасних умовах. *Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління».* 2014. № 30. С. 260-266

Литвин О. С., *здобувач*
Науковий керівник: **Тарасюк А. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки,

підприємництва та економічної безпеки
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІЦНЕННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Україна три роки існує в умовах повномасштабного вторгнення, як результат – спад економіки, зростання інфляції, нестабільна ситуація на валютному ринку.

Валютний курс відіграє важливу роль. Кожна держава веде зважену політику регулювання валютного курсу, як одного з найбільш важливих і об'єктивних індикаторів економіки.

Як свідчить оцінка динаміки курсу валют з 2019 по 2025 рік (рис. 1), курс гривні до долара США зазнав значних коливань, зумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми факторами.

У 2019 році курс гривні до долара США становив 25,85 грн, а до євро – 28,95 грн. Починаючи з 2020 року, простежується поступове ослаблення національної валюти. У 2020 році курс долара зріс до 26,96 грн, а євро-до 30,79. У 2021 році цей процес продовжився, і значення досягли 27,29 грн за долар та 32,31 за євро. Особливо різке зростання відбулося у 2022 році, що було спричинено економічними та політичними подіями в країні: курс долара піднявся до 32,34 грн, а євро – до 33,98 грн. У 2023 році тенденція зростання продовжилось: долар подорожчав до 36,57, а євро – до 39,56 грн. У 2024 році національна валюта ще більше ослабла, і курс досяг 43,45 грн за долар та 45,73 грн за євро. На початок 2025 року спостерігається подальше зростання курсів іноземних валют, що підтверджує загальну тенденцію ослаблення гривні.

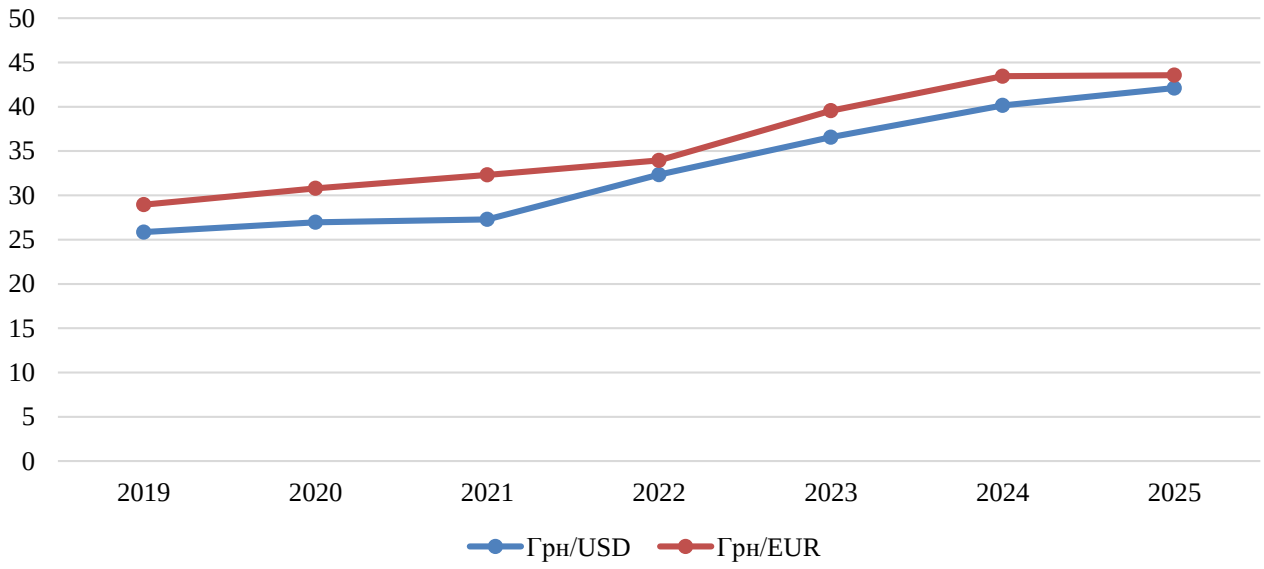

Рис. 1. Динаміка курсу гривні до долара США та євро у 2019-2025 рр.

Джерело: Складено за даними [3].

Графік демонструє коливання курсу, які були викликані різними економічними та політичними факторами. Зокрема, спостерігаються значні коливання курсу гривні у 2020 році, викликане пандемію COVID-19, а в 2021-2022 роках курс став більш стабільним. Однак після початку війни в Україні курс гривні суттєво змінився і ситуація на валютному ринку відзеркалює посилення економічної кризи, викликаної війною.

Найважливішим фактором формування валютного курсу національної грошової одиниці є валовий внутрішній продукт (ВВП). Зростання ВВП сприяє збільшенню експорту, що створює додатковий попит на національну валюту, зміцнюючи її курс.

Аналіз динаміки ВВП показав щорічне зростання номінального ВВП. Українська економіка продовжує працювати в умовах ведення воєнних дій, постійних енергетичних проблем, міграції значної кількості населення. Споживі витрати вдається утримати на достатньому рівні. Експорт товарів і послуг та імпорт продовжують зменшуватися.

Ще одним фактором, який значно впливає на рівень валютного курсу є інфляція. Оскільки інфляція відображає процес зростання загального рівня цін на товари та послуги в економіці,інфляційні процеси призводять до зниження

купівельної спроможності національної валюти.

Оцінка рівня інфляції та зміни курсу гривні до долара США і євро за період з 2019 по 2024 рік дали можливість встановити, що рівень інфляції мав нестабільний характер. У 2019 році він становив 104,1%, тоді як у 2022 році він досяг свого піку і склав 126,6%. У наступні роки спостерігалось його зниження, проте рівень інфляції залишається високим. Інфляційні процеси значно впливають на курс не тідьки національної валюти, але і динаміку валютного курсу. Так, у 2022 році значне зростання інфляції (+18,50%) супроводжувалось суттєво девальвацією гривні до долара. У 2023 і 2024 роках тенденція зростання валютного курсу продовжилась.

Проведене дослідження дало можливість встановити, що валютний курс є ключовим економічним показником, що впливає на стабільність економіки, інвестицій та міжнародну торгівлю. Аналіз динаміки курсу гривні у 2019-2025 роках показав його значні коливання, зумовленні внутрішніми і зовнішніми факторами. Основними причинами змін є ВВП, інфляція, торгівельний баланс, політична нестабільність та зовнішні економічні виклики. Отже, валютний курс залишається важливим індекатором економічного розвитку, та потребує ефективного регулювання для забезпечення стабільності фінансової системи.

Література

1. Бакуменко Т. В. Валютний курс і фундаментальні фактори його формування. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* 2004. Т.9. С. 344-352. URL: https://essuir. sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/54716/5/Bakumenko_Valiutnyi_kurs. pdf;jsessionid=4E9B46F94CC2B98F25A406ED8C518CA9

2. Малащук Д. В. Аналіз факторів формування валютного курсу. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2012. № 6. С. 83-86. URL:http://zt.knute. edu.ua/files/2012/6/uazt_2012_6_16.pdf

3. Статистичний звіт Міністерства Статистики України. URL: https:// minfin.com.ua/

Сільніченко Т. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Посаднєва О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ

Науково-технічний прогрес є вагомою частиною розвитку сучасного суспільства, оскільки сприяє безперервному вдосконаленню технологій, які поступово охоплюють всі сфери життя. Цей процес неминуче вплинув і на банківську сферу, де активне впровадження інформаційних технологій стало ключовим етапом еволюції фінансових послуг.

Сучасні суспільно-політичні та економічні реалії ставлять перед громадянами України нові комплексні виклики, серед яких пандемія COVID-19, повномасштабна військова агресія та її наслідки, економічна нестабільність, енергетична криза, а також необхідність оперативної адаптації до змінених умов життєдіяльності. У таких умовах особливої актуальності набуває можливість отримання якісних банківських послуг без фізичного відвідування банківських установ. Це зумовлює посилення конкуренції між фінансовими інститутами в боротьбі за клієнтів та стимулює розширення спектра дистанційних сервісів.

Система дистанційного банківського обслуговування (далі – ДБО) являє собою інтегрований комплекс програмно-апаратних рішень, який забезпечує можливість здійснення широкого кола фінансових операцій, управління банківськими рахунками в режимі реального часу, а також доступ до релевантної фінансової інформації без необхідності особистого звернення до відділень банку.

Основним завданням впровадження систем дистанційного банківського обслуговування є забезпечення клієнтів можливістю повноцінного

використання всіх доступних інструментів дистанційної взаємодії з банком. Це передбачає як безперешкодний доступ клієнта до банківських послуг, так і здатність банку ефективно надавати відповідні сервіси без необхідності фізичної присутності клієнта у відділенні. Застосування таких технологій дозволяє здійснювати широкий спектр фінансових і сервісних операцій з банківськими продуктами незалежно від місцезнаходження користувача, що є особливо важливим у глобалізованому світі.

Суть дистанційного банківського обслуговування полягає в самообслуговуванні клієнта за допомогою цифрових платформ, зокрема через системи інтернет-банкінгу (Internet banking), мобільного банкінгу (mobile banking, m-banking), телебанкінгу (telebanking) тощо [1, с. 194].

Наразі виділяють три рівня ДБО (рис 1):

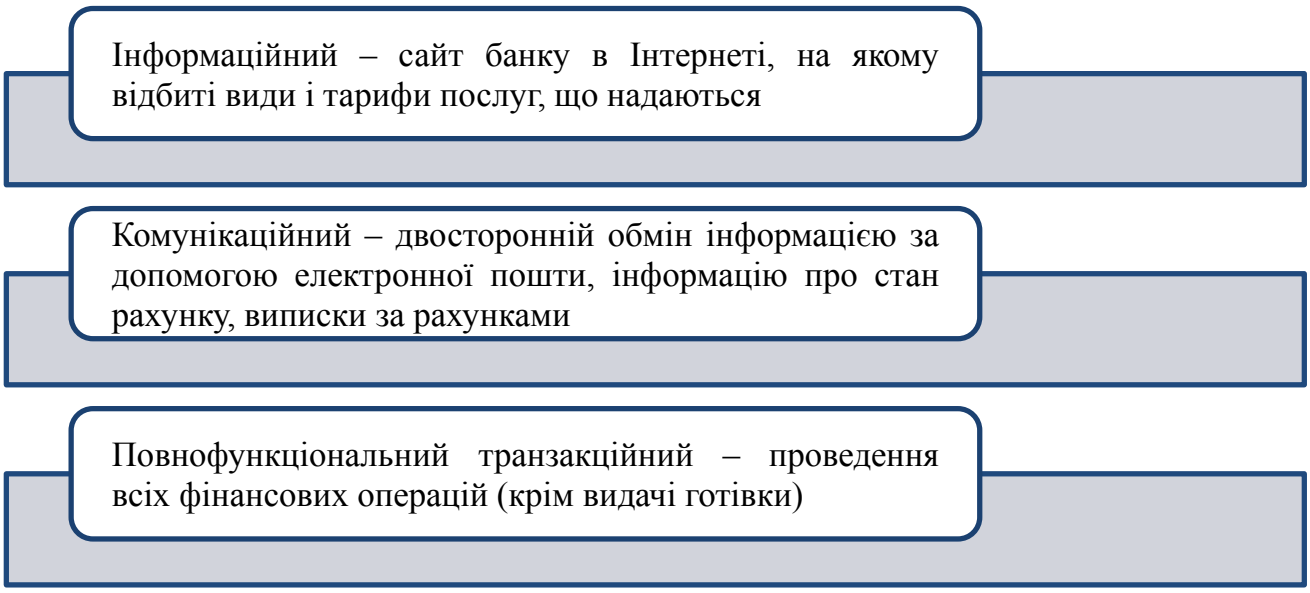

Рис. 1. Рівні дистанційного банківського обслуговування*

**Примітка. Складено автором за даними джерела [2].*

Використання онлайн-технологій у банківському секторі сприяє оптимізації фінансових витрат установи шляхом скорочення витрат на утримання фізичної інфраструктури, зокрема оренду та обслуговування приміщень. Додатковим економічним ефектом є зменшення потреби в

чисельному персоналі, що, у свою чергу, знижує загальні витрати на фонд оплати праці.

Крім того, впровадження дистанційних каналів дистрибуції банківських продуктів розширює клієнтську базу за рахунок усунення географічних обмежень, забезпечуючи доступ до банківських послуг для значно ширшого кола користувачів, незалежно від їхнього місцезнаходження.

У межах віртуального (дистанційного) банківського обслуговування надання фінансових послуг здійснюється без необхідності фізичної присутності клієнта у відділенні банку, що є вигідним як для фінансової установи, так і для її клієнтів. Функціонування систем віртуального банкінгу трансформує традиційний підхід до взаємодії з користувачем, зміщуючи акцент із банківського продукту на канал його доставки – електронний банкінг, який розглядається насамперед як технологічна платформа. Такий підхід забезпечує ефективне задоволення потреб клієнтів у банківських послугах у дистанційному форматі. У процесі віртуального обслуговування ключову роль відіграють канали електронного банкінгу, які виступають інноваційними та високоефективними засобами надання банківських сервісів.

Загалом, розвиток дистанційного банківського обслуговування є невідворотним процесом, який відіграє ключову роль у сучасній фінансовій системі. Подальша оптимізація технологій, покращення рівня безпеки та підвищення довіри клієнтів стануть основними напрямами вдосконалення цього сегмента банківських послуг.

Література

1. Файдула М. Дистанційне обслуговування клієнтів банків та його розвиток в Україні. *Банківська система України: стабілізація та драйвери зростання* : матеріали Всеукр. наук. Інтернет-конф. Тернопіль : Вектор, 2017. С. 194-196.

2. Руда О. Л. Дистанційне обслуговування в банківській системі. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 39. С. 353-358.

Ткаченко А. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Посаднєва О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, банківський сектор переживає фундаментальну трансформацію. Автоматизація процесів та впровадження новітніх IT-технологій стали не просто додатковими перевагами, а життєво необхідними елементами для забезпечення конкурентоспроможності банківських установ. Сучасні банки активно впроваджують штучний інтелект для аналізу великих даних, блокчейн-технології для забезпечення прозорості операцій та роботизовану автоматизацію процесів (RPA) для оптимізації рутинних завдань.

Банківський сектор України та світу переживає період стрімкої цифрової трансформації, яка значно прискорилася протягом останніх років. Сучасні фінансові установи вже не можуть розглядати технологічні інновації як додаткову перевагу – вони стали необхідною умовою виживання в конкурентному середовищі. Згідно з дослідженнями McKinsey, банки, які активно впроваджують цифрові інновації, демонструють на 20% вищу рентабельність капіталу порівняно з консервативними установами [1].

Інновації стають не просто внутрішнім вибором банків, а необхідністю, продиктованою зміною споживчих звичок та очікувань клієнтів. Сучасні користувачі банківських послуг, особливо представники молодших поколінь, очікують цілодобового доступу до своїх фінансів з будь-якого пристрою, миттєвих транзакцій та персоналізованого обслуговування. Банки, які не здатні задовольнити ці очікування, ризикують втратити значну частку ринку.

Технологічні інновації впроваджуються у наступних напрямках (рис. 1):

Рис. 1. Напрямки технологічних інновацій у банківській сфері*

**Примітка. Складено авторами самостійно.*

Штучний інтелект (AI) та машинне навчання (ML) стали основними технологіями, що трансформують українські та міжнародні банківські системи. Впровадження цих технологій дозволяє банкам автоматизувати рутинні процеси, підвищувати точність аналізу даних та пропонувати клієнтам персоналізовані послуги. Одним з найважливіших застосувань штучного інтелекту в банківській сфері є оцінка кредитного ризику. Традиційні методи оцінки кредитоспроможності часто виявляються неточними або занадто повільними. Натомість, алгоритми машинного навчання здатні аналізувати тисячі змінних та історичних даних для створення більш точних прогностичних моделей.

Безпекометрія стає одним із найважливіших напрямків інвестицій у банківському секторі. З огляду на зростання кількості та складності кібератак, банки впроваджують багаторівневі системи захисту, що включають біометричну ідентифікацію клієнтів, поведінковий аналіз транзакцій та шифрування даних. Інвестиції у кібербезпеку становлять в середньому 15-20%

від загального ІТ-бюджету українських банків [2].

Ефективність банківської діяльності у сучасних економічних умовах залежить від здатності банківських установ адаптуватися до стрімких змін технологічного ландшафту, регуляторних вимог та клієнтських очікувань. Банки, які успішно впроваджують цифрові технології, ефективно управляють ризиками та забезпечують високий рівень клієнтського сервісу, демонструють вищі показники прибутковості та фінансової стійкості навіть в умовах економічної невизначеності.

Технологічні інновації стали не просто конкурентною перевагою, а необхідною умовою виживання на банківському ринку. Впровадження штучного інтелекту, роботизованої автоматизації процесів та біометричних систем ідентифікації дозволяє банкам оптимізувати операційні витрати, підвищити якість обслуговування та забезпечити надійний захист від кібер-загроз. Важливість подальших інновацій для банківського сектору неможливо переоцінити. Банки, які інвестують у розвиток технологій та людського капіталу, мають найкращі перспективи для успішного пристосування до нових викликів. Особливого значення набуває формування культури інновацій всередині організації, яка заохочує співробітників генерувати нові ідеї та впроваджувати креативні рішення. Лише такий підхід дозволить банкам не просто реагувати на зміни, а активно формувати майбутнє фінансового сектору та забезпечувати стабільне зростання в довгостроковій перспективі.

Література

1. Dietz M., Gupta Sh. Banking trends snapshot: The demographic digital divide. *McKinsey*. 2025. Vol. 4. URL : https://surl.li/iukbwt (дата звернення: 06.04.2025).

2. Огляд ринку кібербезпеки в Україні. *USAID*. URL : https://itukraine.org.ua/files/Ukraine-Cybersec-Market-Review.pdf (дата звернення: 07.04.2025).

Штефан Л. Б.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету,
м. Вінниця, Україна

РЕГУЛЯТОРНИЙ ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР

Регуляторний вплив держави на діяльність банків є ключовим елементом стабільного функціонування банківської системи та фінансового сектору в цілому. Він забезпечується через систему законодавчих, нормативних та адміністративних заходів, що встановлюють правила, контроль і нагляд за банківською діяльністю. Цей вплив спрямований на створення безпечного, ефективного та стабільного середовища функціонування банків.

Держава виконує функцію контролю та нагляду через відповідні органи (насамперед НБУ), щоб мінімізувати ризики у банківській системі, підвищити її надійність і гарантувати виконання зобов’язань перед вкладниками, клієнтами та контрагентами. Без ефективного регулювання банки можуть стати джерелом ризику як для економіки країни, так і для окремих громадян. Тому мета державного регулювання охоплює як макроекономічні завдання (стабільність, розвиток), так і мікроекономічні - захист прав споживачів фінансових послуг та забезпечення прозорості банківської діяльності [1].

Суб’єктами регуляторного впливу держави на банківський сектор є: НБУ, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерство фінансів України, Держфінмоніторинг, Антимонопольний комітет України.

Основними формами та інструментами регуляторного впливу є: нормативно-правове регулювання діяльності банків, прямий нагляд та контроль (ліцензування банківської діяльності, моніторинг фінансового стану банків, проведення інспекційних перевірок, запровадження заходів впливу: письмові застереження, штрафи, відкликання ліцензії), регулювання ліквідності та капіталу (встановлення обов’язкових економічних нормативів, мінімальний

розмір регулятивного капіталу, нормативи ліквідності (LCR, NSFR), нормативи кредитного ризику, вимоги до формування резервів під кредитні ризики), валютне регулювання (встановлення правил щодо операцій з іноземною валютою, ліцензування валютних операцій), протидія легалізації коштів (вимоги щодо ідентифікації клієнтів, повідомлення про підозрілі транзакції, регламентування фінансового моніторингу).

Механізми реалізації банківського нагляду здійснюється НБУ через систему наглядових механізмів, які умовно поділяються на оф-site, on-site, а також системний аналіз ризиків і стрес-тестування [2].

Оф-site нагляд – це форма банківського контролю, що здійснюється без виходу на місце, на підставі звітності, що подається банками до НБУ. Такий нагляд здійснюється на постійній (щомісячній, щоквартальній) основі, він включає аналіз фінансової, статистичної та регуляторної звітності, дає змогу виявити негативні тенденції на ранньому етапі, при цьому дозволяє порівнювати показники банків із нормативами ліквідності, капіталу, ризиків тощо. Основними об’єктами такого аналізу є: достатність капіталу, ліквідність, структура активів і пасивів, кредитний портфель, рівень простроченої заборгованості, прибутковість, валютна позиція, виконання економічних нормативів.

Основними перевагами оф-site нагляду є: економічність, регулярність, швидке реагування на зміну показників, можливість автоматизації через ІТ-системи.

On-site нагляд – це форма контролю, що передбачає перевірку діяльності банку безпосередньо на місці, шляхом інспекційної перевірки. Такий нагляд має мету отримання достовірної та глибокої інформації про діяльність банку, перевірити відповідність фактичної діяльності банку до його звітності, виявити приховані ризики, порушення внутрішніх процедур або законодавства. Основними напрямами такої перевірки є: оцінка якості управління банком (корпоративне управління, внутрішній контроль), аналіз кредитних справ, договорів, забезпечення, перевірка дотримання нормативів та політик банку,

аналіз операцій на предмет підозрілих транзакцій, перевірка ризик-менеджменту, IT-систем, внутрішнього аудиту.

Системний підхід до нагляду – це стратегічна модель нагляду, яка фокусується на превентивному виявленні системних загроз. Сутність цього нагляду полягає в аналізі сукупності ризиків у банківській системі загалом, визначення ключових банків для стабільності системи (системно важливі банки), оцінка міжбанківських зв'язків, концентрації, залежності від ринку. Інструментами цього нагляду є: оцінка ризиків банків за шкалою ризиків, визначення банків, що потребують посиленого нагляду, порівняльний аналіз банків, постійне оновлення профілю ризиків кожного банку.

Стрес-тестування – це моделювання впливу несприятливих або екстремальних економічних умов на фінансовий стан банку або банківської системи загалом. Типами стрес-тестів можуть бути індивідуальні (в межах банку), які проводяться самими банками та наглядові (макрорівень), які ініціюються НБУ на рівні всієї системи.

Таким чином, регуляторна політика в банківському секторі має постійно адаптуватися до викликів часу, технологічного прогресу, змін ринкових умов і міжнародного контексту. Сучасний фокус регулятора має бути не лише на контролі, а й на стимулюванні розвитку, запобіганні кризам, цифровій трансформації та європейській інтеграції. Для України це особливо актуально, адже банківська система відновлюється після кількох криз, зростає роль цифрових фінансів, триває реформування НБУ як сучасного регулятора, активно реалізується курс на членство в ЄС.

Література

1. Банківське регулювання і нагляд: методологія та практика: монографія / за ред. В. В. Коваленко. Одеса : Атлант, 2013. 492 с.

2. Артеменко Д. М., Шинкарюк О. В., Столяров В. Ф. Методологічні основи формування комплексного регуляторного впливу держави на діяльність банків. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 2 (45). С. 138-150. URL: https://www.venu-journal.org/en/2023-245-18-2/.

Ярмусь В. А., *здобувач*
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ВПЛИВ ВІЙНИ НА КРЕДИТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ

Оцінка стану та тенденцій розвитку кредитного ринку України в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою з огляду на його роль як джерела фінансування реального сектору економіки, підтримки підприємницької активності та стимулювання економічного відновлення. Повномасштабна війна суттєво змінила умови функціонування банківського сектору, зумовивши зростання ризиків, скорочення попиту на кредити та підвищення вимог до позичальників. Водночас, адаптація фінансової системи до нових викликів, активізація державних програм підтримки бізнесу та відновлення довіри до банківського сектору створюють передумови для поступового пожвавлення кредитування. Дослідження динаміки банківського кредитування в Україні за секторами економіки (табл. 1) сприяє формуванню висновків щодо перспектив розвитку кредитного ринку як важливої передумови стратегічного планування у сфері економічного зростання в повоєнний період.

Таблиця 1

Динаміка кредитів, наданих банками України, у 2022-2024 роках
(залишки коштів на кінець періоду) *

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2023/2022		2024/2023	
				абс. відх., млн. грн.	темп приросту, %	абс. відх., млн. грн.	темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Нефінансові кор.-порації (суб'єкти господарювання)	754371	735295	782219	-19076	-2,53	+46924	+6,38

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
Інші фінансові корпорації	6809	7359	19448	+550	+8,08	+12089	+164,28
Сектор загального державного управління	24810	18350	13078	-6460	-26,04	-5272	-28,73
Домашні господарства (фізичні особи)	221105	236470	291760	+15365	+6,95	+55290	+23,38
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	552	403	339	-149	-26,99	-64	-15,88
Всього кредитний портфель	1007648	997877	1106844	-9771	-0,97	+108967	+10,92

** Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

Згідно з даними таблиці 1, обсяги кредитного портфеля вітчизняних банків у 2023 році незначно скоротилися (на 9771 млн. грн., або 0,97%), що є цілком зрозумілим в умовах війни. Разом з тим, вже наступного року спостерігаємо істотне пожвавлення обсягів банківського кредитування (на 108967 млн. грн., або 10,92%).

У розрізі секторів економіки зазначимо таке.

Обсяги кредитування реального сектору економіки мають найбільшу питому вагу в обсязі кредитного портфеля банків України, а отже – саме вони сформували загальну тенденцію, демонструючи у 2023 році скорочення на 19076 млн. грн., або 2,53% і зростання у 2024 році на 46924 млн. грн., або 6,38%.

Поступово зростають обсяги кредитування інших фінансових корпорацій (2023 рік – на 550 млн. грн. або 8,08%; 2024 рік – на 12089 млн. грн. або 164,28%) і населення (2023 рік – на 15365 млн. грн. або 6,95%; 2024 рік – на 55290 млн. грн. або 23,38%).

Натомість, в умовах війни спостерігаємо тенденцію до скорочення банківського фінансування сектору загального державного управління (2023 рік – на 6460 млн. грн. або 26,04%; 2024 рік – на 5272 млн. грн. або 28,73%) та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства (2023 рік – на 149 млн. грн. або 26,99%; 2024 рік – на 5272 млн. грн. або 15,88%).

Ключову роль у функціонуванні кредитного ринку України відіграють обсяги нових кредитів та процентні ставки за новими кредитами (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги кредитування і процентні ставки за новими кредитами (середньозважені ставки в річному обчисленні) у 2022-2024 роках, % *

Показники	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	обсяг нових кредитів, млн. грн.	процентна ставка, %	обсяг нових кредитів, млн. грн.	процентна ставка, %	обсяг нових кредитів, млн. грн.	процентна ставка, %
Нефінансові корпорації (суб'єкти господарювання)	2179736	14,1	1784512	17,2	2174412	14,9
Інші фінансові корпорації	25379	12,9	50227	18,9	117918	16,3
Сектор загального державного управління	23486	14,2	15367	12,0	17719	10,4
Домашні господарства (фізичні особи)	473886	26,3	631388	28,5	871738	27,6
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	22	11,0	177	19,7	317	19,5
Всього нових кредитів	2702935	16,2	2481669	16,8	3182104	18,4

* *Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

Як бачимо з таблиці 2, загальна вартість банківських кредитних ресурсів в Україні поступово зростає: 2022 рік – 16,2%; 2023 рік – 16,8%; 2024 рік – 18,4%. Причому найдорожчими є кредити для населення, а найдешевшими – для сектору загального державного управління.

Отже, сучасний кредитний ринок України перебуває в умовах значних викликів та ризиків, однак демонструє поступову адаптацію до нових реалій і має вагомий потенціал для відновлення та зростання в майбутньому.

Література

1. Основні показники діяльності банків. *Офіційний сайт Національного банку України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1 (дата звернення: 10.05.2025).

СЕКЦІЯ 3. СТРАТЕГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ

Дмитренко С. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Волкова О. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

СТАН ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У нинішніх реаліях, коли країна перебуває у стані війни, в умовах постійних змін, зростання ризиків, технологічних трансформацій і економічної нестабільності, страховий сектор, як і інші галузі економіки, потребує суттєвих змін у підходах до ведення своєї діяльності.

Правові засади функціонування страхового ринку України та діяльності його учасників визначаються Законом України «Про страхування», який, зокрема, встановлює вимоги до здійснення страхової діяльності. Згідно з яким, страхування – правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов’язаних з життям, здоров’ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством [1].

За результатами аналізу страхового ринку України, станом на 30 вересня 2024 року на ньому працювало 75 страхових компаній, з яких 11 спеціалізувалися на страхуванні життя (СК «Life»), а 64 – на ризикових

видах страхування (СК «non-Life»). А вже станом на 01 січня 2025 року на страховому ринку України залишилося працювати 65 страхових компаній, з яких 55 – СК «non-Life», і 10 СК «Life» (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Структура кількості страхових компаній в Україні за 2020-01.01.2025 рр.*

Показник	2020		2021		2022		2023		2024		Станом на 01 січня 2025	
	К-ть страховиків	Питома вага, %	К-ть страховиків	Питома вага, %	К-ть страховиків	Питома вага, %	К-ть страховиків	Питома вага, %	К-ть страховиків	Питома вага, %	К-ть страховиків	Питома вага, %
СК «non-Life»	190	90,48	143	91,67	116	90,63	94	88,68	64	85,33	55	84,62
СК «Life»	20	9,52	13	8,33	12	9,38	12	11,32	11	14,67	10	15,38
Загальна кількість	210	100	156	100	128	100	106	100	75	100	65	100

**Примітка. Складено автором за даними джерел [2].*

Загальна кількість страхових компаній в Україні за 2020 по 01.01.2025 роки скоротилася з 210 до 65, що становить зменшення на понад 69 %. Найбільше постраждали компанії сегменту «non-Life», кількість яких зменшилася з 190 до 55. Причинами такого скорочення стали не лише наслідки війни, але й запровадження жорсткіших вимог до платоспроможності страхових компаній. Це сприяло очищенню ринку від недобросовісних учасників. З 2020 року, коли Національний банк України (далі – НБУ) став регулятором страхового ринку, він посилив контроль за прозорістю, платоспроможністю, надійністю компаній та відповідністю їх ліцензій.

Унаслідок цих змін частина компаній добровільно залишила ринок, інші були змушені припинити діяльність через непрозору структуру власності, невиконання вимог НБУ або анулювання ліцензій.

На рис. 1 наглядно зображено кількість страхових компаній України за 2020-01.01.2025 роки.

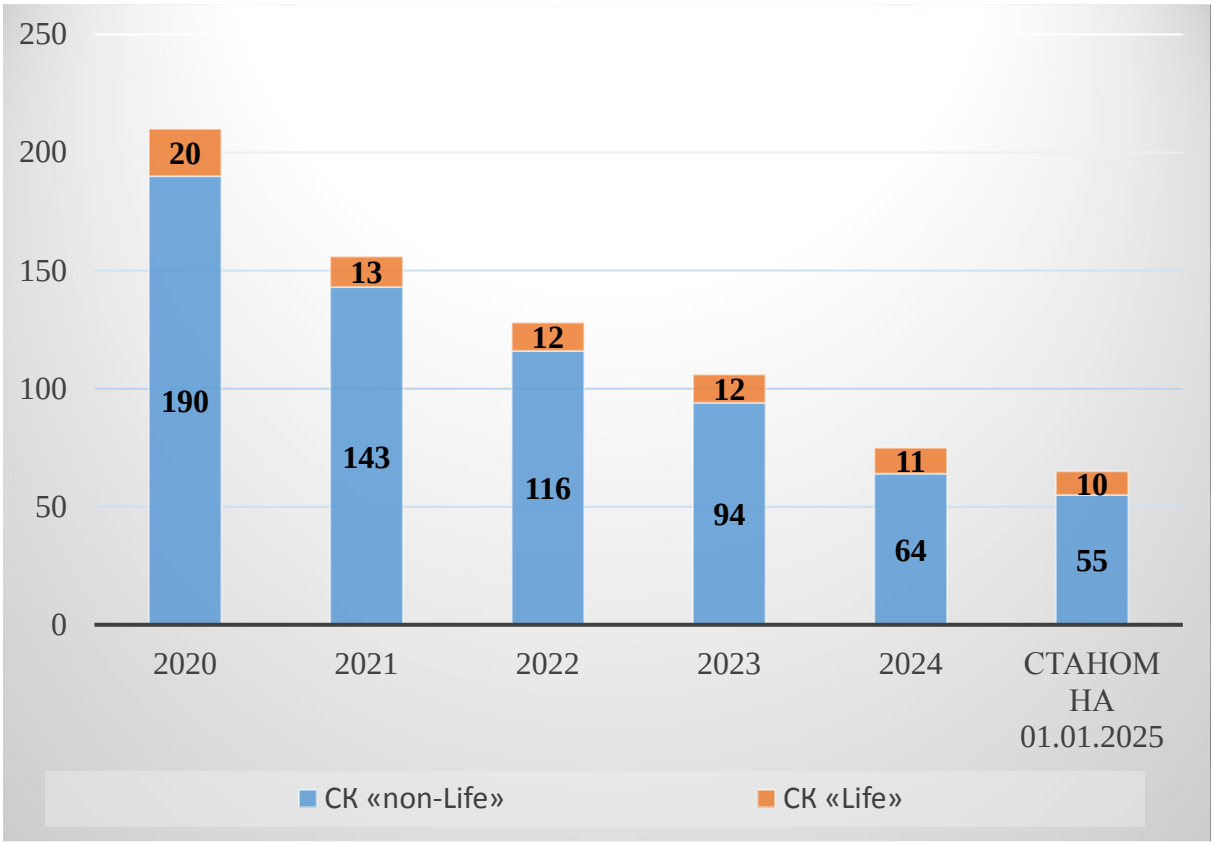

Рис. 1. Кількість страхових компаній України за 2020-01.01.2025 роки*.

** Примітка. Складено автором за даними джерел [2].*

Підсумовуючи проаналізовані дані щодо стану страхового ринку України, можна зробити висновок, що зараз він знаходиться у кризовій ситуації, однак продовжує поступове відновлення, забезпечуючи страховий захист суспільства і суб'єктів господарювання.

Література

1. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. Відомості Верховної Ради України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 20.02.2025).

2. Офіційний сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення: 20.02.2025).

Кийко В. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Іванова А. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна

СТРАХУВАННЯ ТА ІНВЕСТИЦІЇ В УМОВАХ ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

У постконфліктний період питання гарантування безпеки, страхового захисту та залучення інвестицій у сільське господарство набуває особливої актуальності, адже значна частина аграрних земель залишається непридатною до використання через наслідки воєнних дій.

За даними Головного управління протимінної діяльності, станом на березень 2025 р. 52 089 гектарів сільськогосподарських земель в Україні залишаються забрудненими вибухонебезпечними предметами та потребують розмінування. Водночас за підсумками 2024 року частка агропродукції у структурі товарного експорту перевищила 59,3 %, що свідчить про ключову роль аграрного сектору у формуванні ВВП і забезпеченні зовнішньоторговельного балансу.

У процесі відновлення важливо створити сприятливий інвестиційний клімат, передусім шляхом запровадження ефективних механізмів захисту капіталу. Потенційних інвесторів цікавлять інструменти, здатні мінімізувати ризики та гарантувати збереження вкладень в умовах високої небезпеки та правової невизначеності. У звіт Програми розвитку ООН «Enhancing Mine Action Finance in Ukraine» (2024 р.) [1], окреслено фінансові механізми, рекомендовані для залучення інвестицій у процес відновлення, серед яких вагоме місце посідає страхування ризиків.

Гуманітарне розмінування аграрних територій є невід’ємною складовою економічного відновлення. У цьому контексті актуалізується питання страхування відповідальності операторів розмінування, зокрема в частині

загроз життю, здоров'ю та майну. У публікації Женевського центру з розмінування (GICHD) «A Guide to Liability and Insurance in Mine Action» [2] наголошено на важливості юридичного врегулювання страхування та відповідальності в межах національного законодавства і стандартів ліцензування. Станом на сьогодні це питання в Україні залишається неврегульованим, тому необхідна розробка відповідного правового механізму відповідно до українських законів та міжнародних вимог.

Згідно з Міжнародними стандартами протимінної діяльності (IMAS 10.10 «Safety & Occupational Health») [3] страхування відповідальності перед третіми особами є обов'язковим. Усі компанії, що фінансуються міжнародними донорами (Швейцарський фонд FSD, HALO Trust, Handicap тощо), повинні мати відповідні страхові поліси.

У 2025 році Україна активно працює над розширенням страхових можливостей, створенням спеціального страхового фонду для учасників відновлення інфраструктури та запуском національного агентства гарантування інвестицій, покликаного захищати іноземний капітал. У таких умовах постає потреба у створенні спеціалізованого страхового продукту для компаній, що здійснюють протимінну діяльність.

Такий страховий продукт має максимально враховувати інтереси страхувальника, залишаючись при цьому економічно обґрунтованим. Важливо забезпечити баланс між тарифом і рентабельністю, з можливістю участі аграріїв як співстрахувальників та запровадження франшизи для зниження вартості. Обов'язковою умовою має бути дотримання стандартів IMAS, що дозволить знизити ризики залишкової мінної небезпеки. Перед укладенням договору необхідна оцінка ризиків з урахуванням технічного забезпечення, досвіду роботи та кваліфікації персоналу.

Страхове покриття починає діяти з моменту передачі акта про завершення розмінування та карти очищення. Відповідальність страховика поширюється на період гарантії безпечності території, який, згідно з міжнародною практикою, може становити від 1 до 5 років. Обов'язковою умовою укладання договору є

наявність у компанії-оператора ліцензії. Основні положення договору мають чітко захищати інтереси страховика, з правом відмови у виплатах у разі порушення умов.

У разі запровадження обов’язкового страхування необхідно створити прозорий механізм аналізу ризиків. Приєднання до міжнародних страхових програм сприятиме активізації участі приватного бізнесу у відновлювальних проектах, що, у свою чергу, стимулюватиме зростання реального сектору.

Реалізувати такий підхід можливо за аналогією з обов’язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. Законодавчо встановлена страхова сума та чіткий механізм розрахунку платежів сприятимуть розвитку відповідного сегменту страхового ринку. Компанії також можуть запропонувати добровільне підвищення лімітів страхового покриття через укладення додаткових угод. У перспективі додатковими джерелами фінансування можуть стати репарації та відсотки із заморожених російських активів за кордоном.

Запровадження такого спеціалізованого продукту є важливим кроком для підвищення безпеки агровиробництва на деокупованих територіях, формування довіри до приватних компаній і мінімізації ризиків для аграрного сектору. У зв’язку з цим нагальною є потреба в розробці чіткого законодавчого механізму, що сприятиме зацікавленості українських та іноземних страховиків і активізації інвестицій.

Узагальнюючи, створення комплексної системи гарантування інвестицій та страхування ризиків є критично важливим для відновлення сільськогосподарських територій. Спеціалізований страховий продукт, обов’язкові стандарти відповідальності та участь агровиробників у співстрахуванні забезпечать майновий захист, зміцнять довіру до національного ринку й активізують приплив інвестицій. Це не лише стимулюватиме розвиток агросектору, а й створить підґрунтя для довгострокової фінансової стабільності та безпеки на звільнених територіях.

Література

1. United Nations Development Programme. Enhancing Mine Action Finance in Ukraine: Feasibility Report. Geneva: UNDP, 2024. 74 с. URL: https://www.undp.org/ukraine/publications/enhancing-mine-action-finance-ukraine

2. Geneva International Centre for Humanitarian Demining. A Guide to Liability and Insurance in Mine Action. Geneva: GICHD, 2005. 74 с. URL: «https://1library.net/document/q2753o2y-guide-liability-insurance-action.html»

3. Geneva International Centre for Humanitarian Demining. IMAS 10.10: Safety & Occupational Health. Geneva: GICHD, 2022. URL: https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/MAS/documents/imas-international-standards/english/imas-10-10-edition-2-amendment-4.pdf

Щур Р. І.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
Припхан І. І.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри права
та публічного управління
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ОСНОВ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах трансформації національної економіки та адаптації до європейських стандартів особливого значення набуває розвиток страхового ринку як одного з ключових інституційних елементів фінансової системи України. Страхування виконує важливу соціально-економічну функцію, забезпечуючи механізми захисту майнових інтересів громадян, суб’єктів господарювання та держави у разі настання ризикових подій. Водночас

ефективне функціонування страхового ринку значною мірою зумовлюється наявністю чітко сформованих економіко-правових засад, що регламентують його структуру, принципи діяльності, взаємодію учасників та систему державного регулювання.

Розвиток страхового ринку в Україні відбувається в умовах постійних викликів – як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. З одного боку, це потребує формування конкурентного середовища, вдосконалення нормативно-правової бази, впровадження цифрових технологій та підвищення фінансової грамотності населення. З іншого – важливо забезпечити правову визначеність, захист прав споживачів страхових послуг і стійкість страхових компаній до економічних ризиків. У цьому контексті дослідження особливостей економіко-правових основ розвитку страхового ринку в Україні є актуальним та має практичну значущість.

Формування сучасної моделі функціонування страхового ринку в Україні відбувається на тлі реалізації глибоких інституційних змін. Прийняття нового Закону України «Про страхування», який набрав чинності з початку 2025 року, дає змогу імплементувати європейські принципи регулювання, зокрема підходи системи Solvency II. Однією з ключових новацій є запровадження ризик-орієнтованого нагляду, що базується на оцінці фінансової стійкості страховика з урахуванням специфіки його зобов’язань та активів. Національний банк України, який виконує регуляторну функцію, отримує широкі повноваження щодо нагляду, ліцензування та впровадження інструментів раннього втручання в діяльність компаній, що перебувають у зоні ризику [1, 2].

Суттєві зміни торкнулися вимог до капіталізації страховиків. Вводяться чіткі нормативи до розміру приписного капіталу, показників платоспроможності та власного капіталу з урахуванням ризиків. Також передбачено зміцнення систем корпоративного управління, зокрема обов’язкове створення функцій внутрішнього аудиту, актуарної служби та системи управління ризиками. Окрему увагу приділено прозорості структури власності, запобіганню конфлікту інтересів та дотриманню принципів

ділової репутації.

Попри нормативні вдосконалення, український страховий ринок залишається недостатньо розвиненим. Кількість страхових компаній суттєво скоротилась: якщо у 2020 році на ринку працювало 210 страховиків, то станом на кінець 2024 року – тільки 65. При цьому рівень виплат страховиками у 2024 році підвищився до 39,3%, що свідчить про поступове зростання довіри споживачів. Загальний обсяг валових премій у 2024 році досяг 53 млрд. грн., що демонструє позитивну динаміку, однак рівень проникнення страхування у ВВП все ще залишається нижчим за середньоєвропейський [3].

Поряд із цим існує низка проблем, що ускладнюють розвиток страхового сектору. Серед них: низька платоспроможність населення та частини юридичних осіб, недовіра населення до страхових продуктів, фрагментарність правового забезпечення та недостатній рівень цифровізації страхових послуг. Деякі компанії і надалі використовують застарілі підходи до управління ризиками та не дотримуються стандартів прозорості. В умовах високої інфляції та обмеженого доступу до інвестиційних ресурсів страховики вимушені оптимізувати портфелі страхових продуктів, що може знижувати їхню конкурентоздатність [4].

У таких умовах важливо забезпечити комплексний підхід до розвитку галузі: поєднання гнучкого регулювання, стимулювання інноваційних рішень, активної роз’яснювальної роботи щодо значення страхового захисту. Важливим завданням є формування державної стратегії розвитку страхування, яка повинна включати заходи з підвищення фінансової грамотності населення, підтримки digital-рішень, створення стимулів для капіталізації та інтеграції з міжнародними ринками.

Отже, функціонування страхового ринку в сучасних умовах вимагає не тільки оновлення правової основи, а й реалізації економічних механізмів, спрямованих на підвищення його прозорості, стійкості та адаптивності до ризиків. Інтеграція до європейського правового простору відкриває нові можливості, проте потребує високої інституційної спроможності та системного

підходу до управління змінами. Саме узгодження економічних інтересів учасників ринку з публічними цілями держави має стати базисом для сталого розвитку страхового ринку України.

Література

1. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text.

2. Kuzmak O., Svereda Yu. Organizational and law aspects of the development of the insurance market in Ukraine. *Економічний форум*. 2023. Том 13. №1. С.146-150. URL: https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-1-18.

3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua

4. Клапків Ю. М., Свірський В. С., Щур Р. І. Аналіз сучасних тенденцій у страховому сегменті фінансового ринку України. *Інноваційна економіка*. 2021. № 3-4. С. 130-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2021_3-4_20.

СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ

Berzan M.,
financial analyst, PayU Global,
Chisinau, Moldova

CONTEMPORARY CHALLENGES FACING INTERNATIONAL STOCK MARKETS

In the rapidly evolving landscape of global finance, international stock markets face a range of unprecedented challenges that are reshaping their structure, operations, and future trajectories. These challenges stem from a confluence of economic, geopolitical, technological, and environmental factors, creating a highly dynamic environment that demands adaptability and strategic foresight from investors, regulators, and institutions alike. The stock markets, often seen as barometers of economic health and confidence, are increasingly influenced by complex global trends that transcend national borders and traditional economic cycles.

One of the most significant challenges facing global stock markets today is macroeconomic uncertainty, particularly in the aftermath of the COVID-19 pandemic and amid ongoing geopolitical tensions. The pandemic fundamentally altered economic activity, labor markets, and consumer behavior, prompting central banks and governments to implement historically unprecedented fiscal and monetary policies. While these interventions helped stabilize markets during the crisis, their long-term effects—such as high public debt, inflationary pressures, and disrupted supply chains—continue to reverberate across global financial systems.

Inflation, in particular, has emerged as a key concern for investors and policymakers. After years of relatively low inflation, economies worldwide have experienced a surge in prices driven by pent-up demand, supply-side constraints, and

soaring energy costs. Central banks, especially the U.S. Federal Reserve and the European Central Bank, have responded by tightening monetary policy through interest rate hikes and the winding down of asset purchase programs. These actions have led to increased volatility in equity markets, as investors reassess asset valuations and future earnings expectations in light of higher borrowing costs.

Closely tied to economic volatility is the rising influence of geopolitical risks on stock markets. The Russia-Ukraine war, for example, has had profound implications for energy markets, commodity prices, and investor sentiment. Beyond its immediate human and economic toll, the conflict has accelerated a shift toward geopolitical fragmentation, as countries reassess trade dependencies and national security considerations. The increasing polarization between major global powers, notably the United States and China, also contributes to market uncertainty. Trade restrictions, sanctions, and regulatory crackdowns on technology and data transfer have introduced a new layer of complexity for multinational corporations and investors operating across borders.

In addition to geopolitical tensions, regulatory and legal developments are increasingly shaping the functioning of stock markets. Regulatory bodies around the world are adapting to new realities by implementing more stringent rules on transparency, risk disclosure, and financial reporting. While these measures aim to enhance investor protection and market integrity, they also impose additional compliance costs and operational burdens on firms. The push for greater regulation of emerging sectors, such as cryptocurrencies and digital assets, further illustrates the evolving regulatory landscape. These assets, although not traditionally part of stock markets, have increasingly become intertwined with mainstream finance, prompting stock exchanges and institutional investors to reconsider their risk frameworks.

Technological innovation, while offering vast opportunities for efficiency and accessibility, presents another set of challenges. The digitization of trading platforms, proliferation of algorithmic and high-frequency trading, and rise of decentralized finance (DeFi) have transformed market dynamics. These innovations can enhance liquidity and reduce transaction costs, but they also raise concerns about market

manipulation, systemic risk, and the capacity of existing regulatory structures to keep pace. The "flash crashes" observed in recent years – caused by automated trading systems – highlight the vulnerabilities introduced by technology-driven trading. Moreover, the democratization of investing through mobile apps and zero-commission platforms has changed retail investor behavior, with social media now playing a significant role in stock price movements. The GameStop saga of early 2021 is a prominent example of how collective action by retail investors can disrupt traditional market patterns, prompting questions about the balance between market accessibility and stability.

Environmental, social, and governance (ESG) considerations have also become increasingly central to investment decision-making. Investors are placing growing emphasis on sustainability and ethical practices, leading to a surge in ESG-themed funds and ratings. Stock exchanges around the world have responded by introducing ESG disclosure requirements and sustainability indices. However, the lack of standardized ESG metrics and the risk of "greenwashing" – where companies exaggerate their environmental credentials – pose significant challenges for investors seeking to make informed choices. Moreover, the transition to a low-carbon economy has implications for entire sectors, such as energy, automotive, and manufacturing, whose future profitability is closely tied to regulatory and consumer trends related to climate change.

Global stock markets must also contend with demographic shifts and changing investor preferences. The growing influence of millennials and Generation Z – who tend to prioritize values-based investing, technological integration, and social impact – means that traditional financial institutions must adapt their offerings and communication strategies. This demographic transition coincides with broader changes in workforce participation, pension structures, and savings behavior, all of which affect capital allocation and demand for financial products. The aging populations in developed economies, for instance, could lead to greater asset drawdowns and lower risk appetites, thereby influencing long-term equity market performance.

Another important issue is market fragmentation and the rise of alternative trading systems. With the proliferation of dark pools and over-the-counter (OTC) trading platforms, a significant portion of trading activity now occurs outside traditional stock exchanges. While these venues can offer better pricing and anonymity for large institutional trades, they also reduce market transparency and can hinder price discovery. This fragmentation complicates regulatory oversight and may undermine investor confidence, particularly during periods of market stress.

Cybersecurity threats represent a growing concern for stock markets worldwide. As financial institutions increasingly rely on digital infrastructure and cloud computing, they become more vulnerable to cyberattacks and data breaches. A successful attack on a major exchange, clearinghouse, or financial intermediary could have systemic consequences, disrupting trading operations and eroding trust in financial markets. Regulators and market participants are thus investing heavily in cybersecurity resilience, incident response mechanisms, and cross-border cooperation to mitigate these risks.

Furthermore, the issue of financial inequality and access to capital markets remains a pressing challenge. While technological advancements have lowered entry barriers for retail investors in many countries, disparities in financial literacy, digital infrastructure, and regulatory protections persist. In emerging markets, underdeveloped capital markets, political instability, and limited investor protections hinder broader participation and capital formation. Addressing these disparities is crucial for fostering inclusive economic growth and ensuring that the benefits of financial development are widely shared.

The role of central banks and monetary authorities continues to evolve in this complex environment. In the past, central banks primarily focused on inflation targeting and macroeconomic stabilization. Today, their actions have a direct and often immediate impact on stock markets, as evidenced by the market reactions to interest rate decisions, quantitative easing measures, and forward guidance. The challenge lies in maintaining credibility and effectiveness in a context where monetary tools are increasingly intertwined with market performance. This raises

questions about the appropriate boundaries between monetary policy and financial markets, and whether central banks can continue to fulfill their mandates without creating moral hazard or market distortions.

Moreover, the integration of global financial markets means that shocks in one region can quickly transmit across borders. Contagion effects, once largely associated with emerging markets, now affect advanced economies as well. The global financial crisis of 2008 demonstrated the interconnectedness of financial institutions and the systemic risks posed by complex financial instruments. While regulatory reforms since then – such as Basel III and Dodd-Frank – have improved resilience, the emergence of new risk vectors, including climate-related financial risks and cyber threats, calls for continued vigilance and international coordination [1].

In conclusion, international stock markets are navigating a period of profound transformation characterized by heightened uncertainty, technological disruption, and evolving investor expectations. The challenges outlined – ranging from macroeconomic volatility and geopolitical fragmentation to regulatory change and ESG integration – underscore the need for adaptability and forward-thinking strategies. For market participants, this means embracing innovation while managing risk, engaging with diverse stakeholders, and fostering resilience in the face of continuous change. For policymakers and regulators, it entails crafting policies that balance market integrity, investor protection, and financial innovation. As the global economy continues to evolve, the ability of stock markets to serve as engines of capital formation, wealth creation, and economic progress will depend on their capacity to address these contemporary challenges with agility and foresight.

References

1. Global Financial Stability Report, April 2025: Enhancing Resilience amid Uncertainty. *Intenational Monetary Fund*. URL: https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2025/04/22/global-financial-stability-report-april-2025 (application date: 18.05.2025).

Burcak O.,
PhD student of the Finance and Banking Department,
Istanbul Ticaret University,
İstanbul, Turkey

PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE TURKISH STOCK MARKET

The Turkish stock market, formally known as Borsa İstanbul (BIST), plays a crucial role in the financial infrastructure of Turkey and increasingly within the broader landscape of emerging markets. Its evolution has been shaped by a complex interplay of historical, political, economic, and institutional factors, which have all left a distinct imprint on the market's structure and dynamics. As Turkey straddles both Europe and Asia – geographically, politically, and economically – its stock market reflects a unique blend of emerging market volatility, ambitious modernization efforts, and external dependencies. This paper aims to explore the main features and challenges of the Turkish stock market's development, its integration into global capital markets, and the domestic and international forces influencing its performance.

The history of capital markets in Turkey can be traced back to the Ottoman era, with informal financial trading activities observed in the 19th century. However, the foundation of a modern stock exchange began in the 1980s, during a period of significant economic liberalization. The Istanbul Stock Exchange (ISE) was officially established in 1985 under the Capital Markets Law, part of a broader effort to modernize the Turkish economy, attract foreign capital, and reduce state dominance in the financial sector.

In 2013, the ISE was merged with the Istanbul Gold Exchange and the Turkish Derivatives Exchange to form Borsa İstanbul, signaling a push toward integrated and diversified capital markets. This restructuring marked a significant milestone in aligning Turkey's financial system with international standards, particularly those set by the International Organization of Securities Commissions (IOSCO) and the European Union.

Borsa İstanbul operates as a fully integrated exchange, facilitating trading in

equities, bonds, derivatives, and precious metals. It is regulated by the Capital Markets Board of Turkey (CMB), which functions similarly to the U.S. Securities and Exchange Commission (SEC), aiming to ensure investor protection, market integrity, and financial transparency.

The development of the Turkish stock market cannot be analyzed in isolation from the country's broader macroeconomic and political environment. Turkey has experienced repeated cycles of growth and volatility, often tied to external shocks, domestic inflation, political instability, and currency fluctuations.

Since the early 2000s, under the governance of the Justice and Development Party (AKP), Turkey implemented ambitious reforms aimed at boosting economic growth, including large-scale privatizations, tax reforms, and infrastructure investments. These policies initially bolstered investor confidence and contributed to strong GDP growth, with the BIST 100 index reflecting this momentum.

However, this growth has often been accompanied by vulnerabilities. Persistent current account deficits, reliance on short-term foreign capital inflows, and monetary policy uncertainty have increased market susceptibility to global financial turbulence. Notably, periods of heightened political tension - such as the 2016 coup attempt, frequent changes in central bank leadership, and confrontations with international actors - have all introduced significant volatility into the Turkish stock market.

Moreover, the Turkish lira's depreciation – especially between 2018 and 2023 – has dramatically influenced equity valuations and investor sentiment. While currency weakness has supported export-driven firms, it has also increased foreign debt servicing costs and triggered capital outflows, particularly from risk-averse investors.

The structure of the Turkish stock market reveals several distinctive features compared to developed markets:

1. High Retail Participation. One notable characteristic is the relatively high level of retail investor participation. During the COVID-19 pandemic, the number of retail investors surged, fueled by low interest rates, inflationary concerns, and increased digital access to financial markets. By 2023, over 5 million individuals were active on the Borsa İstanbul platform. This retail-driven dynamic often leads to greater volatility and herd behavior in response to political news or social media

trends.

2. Dominance of a Few Large Firms. The BIST 100 index is heavily weighted toward a small number of large conglomerates and banks, such as Koç Holding, Sabancı Holding, and Turkish Airlines. This concentration means that overall index performance may not fully reflect the broader market or economic sentiment, especially the small and medium-sized enterprises (SMEs) sector.

Despite Turkey's large population and diversified economy, the total market capitalization of Borsa İstanbul remains low compared to developed markets. This reflects limited public offerings, shallow liquidity, and a relatively small free float. In particular, family-owned businesses often resist public listing due to cultural preferences for control and concerns about transparency.

Due to the combination of macroeconomic uncertainty, high inflation, and short investment horizons, the Turkish stock market is prone to high volatility and speculative trading. Investors often shift quickly between asset classes - stocks, gold, foreign currencies - in response to policy changes or external developments.

Given the volatility of the Turkish lira, many investors – including domestic ones – are focused on dollar-based returns. This creates distortions in valuation and investment strategies. Dollarization of assets and corporate liabilities also amplifies risks during currency shocks.

Turkey's financial authorities have long sought to deepen integration with global capital markets. Initiatives such as the Istanbul International Financial Center (IIFC) aim to position Turkey as a regional hub for finance, particularly between Europe, the Middle East, and Central Asia. The country has also implemented regulations aligned with EU standards to attract foreign institutional investors.

Foreign investor participation has historically been strong, especially in the early 2000s and during periods of stable macroeconomic performance. However, this participation has fluctuated considerably, with capital inflows quickly reversing during episodes of perceived political risk or unconventional monetary policy decisions.

Furthermore, Turkey's «frontier-emerging» hybrid status creates ambiguity for many global funds. While it is often grouped with emerging markets, its persistent

volatility and non-conformist economic policies (e.g., state influence over interest rates) limit broader institutional engagement.

In recent years, Environmental, Social, and Governance (ESG) considerations have gained importance among global investors. Borsa İstanbul has responded by launching the Sustainability Index, promoting ESG reporting, and enhancing corporate governance codes. However, implementation remains inconsistent, and Turkish firms often lag behind European peers in ESG transparency and performance.

In response to structural limitations, Turkish authorities have pursued a series of reforms:

1. Capital market liberalization to increase foreign access and improve market depth.

2. Introduction of new financial instruments, including Islamic finance products such as sukuk.

3. Privatization and IPOs, especially in energy and infrastructure sectors, to broaden the market base.

4. Promotion of fintech and digital trading platforms, increasing participation among tech-savvy youth.

The rise of digital platforms and mobile trading applications has democratized access to the stock market. This transformation mirrors global trends but has been particularly pronounced in Turkey, where financial literacy is improving and inflationary fears encourage asset-based investing.

References

1. International Monetary Fund. (2023). *Turkey: 2023 Article IV Consultation – Press release; staff report; and statement by the Executive Director for Turkey* (IMF Country Report No. 23/123). URL: https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/06/27/Turkey-2023-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-535432

Борисенко І. А., *здобувач,*
Науковий керівник: **Шишкіна О. В.,**
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ДРАЙВЕР ЗМІНИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку фінансових ринків характеризується глибокою цифровою трансформацією, яка кардинально змінює підходи до інвестування та формує нові поведінкові патерни учасників ринку. Український фондовий ринок, попри свою відносну молодість та специфічні виклики, у тому числі породжені війною, активно адаптується до глобальних технологічних трендів. Цифровізація не лише трансформує технічну інфраструктуру торгівлі, але й фундаментально трансформує психологію та впливає на стратегії прийняття інвестиційних рішень.

Взаємозв’язок між технологічними інноваціями та поведінкою інвесторів формує складну систему причинно-наслідкових зв’язків [1]. Впровадження мобільних платформ та алгоритмічних рішень змінює демографічний склад учасників ринку, залучаючи осіб молодшого віку з принципово іншими інвестиційними звичками [2]. Ці демографічні зміни, у свою чергу, каталізують трансформацію поведінкових патернів, де короткострокове мислення та соціально обумовлені рішення витісняють традиційні довгострокові стратегії [3].

Однак цей процес породжує комплекс нових ризиків – від підвищеної волатильності до кіберзагроз, що вимагає адекватної регулятивної відповіді. Таким чином, аналіз впливу цифрових технологій на інвестиційну поведінку потребує системного підходу, який враховує технологічні, демографічні, психологічні та регулятивні аспекти як взаємопов’язані елементи єдиної екосистеми фондового ринку України.

Технологічні драйвери трансформації являють собою сукупність цифрових інновацій та технологічних рішень, які виступають каталізаторами системних змін в поведінці, стратегіях та процесах прийняття рішень учасниками фондового ринку і характеризуються здатністю одночасно впливати на техніко-операційні, інформаційні та психологічні аспекти інвестиційної діяльності. Впровадження інноваційних технологій знижує бар'єри входу на ринок, демократизує доступ до фінансової інформації та інструментів аналізу, створюючи нову екосистему цифрового інвестування. Так, наприклад, мобільні додатки брокерських компаній суттєво змінили традиційну модель взаємодії інвестора з ринком. Зокрема, якщо раніше здійснення операцій вимагало фізичної присутності або телефонного дзвінка, то нині інвестор, за рахунок використання технічних новацій, може миттєво реагувати на ринкові зміни, що призводить до підвищення частоти торгових операцій і є позитивним з точки зору ймовірності зростання доходу та негативним з позицій формування більш імпульсивної поведінки, особливо серед молодих і малодосвідчених інвесторів.

Фінансово-економічні наслідки таких поведінкових трансформацій мають системний характер. Скорочення інвестиційного горизонту призводить до зростання обсягів торгівлі та підвищення комісійних доходів посередників, але водночас знижує ефективність капіталорозподілу в економіці. Збільшення частоти операцій генерує додаткові транзакційні витрати для інвесторів, що може зменшувати їх реальну прибутковість на 15-25% порівняно з довгостроковими стратегіями. Посилення «стадної» поведінки через цифрові канали створює передумови для формування спекулятивних бульбашок та підвищує системні ризики фінансової нестабільності, що ускладнює процеси довгострокового планування для емітентів та знижує привабливість ринку для інституційних інвесторів [4]. Водночас демократизація доступу до інвестиційних інструментів сприяє залученню додаткових фінансових ресурсів в економіку та диверсифікації джерел фінансування підприємств (організацій, установ). Проте переважання роздрібних інвесторів з короткостроковою

орієнтацією може обмежувати можливості довгострокового корпоративного фінансування через фондовий ринок.

Незважаючи на позитивні аспекти цифровізації, вона породжує нові ризики для українського фондового ринку. Підвищена волатильність, спричинена алгоритмічною торгівлею та високочастотними операціями, може дестабілізувати ринок, а кіберзагрози та ризики технологічних збоїв створюють додаткові виклики для регуляторів та учасників ринку. Особливе занепокоєння викликає феномен «геймфікації» інвестування, коли торгівля цінними паперами сприймається як гра або розвага, що може призводити до необдуманих рішень та значних фінансових втрат, особливо серед недосвідчених інвесторів.

Таким чином, цифровізація фундаментально трансформує інвестиційну поведінку на українському фондовому ринку, створюючи як нові можливості, так і виклики. Успішна адаптація до цих змін вимагає збалансованого підходу, який поєднував би використання переваг технологій з управлінням супутніми ризиками. Ключовими завданнями є підвищення фінансової грамотності населення, вдосконалення регулятивної бази та розвиток технологічної інфраструктури, здатної забезпечити стабільність та безпеку ринку в умовах цифрової трансформації.

Література

1. Гриценко К. Г. Трансформація фондового ринку України під впливом фінтех-інновацій. *Інвестиції: практика та досвід.* 2023. № 4. С. 18-25.

2. Лозинська Т. М. Роль мобільних додатків у формуванні інвестиційної поведінки молоді. *Фінансовий простір.* 2022. № 3. С. 89-97.

3. Мельник Л. Г. Behavioral finance та цифрові фінансові платформи: теоретичні аспекти. *Актуальні проблеми економіки.* 2023. № 2. С. 134-142.

4. Шишкіна О., Борисенко І. Типи і принципи поведінки інвесторів на фінансових ринках в умовах цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 2(30). С. 101-114.

Єгоричева С. Б.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
банківського бізнесу та оподаткування,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ЯК РІЗНОВИД СУПРОВІДНИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Інформація відіграє критично важливу роль на фондовому ринку, оскільки рішення інвесторів щодо купівлі чи продажу фінансових інструментів значною мірою залежать від відомостей про рейтинги емітентів, ринкові тенденції, макроекономічні фактори та ін. Тому інформаційні послуги на ринку цінних паперів можна визначити як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення учасників ринку достовірною, своєчасною та релевантною інформацією щодо фінансових інструментів, емітентів, ринкових умов та операцій. Фондовий ринок, будучи динамічним середовищем, потребує високого рівня інформаційної прозорості для ефективного функціонування. Інформація є важливим активом, що забезпечує прийняття обґрунтованих рішень інвесторами, брокерами, трейдерами, аналітиками та державними регуляторами.

Інформаційні послуги надаються як офіційними структурами (фондові біржі, депозитарії, регулятори), так і незалежними суб’єктами (рейтингові агентства, новинні агентства, інформаційно-аналітичні компанії, фінансові платформи). До основних видів інформаційних послуг на ринку цінних паперів належать:

- надання біржової інформації. Це оперативна інформація про хід торгів на фондових біржах: ціни відкриття, закриття, максимальні та мінімальні значення; обсяги угод з цінними паперами; індекси біржових котирувань; статистика по емітентах. Ці дані надаються самими біржами у реальному часі або з невеликою затримкою. Сервіси біржового моніторингу дозволяють

відстежувати зміни на ринку онлайн;

- оприлюднення регуляторної інформації. Це інформація, що публікується відповідно до вимог законодавства й регуляторів, зокрема, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України: регулярна звітність емітентів; проспекти емісій; повідомлення про суттєві події (злиття, зміна власників, аудит); рішення регуляторів. Доступ до такої інформації забезпечується через офіційні платформи, такі, наприклад, як EDGAR у США;

- аналітичні послуги надаються спеціалізованими компаніями або аналітичними підрозділами банків, інвестиційних компаній, консалтингових агентств (фундаментальний аналіз; технічний аналіз; прогнози ринку, аналітичні огляди; рекомендації щодо купівлі/продажу цінних паперів тощо);

- рейтингові послуги, що допомагають інвесторам орієнтуватися у ризикованості фінансових інструментів та їхніх емітентів. Рейтингові агентства оцінюють фінансову стійкість компаній, банків, держав та емітованих ними цінних паперів;

- новинні та медіа-сервіси. Новини є важливим джерелом оперативної інформації для прийняття інвестиційних рішень. Новинні агентства (Bloomberg, Reuters тощо) забезпечують постійне подання відомостей, що впливають на ринок: політичні події, економічна статистика, монетарна політика та ін.

З розвитком цифрових технологій ринок цінних паперів стає все більш залежним від інформаційних платформ. Варто зазначити такі популярні сервіси, що надають різноманітні інформаційні послуги учасникам фінансових ринків, як Bloomberg Terminal, Reuters Eikon, Yahoo Finance, Investing.com, TradingView. MetaTrader й NinjaTrader є торгово-аналітичними платформами з технічними інструментами. Крім того, набирає популярності використання штучного інтелекту для обробки ринкових даних, прогнозування, сканування новин тощо.

Для того, щоб інформаційні послуги ефективно слугували учасникам ринку цінних паперів, вони повинні відповідати таким критеріям, як достовірність, оперативність, доступність, повнота та глибина.

Держава регулює розкриття інформації на фондовому ринку через спеціальні законодавчі акти та діяльність наглядових органів. Основними завданнями регуляторів у цій сфері виступають: запобігання маніпуляціям та інсайдерській торгівлі; забезпечення рівного доступу до інформації; підвищення прозорості ринку. В європейському контексті діє директива MiFID II, що регламентує вимоги до розкриття ринкової інформації та послуг фінансових посередників. В Україні вимоги до юридичних осіб, які мають намір провадити певні види діяльності з надання інформаційних послуг на ринках капіталу визначаються Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1]. До таких видів діяльності відноситься: оприлюднення регульованої інформації від імені учасників ринків капіталу та/або професійних організованих товарних ринків; розповсюдження в режимі безперервного оновлення консолідованої інформації; подання звітних даних до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Діяльність з надання інформаційних послуг на ринках капіталу провадиться на підставі відповідних договорів, вимоги до яких встановлюються НКЦПФР.

Отже, інформаційні послуги на ринку цінних паперів є необхідною умовою його ефективного функціонування. Якісна інформація – це не лише інструмент прийняття інвестиційних рішень, а й запорука довіри до ринку, його стабільності та ефективності. З розвитком технологій можуть змінюватися форми надання таких послуг, однак їх роль залишається незмінно важливою.

Література

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text.

Соколова Є. А., *здобувач*
Науковий керівник: **Шуба М. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та логістики,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

«ЗЕЛЕНІ» ІНВЕСТИЦІЇ У СИСТЕМІ СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ

Динамічний розвиток сучасних економік супроводжується посиленням антропогенного навантаження на довкілля, що актуалізує пошук шляхів досягнення сталого розвитку. Концепція «зеленої» економіки дедалі активніше інтегрується у глобальний економічний порядок денний і займає провідне місце в міжнародних політичних дискусіях [1]. У цьому контексті зростає значення фінансових інструментів, що сприяють реалізації екологічної політики на практичному рівні. Зокрема, мова йде про ринок «зелених» інвестицій, який забезпечує перерозподіл капіталу на користь сталого розвитку.

Розподіл екологічного капіталу має на меті підтримку комерційної діяльності, що приносить користь екосистемам. Екологічно орієнтовані фінансові інструменти, як правило, інтегруються в етичні інвестиційні рамки (SRI) або ґрунтуються на критеріях екологічної, соціальної та управлінської оцінки (ESG) і спрямовані на підтримку підприємств та ініціатив, що займаються збереженням біосфери, зменшенням забруднення довкілля або впровадженням екологічних операційних стандартів, при цьому забезпечуючи не лише екологічний, а й фінансовий результат для інвесторів.

Чисті зелені інвестиції – це інвестиції, які отримують усі або більшість доходів і прибутків від екологічно орієнтованої бізнес-діяльності. Водночас зелені інвестиції можуть також стосуватися компаній, для яких екологічні ініціативи або продукти є лише одним із напрямів діяльності, проте який активно підтримується на корпоративному рівні [2].

Успішна реалізація механізмів «зеленої» економіки неможлива без

належного інституційного забезпечення. Створення сприятливого середовища для розвитку зелених інвестицій вимагає врахування низки чинників, що відображають як глобальні тенденції, так і регуляторну динаміку на національному рівні.

Серед основних факторів, що спонукають до формування адекватного інституційного середовища для розвитку зелених інвестицій в умовах сучасної глобальної трансформації, варто виокремити такі:

− трансформація ландшафту світової економіки, що відбувається шляхом переорієнтації інвестицій із екологічно нестійких галузей та технологій, а також зростання ваги екологічних і низьковуглецевих індикаторів у системах бізнес-рейтингу;

− ризик запровадження міжнародних санкцій та обмежень для компаній, які ведуть діяльність у сферах з високим рівнем негативного впливу на довкілля;

− необхідність активного формування стандартів і регуляторних засад функціонування ринку зелених інвестицій, а також зростаюча увага до екологічних ризиків у контексті забезпечення сталого розвитку суспільства та економіки;

− високий потенціал ринку «зелених» інвестицій, зокрема зростаючий інтерес з боку емітентів, інвесторів та регуляторів до розвитку глобального ринку «зелених» облігацій;

− стратегічні ризики для компаній, які не адаптуються до глобальних трендів сталого розвитку, що зумовлює ймовірність їх відставання в умовах прискореного впровадження зеленої економіки;

− зобов’язання промислово розвинених країн у сфері охорони довкілля, які зафіксовані в Паризькій угоді про зміну клімату та інших міжнародних документах, посилюють вимоги до екологічної відповідальності бізнесу [3].

Варто зазначити, що у 2025 році прогнозується, що сукупний обсяг випуску зелених, соціальних, сталих облігацій, а також облігацій, пов’язаних із досягненням цілей сталого розвитку, перевищить 1 трлн. дол. США,

продемонструвавши зростання порівняно з дещо нижчим рівнем у 2024 році [4].

Отже, розвиток зелених інвестицій є невід'ємним елементом переходу до сталої економіки, що поєднує екологічну відповідальність із економічною ефективністю. Формування належного інституційного середовища, зокрема нормативної та регуляторної бази, має ключове значення для залучення фінансових ресурсів у «зелені» проєкти. В умовах глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату, вуглецевим слідом та вичерпанням природних ресурсів, роль інвестицій із позитивним екологічним ефектом зростає. Зміна інвестиційних пріоритетів як на національному, так і на міжнародному рівнях створює передумови для інтеграції принципів сталого розвитку у фінансові рішення. Подальше дослідження механізмів стимулювання зелених інвестицій є важливим кроком до досягнення довгострокової екологічної безпеки та економічної стабільності.

Література

1. Green Investment Group – Renewables Digital Profile. URL: https://www.renewables.digital/investment-profile/green-investment-group.

2. Green Bond Market Summary. Climate Bond Initiative. 2020. URL: https://www.climatebonds.net/files/reports/2020_annual_highlights.final.pdf.

3. Дороніна І. І., Криштоф Н. С. Запровадження «зеленого курсу» як інструменту системних змін для сталого розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2020. № 11. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1848.

4. Ключові тренди сталого інвестування та ESG для добувної галузі у 2025 році. URL: https://neiau.com.ua/klyuchovi-trendy-stalogo-investuvannya-ta-esg-dlya-dobuvnoyi-galuzi-u-2025-roczi/.

СЕКЦІЯ 5. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Бавикіна Н. Д., *здобувач*
Науковий керівник: **Богданович О. А.,**
к.е.н., доцент кафедри глобальної економіки,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна

ІНВЕСТУВАННЯ В ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

В Україні агропромисловий сектор є одним з найважливіших секторів господарського комплексу країни. Вже кілька років стан головного сектору продовольчої безпеки України знаходиться у кризовому стані через воєнні дії, що не дозволяє в повній мірі відновити його.

Інвестиції в сільське господарство вважаються одними із найбезпечніших та найнадійніших. В умовах кризи та спаду економіки, їжа – це останнє від чого відмовляться люди, а коли економіка зростає, вгору йде і споживання, що забезпечує підвищення прибутків. Також аграрний сектор – один з небагатьох, що здатен виграти від високої інфляції, до якої готується світова економіка [1].

Наразі аграрний сектор в Україні переживає трансформацію завдяки діджиталізації та інноваційним технологіям. Сьогодні інвестиції в агротехнології – це більше, ніж просто модернізація технічного обладнання та розширення земельного банку [2].

Сьогодні є безліч сайтів, де наводиться багато актуальних напрямів і проектів інвестиційної діяльності в агробізнесі, починаючи від традиційного землеробства до аграрних медіа або високотехнологічних проєктів [3].

Інвестиції в альтернативну енергетику (сонячна, вітрова, біоенергетика) та зелені технології дають можливість знизити витрати та вплив сільськогосподарських виробництв на довкілля.

За допомогою GPS-навігації, супутникового моніторингу та датчиків IoT фермери можуть точно визначати оптимальні зони для внесення добрив, контролювати рівень вологості ґрунту та прогнозувати врожайність. Це дозволяє ефективно розподіляти ресурси, знижуючи витрати та мінімізуючи використання хімічних засобів, що сприяє раціональному управлінню полем і забезпечує краще розуміння процесів росту рослин.

У вирішенні питання, коли місця дуже мало, але є велике бажання, допоможе вертикальне фермерство. Вертикальні ферми, в яких вирощування рослин здійснюється в багатошарових конструкціях із застосуванням гідропоніки або аеропоніки, дозволяють ефективно використовувати обмежені просторові ресурси, забезпечуючи оптимальні умови для росту рослин незалежно від зовнішнього клімату. Цей підхід сприяє зниженню використання водних ресурсів і мінімізації застосування пестицидів.

Перераховані приклади ілюструють широкий спектр можливостей для капіталовкладень в високотехнологічний розвиток агропромислового сектору. Звичайно є такі агропідприємства, що зосереджуються на модернізації традиційних процесів, тоді як інші спрямовують свої інвестиції на інноваційні технології, що здатні кардинально змінити виробничі процеси і ланцюги поставок у сільському господарстві. Кожен варіант має свої переваги та недоліки [2].

Перспективи розвитку агротехнологій в Україні безпосередньо пов’язані з потребою постійного вдосконалення підходів для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Однією з ключових тенденцій у цій сфері є активна інтеграція інформаційних технологій у різні аспекти аграрної діяльності, яка вже демонструє позитивні результати, але залишається з великим потенціалом для подальшого розвитку.

Сучасні інновації в агросекторі охоплюють використання штучного інтелекту (далі – ШІ) і технологій аналізу великих даних (Big Data) для прогнозування урожайності, управління ресурсами та оцінки ризиків. Завдяки цим рішенням агровиробники мають можливість приймати більш обґрунтовані

й оперативні рішення, що сприяє оптимізації витрат і підвищенню продуктивності.

Автономна сільськогосподарська техніка, така як трактори зі штучним інтелектом, може значно зменшити залежність від ручної праці та підвищити точність виконання сільськогосподарських робіт. Такі машини здатні функціонувати безперервно, що дає змогу покращити її ефективність і продуктивність.

Системи управління водними ресурсами на основі технології Інтернету речей (IoT) дозволяють більш раціонально контролювати іригаційні процеси. Це особливо важливо в умовах змін клімату.

Створення генетично модифікованих культур внаслідок прогресу генної інженерії відкриває нові можливості для галузі. Зокрема, такі культури, які стійкі до шкідників і захворювань, сприяють суттєвому зменшенню використання хімічних препаратів та підвищують екологічність агровиробництва [4].

Впровадження цих інновацій обіцяє значний вплив на українську економіку: підвищення експортного потенціалу агропродукції, забезпечення продовольчої безпеки країни та зміцнення її позицій на міжнародних ринках. Такий прогрес може також стимулювати залучення іноземного капіталу й сприяти розвитку суміжних галузей, зокрема біотехнологій та екологічних інновацій.

Література

1. 5 способів інвестувати в сільське господарство України та світу. 2022. *Мінфін.* URL: https://special.minfin.com.ua/ua/sicapital/investyciyi-v-silske-hospodarstvo (дата звернення: 17.05.2025).

2. Інвестиції в аграрний бізнес з нуля. 2024. URL: https://business.olx.ua/statti/yak-vidkryty-ta-prosuvaty-vlasnyy-ahrobiznes/ (дата звернення: 18.05.2025).

3. Інвестиції в агробізнес України: вартість та найпривабливіші сфери. 2019. URL: https://landlord.ua/news/investytsii-v-ahrobiznes-ukrainy-vartist-ta-naipryvablyvishi-sfery/ (дата звернення: 20.05.2025 р.).

4. Інноваційні технології в агросекторі України. 2024. URL: https://io.ua/innovatsijni-tehnologiyi-v-agrosektori-ukrayiny/ (дата звернення: 20.05.2025).

Багрій С. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Благой В. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу,
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Маркетингові стратегії відіграють життєво важливу роль у підвищенні ефективності бізнесу, оскільки вони не тільки залучають клієнтів, але й будують з ними довгострокові відносини та зміцнюють позиції компанії на ринку. У сучасних умовах, коли конкуренція загострюється та ринок змінюється під впливом технічного прогресу, глобалізації та зміни поведінки споживачів, маркетинг став одним із головних факторів успішної діяльності бізнесу. Маркетингова стратегія – це комплексний підхід до управління бізнесом, що включає аналіз ринку, визначення потреб споживачів, розвиток конкурентних переваг, цінову політику, канали збуту, методи просування товарів і послуг. Він має довгостроковий характер і визначає вектор розвитку компанії в мінливих умовах бізнес-середовища [4].

Серед найбільш популярних маркетингових стратегій варто виділити стратегію диференціації, яка передбачає створення унікальних продуктів або послуг, що відрізняють компанію від конкурентів. У результаті компанія може встановлювати більш високі ціни, тим самим збільшуючи прибутковість. Яскравим прикладом є Apple, яка успішно вирізнилася завдяки інноваційному дизайну та екосистемі продуктів. Ще одна важлива стратегія – це лідерство за витратами, яке зосереджується на зниженні виробничих витрат і забезпеченні

клієнтів конкурентними цінами. Ця стратегія добре працює в масовому виробництві та роздрібній торгівлі, оскільки високий обсяг продажів може компенсувати невеликий прибуток на одиницю продукту [2].

Іншою ефективною маркетинговою стратегією є фокус (маркетинг ніші), який полягає в зосередженні на невеликій частині ринку та задоволенні специфічних потреб окремої групи споживачів. Він ефективний для малих і середніх підприємств, які можуть надавати високоякісні продукти або послуги певній аудиторії, наприклад ресторани високої кухні або професійні туристичні агентства. Окрім традиційних стратегій, важливу роль у сучасному бізнесі відіграють цифровий та інноваційний маркетинг. Цифровий маркетинг передбачає онлайн-просування через соціальні мережі, контент-маркетинг, пошукову оптимізацію (SEO) та інтернет-рекламу. Він дозволяє точно аналізувати поведінку споживачів, персоналізувати пропозиції та значно скоротити витрати на рекламу порівняно з традиційними методами. У свою чергу, інноваційний маркетинг базується на використанні сучасних технологій, таких як ШІ, автоматизація маркетингових кампаній та аналітика великих даних (Big Data), що дозволяє бізнесу швидко адаптуватися до змін, створювати персоналізовані пропозиції та підвищити ефективність маркетингу [1].

Впровадження ефективних маркетингових стратегій дає змогу підприємству збільшити обсяги продажів завдяки правильному визначенню цільової аудиторії та використанню ефективних каналів збуту, сформувати впізнаваність бренду, що сприяє створенню позитивного іміджу компанії та підвищенню довіри споживачів, а також підвищити конкурентоспроможність за рахунок виділення серед конкурентів і зайняття вигідної ринкової позиції. Крім того, стратегічний підхід до маркетингу дозволяє оптимізувати витрати, ефективно розподіляючи фінансові ресурси, та підвищити рівень лояльності клієнтів завдяки персоналізованому підходу та якісному обслуговуванню.

Попри всі переваги маркетингових стратегій, їх реалізація може супроводжуватися певними труднощами, серед яких швидкі зміни ринку,

зростання конкуренції, необхідність значних фінансових вкладень, складнощі з аналізом споживчої поведінки та недостатній рівень цифрової трансформації. Для успішної реалізації стратегії підприємству необхідно постійно моніторити ринок, вивчати потреби, тестувати нові підходи та використовувати сучасні технології, що дозволять підвищити ефективність маркетингових заходів [3].

Отже, маркетингові стратегії є ключовим елементом ефективного управління підприємством, оскільки дозволяють оптимізувати процеси, підвищити прибутковість та створити міцні відносини зі споживачами. В умовах сучасної конкуренції компаніям необхідно застосовувати інноваційні маркетингові підходи, активно використовувати цифрові технології, персоналізацію та аналітику даних. Успішні підприємства – це ті, які розуміють своїх клієнтів, аналізують їхні потреби та пропонують рішення, що створюють цінність, забезпечуючи розвиток і стабільність у майбутньому.

Література

1. 6 типів маркетингової стратегії: розкриття секретів успіху. *Портал* AhaSlides. URL: https://ahaslides.com/uk/blog/types-of-marketing-strategy/

2. Види маркетингових стратегій, їх класифікація. *Портал Pidru4niki*. URL: https://pidru4niki.com/1031020840065/marketing/vidi_marketingovih_strategiy_klasifikatsiya

3. Ефективна маркетингова стратегія: Приклади для бізнесу. *Портал* Go Deal Brokers. URL: https://business-broker.com.ua/blog/efektyvna-marketynhova-stratehiia-pryklady-dlia-biznesu/

4. Безсмертна О. В., Шмунь Я. Ю. Роль та значення маркетингової стратегії на підприємстві за сучасних ринкових економічних умов. *Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 11-30 травня 2019 р., Вінниця: ВНТУ. 2019. URL: https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34399/91388.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Бугай Д. Р., *здобувач*
Науковий керівник: **Волкова О. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ: МІЖ ЕФЕКТИВНІСТЮ ТА РИЗИКАМИ

Для забезпечення якісного та зручного сервісу бізнес все більше починає використовувати штучний інтелект (далі – ШІ).

Ще 10-20 років тому уявити це було важко, але вже у 2024-му це вже не здається фантастикою. Навколо нас – автопілоти в авто, голосові системи типу Siri чи Alexa, функції розпізнавання облич та аналіз рекламних вподобань від Google та Facebook, що стало можливим завдяки розвитку штучного інтелекту.

Подібні інновації дозволяють зменшити ризики, пов’язані з людським фактором. Більшість міжнародних компаній покладаються на ШІ при керуванні активами, роботі з клієнтами через чат-боти, виявленні шахрайства та дослідженні ринку. Це призвело до великої трансформації у фінансовому менедменті, підвищило прозорість та рівень безпеки при здійсненні фінансових операцій. Крім того ШІ широко застосовується гравцями на біржі при керуванні інвестиційним портфелем на основі здатності ШІ ідентифікувати торгові сигнали та фіксувати наявність зв’язків у великих даних, а також для оптимізації робочих процесів і управління ризиками. На ринках з високим рівнем діджиталізації, таких як ринки акцій і валютні ринки, ШІ може поліпшити управління ліквідністю і здійснювати велику кількість операцій з мінімальним впливом на ринок, оптимізуючи розмір, тривалість і обсяг операцій в динамічному режимі, виходячи з ринкової кон’юнктури [1, с. 78].

А з іншого боку впровадження ШІ у фінансовий менеджмент може й посилити ризики, що вже існують на фінансових ринках, з огляду на його здатність навчатися та динамічно пристосовуватися до умов, що змінюються.

Існуючі ризики пов’язані з неналежним використанням даних або застосуванням даних низької якості, можуть призвести до упередженості та дискримінаційних результатів, які зрештою завдають шкоди кінцевим споживачам. Ризики цілісності ринку та комплаєнсу можуть виникати через відсутність адекватної моделі управління, яка б враховувала особливий характер ШІ, а також через відсутність чітких рамок підзвітності. Існують також ризики, пов’язані з механізмами нагляду та контролю, які, можливо, доведеться адаптувати до нових технологій. Більш широке використання ШІ у фінансовій сфері може призвести до посилення взаємозалежності на ринках, а низка операційних ризиків, пов’язаних із такими технологіями, становить потенційну загрозу для стійкості фінансової системи під час фінансових потрясінь.

У таблиці 1 наведено SWOT-аналіз застосування ШІ в Україні з особливим акцентом на фінансовий менеджмент та бізнес-сферу.

Таблиця 1

SWOT-аналіз застосування ШІ в Україні з особливим акцентом на фінансовий менеджмент та бізнес-сферу*

SWOT-компонент	Опис
1	2
S (Сильні сторони)	- автоматизація рутинних процесів; - підвищення точності фінансових прогнозів; - зниження витрат на персонал; - швидке прийняття рішень на основі даних; - поліпшення якості обслуговування клієнтів.
W (Слабкі сторони)	- висока вартість впровадження технологій; - потреба у кваліфікованих кадрах; - залежність від якості даних; - ризик втрати людського контролю в критичних процесах.
O (Можливості)	- розвиток нових фінтех-продуктів; - вихід на міжнародні ринки з інноваційними рішеннями; - залучення інвестицій у технологічний сектор; - розширення державно-приватного партнерства в ІТ.
T (Загрози)	- кіберзагрози і витоки даних; - етичні ризики та порушення приватності; - спротив з боку працівників через автоматизацію; - регуляторна невизначеність (особливо в контексті ЄС).

** Примітка. Складено автором за даними джерел [1, с. 78-79; 2, с. 1003].*

Отже, розвиток ШІ створює стратегічні можливості для економіки України, зокрема у фінансовому секторі. SWOT-аналіз демонструє потенціал для залучення інвестицій, створення нових фінтех-продуктів та виходу на міжнародні ринки, що є важливим для цифрової трансформації країни.

Водночас використання ШІ супроводжується істотними ризиками. Зокрема, відзначається залежність від якості даних, загроза втрати людського контролю, кіберризики, а також етичні та регуляторні виклики. Такі ризики вимагають запровадження ефективних механізмів нагляду та нормативного регулювання з урахуванням динамічності ШІ.

Для повноцінного впровадження ШІ в управління фінансами слід інвестувати в підготовку фахівців, посилення кібербезпеки, створення стандартів прозорості алгоритмів та адаптацію законодавчої бази до умов цифрової економіки.

Література

1. Канигін С. М., Тищенко В. Ф. Роль штучного інтелекту у фінансовому менеджменті. *Механізми забезпечення розвитку економіки в умовах глобальних змін :* міжнар. наук. конф.: міжнародний досвід, 21-22 жовтня 2022 р., Рига, Латвійська Республіка. 2022. С. 77-81.

2. Gürel E., Tat M. SWOT Analysis: A Theoretical Review. *Journal of International Social Research*. 2017. Vol. 10. No. 51. P. 994-1006.

Гельман І. С., *здобувач*
Науковий керівник: **Бездітко Ю. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ЗАСТОСУВАННЯ ІНДЕКСУ UBI

Повномасштабне вторгнення мало значний вплив на фінансову стійкість українських підприємств, продемонструвавши широкий спектр негативних

наслідків – від незначних тимчасових труднощів до повного припинення діяльності.

Традиційні методи оцінки фінансової стійкості, такі як аналіз структури майна, показників ліквідності, фінансового стану, ділової активності та рентабельності залишаються основоположними [1, с. 126]. Проте, в умовах війни для сталого функціонування підприємств орієнтири змінились потребою у першочерговому збереженні життя та здоров’я працівників, матеріально-технічної бази, гарантування безпечних умов праці, відновлення нормальної роботи, а в деяких випадках, вимушеного припинення діяльності та пошуку способів відшкодування втраченого.

Для розуміння поточної ситуації, побудови планів і прийняття обґрунтованих управлінських рішень, підприємствам потрібно ретельно вивчати загальну активність бізнесу задля оцінки стану економічного середовища та стійкості підприємств в умовах кризи. Таким показником є індекс активності бізнесу (UBI, англ. Business Activity Index). Він враховує зміни у виробництві, торгівлі, сфері послуг, а також у загальному економічному середовищі. Показник формується на основі опитування підприємств щодо їхньої поточної ситуації та очікувань на майбутнє. Аналіз індексу активності дозволяє виявити тенденції в економічному середовищі, вчасно ідентифікувати потенційні ризики, а також розробити відповідні стратегії для підтримки фінансової стійкості.

Високе значення індексу активності (нормативне значення понад 50 із 100 можливих) свідчить про здатність бізнесу пристосовуватись до нових умов, переорієнтовувати виробництво, забезпечувати фінансову стійкість і реалізовувати антикризові стратегії. У цьому контексті позитивна динаміка UBI може розглядатись як індикатор ефективності дій керівництва підприємств, а також успішності державної політики підтримки бізнесу.

Натомість зниження індексу активності є тривожним сигналом, що може вказувати на:

- падіння обсягів товарообороту;
- зниження ділової активності внаслідок логістичних або

інфраструктурних проблем;

- втрату трудових ресурсів через міграцію, мобілізацію або загрозу життю;

- високий ризик банкрутства та втрату конкурентних позицій на внутрішніх і зовнішніх ринках (рис. 1).

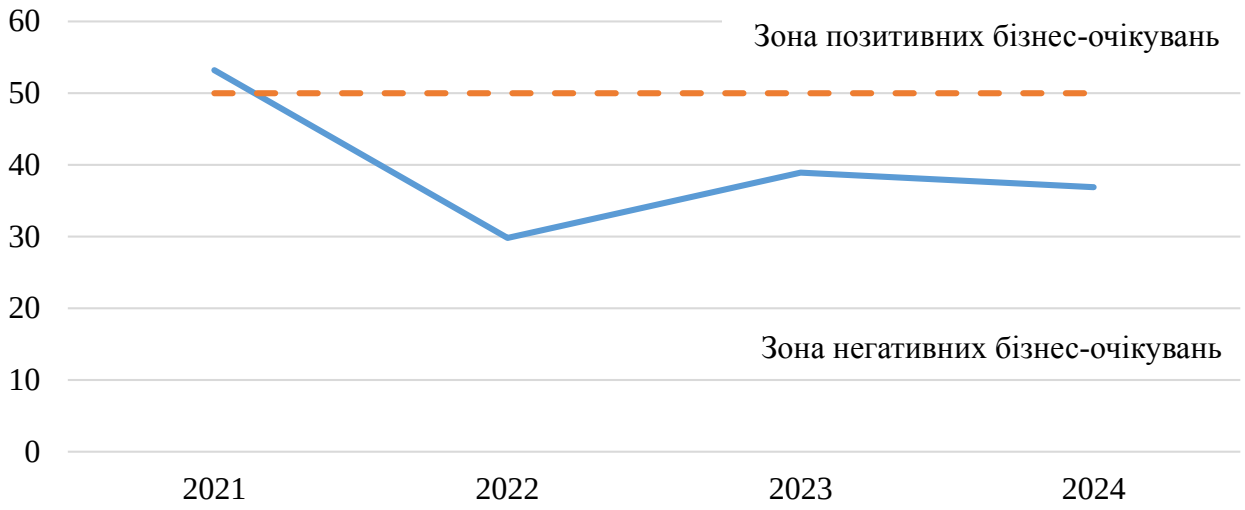

Рис. 1. Тренд індексу UBI у 2021–2024 роках*

** Примітка. Складено автором за даними джерел [2].*

Динаміка індексу активності бізнесу (UBI) за період 2020-2024 років демонструє значну чутливість української економіки до внутрішніх і зовнішніх викликів. Починаючи з 2020 року, коли економіка перебувала під впливом глобальної пандемії COVID-19, спостерігалося різке зниження ділової активності. Часткова стабілізація була зафіксована у 2021 році, що засвідчило часткове відновлення економічної діяльності. Однак із початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року індекс UBI знову зазнав критичного падіння. Це відображає різке скорочення виробничих потужностей, обмеження торгівлі, втрату логістичних маршрутів та скорочення чисельності працівників.

З 2023 року розпочалося поступове відновлення бізнес-активності. Це стало можливим завдяки адаптації підприємств до нових умов, активізації внутрішнього ринку, а також впровадженню антикризових заходів як на державному, так і на корпоративному рівні. Що стосується 2024 року, то він

став періодом помірного відновлення фінансової стійкості підприємств на тлі тривалої нестабільності.

Отже, негативні події останніх років суттєво вплинули на фінансову стійкість українських підприємств, змістивши акценти з прибутковості на виживання та адаптацію. Індекс активності бізнесу (UBI) став ключовим індикатором, що дозволяє оцінити здатність підприємств функціонувати в умовах кризи.

Література

1. Степаненко О., Канельська А. Фінансова стійкість підприємств в період воєнного стану: ризики, загрози, шляхи їх подолання. *Підприємництво та інновації*. 2024. № 33. С. 123-130.

2. Тарасовський Ю. Бізнес не бачить перспектив покращення економічної ситуації найближчим часом – дослідження. *Журнал «Forbs»*. 2023. URL: https://forbes.ua/news/biznes-poki-ne-bachit-perspektiv-pokrashchennya-ekonomichnoi-situatsii-dos-lidzhennya-16022023-11771 (дата звернення: 23.02.2025).

Гребень О. Ю., *здобувач,*
Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна
Науковий керівник: **Олійник Н. М.,**
к.т.н., доцент, доцент кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Аналіз показників ефективності діяльності підприємства посідає важливу роль у системі управлінням. В раніше проведених дослідженнях [1] зазначалось, що власник капіталу підприємства повинен аналізувати та оцінювати всі рішення щодо управління наявними грошовими ресурсами,

порівнюючи витрати з прибутком, беручи до уваги, що фінансові ресурси завжди обмежені певною сумою, і що отриманий прибуток є основою для використання нових фінансових ресурсів для інвестування та отримання прибутку.

Одним із важливіших показників ефективності діяльності підприємства є рентабельність. За періодом аналізу показники рентабельності поділяються на миттєві, статичні та динамічні. За узагальнюючим критерієм вони можуть характеризувати ефективність роботи всього підприємства як системи, а також можуть відображати якість роботи окремого структурного підрозділу підприємства [2, с. 196].

Проведемо аналіз показників ефективності діяльності на прикладі конкретного підприємства – ТОВ «ПАНДА», яке є одним з найбільших виробників цукру в країні.

Дані для розрахунку рентабельності по підприємству ТОВ «ПАНДА» за 2018-2023 рр. наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Дані для розрахунку рентабельності по підприємству ТОВ «ПАНДА»*

Показник	Рік					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	1034808	620504	514217	1060045	1327277	1313205
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	1002855	580009	450296	814627	1338055	1206135
Валовий прибуток, тис. грн.	31953	40495	63921	245418	-10778	107070
Чистий прибуток, тис. грн.	2764	30421	34804	55830	-23121	58298
Власний капітал, тис. грн.	153235	166010	200814	189450	214655	268237
Активи підприємства, тис. грн.	521900	540062	597853	645245	698313	798581
Кількість працівників, осіб	248	248	247	248	248	259

**Примітка. Складено авторами за даними джерела [3].*

На рис. 1 наведено рентабельність окремих розрахованих показників ТОВ «ПАНДА» у період 2018-2023 рр.

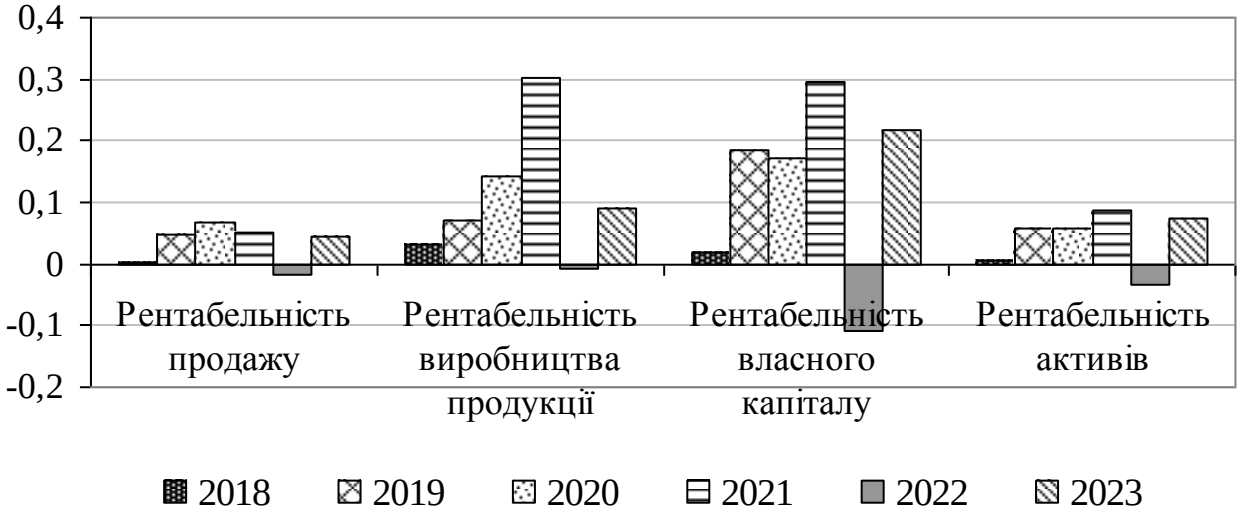

Рис. 1. Рентабельність окремих показників ТОВ «ПАНДА»*

**Примітка. Розраховано та складено авторами за даними джерела [3].*

Отже, можемо зробити висновок, що протягом 2018-2023 років показники рентабельності ТОВ «ПАНДА» мали від'ємне значення лише в 2022 році через військову агресію з боку росії та початку активної фази бойових дій в Україні. В усі інші роки показники рентабельності мають позитивне значення. Це говорить про ефективність діяльності підприємства.

Література

1. Олійник Н. М., Дорогань О. І., Луцишен В. С. Забезпечення рентабельності підприємства в умовах воєнного часу (на прикладі ТОВ «Нова пошта»). *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 квіт. 2023 р., м. Херсон – м. Хмельницький). Херсон : Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2023. С. 99-103.

2. Oliinyk N., Lyzhenkova T. Profitability of enterprise in the conditions of wartime: threats and opportunities. *Соціальна економіка*. 2024. Вип. 68. С. 193-211. DOI: https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-68-19

3. Фінансова звітність ТОВ «ПАНДА». *Опендатабот*. URL: https://opendatabot.ua/c/31189253 (дата звернення: 09.05.2025).

Іванов В. Ю., *здобувач*
Науковий керівник: **Ковальов А. І.**,
д.е.н., професор, ректор,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна

ФІНАНСОВІ ДЕСТИМУЛЯТОРИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна, розв'язана російською федерацією проти України, спричинила глибокі структурні зрушення в економіці держави, створивши безпрецедентні виклики для діяльності суб'єктів господарювання. В таких умовах особливої уваги набуває дослідження фінансових дестимуляторів, що стримують розвиток бізнесу, знижують економічну активність та збільшують ризики для інвестиційного і підприємницького середовища.

Фінансові дестимулятори розвитку суб'єктів господарювання − це сукупність фінансових засобів, які негативно впливають на економічну активність підприємств і фізичних осіб – підприємців, знижують ефективність використання фінансових ресурсів, стримують інвестиційну діяльність, породжують додаткові витрати або ризики, та в цілому гальмують відновлення і розвиток підприємницької діяльності в країні.

До ключових фінансових дестимуляторів, які знижують мотивацію до підприємництва, інвестування, інноваційної діяльності та розширення бізнесу в Україні в умовах війни, створюючи перешкоди для економічного зростання та відновлення, на наш погляд, належать:

1. Значний податковий тиск. У період воєнного стану підприємства й підприємці змушені працювати в умовах зниження доходів, нестачі оборотного капіталу та зростання операційних ризиків, тоді як податкове навантаження часто залишається високим і нерівномірно розподіленим. Недостатня адаптація податкової системи до кризових умов, складність податкового адміністрування, а також відсутність ефективних стимулів знижують мотивацію бізнесу до офіційної діяльності, інвестування та розширення. Це, своєю чергою, посилює

тінізацію економіки та поглиблює фінансову нестабільність.

2. Неефективні податкові пільги, які створюють нерівні умови конкуренції, спотворюють ринкові сигнали та не забезпечують очікуваного економічного ефекту. Пільги з податків і зборів часто надаються без чіткої оцінки результативності або ж з політичних міркувань, що призводить до втрат бюджету без реального стимулювання інвестицій чи інновацій. У складних воєнних умовах це обмежує ресурсні можливості для підтримки критично важливого бізнесу й уповільнює економічну адаптацію країни до нових викликів [1, с. 274].

3. Недостатні бюджетні інвестиції, як обумовлюють належну підтримку інфраструктурних, інноваційних і виробничих проєктів. Брак капітальних видатків обмежує можливості бізнесу залучати додаткові інвестиції, знижує довіру до економічної стабільності та поглиблює регіональні диспропорції. У результаті суб'єкти підприємницької діяльності залишаються сам на сам із ризиками війни, не маючи опори в державній політиці розвитку [2, с. 111].

4. Скорочення банківського кредитування, яке обмежує доступ суб'єктів господарювання до оборотних коштів, інвестиційного капіталу та ресурсів для відновлення діяльності. Зростання ризиків, високі процентні ставки та обмежена ліквідність у банківській системі призводять до зниження кредитної активності, що, в свою чергу, гальмує розвиток бізнесу, особливо малого та середнього, та стримує економічне відновлення країни в кризовий період.

5. Висока вартість банківських кредитів. Через підвищені облікові ставки та ризики банки змушені пропонувати кредити під високі проценти, що робить позики малодоступними для більшості підприємств. Це ускладнює реалізацію інвестиційних проєктів, обмежує оновлення основних засобів і стримує розширення бізнесу, особливо в реальному секторі економіки, що потребує довгострокового і доступного фінансування [3, с. 256].

6. Інфляція, яка призводить до постійного зростання цін на сировину, матеріали та послуги. Це збільшує виробничі витрати, знижує маржинальність бізнесу та ускладнює планування фінансової діяльності. Висока інфляція також

зменшує реальну купівельну спроможність населення, що негативно впливає на попит і загальну економічну активність.

7. Девальвація національної валюти, що обумовлює зростання вартості імпортних ресурсів, збільшення валютних ризиків та нестабільності фінансового середовища. Це ускладнює планування і реалізацію інвестиційних проєктів, знижує довіру бізнесу до національної валюти та створює додаткові фінансові навантаження, що стримує розвиток підприємств та економіку в цілому.

Таким чином, у воєнних умовах в Україні фінансові дестимулятори стали потужними обмежувальними засобами для сталого функціонування та розвитку суб'єктів господарювання. Податковий тиск, неефективність податкових пільг, недостатні бюджетні інвестиції, скорочення та здорожчання банківського кредитування, інфляційні процеси й девальвація гривні суттєво підвищують витрати бізнесу, знижують інвестиційну активність і ускладнюють фінансове планування. Сукупна дія цих стримувальних важелів зменшує мотивацію до підприємницької діяльності, сприяє тінізації економіки та гальмує економічне відновлення країни. Тому подолання фінансових дестимуляторів і адаптація фінансової політики до кризових умов є важливою передумовою для підтримки та стимулювання розвитку вітчизняного бізнесу.

Література

1. Підгаєць С. В. Фінансово-кредитні важелі розвитку малого підприємництва України в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2024. Т. 34. № 2. С. 272-281.

2. Варналій З. С., Бондаренко С. М. Фінансова безпека підприємств України в умовах війни та повоєнного відновлення. *Економічний вісник університету*. 2023. Вип. 56. С. 106-113.

3. Рисін В. В., Монтика Ю. С. Оцінка ефективності державних програм фінансової підтримки бізнесу в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 4(51). С. 249-258.

Ковальова Є. П., *здобувач*
Науковий керівник: **Новосьолова О. С.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОЦІНКА ДИНАМІКИ ТА СКЛАДУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Грошові потоки відображають реальні фінансові процеси, що супроводжують господарську діяльність, і відіграють важливу роль у підтриманні платоспроможності, інвестиційної привабливості та фінансової стійкості підприємства. Саме тому детальна оцінка складу та структури грошових потоків дозволяє виявити слабкі місця у фінансовій системі компанії та визначити напрями для подальшої оптимізації.

У таблиці 1 досліджено динаміку показників грошових потоків ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» за 2022-2024 роки.

Таблиця 1

Динаміка показників грошових потоків
ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» за 2022-2024 роки, тис. грн.*

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення 2022/2024 роки
Чистий рух коштів від операційної діяльності	-3297	2905	42769	+46066
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-3348	-355	-994	+2354
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	9836	-1025	-8372	-18208
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3191	1525	33403	+30212
Залишок коштів на початок року	5406	8599	10117	+4711
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	2	-7	-49	-51
Залишок коштів на кінець року	8599	10117	43471	+34872

**Примітка. Складено автором за даними джерела [1].*

У період 2022-2024 років ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА»

продемонструвало суттєве покращення загального грошового потоку. У 2022 році чистий рух грошових коштів від операційної діяльності був від'ємним, однак уже в 2023 році підприємство досягнуло позитивного сальдо, а в 2024 – значного приросту до 42 769 тис. грн. Це свідчить про суттєве покращення операційної ефективності. Інвестиційна діяльність протягом усіх трьох років залишалась від'ємною за грошовими потоками, проте обсяг негативного потоку скорочувався, що вказує на зменшення інвестиційного навантаження. У сфері фінансової діяльності тенденція була протилежною: у 2022 році підприємство отримало позитивний чистий потік, переважно за рахунок позик, однак у наступні роки він став від'ємним, що свідчить про зменшення залежності від зовнішнього фінансування.

Тенденції змін грошових потоків ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» наведено на рис. 1.

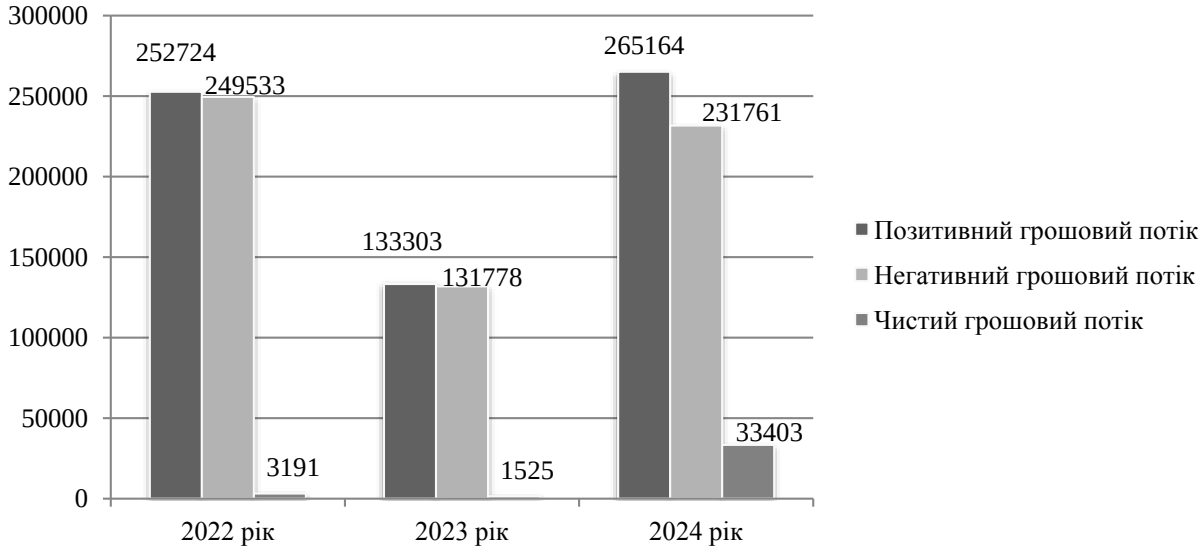

Рис. 1. Тенденції змін грошових потоків ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» за 2022-2024 роки, тис. грн.*

**Примітка. Складено автором за даними джерела [1].*

Загалом чистий рух грошових коштів за звітний період зріс із 3 191 тис. грн. у 2022 році до 33 403 тис. грн. у 2024 році - тобто на 30 212 тис. грн. Це підтверджує зміцнення фінансової позиції підприємства та здатність генерувати вільні кошти для покриття своїх потреб і розвитку. Позитивний

чистий рух грошових коштів зумовив зростання залишку коштів на кінець року: якщо у 2022 році цей показник становив 8 599 тис. грн., то у 2024 році він збільшився до 43 471 тис. грн., тобто на 34 872 тис. грн. Це підтверджує підвищення ліквідності підприємства. Варто також звернути увагу на вплив зміни валютних курсів, який мав незначний, але негативний характер: у 2022 році він був позитивним і становив +2 тис. грн., тоді як у 2023 та 2024 роках мав від'ємні значення -7 тис. грн. та -49 тис. грн. відповідно. Загальне відхилення склало -51 тис. грн., що свідчить про вплив валютних коливань на грошові залишки, хоча цей вплив є несуттєвим порівняно з іншими фінансовими чинниками.

Узагальнюючи результати аналізу, можна сформулювати такі рекомендації для підвищення ефективності управління грошовими потоками ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА». По-перше, доцільно і надалі зміцнювати операційну діяльність як основне джерело позитивного грошового потоку, шляхом оптимізації витрат, автоматизації бізнес-процесів та впровадження інноваційних управлінських рішень. По-друге, важливо зберігати обережну політику в інвестиційній сфері, акцентуючи увагу на проєктах із високим рівнем рентабельності та коротким терміном окупності. По-третє, рекомендується переглянути фінансову стратегію підприємства в контексті залучення зовнішніх ресурсів, зокрема, орієнтуватися на диверсифікацію джерел фінансування та контроль рівня боргового навантаження. Крім того, доцільно впровадити систему коротко- та середньострокового прогнозування грошових потоків, що дозволить своєчасно реагувати на потенційні ризики та уникати касових розривів.

Література

1. Фінансова звітність ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» за 2021-2024 роки. *Clarity Project*. URL: https://clarity-project.info/edr/33680115 (дата звернення: 22.04.2025).

Козлова К. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Благой В. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри
економіки та маркетингу,
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ БУДІВНИЦТВА

Процес створення будівель завжди був відображенням культурних, технологічних та економічних тенденцій епохи. Нові матеріали, техніка та підходи до будівництва визначають сучасний образ міст та сіл. Сучасні технології та інноваційні підходи проникають у будівельну галузь, відкриваючи нові можливості для підвищення ефективності та прибутковості. Завдяки цифровізації процесів, автоматизації, використанню штучного інтелекту й передових матеріалів, будівництво стає більш точним, швидким та екологічно відповідальним.

Також набувають популярності дрони для аерофотозйомки та контролю за ходом будівництва, 3D-друк будівельних елементів, який скорочує час зведення споруд, та «розумні» будівельні матеріали, які змінюють свої властивості залежно від умов довкілля.

Основні сучасні тенденції у будівництві [1]:

1. Енергоефективність та екологічність.

– використовувати сучасні теплоізоляційні матеріали та технології енергозбереження;

– мати мінімальний вплив на навколишнє середовище (екологічно чисті матеріали, зниження викидів вуглекислого газу).

2. Функціональність та комфорт.

– ергономічність приміщень, зручне планування;

– забезпечення інклюзивності (пандуси, ліфти, тактильні смуги).

3. Оптимізація витрат на будівництво.

– ретельне проектування;

– раціональний підхід у виборі будівельних матеріалів;

– застосування інноваційних технологій.

Важливим напрямом розвитку є екологічне та енергоефективне будівництво. Все більше компаній інвестують у технології, які дозволяють скоротити споживання ресурсів і викиди вуглецю, одночасно забезпечуючи комфорт і безпеку для мешканців. Встановлення сонячних панелей, використання теплових насосів і систем рекуперації повітря стає нормою для сучасних житлових і комерційних об’єктів.

Енергоефективність сьогодні є актуальним питанням, особливо коли це стосується існуючого житлового фонду. Чимало старих будівель потребують модернізації, так як не відповідають сучасним вимогам тепло- та звукоізоляції. Знизити не тільки експлуатаційні, а й будівельні витрати допомагають сучасні технології будівництва, такі як використання утеплювачів нового покоління, сонячні панелі та системи рекуперації тепла [2].

Також важливим аспектом є екологічність будівництва. Сприяти цьому може використання екологічно безпечних матеріалів та технологій, що знижує негативний вплив на довкілля, таких як: екологічна цегла, світлові куполи, а також зелені дахи та вертикальні сади, що створюють природну систему охолодження і покращення якості повітря [3].

Сучасні підходи у будівництві передбачають доступність міської інфраструктури. У створенні зручного та безпечного середовища для усіх жителів використовують комплексні заходи щодо інклюзивності громадських просторів та будівель, установлюючи пандуси, ліфти і тактильні смуги.

Задля досягнення економічної ефективності без ушкодження якості на будівництві промислових об’єктів, використовується оптимізація витрат. Першим і найважливішим етапом, на якому можна заощадити значні кошти є проєктування. Це включає використання сучасних програм для моделювання, планування альтернативних сценаріїв реалізації

проекту та можливість повторного використання матеріалів. Другим критично важливою витратою є підбір матеріалів. Значно знизити витрати допоможуть оптові закупівлі у перевірених постачальників, використання вторинних матеріалів та впровадження систем управління запасами. А значно скоротити терміни виконання проєктів можна за допомогою інноваційних технологій такі як BIM та модульне будівництво. Завдяки використанню готових модулів час будівництва скорочується до 30%, а витрати на робочу силу знижуються.

Усе це свідчить про те, що будівельна галузь вступила в період технологічної трансформації, де інновації стають не розкішшю, а необхідністю для успішного розвитку. Компанії, які зможуть адаптуватися до нових умов, отримують вагому конкурентну перевагу на ринку.

У висновку можна сказати, що будівельна галузь завжди йде в крок з майбутнім, трансформуючи та змінюючи свій підхід до будівництва. Нові технології та сучасні підходи сприяють підвищенню ефективності, зниженню витрат та покращенню якості будівництва.

Література

1. Оптимізація витрат на будівництво промислових об’єктів. *Портал Aleksandria*. URL: https://www.aleksandria-bud.com.ua/optymizacziya-vytrat-na-budivnycztvo-promyslovyh-obyektiv/

2. Енергоефективність у будівельному секторі. *Портал GEZE*. URL: https://www.geze.ua/uk/cikavi-novini/temi/energoefektivnist

3. Будівництво в епоху інновацій: історія, сучасні тенденції та зростаюча популярність модульних домів. *Портал Denzadnem*. URL: https://denzadnem.com.ua/blogy/korysni-porady/168525

Кужелєв М. О.
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ: УКРАЇНСЬКІ ПРАКТИКИ

Дослідження проблем корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в структурі корпоративного управління в Україні набуває особливої актуальності в умовах інтеграції національної економіки до європейського економічного простору та глобальних трансформацій, спричинених викликами повоєнного відновлення. Актуальність даної теми посилюється й необхідністю формування новітньої парадигми відповідального ведення бізнесу, яка враховуватиме національну специфіку та сприятиме подоланню системних проблем соціально-економічного розвитку, зокрема корупції, тіньової економіки, соціальної нерівності та низки екологічних проблем. Саме ґрунтовне та системне дослідження інтеграції КСВ у структуру корпоративного управління створює теоретико-методологічний базис для розробки ефективних стратегій взаємодії всіх ключових учасників корпоративних відносин (бізнесу, держави та суспільства) у забезпеченні повоєнного відновлення України.

Дослідження Центру «Розвиток КСВ» показують, що імплементація принципів КСВ у структуру корпоративного управління національних корпоративних структур залишається фрагментарною, а сприйняття соціальної відповідальності часто обмежується благодійністю та разовими соціальними проектами [1]. Однак в умовах глобалізації та євроінтеграційних процесів виникає необхідність системної інтеграції КСВ у бізнес-стратегії та операційну діяльність будь якої національної корпоративної структури [2].

Водночас аналіз національних практик КСВ свідчить про суттєвий розрив між міжнародними стандартами та українськими реаліями. За даними звітів

Глобального договору ООН в Україні лише 17% крупних корпорацій мають чітко сформовану стратегію КСВ, інтегровану в систему корпоративного управління, тоді як у країнах ЄС цей показник сягає 73% [3]. Ключовими бар'єрами залишаються недосконаліть нормативно-правової бази, відсутність економічних стимулів, низький рівень корпоративної культури та обмеженість ресурсів, що підтверджується аналітичними матеріалами European Business Association [4]. Водночас, корпорації за участю іноземного капітала та корпорації-учасники ЗЕД мають вищий рівень інтеграції КСВ у систему корпоративного управління, що обумовлено вимогами тих ринків, на які вони бажають просувати свою продукцію [5].

Ухвалення в 2020 році Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні до 2030 року [6] створило об'єктивне підґрунтя для розробки комплексних стратегій КСВ. Проте, дослідження вітчизняних експертів та науковців свідчать про доволі низький рівень обізнаності менеджменту щодо міжнародних стандартів соціальної відповідальності (ISO 26000, SA 8000, AA 1000) та недостатнє розуміння впливу КСВ на фінансові результати діяльності підприємства [7; 8].

На нашу думку, для активізації процесів інтеграції КСВ у структуру корпоративного управління в Україні необхідно здійснити низку заходів: розробити галузеві стандарти КСВ з урахуванням специфіки діяльності окремих груп корпорацій; активізувати механізми державно-приватного партнерства у сфері «соціалізації» національних корпоративних структур; запровадити ефективні механізми податкового стимулювання інвестицій у соціальні (а в контексті війни й оборонні) проєкти; сприяння залучення корпорацій до вирішення екологічних проблем та наслідків бойових дій на території країни.

Таким чином, активізація процесів інтеграції КСВ у систему корпоративного управління сприятиме не лише підвищенню конкурентоспроможності національних корпоративних структур на глобальних ринках (які в умовах воєнного стану утримувати стало значно складніше), але й

сприятиме формуванню нової парадигми корпоративної соціальної відповідальності, орієнтованої на збалансування економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства, держави, менеджменту компаній та всіх груп стейкхолдерів.

Література

1. Центр «Розвиток КСВ». URL: https://csr-ukraine.org/

2. Кужелєв М. О. Формування парадигми корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 3-4 (1). С. 60-63.

3. Глобальний договір ООН в Україні. URL: https://globalcompact.org.ua/gd-oon-v-ukraini/

4. European Business Association. URL: https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/

5. Кужелєв М.О. Корпоративний контроль: методологія дослідження, фінансовий аспект та моделі формування. *Фінанси, облік, банки.* 2012. Вип. 1 (18). С. 24-34.

6. Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-р

7. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика: підручник / Саприкіна М. А., Ляшенко О. М, Саєнсус М. А., Місько Г. А., Зінченко А. Г.; за наук. ред. д.е.н., проф., засл. діяч науки і техніки України Редькіна О. С. Київ : ТОВ «Фарбований лист», 2011. 480 с.

8. Гаврилко П. П., Брітченко І. Г. Корпоративні відносини в банківському секторі : фінансові механізми та маркетингові стратегії : монографія. Рівне : Волинські обереги, 2016. 228 с.

Лісовська А. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Благой В. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу,
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Наразі будівельна галузь переживає трансформацію завдяки інтеграції з інформаційними технологіями (далі – ІТ). Цей взаємозв'язок змінює традиційні методи проєктування, будівництва та експлуатації об'єктів, відкриваючи нові можливості для підвищення ефективності, зниження витрат і забезпечення комфорту. ІТ значно впливають на будівництво, з іншої сторони і будівельна галузь, в свою чергу, стимулює розвиток ІТ, а також шляхи адаптації до нових викликів для забезпечення сталого прогресу.

Так, наприклад, BIM-технології поступово стають основою сучасного проєктування**.** Інформаційне моделювання будівель (BIM) – це цифрове представлення фізичних і функціональних характеристик будівлі. BIM дозволяє всім учасникам будівельного процесу співпрацювати та обмінюватися даними в режимі реального часу, що призводить до підвищення ефективності, зменшення відходів та покращення комунікації.

BIM надає всеосяжну базу даних, яка може бути використана для аналізу процесу будівництва, оптимізації дизайну та виявлення потенційних помилок до того, як вони виникнуть. Завдяки BIM архітектори, інженери, підрядники та власники будівель можуть працювати спільно, гарантуючи, що всі зацікавлені сторони знаходяться на одній сторінці [1].

Крім того, розумні будинки, оснащені системами Інтернету речей, сенсорами та програмним забезпеченням, автоматизують управління освітленням, опаленням і безпекою. Протягом найближчих років очікується

зростання попиту на модульні системи «розумного дому», що забезпечать мешканцям можливість вибирати лише потрібні функції – від базового контролю безпеки до автоматизації всього житла. Така гнучкість дає змогу поступово розширювати функціонал, зменшуючи початкові інвестиції, що робить ці технології доступнішими для широкого кола споживачів [2].

Програмне забезпечення для оптимізації будівельних процесів суттєво розширює можливості компанії. По-перше, далеко не всі власники бізнесу готові запроваджувати нові технології. По-друге, це неминучий процес й нові технології все одно увійдуть до галузі. Програмне забезпечення для будівництва дає оптимізацію робочих процесів, підвищення продуктивності команди, детальну звітність та можливість бачити всі процеси, здійснювати контроль ресурсів і бюджету, інструменти комунікації між партнерами, клієнтами та працівниками, забезпечити автономність управління процесами.

Віртуальна і доповнена реальність – це технології, які набувають все більшої популярності в будівельній галузі. Віртуальна реальність дозволяє зацікавленим сторонам ознайомитися з цифровою моделлю будівлі ще до початку будівництва.

Дрони стають дедалі популярнішими в будівельній галузі завдяки їхній здатності робити високоякісні знімки та відео з будівельних майданчиків. Використовуючи дрони, будівельні компанії можуть заощадити час і гроші, зменшуючи потребу в ручній праці та обладнанні. ШІ також можна використовувати для моніторингу процесу будівництва, виявляючи потенційні проблеми до того, як вони стануть серйозними [3].

Для подальшої ефективної інтеграції будівництва та ІТ необхідно:

- навчання фахівців. Впровадження курсів із BIM, програмного забезпечення та розумних технологій у навчальні програми для архітекторів, інженерів і будівельників;

- інвестиції в інфраструктуру. Забезпечення доступу до хмарних

платформ, високошвидкісного інтернету та сучасного обладнання на будівельних майданчиках;

- стандартизація. Розробка єдиних стандартів для BIM і розумних систем, щоб полегшити співпрацю між різними учасниками проєктів;

- екологічна спрямованість. Інтеграція зелених технологій із розумними системами для створення енергоефективних і сталих будівель.

Зв’язок будівництва та інформаційних технологій у XXI столітті є рушійною силою прогресу, що трансформує обидві галузі. BIM-технології оптимізують проєктування, розумні будинки підвищують якість життя, а програмне забезпечення забезпечує ефективність. Водночас будівництво стимулює IT-інновації, такі як дрони, роботи та 3D-друк. Адаптація до нових викликів через навчання, стандартизацію та інвестиції дозволить повною мірою реалізувати потенціал цієї синергії, створюючи основу для розумного, сталого та технологічно розвиненого майбутнього.

Література

1. Роль інформаційних технологій у сучасному будівництві. *Портал IT клуб*. URL: https://it-club.com.ua/the-role-of-information-technology-in-modern-construction/.

2. Технології «розумного дому» в українських новобудовах: сучасні можливості та перспективи. *Портал Riel*. URL: https://riel.ua/blogs/tekhnologiyi-rozumnogo-domu-v-ukrayinskikh-novobudovakh-suchasni-mozhlivosti-ta-perspektivi.

3. Програмне забезпечення для управління будівництвом. *Портал WEZOM*. URL: https://wezom.com.ua/ua/blog/programmnoe-obespechenie-dlja-upravlenija-stroitelstvom.

Молінський В. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Возняк Г. В.,**
д.е.н., професор, провідний науковий співробітник
відділу регіональної фінансової політики,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього Національної академії наук України»,
м. Львів, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗМІЦНЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МСП В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Основний вплив на формування можливостей для зміцнення потенціалу МСП в Україні здійснює процес поступової інтеграція України в європейський економічний простір.

Особливої актуальності в період військового стану та повоєнного відновлення набуває пошук відповідних механізмів для відновлення та економічної трансформації України, з особливим акцентом на підтримці розвитку українських МСП, та сприянні виходу міжнародних компаній на український ринок.

На початку 2024 року Міністерство економіки України, Міністерство цифрової трансформації, Офіс з розвитку підприємництва та експорту спільно із європейськими партнерами розробили «Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року». Стратегія розглядається у переговорній главі 20 «Підприємництво та виробництво» як один з елементів позиції та покрокових дій для повноцінного членства України в ЄС [1].

Стратегія спирається на реформи, передбачені в Плані України, і пропонує окремі додаткові заходи у важливих напрямах Плану, таких як [1]:

- покращення регуляторного середовища;
- доступ до фінансів і ринків;
- гармонізація законодавства і вимог зі стандартами ЄС;
- створення правових та регуляторних передумов для цифровізації

більшості поширених державних послуг;

- посилення спроможностей МСП у сфері кібербезпеки;

- покращення доступу МСП до цифрової інфраструктури;

- стимулювання МСП до зменшення промислового забруднення, декарбонізації та низьковуглецевого розвитку;

- сприяння розвитку моделей сталого виробництва, споживання і циркулярної економіки.

Доступ МСП в Україні до джерел фінансування можливий через механізми змішаного фінансування для українських МСП, які відіграють вирішальну роль у процесі відновлення та відбудови країни та створюють позитивний соціальний вплив і сприяють розвитку:

1.Фонд імпакт інвестицій для МСП в Україні (класична модель) [2]. Сторонами фінансування може бути Україна як держава через державний орган (частка 10%), донори (до 30%), приватні інвестори. Управління фондом буде передано на аутсорсинг професіоналам приватного сектору, які будуть відібрані на спільному тендері.

2.Фонд імпакт-інвестицій для МСП в Україні через випуск облігацій [3]. Сторонами фінансування можуть бути приватним серед приватних інвесторів, фондів, агенцій розвитку. Для зменшення ризиків відсотки за такими облігаціями сплачуватимуться донорами – міжнародними фінансовими організаціями та/або агенціями розвитку відповідно до попередньо взятих на себе зобов’язань, таким чином, фінансова прибутковість для інвесторів є гарантованою. МСП націлені на власний капітал, що передбачає відповідні опціони на продаж. Україна як держава братиме участь у кожному проєкті з часткою 10%. Основна сума може бути виплачена через 7 років (орієнтовно) після виходу з проєкту, якщо інвестори не продовжать термін виплати ще на 5 років. Надходження, що перевищують основну суму, будуть повернуті/надані донорам, які компенсували відсотки. Управління фондом буде передано на аутсорсинг професіоналам приватного сектору, які будуть відібрані на

спільному тендері.

3. Лізингова програма для МСП в Україні [4]. Основними лізингодавцями можуть виступати державні або приватні лізингові компанії з країн-партнерів (G7). Лізингодавці: дочірні лізингові компанії українських банків або дочірні компанії іноземних лізингових компаній. Активами для лізингу може бути промислове та енергетичне обладнання, сільськогосподарська техніка тощо. Держава (Україна) може надати гарантію повного або часткового авансового платежу. Страхування активів покривається українськими страховими компаніями та перестраховується експортно-кредитними агентствами (ЕКА) країни походження лізингових активів згідно з політичним рішенням відповідних урядів, з метою мінімізації загальних фінансових витрат за лізингом.

Отже, досліджуючи фінансові інструменти зміцнення потенціалу МСП в Україні варто зазначити, що для пожвавлення економіки та промислового сектору в Україні необхідно впроваджувати інструменти у вигляді імпакт-інвестицій з використанням змішаного фінансування, що поєднує державний, донорський та приватний капітали.

Література

1. Проєкт Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП на період до 2027 року. (МінЕкономіки). 2024. URL: https:// me.gov.ua/

2. Кільський інститут світової економіки. 2023 р. Трекер підтримки України: які країни і як саме допомагають Україні? URL: https://www.ifw-kiel.de/

3. Spark. 2023 р. Український малий та середній бізнес – ключ до економічного відродження країни. URL: https://spark.ngo/

4. ПРООН. Екосистема імпакт-інвестування в Україні. 2024 р. URL: https://www.undp.org/

Носова Н. І.,
провідний інженер відділу
ринкових механізмів та структур,
Державна установа «Інститут ринку і економіко-
екологічних досліджень Національної академії наук України»,
м. Одеса, Україна

УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СЕКТОРУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ФІНАНСОВА СКЛАДОВА

Сектор сільськогосподарської діяльності сьогодні в умовах війни знаходиться у складному становищі, коли неефективне використання традиційних методів управління призвело до нестачі сільгосптехніки.

За часів війни агросектор зазнав значних втрат, значно пошкодженою та втраченою опинилась велика частина виробничих потужностей підприємств та виробничої сільськогосподарської техніки. «Загальна сума втрат, нанесених сільськогосподарській галузі України внаслідок повномасштабного російського вторгнення на територію країни, вже сягнула 4,29 млрд. дол., що складає майже 15 % капіталу країни» [1].

За останні роки відбулося значне скорочення виробництва та реалізації вітчизняної техніки, а отже її присутності на внутрішньому ринку. За січень-вересень 2024 р. порівняно з відповідним періодом 2023 р. зросли обсяги імпорту у вартісному вимірі цілої низки видів сільгосптехніки: тракторів − з $230,4 млн. до $288,4 млн.(+25,2 %); ґрунтообробної техніки − з $163,8 млн.до $226,3 млн. (+38,2 %); збиральної техніки − з $221,1 млн. до $241,8 млн. (+9,4 %) [2].

Агровиробникам бракує сільгосптехніки, але її придбання стримує нестабільність ринку та обмеженість фінансових ресурсів. Одним з варіантів вирішення цього питання є запроваджена Урядом програма, яка реалізується Міністерством економіки, яке «… розширило перелік сільгосптехніки та обладнання українських виробників, за придбання якої аграрії можуть отримати компенсацію 25% вартості від держави. Тепер до програми входять

11771 одиниця техніки від 133 українських підприємств [3]. Як бачимо, ємність вітчизняного ринку сільгосптехніки має певні ресурсні можливості для свого розвитку за умови підтримки з боку держави.

Підприємства-споживачі, позбавлені бюджетних дотацій і змушені купувати необхідні матеріали та устаткування з допомогою своїх чи позикових коштів, прагнуть отримати максимально якісний товар за мінімальну ціну. У разі успіх виробника великою мірою залежить від знання особливостей ринку України і правильного вибору маркетингової стратегії [4, с. 302].

На тлі сучасних вимог ринку в управління підприємством виникає потреба в інтегрованому маркетингу, сутність якого полягає у поєднанні маркетингової місії усіх ланок діяльності підприємства. Він одночасно «виконує вимоги» виробника і споживача, тобто спрямовує всі відділи підприємства працювати на вироблення того продукту, якості якого мають задовольнити споживача та спонукати до купівлі [5].

Певною мірою забезпеченню агровиробників сільгосптехнікою має сприяти розвиток ринку лізингових відносин, оскільки часткове відшкодування її вартості повною мірою не вирішує питання ресурсозабезпечення агросектору. Лізинг, будучи однією з форм підтримки виробників, певною мірою виступає у якості одного із засобів непрямого державного субсидування аграрних виробників. З цією метою була створена і функціонує Національна акціонерна компанія «Украгролізинг», метою якої є «… сприяння реалізації державної політики в сфері агропромислового комплексу, забезпечення ефективного функціонування і розвитку виробництва шляхом передачі агровиробникам на умовах фінансового лізингу технічних засобів» [6].

В умовах посилення глобалізації та євроінтеграції України виникає потреба у переході вітчизняного агросектору на нову сучасну інноваційну модель розвитку, що передусім пов’язано з посиленням конкуренції. Досягнення конкурентоздатності вітчизняним агропродовольчим сектором можливе саме завдяки посиленню його інноваційного спрямування, залученню інноваційного потенціалу, інвестиційних ресурсів і впровадженню сучасних інформаційних технологій з можливостями використання штучного інтелекту.

Інноваційна діяльність, як відомо, є підґрунтям стабільного економічного зростання, про що свідчить досвід багатьох розвинених країн світу. А від рівня потенціалу інноваційної складової та від фінансової підтримки залежить рівень її конкурентоспроможності.

Повоєнній розбудові та ожвавленню виробництва сільськогосподарської техніки у повоєнний час має сприяти інвестування агропромислового сектору, який є драйвером економічного розвитку.

Література

1. Збитки у сільському господарстві України внаслідок війни сягнули $ 4,3 млрд. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/news/

2. Навроцький Я. Україна втратила 13% виробників вітчизняної сільгосптехніки від початку повномасштабної війни, – дослідження. 03.12.2024. URL: https://traktorist.ua/news/ukrayina-vtratila-13-virobnikiv-vitchiznyanoyi-silgosptehniki-vid-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyni-doslidzhennya

3. Аграрії отримають 25% компенсації від держави: перелік української сільгосптехніки розширено до 11,8 тис. одиниць. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ahrarii-otrymaiut-25-kompensatsii-vid-derzhavy-perelik-ukrainskoi-silhosptekhniky-rozshyreno-do-118-tys-odynyts#:~:text

4. Нехай В. В. Маркетингові інструменти управління підприємством. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/50892/1/Upravlinnia%20rozvytkom%20sotsialno-ekonomichnych%20system_Ch%202_%202024_301-305.pdf

5. Нехай В. В. Ко-маркетингова методологія у стратегії збуту підприємств сільськогосподарського машинобудування. *Економіка та суспільство.* 2023. Вип. 48. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-9
URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2198/2124

6. Звіт виконавчого органу державного публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Укрaгролізинг» за 2023 рік. URL: https://ukragroleasing.com.ua/wp-content/uploads/2024/08/zvit-vykonavchogo-organu-tovarystva-za-2023-rik.pdf

Осадча Т. Ю., *здобувач*
Науковий керівник: **Боровік Л. В.,**
д.е.н., доцент, доцент кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА РУШІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Підприємництво відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання, створенні нових робочих місць, підвищенні інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності національної економіки. В умовах повномасштабної війни в Україні підприємницька активність є не лише джерелом економічної стабільності, а й важливим чинником національної стійкості та повоєнного відновлення.

Попри прояви стійкості бізнесу, варто виокремити, що підприємці постають перед низкою системних бар'єрів та викликів, які значно ускладнюють функціонування та стратегічне планування їхньої діяльності. Тому далі на рис. 1 розглянемо актуальні виклики, які зустрічаються в поточній діяльності підприємств.

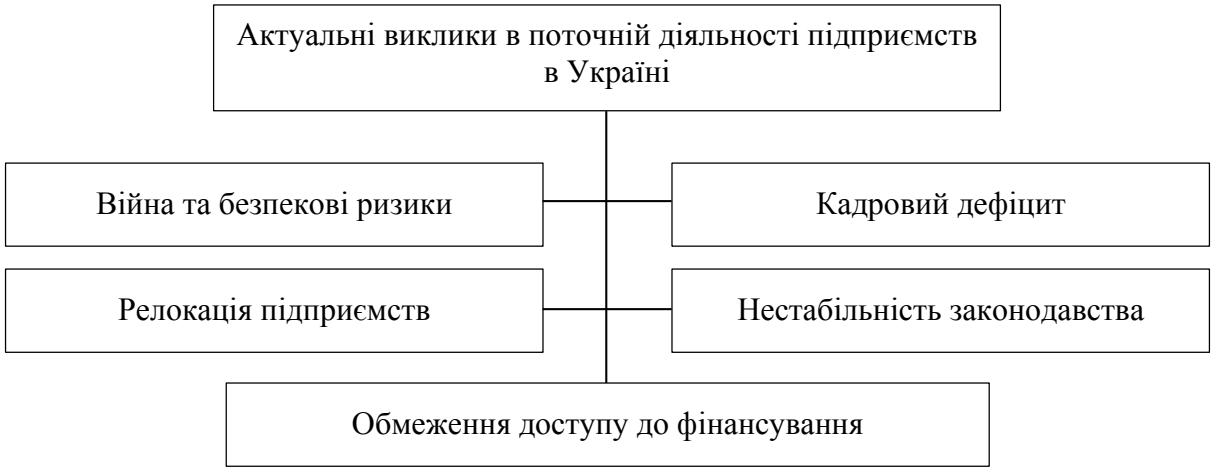

Рис. 1. Актуальні виклики в поточній діяльності підприємств в Україні [1]

Так як становлення та функціонування бізнесу в Україні сьогодні

перебуває в умовах надзвичайного тиску з боку як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, тому вищезазначені виклики мають системний характер і суттєво впливають на стабільність та динаміку розвитку підприємництва. Знищення або пошкодження інфраструктури, окупація частини території, вимушена релокація підприємств, а також порушення логістичних ланцюгів та втрата ринків збуту суттєво ускладнюють та знижують підприємницьку активність [2, с. 380]. Крім того, ризики фізичного знищення активів змушують підприємців відкладати інвестиції та заморожувати актуальні проєкти розвитку.

Обмежений доступ до фінансування виступає ще одним стримуючим фактором у розвитку підприємництва. Банківські установи через високий рівень ризику неохоче кредитують малий та середній бізнес.

Також негативні наслідки залишають по собі результати постійних змін законодавства – податкового, митного, господарського тощо. Часті зміни законодавства створюють суперечливі ситуації при розрахунках податкового зобов’язання суб’єктами господарювання, що підсилює відчуття правової невизначеності. Тому ефективне законодавчо-нормативне регулювання системи оподаткування забезпечить стабільне надходження коштів до бюджетів усіх рівнів та створить умови для підтримки фіскальної дисципліни в країні [2, с. 382].

Еміграція і скорочення чисельності працездатного населення в країні утворили критичний дефіцит кадрів. Низький рівень професійної підготовки робочої сили, робота в неповний робочий день або з частковою оплатою праці знижують мотивацію та продуктивність працівників, що теж має негативні наслідки та створює додаткове навантаження на власників бізнесу.

Через військові дії, інфляцію, девальвацію гривні та загальне зниження добробуту населення значно знизився і внутрішній попит. Підприємства, які є орієнтовані на кінцевого споживача особливо гостро відчули на собі скорочення обсягів реалізації своїх продуктів та послуг.

Всі зазначені виклики є лише частиною загальної проблеми – досягнення економічної стабільної країни. Вони свідчать про глибші структурні дисбаланси в економіці, які потребують комплексного підходу до їх подолання,

включаючи реформування інституцій, стимулювання внутрішнього виробництва, підтримку підприємництва та забезпечення ефективної взаємодії між державою та бізнесом.

Одним із головних рушіїв розвитку є цільові програми підтримки з боку держави. Ініціатива «єРобота» передбачає надання мікрогрантів на започаткування або розвиток малого бізнесу. Також діють такі програми, як «Доступні кредити 5-7-9%», гранти на розвиток садівництва, тепличного господарства тощо. Всі вищезазначені програми забезпечують фінансову підтримку та стимулюють зайнятість населення, особливо тих, які постраждали від бойових дій. Активна цифровізація бізнесу відкриває нові можливості у веденні підприємницької діяльності, знижує бар'єри входу для нових підприємців та дозволяє працювати навіть у віддалених та небезпечних регіонах. Повномасштабна війна стала поштовхом для стрімкого зростання сектору «defence tech» – технологій, спрямованих на підтримку оборони країни. Цей напрям активно підтримується державою, міжнародними донорами та самими збройними силами України.

Отже, попри всі труднощі, український бізнес продовжує функціонувати, адаптуватися та шукати нові джерела зростання. В умовах обмежених ресурсів, постійної загрози та економічної нестабільності багато підприємців знаходять нові формати ведення бізнесу, опановують цифрові інструменти, переорієнтовуються на експорт і активно співпрацюють з державними та міжнародними партнерами.

Література

1. Сачинська Л. Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 318 (3). С. 45-48. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-7.

2. Сідельникова Л. П., Боровік Л. В., Осадча Т. Ю. Вектори впливу системи оподаткування на розвиток підприємницької діяльності в Україні. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 6 (15). С. 377-383. DOI: https://doi.org/10.32782/dees.15-60.

Філозоп Ю. О.
аспірант кафедра економіки, фінансів та обліку,
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»,
м. Київ, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

У реаліях постіндустріальної економіки підприємства реального сектора стикаються з безпрецедентними викликами – зростаючою конкуренцією, коливаннями глобальних ринків, обмеженим доступом до ресурсів і нестабільністю економічного середовища. У таких умовах питання ефективності використання внутрішніх ресурсів набуває вирішального значення. Одним із головних напрямів удосконалення управління підприємствами є оптимізація бізнес-процесів як системного підходу до реструктуризації діяльності з метою забезпечення сталого зростання фінансової ефективності.

Під оптимізацією бізнес-процесів розуміється не просто скорочення витрат або автоматизація окремих функцій, а саме комплексний процес удосконалення, який охоплює всі рівні функціонування підприємства, від стратегічного планування до операційної діяльності.

Підприємства реального сектору економіки зазвичай мають складні, багаторівневі та енергоємні виробничі та адміністративні структури. Їхні бізнес-процеси формувалися десятиліттями, часто без урахування сучасних вимог до продуктивності та швидкості прийняття рішень. Саме тому оптимізація тут є не просто засобом оновлення, а необхідністю для збереження конкурентоспроможності.

У сучасних умовах основним каталізатором оптимізації стає цифрова трансформація. Впровадження автоматизованих систем управління підприємством, цифрових фінансових платформ, систем аналітики великих

даних, а також штучного інтелекту для прогнозування та оцінки ризиків дозволяє значно скоротити витрати на обробку інформації, покращити точність управлінських рішень та підвищити рівень контролю над фінансовими потоками.

Світовий досвід показує, що впровадження ІТ-інструментів для обліку та фінансового аналізу часто дозволяє підприємствам значно підвищити продуктивність персоналу та суттєво знизити кількість помилок у звітності завдяки автоматизації та централізації обробки даних [1, с. 358].

Оптимізація бізнес-процесів впливає на фінансову ефективність підприємства через кілька взаємозалежних механізмів. По-перше, йдеться про зниження операційних витрат шляхом усунення неефективних дій, надлишкових ланок та зайвих технологічних етапів. По-друге, удосконалення процесів дозволяє прискорити оборот капіталу, що у свою чергу сприяє підвищенню рентабельності та інвестиційної привабливості. І, по-третє, системний підхід до оптимізації дозволяє знизити фінансові ризики, пов’язані з людським фактором, затримками в обробці інформації, дублюванням операцій та нераціональним розподілом обов’язків.

Коли мова заходить за фінансову ефективність, то не можна сказати, що це лише показник прибутковості. Це поняття також відображає здатність підприємства адаптуватися до змін. У цьому контексті оптимізація відіграє роль інструменту стратегічного управління, що дозволяє формувати адаптивну організаційну структуру, здатну швидко реагувати на виклики та ефективно використовувати внутрішній потенціал. Цифровізація бізнес-процесів у поєднанні з гнучкою фінансовою стратегією дозволяє значно зміцнити фінансову стабільність підприємств навіть за умов нестабільності. [2, с. 3]

Варто зазначити, що оптимізація бізнес-процесів не повинна сприйматися як одноразова дія. Вона має бути безперервним процесом удосконалення, що ґрунтується на філософії кайдзен, яка передбачає щоденне покращення навіть найменших елементів системи. Важливим інструментом тут є цикл Демінга (Plan – Do – Check – Act), який забезпечує структурований підхід до

впровадження змін: планування покращень, їх реалізація, аналіз результатів та подальше коригування.

Успішне застосування оптимізаційних підходів потребує наявності відповідної корпоративної культури та мотивації персоналу на всіх рівнях корпоративної структури. Вагому роль тут відіграє активна участь керівництва та створення всіх необхідних умов для зворотного зв’язку між усіма учасниками бізнес-процесів. Тільки тоді можна досягти стійкого підвищення фінансової ефективності [3, с. 120].

Отже, оптимізація бізнес-процесів є не лише технічним чи технологічним аспектом, але насамперед управлінським викликом, що потребує стратегічного бачення, лідерства та довгострокових інвестицій у розвиток людського капіталу. Успішне впровадження оптимізаційних рішень здатне забезпечити довгострокову фінансову стабільність, зменшити залежність від зовнішніх факторів та зміцнити позиції підприємств реального сектора на внутрішньому та міжнародному ринках.

Література

1. Кладницька Т., Катаєва С. Інноваційні методи оптимізації фінансової роботи на підприємстві. *Сталий розвиток економіки.* 2025. № 4 (51). С. 355-360. DOI: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-50.

2. Житар М. Стратегія управління фінансовою діяльністю підприємства в умовах діджиталізації бізнес-процесів. *Економіка та суспільство.* 2024. № 67. С. 1-6. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-9.

3. Чернишова Л., Гончарук С. Кайдзен: ефективна система неперервного вдосконалення для українських підприємств. Укладач: Коваленко В. (голов. ред.). *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024. № 3-4 (316-317). С. 117-125. DOI: https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-3-4-316-317-117-125.

Чайка А. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Новосьолова О. С.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ТОВ «ОСП КОРПОРАЦІЯ ВАТРА»

Оцінка кредитоспроможності ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» є важливим інструментом для аналізу фінансової стійкості підприємства, особливо з огляду на відсутність довгострокових зобов'язань та короткострокових банківських кредитів. У таких умовах основними факторами, що впливають на платоспроможність компанії, стають дебіторська та кредиторська заборгованість, а також ефективність управління ними. Ретельна оцінка кредитоспроможності дозволяє своєчасно виявляти ризики фінансових труднощів, підтримувати оптимальний баланс зобов'язань та вимог, а також забезпечувати стабільність операційної діяльності без залучення зовнішніх кредитних ресурсів. Таблиця 1 містить загальний опис моделі розрахунку кредитного ризику для підприємств переробної галузі.

Таблиця 1

Модель розрахунку кредитного ризику для ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА»*

Показник	Характеристика
Переробна промисловість: секція С $Z = 1{,}815 + 0{,}237 \times X_1 + 0{,}408 \cdot X_{10} + 0{,}301 \cdot X_{11} + 0{,}405 \times X_{13} + 0{,}494 \cdot X_{14} + 0{,}303 \cdot X_{15} + 0{,}234 \times X_{17}$	
X_1	частка капіталу в балансі підприємства
X_{10}	спроможність підприємства покривати короткострокові зобов'язання за рахунок поточних активів
X_{11}	спроможність обслуговування боргу доходами від основного виду діяльності
X_{13}	частка активів, яка не має прямого відношення до операційної діяльності підприємства
X_{14}	період повного обороту поточних активів
X_{15}	спроможність фінансування неопераційних витрат операційним прибутком до вирахування амортизації
X_{17}	спроможність фінансування фінансових витрат валовим прибутком

**Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

У таблиці 2 наведено результати розрахунку інтегрального показника фінансового стану бенефіціара для ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» у 2022-2024 роках.

Таблиця 2

Розрахунок інтегрального показника кредитного ризику
для ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» у 2022-2024 роках*

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
X_1	1,040	0,935	1,040
X_{10}	0,572	0,572	0,572
X_{11}	1,105	1,369	1,369
X_{13}	0,248	0,248	0,248
X_{14}	0,952	0,952	0,952
X_{15}	1,261	1,261	1,261
X_{17}	1,307	1,307	1,307
Z	3,886	3,941	3,966

**Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

У 2022-2024 роках ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» мало 1 клас кредитного ризику, що свідчить про високу фінансову надійність і низький кредитний ризик (рис. 1).

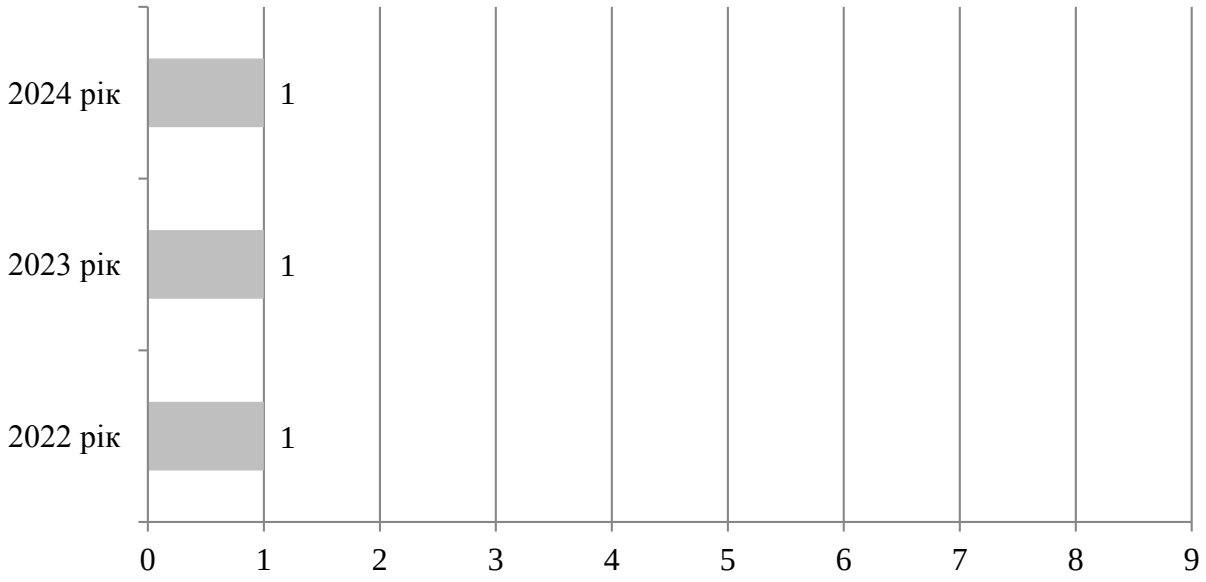

Рис. 1. Значення класу кредитного ризику для ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» у 2022-2024 роках*

**Примітка. Складено автором за даними джерел [32].*

В той же час, для підвищення кредитоспроможності ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» доцільно вжити низку заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості та прибутковості підприємства. Насамперед слід зосередитися на зростанні рентабельності через оптимізацію витрат, диверсифікацію ринків збуту та оновлення асортименту продукції. Важливим напрямом є також покращення ліквідності, зокрема за рахунок скорочення дебіторської заборгованості й ефективного управління оборотними активами. Варто нарощувати частку власного капіталу, що дозволить зміцнити фінансову незалежність та зменшити залежність від зовнішнього фінансування. Крім того, забезпечення прозорості фінансової звітності та впровадження системи управління фінансовими ризиками сприятимуть формуванню позитивного іміджу підприємства як надійного позичальника. У сукупності ці заходи дозволять підвищити інтегральний показник кредитного ризику та зміцнити довіру з боку банків і інвесторів.

Таким чином, досліджуване товариство має інвестиційний рейтинг, що характеризує підприємство як достатньо надійного позичальника. Отримані результати дозволяють оцінити динаміку кредитоспроможності ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» у досліджуваному періоді як позитивну, з помірним зниженням ризику неплатоспроможності.

Література

1. Фінансова звітність ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» за 2021-2024 роки. *Clarity Project*. URL: https://clarity-project.info/edr/33680115 (дата звернення: 22.04.2025).

Ярова Ю. М.,
к.е.н., викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету,
м. Вінниця, Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТА СПОСОБИ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Ефективність роботи підприємства в довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів розвитку та підвищення конкурентоспроможності в умовах ринкового середовища значною мірою залежать від рівня управління його фінансовою діяльністю. Управління фінансовою діяльністю підприємства є професійною діяльністю, що фокусується на управлінні фінансово-господарськими процесами підприємства. Це ключовий аспект сучасного управління підприємством [1, с. 102].

Фінансова діяльність підприємства охоплює оцінку, розробку, забезпечення та організацію управлінських процесів. Логічним кроком у дослідженні організації фінансової діяльності підприємств є аналіз методів її організації. Зазвичай вважається, що фінансова діяльність установ здійснюється за такими основними методами:

1. Найпоширенішим методом фінансової діяльності є комерційний розрахунок. Основною характеристикою цього методу є те, що вирішальну роль у формуванні фінансових ресурсів відіграють власні кошти, які покривають більшість витрат і слугують гарантією для отримання кредитів. Фінансування з бюджету або цільових фондів має допоміжний характер, оскільки основне забезпечення підприємства фінансовими ресурсами здійснюється через кредитування. Отже, можна стверджувати, що головною метою діяльності таких підприємств є отримання прибутку. Основою ефективної роботи підприємств у ринковій економіці є реалізація фінансової діяльності за методом комерційного розрахунку. Цей метод є раціональним і

високоефективним для фінансової діяльності, він стимулює підприємства шукати достатню кількість доступних фінансових ресурсів, раціонально їх розміщувати, зменшувати витрати та максимізувати доходи і прибуток. У ринкових умовах саме цей метод сприяє ефективному господарюванню.

2. Іншим методом є неприбуткова діяльність. Відомо, що цей метод організації фінансової діяльності не передбачає принципу прибутковості. Головною метою неприбуткових організацій є задоволення потреб суспільства, а не отримання прибутку, це дозволяє встановлювати доступні ціни на товари та послуги. Цей метод залишається поширеним навіть у ринковій економіці, оскільки існують галузі, діяльність в яких не приносить прибутку і не викликає інтересу у підприємців, або ж галузі, товари та послуги яких повинні бути доступними для широкого загалу.

3. Далі розглянемо метод кошторисного фінансування, який базується на покритті витрат за рахунок зовнішнього фінансування. Особливістю кошторисного фінансування є те, що воно не стимулює раціональне та ефективне управління. Тому цей метод широко застосовується в сферах, де важко досягти прибутковості (установи соціальної сфери, які надають безкоштовні послуги, адже оплата здійснюється не споживачами, а державою або з централізованих фондів).

Підсумовуючи, слід зазначити, що неможливо визначити єдиний найбільш ефективний метод організації фінансової діяльності, який підходив би всім підприємствам нашої країни. Кожен з методів, описаних у цьому підрозділі, має свої переваги та недоліки, і вибір конкретного методу здійснюється індивідуально для кожного підприємства, з урахуванням його специфіки.

Управління фінансовою діяльністю має на меті знайти оптимальне співвідношення між короткостроковими та довгостроковими цілями розвитку підприємства, а також рішеннями, що приймаються в рамках фінансового управління. Крім того, важливим завданням є визначення пріоритетів і пошук компромісів для досягнення оптимального поєднання інтересів різних

господарських підрозділів при реалізації інвестиційних проектів та виборі джерел їх фінансування [1, с. 102].

Основним аспектом управління фінансовою діяльністю підприємства є прийняття рішень, які забезпечують найбільш ефективний рух фінансових ресурсів між підприємством та його джерелами фінансування, як зовнішніми, так і внутрішніми. Управління потоком фінансових ресурсів, що виражається в грошових коштах, є ключовим питанням у цій сфері. Потік фінансових ресурсів формується з грошових коштів, отриманих внаслідок діяльності підприємства, а також з інвестицій та реінвестицій, пов’язаних з управлінням зовнішніми фінансами, і блоку внутрішнього обліку та фінансового контролю.

Роль фінансової політики в централізованому управлінні підприємством полягає в тому, що вона охоплює всі аспекти його економічної діяльності, включаючи науково-технічну, виробничу, постачання товарно-матеріальних ресурсів, а також просування і продаж товарів і послуг. Ця політика концентровано відображає вплив численних внутрішніх і зовнішніх чинників. У межах єдиної фінансової політики, яка розробляється на вищому рівні управління, визначаються глобальні джерела фінансових ресурсів та їх розподіл у рамках підприємства [3, с. 561].

Визначити конкретні форми та методи фінансової політики не завжди просто. Хоча в окремих підприємствах можуть бути значні відмінності у застосуванні цих форм і методів, все ж можна виділити загальні риси, принципи та інструменти фінансової політики. До найважливіших з них належать: розподіл і перерозподіл прибутків, фінансування та кредитування діяльності різних підрозділів, а також визначення структури і характеру внутрішніх фінансових операцій та розрахунків за ними. Як і в будь-якій управлінській системі, управління фінансовою діяльністю підприємства передбачає наявність певного об’єкта управління [2, с. 214-215].

Управління фінансовою діяльністю є однією з основних функцій управлінського апарату підприємства і відіграє ключову роль у ринковій економіці. Це професійна діяльність, спрямована на організацію фінансово-

господарського функціонування підприємства. Управління фінансовою діяльністю є важливим елементом сучасної системи управління. Аналізуючи роботи провідних вчених, можна стверджувати, що, незважаючи на проведені ґрунтовні дослідження в цій сфері, питання управління фінансовою діяльністю підприємств залишаються актуальними через постійні зміни в умовах фінансування та управління оборотним капіталом. Це підкреслює необхідність подальших досліджень у напрямку розвитку фінансових ресурсів.

Література

1. Мешко В. В. Основні функції управління фінансовою діяльністю підприємства. URL: https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/5b80d60d-32c8-4c82-a99a-749e7edaf51e/content

2. Погріщук Г. Б., Руденко В. В., Добіжа Н. В. та ін. Фінансова політика в Україні : монографія / за заг. ред. Г. Б. Погріщук, В. В. Руденко. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 405 с.

3. Сторожук Т. М. Фінансова політика підприємства в контексті його внутрішньогосподарської політики. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 559-567.

СЕКЦІЯ 6. ОБЛІК, АУДИТ І АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Levkovets N. P.,
candidate of economic sciences, associate professor,
associate professor of the department of finance, accounting and audit,
National Transport University,
Kyiv, Ukraine

ACCOUNTING FOR ENTERPRISE INCOME IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

In today's economic environment, enterprises face the challenge of not only managing their finances efficiently but also ensuring sustainable growth. Income accounting plays a crucial role in this process, as it enables companies to monitor their financial status, assess operational efficiency, and make strategically significant decisions.

Integrating sustainability into accounting practices:

1. ESG reporting – disclosing environmental, social, and governance aspects of a company's operations alongside financial indicators.

2. Implementing innovations – utilizing financial mechanisms to support sustainable initiatives, such as issuing green bonds.

3. Assessing non-financial risks – cconsidering environmental and social risks when analyzing income and developing strategic plans.

In accounting, the Chart of Accounts includes the 7th class of accounts, labeled «Income and Results of Activity». This class can be considered temporary since it is closed at the end of each reporting period. These accounts reflect the income state for a specific reporting period [3].

Temporary accounts reset with a zero balance at the start of a new period, accumulating income information for that period, which is then used for interim reports (quarterly, semi-annual, or nine-month). At the period's close, income

accounts, along with expense accounts, are closed by debiting their balances to account 79 «Financial Results». The new Chart of Accounts instructions permit the closing of income and expense accounts either monthly or by the end of the reporting year [2].

Class 7 is designated for summarizing information about the income and performance of an enterprise. Accounts numbered 70 to 78 are income accounts, and account 79 is for summarizing the overall financial results. Accounts in this class are mostly passive, except for account 79 («Financial Results») and subaccount 704 («Deductions from Income») [1].

The material, technical, and organizational support issue revolves around how well-equipped the enterprise is with modern materials and technical resources and the level of organization and effectiveness of primary and accounting documentation, as well as internal and corporate accounting monitoring and reporting.

The general problems in accounting for an enterprise can be categorized as theoretical, methodological, technological, organizational, personnel, and financial.
Theoretical problems concern the broad issues of accounting, such as terminology, the subject and methods of accounting, the construction of the Chart of Accounts, accounting registers, and modern accounting practices, as well as national and international reporting standards and regulations, and the development of accounting in Ukraine, Europe, and globally.

Methodological problems are related to the development, selection, and application of accounting methods. Technological problems focus on the methods and forms used to maintain accounting records and ensure their proper functioning as part of a comprehensive system.

Organizational problems relate to the practical application of theoretical, methodological, and technological advances, as well as progress in computer technology and communications. Personnel problems pertain to the training and development of specialists, the level of culture and morale, educational background, work experience, and work-life balance.

Financial problems involve the funding required to maintain the current level

of accounting practices, support dynamic development, and foster continuous improvement.

There are several approaches to solving the problems in income accounting:

- enhancing the operational efficiency and analytical capabilities of the company's income data.

- focusing on reducing unaccounted income.

- developing a strategy for enterprise growth, which includes renewing, purchasing, and using material and technical resources, along with organizational measures to improve competitiveness [3].

Implementing these solutions at the income accounting stage will help quickly and accurately determine the financial outcomes of the enterprise's activities. Income accounting is a crucial financial management tool that directly impacts sustainable development. A well-organized income accounting system ensures financial stability and encourages responsible business practices.

Integrating sustainability principles into accounting improves a company's long-term competitiveness, boosts its reputation, and strengthens its financial resilience. By considering environmental and social factors, businesses can achieve profitability while contributing to improved quality of life, environmental protection, and societal progress. Thus, integrating financial accounting with sustainable development principles is essential for achieving success in today's business world.

Literature

1. On Accounting and Financial Reporting in Ukraine: Law of Ukraine dated 16.07.99 № 996-XIV, revised from 01.01.2007 on the basis of 3422-15.

2. P(S)BO 15 «Revenue»: order of the Ministry of Finance of Ukraine No. 318 dated 12.31.99 (with changes and additions). URL: http://www.zakon.rada.gov.ua.

3. Paraskevich L.V. Improvement of income accounting and their display in financial reporting. *Sustainable economic development*. 2023. № 2. p. 89-95.

Акімова Н. С.,
к.е.н., професор, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Янчева Л. М.,
к.е.н., професор, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ОРЕНДИ ВІДПОВІДНО ДО МСФЗ 16

З 1 січня 2019 року почав діяти МСФЗ 16 «Оренда» (IFRS 16 «Leases»), який замінив колишній МСБО 17 «Оренда».

На підставі наказу Мінфіну від 28.12.2022 р. № 468, до якого майже одразу були внесені зміни наказом від 19.01.2023 р. № 30, оновили НП(С)БО 14 «Оренда». Однак, нова редакція орендного національного стандарту не містить якихось кардинально нових правил обліку оренди. Не відбулося й очікуваної гармонізації та підлаштування НП(С)БО 14 до МСФЗ 16 «Оренда».

Головним фактором успішного практичного застосування МСФЗ 16 є детальний аналіз договорів оренди, а також економічної сутності оренди з урахуванням економічних стимулів.

МСФЗ 16 визначає договір, або частину договору оренди тоді, коли згідно цього договору передаються право користування активом протягом певного періоду часу в обмін на відповідне відшкодування. Стандарт МСФЗ 16 висунув також і вимоги щодо активу та зобов’язання, які визнаються у балансі.

Є шість критеріїв, які повинні бути дотримані для застосування МСФЗ 16 в частині договору оренди (рис. 1). Якщо ж хоча б один з критеріїв не виконується, то цей договір не буде підпадати під поняття «оренда» за МСФЗ.

З урахуванням зазначеного і з урахуванням того, що в Україні є власний стандарт, що регулює оренду, та в порівнянні з попереднім МСБО 17 «Оренда»

розглянемо деякі основні відмінності нового МСФЗ 16 «Оренда».

Відповідно до національного стандарту, або міжнародного стандарту фінансової звітності для малих і середніх підприємств (МСФЗ для МСП), при укладанні договору оренди необхідно проаналізувати, чи дана оренда фінансова, чи операційна.

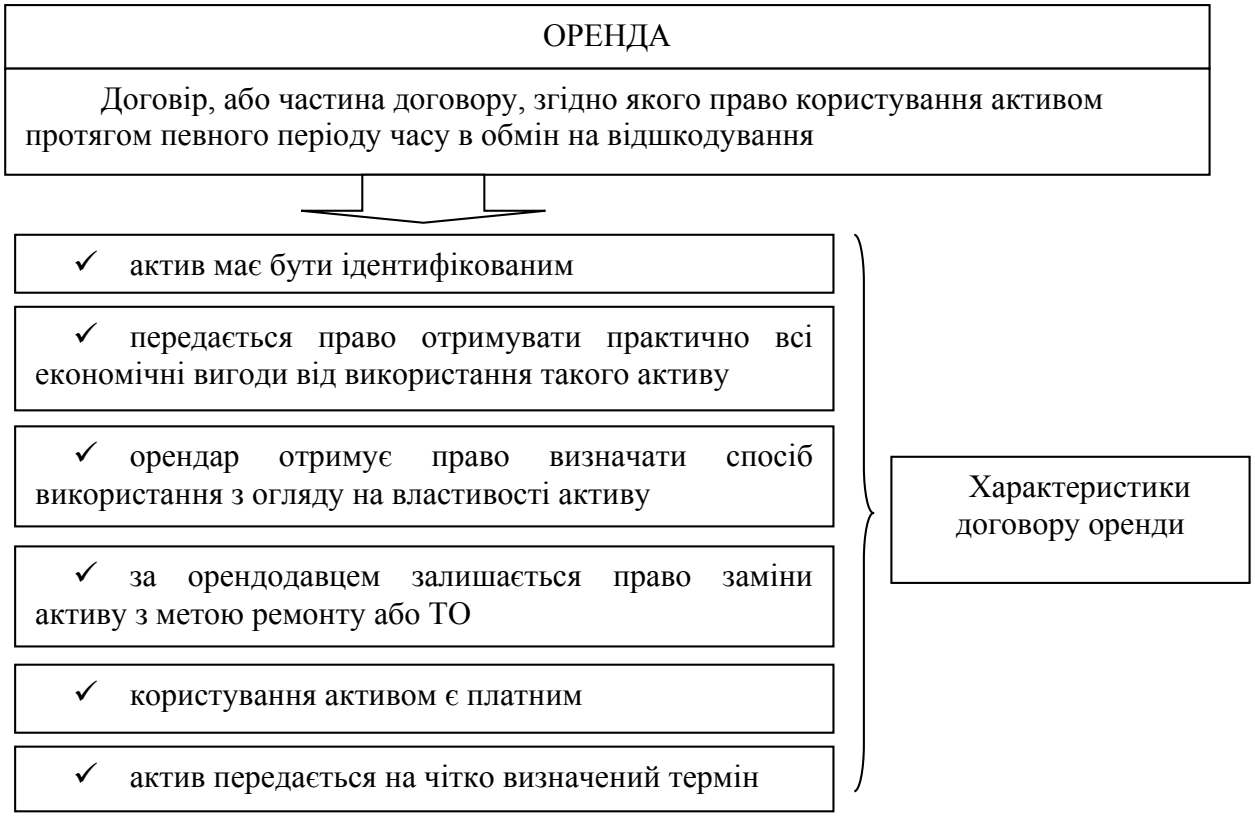

Рис. 1. Основні вимоги до договору оренди

Відповідно до нового МСФЗ 16 проводити такий аналіз не потрібно, бо для всіх існує єдина модель подібна до фінансової оренди, тому, що всі передані в оренду є для орендаря економічним ресурсом, який одразу визнається в балансі. Так само і зобов'язання, які розраховуються як продисконтовані суми орендних платежів за весь період оренди (рис. 2).

Відповідно в звіті про прибутки і збитки будуть вже не платежі, які виставляються відповідно до договору, а амортизація орендних активів. По зобов'язанням, які є фінансовими зобов'язаннями, будуть нараховуватися з певною періодичністю фінансові витрати – відсотки.

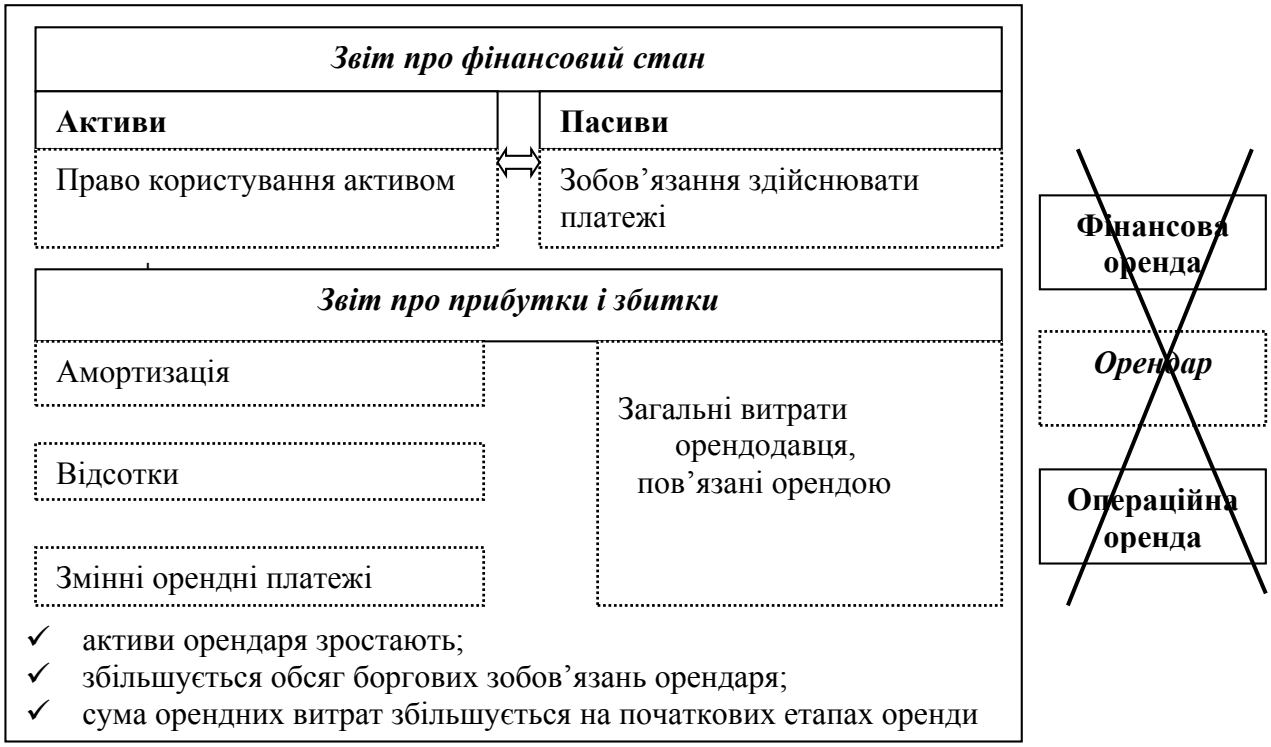

Рис. 2. Єдина модель обліку оренди в орендаря

Зазначимо, що дана модель є доволі складною. Тоді її можна уникнути, тобто обліковувати все, як і раніше, якщо виконуються наступні критерії.

Таких звільнень від моделі є два:

По-перше, це коли базовий договір укладений на короткий термін (до 12 місяців). В даному випадку, мається на увазі не просто. що договір укладений на строк до 12 місяців, а і фактично це дотримується. Тому, що при визначенні строків треба керуватися не лише тим, що записано в договорі, а і очікуваннями і можливостями орендаря.

По-друге, орендується маловартісний актив. Стандарт не наводить вартісної межі вартості таких активів, але, вказує на такі приклади, як планшети, комп'ютери, невеликі предмети меблі, телефони та не рекомендує автомобілі. Тобто низьковартістними вважаються не просто активи вартістю менше 5 000 дол, як критерій, який застосовується багатьма європейськими компаніями, а й наприклад автомобілі, поточна вартість яких може бути менше зазначеної суми, але новий коштує значно дорожче.

Уникнути використання даної моделі також можна, якщо актив не

відповідає критеріям визнання, про які було сказано раніше, то операція трактується не як оренда, а як сплачена послуга, тобто орендні платежі відносяться в орендаря на витрати.

Бараник В. С., *здобувач*
Науковий керівник: **Сарапіна О. А.,**
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОБЛІК ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СИСТЕМІ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У трансформаційних умовах економіки, що характеризується високою динамікою ринкового середовища, інтенсивною конкуренцією та зростаючою роллю нематеріальних активів, традиційні підходи до управління підприємством поступово поступаються місцем концепціям, зорієнтованим на зростання вартості бізнесу. Однією з таких сучасних управлінських парадигм є вартісно-орієнтоване управління (Value-Based Management, VBM), яке розглядає створення економічної доданої вартості як базовий критерій ефективності функціонування суб'єкта господарювання [1, с. 111]. Це зумовлює необхідність переосмислення функціонального призначення системи бухгалтерського обліку як джерела інформаційної підтримки управлінських рішень стратегічного рівня.

Особливого значення в системі VBM набуває облік поточних зобов'язань, який, попри свою належність до короткострокових елементів пасиву, відіграє важливу роль у формуванні вартості підприємства. У загальноприйнятій обліковій практиці поточні зобов'язання розглядаються переважно як об'єкти фінансової звітності, що відображають зобов'язання підприємства перед контрагентами, бюджетом чи працівниками [2]. Однак з позицій вартісно-

орієнтованого підходу такий вузький обліковий ракурс є недостатнім. Поточні зобов’язання мають розглядатися не лише як облікована величина боргу, а як активний інструмент управління структурою капіталу, грошовими потоками та фінансовими ризиками, що безпосередньо впливає на вартісну динаміку підприємства.

Облік поточних зобов’язань у межах концепції VBM має здійснюватися з урахуванням принципу пріоритетності економічного змісту над формальними ознаками, а також із фокусом на їх вплив на вартість підприємства в розрізі таких показників, як вартість залученого капіталу (cost of capital), економічна додана вартість (EVA), грошовий потік для власників (FCFE) та інші. Зокрема, короткострокові зобов’язання, хоч і не супроводжуються прямими витратами у вигляді процентів, все ж створюють альтернативні витрати, які мають бути враховані в розрахунках вартості капіталу. Управління цими зобов’язаннями потребує чіткого розуміння оптимального рівня кредиторської заборгованості, який дозволяє досягати ефекту фінансового левереджу без зростання ризику неплатоспроможності [3, с. 209].

У системі вартісно-орієнтованого управління важливо не лише фіксувати зобов’язання в облікових регістрах, а й забезпечити їх аналітичну оцінку з точки зору впливу на грошові потоки. Саме грошові потоки виступають основною категорією для оцінювання вартості бізнесу, а отже, короткострокова заборгованість повинна розглядатися крізь призму її здатності або посилювати, або стримувати внутрішні фінансові потоки. Наприклад, надмірна кредиторська заборгованість може формально поліпшити короткострокову ліквідність, але водночас зумовити зростання фінансових ризиків та погіршення умов майбутнього фінансування, що негативно вплине на показники EVA.

Зміщення акцентів із обліку як системи документального підтвердження на облік як аналітичну модель потребує інтеграції фінансового та управлінського обліку, побудови єдиного інформаційного простору для підтримки рішень щодо управління поточними зобов’язаннями. Йдеться, зокрема, про моделювання сценаріїв зміни умов розрахунків із контрагентами,

реструктуризацію заборгованості, визначення оптимальних строків відстрочки платежів, оцінку вартості торговельного кредиту тощо. Облікова інформація в цьому контексті стає основою для розрахунку фінансових мультиплікаторів, які сигналізують про ефективність використання короткострокових джерел фінансування [3, с. 210].

Не менш важливою є взаємодія обліку поточних зобов'язань із податковим плануванням. Платежі до бюджету, які відображаються в складі поточних зобов'язань, мають подвійний ефект: з одного боку, вони знижують грошові потоки підприємства, а з іншого – формують податковий кредит і впливають на обсяг податкових витрат, що враховуються у фінансовій звітності. З огляду на це, оптимізація податкового навантаження через облік термінів та бази оподаткування є дієвим інструментом збереження вартості підприємства.

Отже, у межах вартісно-орієнтованої моделі управління підприємством облік поточних зобов'язань виконує функцію не лише облікової реєстрації, а й стратегічного управління фінансовими ресурсами. Його основним призначенням стає забезпечення високоякісної, своєчасної та цільової інформації, необхідної для прийняття рішень, спрямованих на підвищення вартості підприємства в довгостроковій перспективі. Такий підхід потребує модернізації облікової політики, розширення методологічного інструментарію та впровадження інтегрованих систем управління фінансами, що дозволяють перетворити поточні зобов'язання з пасивного об'єкта обліку на активний елемент вартісного управління [1, с. 114].

Література

1. Іоргачова М. І., Ковальова О. М., Коцюрубенко Г. М. Вартісно-орієнтоване управління в системі корпоративного управління компанією. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 111-115. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5.111.

2. Рябухін А. А. Проблеми оцінки поточних зобов'язань підприємства.

URL: https://surl.li/vnuaow

3. Крейдич І. М. Проблеми вартісно-орієнтованого управління розвитком підприємства. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2016. № 13. С. 208-212. URL: https://surl.li/fdyopt

Гордієнко Т. П., *здобувач*
Науковий керівник: **Шрам Т. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

Сучасні умови господарювання, що характеризуються високою конкуренцією та економічною нестабільністю, вимагають від підприємств ефективного управління дебіторською заборгованістю (далі – ДЗ). Для ТОВ «ГКС УА» – виробничо-торговельного підприємства зі значною часткою продажів на умовах відстрочки платежу – аналіз ДЗ стає ключовим інструментом для підтримки ліквідності та фінансової стійкості [1].

Дослідження системи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві ТОВ «ГКС УА» виявило низку суттєвих проблем, які безпосередньо впливають на фінансову стійкість та ліквідність компанії. Однією з ключових проблем є низька оборотність дебіторської заборгованості. Коефіцієнт оборотності ДЗ становить лише 4,1 при рекомендованому нормативі 5,0, що свідчить про уповільнений процес інкасації коштів [3]. Ця ситуація ще більше ускладнюється тим, що середній термін погашення заборгованості сягає 58 днів, що значно перевищує галузеві стандарти та свідчить про неефективність політики стягнення боргів [2].

Ще однією критичною проблемою є висока частка простроченої дебіторської заборгованості, яка становить 24% від загального обсягу ДЗ. Така ситуація вказує на серйозні недоліки в системі оцінки платоспроможності контрагентів на етапі укладення угод. Відсутність чітких критеріїв відбору клієнтів та недостатня увага до їхньої кредитної історії призводять до зростання ризиків неплатежів і втрати ліквідності [4].

Окремої уваги заслуговує недостатній рівень автоматизації процесів моніторингу термінів погашення. На підприємстві відсутня сучасна система попередження про наближення строків оплати, що призводить до запізнілого реагування на прострочення. Як наслідок, безнадійні борги виявляються надто пізно, що ускладнює їхнє стягнення через суд або інші механізми.

Усі ці фактори в сукупності створюють значне навантаження на оборотний капітал підприємства. Необхідність фінансування простроченої дебіторської заборгованості змушує компанію залучати додаткові кредитні ресурси, що веде до зростання фінансових витрат і зниження рентабельності. Відсутність ефективного аналізу ДЗ також ускладнює фінансове планування, оскільки підприємство не може точно прогнозувати надходження коштів, що негативно позначається на його грошовому потоці та загальній фінансовій стабільності [5].

Для подолання виявлених проблем та підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю пропонується реалізувати комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення аналітичних процесів.

1. Рейтингова система оцінки клієнтів:
   - аналіз платоспроможності та кредитної історії;
   - встановлення індивідуальних лімітів кредитування;
   - диференційовані умови відстрочки платежу.
2. Автоматизація моніторингу:
   - впровадження спеціалізованого програмного забезпечення;
   - автоматичні нагадування про терміни оплати;
   - онлайн-звіти про стан ДЗ.

3. Оновлення резерву сумнівних боргів:

- чіткі критерії визнання боргів проблемними;
- квартальна інвентаризація;
- швидке реагування на прострочення.

Реалізація цих заходів дозволить створити ефективну систему аналізу дебіторської заборгованості, що дасть змогу оперативно виявляти проблемні борги, оптимізувати робочий капітал підприємства та підвищити точність фінансового планування. Особливу увагу при впровадженні запропонованих заходів слід приділити навчанню персоналу новим методикам роботи та мотивації співробітників, відповідальних за стягнення заборгованості.

Аналіз дебіторської заборгованості є критично важливим інструментом для підтримки ліквідності підприємства. Запропоновані заходи, спрямовані на вдосконалення аналітичних процесів, можуть бути корисними не лише для ТОВ «ГКС УА», але й для інших підприємств із схожими проблемами.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14 (дата звернення 20.05.2025).

2. Мних І. П. Фінансовий аналіз: сучасні підходи та практика : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 312 с.

3. Про затвердження Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0725-99 (дата звернення 20.05.2025).

4. Фінансова звітність ТОВ «ГКС УА» за 2022-2024 рр. URL: https://clarity-project.info/edr/14121018 (дата звернення 20.05.2025).

5. Шеремет А. Д., Негашенко І. О. Фінансовий аналіз: сучасні методи та інструменти : підручник. Київ : КНЕУ, 2020. 480 с.

Гуменюк О. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Пінчук Т. А.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Прибуток є фундаментальною економічною категорією, що відображає ефективність господарської діяльності будь-якого підприємства. У сучасних ринкових умовах України він виступає не лише як кінцевий фінансовий результат, а й як основне джерело розвитку, інвестицій та забезпечення матеріальних інтересів власників і персоналу [1].

Формування прибутку є багатоетапним процесом, який детально відображається у Звіті про фінансові результати (Форма № 2), що також має назву Звіт про сукупний дохід. Цей процес не є одномоментним визначенням, а включає послідовні кроки, що дозволяють аналізувати ефективність різних видів діяльності підприємства.

Етапи формування прибутку:

Етап 1: Формування валового прибутку. На цьому початковому етапі від доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) віднімаються податок на додану вартість, акцизний податок, інші вирахування з доходу, а також собівартість реалізованих товарів (продукції, робіт, послуг). Отриманий показник відображає прибуток від основної (операційної) діяльності підприємства до врахування загальногосподарських та інших операційних витрат [2].

Етап 2: Коригування валового прибутку та формування прибутку від операційної діяльності. Валовий прибуток коригується шляхом віднімання адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат та додавання інших операційних доходів. Таким чином, формується фінансовий

результат від операційної діяльності.

Етап 3: Формування чистого прибутку. До результату від операційної діяльності додаються фінансові та інші доходи, та віднімаються фінансові та інші витрати, що не пов’язані безпосередньо з основною операційною діяльністю. Отриманий фінансовий результат до оподаткування (прибуток або збиток) зменшується на суму податку на прибуток. Кінцевою величиною є чистий прибуток, який залишається у розпорядженні підприємства після сплати всіх податків та зборів. Цей чистий прибуток є основою для розподілу дивідендів, реінвестування у розвиток та формування власних джерел фінансування [2].

Багатошарова структура бухгалтерського прибутку, що відображається через ці послідовні етапи, дозволяє аналізувати ефективність різних видів діяльності підприємства – операційної, фінансової та інвестиційної. Така деталізація є критично важливою для внутрішнього управління та зовнішнього аналізу, оскільки вона надає користувачам фінансової звітності (власникам, інвесторам) повну та правдиву інформацію про джерела формування прибутку та його складові. Це відповідає меті бухгалтерського обліку, яка полягає у наданні повної, правдивої та неупередженої інформації для прийняття рішень [3].

Формування прибутку підприємства є результатом взаємодії численних факторів, які можуть як позитивно, так і негативно впливати на його величину. Ці фактори традиційно поділяються на зовнішні та внутрішні [1].

Зовнішні фактори, що впливають на прибутковість підприємств, є неконтрольованими з їхнього боку, однак мають суттєве значення для результатів господарської діяльності. Вони охоплюють загальноекономічні умови, пов’язані з формуванням виробничих відносин, організаційно-правових структур та ринкової інфраструктури, а також ринкові процеси, зокрема коливання попиту й пропозиції, зміну реальних доходів населення та фінансову нестабільність. До зовнішніх чинників також належать політична ситуація, демографічні тенденції й інструменти державного регулювання, включаючи

податкову політику, кредитні ставки, а також цінове та тарифне регулювання.

Внутрішні фактори формуються в межах підприємства й можуть бути ним контрольовані. Вони включають стан та ефективність використання виробничих ресурсів, рівень розвитку трудового потенціалу, організацію праці, технологічні характеристики засобів виробництва, а також інвестиційну та фінансову діяльність. Вплив внутрішніх чинників реалізується як через розширення масштабів використання ресурсів, так і через підвищення ефективності виробничих процесів, зниження трудо- та матеріаломісткості продукції, удосконалення фінансового управління. До них також належать соціальні та екологічні аспекти діяльності, що формують загальну ефективність функціонування підприємства [2].

Комплексний характер впливу цих факторів на прибуток означає, що управління прибутком не може бути обмежене лише внутрішніми операційними процесами. Воно вимагає постійного моніторингу та адаптації до змін у зовнішньому середовищі. Для українських підприємств, що функціонують в умовах значної економічної та політичної нестабільності , розуміння та врахування зовнішніх факторів є критично важливим для формування реалістичних прогнозів прибутку та розробки гнучких стратегій управління [1]. Це дозволяє підприємствам не лише реагувати на виклики, а й використовувати можливості, що виникають у динамічному ринковому середовищі.

Література

1. Нагрецкіс А. Ю. Управління прибутком підприємства. *Ефективна економіка.* 2017. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5452

2. Циган Р. М., Савченко О. С. Проблеми формування прибутку підприємства в бухгалтерському обліку. *Облік і фінанси АПК: науково-освітній портал*. URL: https://magazine.faaf.org.ua/problemi-formuvannya-pributku-pidpriemstva-v-buhgalterskomu-obliku.html

3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон

України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (дата звернення 20.05.2025 р.). URL: https://ips.ligazakon.net/document/T990996?an=153779

Замотєвська К. Г., *здобувач*
Науковий керівник: **Шрам Т. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Важливим інструментом реалізації принципів і методів бухгалтерського обліку є «План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій», що затверджує перелік синтетичних бухгалтерських рахунків, застосування яких є обов’язковим для підприємств всіх форм власності.

В інструкції про застосування Плану рахунків пропонується вертикальна структура синтетичних рахунків у розрізі субрахунків та типова кореспонденція синтетичних рахунків. Підприємство за необхідністю та бажанням в практичній діяльності може використовувати рекомендовані субрахунки або вводити їх самостійно, виходячи з потреб управління діяльністю. Робочий План рахунків затверджується наказом керівництва, як елемент облікової політики підприємства. Результати дослідження свідчать, що більшість бухгалтерів використовують класифікацію субрахунків, що наведена в інструкції № 291 [1]. З одного боку, це полегшує ведення синтетичного обліку та складання фінансової звітності відповідно до П(С)БО, з ішного – запозичується невідповідність класифікації видів діяльності, яка має місце в окремих діючих нормативних актах.

Відповідно до пп. 3 розділу І НП(С)БО 1 діяльність підприємств з точки

зору бухгалтерського обліку та фінансової звітності поділяється на операційну, у т.ч. основну, фінансову та інвестиційну [2]. Даній класифікації відповідає тільки форма № 3 фінансового звіту «Звіт про рух грошових коштів» [1; 2]. В [1; 3] виконуються вимоги щодо класифікації тільки відносно операційної діяльності.

В інструкції № 291 в загальній характеристиці рахунків класу 7 вказується, що вони «призначені для узагальнення інформації про доходи від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства» [1]. Однак, рахунок 74 має назву «Інші доходи». Хоча формулювання призначення рахунку за логікою передбачає відображення на ньому доходів від інвестиційної діяльності: «рахунок 74 «Інші доходи» призначено для обліку доходів, які виникають в процесі діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства» [1]. Аналіз змісту субрахунків свідчить, що на рахунку 74 обліковуються доходи і інвестиційної, і фінансової діяльності. Тому в кінці звітного періоду оборот за цим рахунком списується на субрахунок 793 та відображається у статті форми № 2 «Інші доходи» (рядок 2240). Аналогічна ситуація спостерігається щодо обліку відповідних витрат – рахунок 97, за виключенням статті фінансового звіту № 2, в якій наводяться інші витрати (рядок 2270).

Синтетичні рахунки 72 «Дохід від участі в капіталі», 96 «Втрати від участі в капіталі» призначені для узагальнення інформації про доходи, витрати від інвестиційної діяльності [1], але оборот за ними списується на субрахунок 792 «Результат фінансових операцій» [1; 3].

В інструкції № 291 в загальній характеристиці рахунків класу 9 окрім операційної, інвестиційної та фінансової діяльності додається, як ще один вид діяльності – інша діяльність.

Виходячи з вищевикладеного, пропонуємо ведення обліку фінансового результату від фінансової діяльності здійснювати на субрахунку 792, від інвестиційної діяльності – на субрахунку 793.

При цьому на рахунках 73, 95 відображати виключно доходи, витрати від

фінансової діяльності, відповідно, а на 74, 97 рахунках – доходи, витрати від інвестиційної діяльності. На нашу думку, також буде доречним введення додаткових статей І розділу Звіту про фінансові результати «фінансовий результат від фінансової діяльності», «фінансовий результат від інвестиційної діяльності».

Запропоновані субрахунки до рахунку 79 «Фінансові результати» необхідно затвердити в наказі про облікову політику та ввести до робочого плану рахунків підприємств.

Таким чином, проведені дослідження дозволили виявити наявність в обліковому законодавстві неузгодженості класифікації видів діяльності комерційних підприємств відповідно до НП(С)БО 1 та інструкції про застосування Плану рахунків, методики відображення доходів, витрат та фінансових результатів від фінансової, інвестиційної діяльності у фінансовій звітності.

Література

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активу, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансові України від 30.11.1999 р. № 291 Дата оновлення: 13.12.2024. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99 (дата звернення 20.05.2025)

2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Мінфіна від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення: 06.03.2025. URL: http://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0336-13 (дата звернення 20.05.2025).

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. Дата оновлення: 02.02.2024. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/ publish/article?art_i d=382859&cat_id=293536 (дата звернення 20.05.2025).

Кудля А. А., *здобувач*
Науковий керівник: **Єремян О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

ПДВ є основним податком, який наповнює державний бюджет і, безперечно, має переваги та недоліки (табл. 1). Але безсумнівним є те, що податок абсолютно нейтральний по відношенню до будь-яких виробництв, і до кількості оборотів, бо обкладається податком лише додана вартість. А сплачує податок, фактично, кінцевий споживач.

Таблиця 1

Переваги та недоліки податку на додану вартість

Переваги	Недоліки
Платниками податку є всі учасники руху товару від виробника до роздрібного продавця	Складний механізм нарахування та сплати
Відсутність подвійного оподаткування і кумулятивного ефекту	Регресивний вплив на малозабезпечені верстви населення
Як правило, рівні умови серед виробників та продавців щодо сплати податку	При відсутності прозорої системи надходжень до бюджету можлива наявність бюджетної заборгованості
Ритмічність податкових надходжень	Ухилення від сплати податку, в т. ч. за рахунок неузгодженості законодавчих актів з оподаткування, недосконалої системи податкового обліку
Дає можливість стримувати зростання цін	Стримує розвиток виробництва
Стримує кризу перевиробництва, вирівнює можливість отримання надприбутків та регулює процеси споживання	Сприяє вимиванню оборотних коштів підприємства, якщо своєчасно не відбувається його бюджетне відшкодування
Стимулює експорт	Знижує купівельну спроможність населення

При придбанні товарів (робіт, послуг) у підприємства виникає податковий кредит. Згідно з нормами п. 198.3 ст. 198 ПКУ нарахування

податкового кредиту здійснюється незалежно від того, чи почали придбані товари/послуги й основні фонди використовуватися в оподатковуваних операціях у межах господарської діяльності платника ПДВ протягом звітного податкового періоду, а також незалежно від того, чи здійснював платник ПДВ оподатковувані операції протягом відповідного звітного податкового періоду [1]. Тобто податковий кредит визнають за всіма покупками незалежно від напряму їх використання.

Для визначення податкового кредиту за купівлю товарів/послуг/ необоротних активів, платник ПДВ повинен мати правильно оформлені підтвердні документи (табл. 2).

Таблиця 2

Первинні документи, які є підставою
для відображення суми податкового кредиту

Назва документа	Вимоги до документа
Податкова накладна	1. Наявність усіх обов'язкових реквізитів, визначених п. 201.3 ст. 201 ПКУ, заповнених без помилок [1]. 2. Наявність реєстрації в ЄРПН.
Митна декларація	У разі ввезення товарів на митну територію України документом, що посвідчує право на віднесення сум податку до податкового кредиту, вважається митна декларація, оформлена відповідно до вимог законодавства, яка підтверджує сплату податку. Для операцій з постачання послуг нерезидентом на митній території України документом, що посвідчує право на віднесення сум податку до податкового кредиту, вважається податкова накладна, складена платником за такими операціями та зареєстрована в ЄРПН, податкові зобов'язання за якою включені до податкової декларації відповідного звітного періоду.
Касовий чек	Повинен містити: • суму отриманих товарів/послуг; • загальну суму нарахованого ПДВ; • фіскальний номер; • податковий номер постачальника.
Транспортний квиток	Повинен містити: • загальну суму платежу; • суму ПДВ; • податковий номер продавця (крім транспортних квитків, форма яких установлена міжнародними стандартами); • фіскальний номер – для електронних проїзних (перевізних) документів.
Бухгалтерська довідка*	Повинна мати всі обов'язкові реквізити відповідно до Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [2].

Зазначені документи не надсилаються податковому органу, а підлягають зберіганню платником податку. Дані первинного обліку є основою для відображення на рахунках обліку сум податкового кредиту та податкового зобов'язання з ПДВ та складання звітності.

Звітним документом, який складають і подають суб'єкти господарювання, зареєстровані платниками ПДВ є Декларація з ПДВ [3]. Декларація подається до органу ДПС в електронній формі засобами електронного зв'язку з дотриманням умов щодо реєстрації електронного цифрового підпису.

Отже, податки є найбільш важливим і впливовим інструментом регулювання економічних відносин та інтересів держави, регіонів, підприємств і громадян. Вони відіграють значну роль у формуванні дохідної частини бюджету, тому потребують достовірного документального підтвердження.

Література

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.04.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 01.05.2025).

2. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : Наказ Міністерства фінансів України № 88 від 24.05.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95 (дата звернення: 08.05.2025).

3. Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість» : Наказ Міністерства фінансів України від 28.01.2016 р. № 21. Дата оновлення: 01.08.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/z0159-16#Text (дата звернення: 17.05.2025).

Кузьменко А. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Єремян О. М.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Власний капітал – це основа для започаткування і здійснення господарської діяльності підприємства, один із найбільш істотних та важливих показників, крім того є джерелом погашення збитків. Управління власним капіталом сприяє ефективній діяльності підприємства, збільшенню прибутку та підвищенню конкурентних переваг підприємства. Це обумовлює необхідність проведення правильного та достовірного обліку, а також здійснення аналізу власного капіталу на кожному підприємстві.

Власний капітал підприємства – основне джерело формування прибутку і доходів його власників як у поточному, так і в перспективному періоді, його розмір та динаміка змін характеризують рівень ефективності господарської діяльності. Власний капітал виступає гарантією захищеності прав власників підприємства.

При функціонуванні підприємства, необхідна ефективна робота, з організації та побудови ефективних систем ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та управління власним капіталом підприємства, що допоможе підвищити рентабельність власного капіталу, тобто максимізувати прибуток. Провідну роль в удосконаленні обліку прав власників відіграють теоретичні розробки, спрямовані на розкриття сутності та змісту категорії власний капітал. Визначення терміна «власний капітал», які подаються різними вченими-економістами відрізняються не дуже суттєво. Прості тлумачення поняття «власний капітал» у бухгалтерському обліку суттєво відрізняється від тлумачення останнього в інших

економічних науках.

Виділяють три підходи до визначення суті власного капіталу – бухгалтерський, правовий та економічний. Відповідно до НП(С)БО 1, власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування зобов'язань.

Основними функціями власного капіталу є: функція заснування та введення в дію підприємства; функція відповідальності та гарантії; захисна функція; функція фінансування та забезпечення ліквідності; база для нарахування дивідендів і розподілу майна; функція управління та контролю; рекламна (репрезентативна) функція.

Сума власного капіталу – це абстрактна вартість майна, вона не є ні поточною ринковою, ні іншою оцінкою підприємства для його власників, тобто не відображає поточну вартість прав власників підприємства. На величину власного капіталу суттєво впливають складові облікової політики підприємства, що стосуються обраних принципів, методів і процедур для визнання та оцінки елементів та статей балансу, зокрема його активів та зобов'язань.

Виділяють три основні джерела: внески засновників; нерозподілений прибуток; безоплатно одержані активи та суми дооцінки необоротних активів.

Залежно від джерела формування у власному капіталі виділяється дві групи, вкладений та накопичений капітал.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють облік і аудит власного капіталу є: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [7], Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [6], НП(С)БО 1 [3], Положення 7 [5], Положення 8 [4], Цивільний кодекс України [8], Господарський кодекс України [1], Закон України «Про господарські товариства» [2].

У структурі обліку важливе місце займає синтетичний та аналітичний облік. Для кожної складової власного капіталу виділено окремий рахунок у плані рахунків бухгалтерського обліку. Облік ведеться на рахунках класу 4.

Наприклад: 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», 41 «Капітал у дооцінках», 42 «Додатковий капітал», 43 «Резервний капітал», 44 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)». Документальне оформлення змін власного капіталу здійснюється на підставі установчих документів, рішень загальних зборів засновників, первинних документів щодо надходження безоплатних активів тощо.

Аудит власного капіталу передбачає перевірку правильності його формування, достовірності відображення в обліку та звітності, відповідності чинному законодавству. Основними завданнями аудиту є: перевірка наявності та відповідності форм установчих документів; дотримання норм чинного законодавства; своєчасність внесків засновників; правильність відображення змін у структурі власного капіталу; перевірка правильності оцінки внесків; дотримання вимог до оформлення первинних документів.

Аудиторська перевірка власного капіталу має на меті не лише підтвердити достовірність його відображення у звітності, а й забезпечити контроль за дотриманням норм законодавства та внутрішньої облікової політики. Особливу увагу приділяють перевірці правильності класифікації складових капіталу, їх документальному підтвердженню та узгодженості з рішеннями засновників.

Проблемними аспектами обліку власного капіталу залишаються: складність класифікації складових капіталу, неузгодженість між нормативними документами, недостатня деталізація в аналітичному обліку. Перспективи вдосконалення полягають у подальшій автоматизації обліку та активному застосуванні інформаційних систем і технологій.

Таким чином, облік та аудит власного капіталу є важливими інструментами забезпечення фінансової стабільності підприємства, підвищення ефективності управління та мінімізації ризиків у процесі господарської діяльності.

Література

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 28.02.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text (дата звернення: 25.05.2025).

2. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. № 1576-XII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12/ed20230331#Text (дата звернення: 25.05.2025).

3. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення: 06.03.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 25.05.2025).

4. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. Дата оновлення: 17.02.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text (дата звернення: 25.05.2025).

5. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00/ed20220729#Text (дата звернення: 25.05.2025).

6. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. Дата оновлення: 20.06.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text (дата звернення: 25.05.2025).

7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 25.05.2025).

8. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 09.04.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 25.05.2025).

Купчинова А. В., *здобувач,*
Головня К. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Луценко О. А.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку,
аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна

ПЕРЕВАГИ ЦИФРОВОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

Сьогодення ведення вітчизняного бізнесу диктує нові реалії роботи з документами, через це все більше підприємств застосовують у своїй діяльності електронний документообіг (далі – ЕДО).

В Україні електронний документообіг регламентується низкою нормативно-правових актів, які визначають створення, обіг, правовий статус електронних документів, підписів, а також умови їх використання.

Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 31 грудня 2023 року № 851-IV, визначено ключові організаційно-правові аспекти стосовно електронного документообігу та використання електронних документів [1].

Закон України «Про електронну комерцію» № 675-VIII від 3 вересня 2015 року встановлює правові та організаційні рамки діяльності в сфері електронної комерції на території України, регулюючи порядок здійснення електронних угод з використанням інформаційно-комунікаційних систем і визначаючи права й обов’язки учасників таких відносин [2].

Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII визначає правові й організаційні засади електронної ідентифікації та надання електронних довірчих послуг, окреслюючи права й обов’язки суб’єктів у цих сферах, а також регламентує державний контроль за дотриманням законодавчих вимог у сферах електронної ідентифікації та довірчих послуг [3].

Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронному форматі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55, пояснює порядок обігу електронного документа від моменту його створення або отримання до часу відправки чи передачі в архівний підрозділ установи [4]. Вона також визначає загальні принципи функціонування та використання системи електронної взаємодії органів виконавчої влади, а також оперативний обмін інформацією через службову електронну пошту. Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання, затверджений Наказом Мін'юсту від 11 листопада 2014 року № 1886/5, встановлює основні вимоги до запровадження електронного документообігу з використанням кваліфікованого електронного підпису чи печатки; регулює організацію роботи з електронними документами в організаціях, установах та на підприємствах будь-якої форми власності, а також їх підготовку до передачі в архівне зберігання.

Сьогодні майже 70% українських компаній вже перейшли на ЕДО.

Основними факторами, з якими стикаються компанії при переході на ЕДО, які можуть уповільнювати процес і створювати додаткові труднощі є: опір співробітників змінам, юридичні питання, технічна підготовка та неготовність контрагентів працювати з ЕДО.

Найпопулярнішими в Україні програмними продуктами для організації електронного документообігу є: «Вчасно», «M.e.doc», «СОТА», «FREDO:Звіт», «FREDO:ДокМен», «FlyDoc», Deals та інші. Кожен з них має свої специфічні характеристики, переваги та недоліки.

Застосування електронного документообігу забезпечує:

- економію ресурсів: зменшення витрат на друк і відправку документів, скорочення паперової роботи в офісі – усе в цифровому форматі;

- економію часу. Швидке погодження та підписання документів без зайвої бюрократії;

- ефективне управління документообігом: контроль руху документів,

виявлення затримок в погодженні та підписанні і їх оперативне усунення;

- швидкий доступ до документів і управління їх переміщенням;

- безпечне зберігання, яке гарантує високий рівень захисту документації;

- доступність 24/7, можливість працювати з документами з будь-якої точки світу в будь-який час;

- юридична безпека. Документи з електронним підписом мають таку ж юридичну силу, як і паперові;

- зручність і простота. Інтуїтивно зрозумілий інтерфейс і швидка інтеграція з бізнес-процесами;

- контроль і прозорість. Відстеження статусу кожного документа в реальному часі.

Таким чином, впровадження електронного документообігу спрощує та оптимізує процеси всередині компанії, а також взаємодію з контрагентами. Електронний документообіг є більш продуктивним і менш витратним у порівнянні із паперовим. Однак саме керівнику підприємства необхідно вибрати програмний продукт, що найкраще задовольняє потреби компанії.

Література

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України № 851-IV від 31.12.2023 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/851-15.

2. Про електронну комерцію : Закон України № 675-VIII від 03.09.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text

3. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/ZW000051.

4. Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронному форматі та організації роботи з електронними документами в діловодстві: Постанова Кабінету Міністрів України № 55 від 17.01.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text.

Масальова Л. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Єремян О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

СУТНІСТЬ ТА СКЛАД ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Існує багато підходів до визначення сутності фінансової звітності. Так, за МСБО 1 «Подання фінансової звітності» фінансова звітність – це така звітність, яка має на меті задовольнити потреби користувачів, які не можуть вимагати від суб'єкта господарювання складати звітність згідно з їхніми інформаційними потребами [1].

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [3].

В НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» фінансова звітність має таке значення «звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства» [2].

Фінансова звітність не тільки містить узагальнену економічну інформацію про фінансовий стан підприємства та його фінансові результати, а й демонструє показники ефективності управлінського персоналу щодо розпорядження довіреними їм ресурсами підприємства. Для відображення цієї інформації звітність повинна містити такі дані про суб'єкт підприємницької діяльності :

- активи;
- зобов'язання;
- власний капітал;
- дохід /витрати;

- прибутки / збитки;
- внески та виплати власникам чи акціонерам підприємства;
- грошові потоки.

Наведені дані, разом з примітками до звітності, допомагають здійснити прогноз інформації про майбутні грошові потоки суб'єкта підприємницької діяльності, визначити їх час та вірогідність події.

До стандартних форм проміжної та річної фінансової звітності належать такі форми звітності (рис. 1).

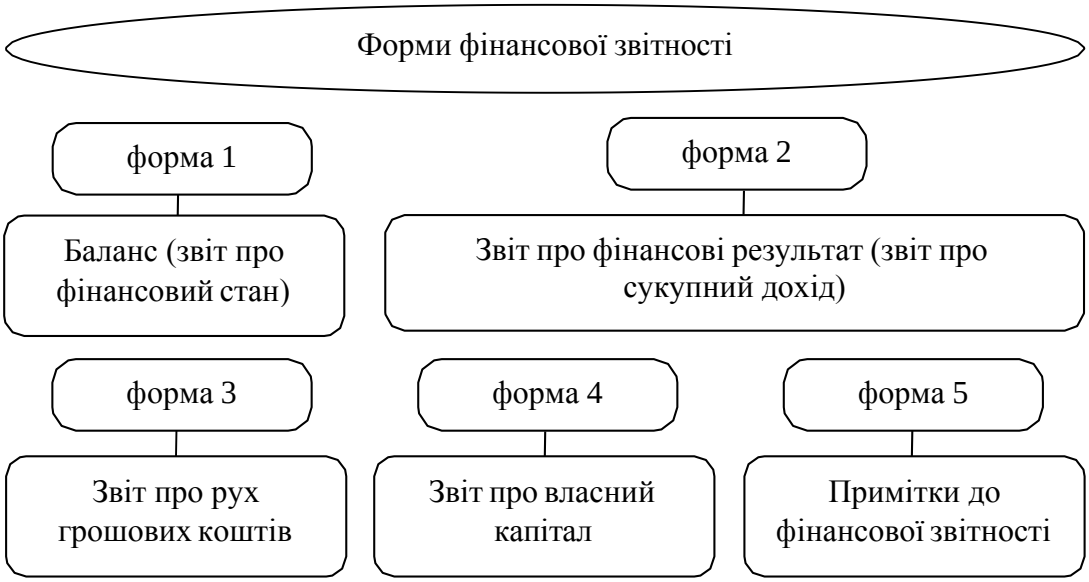

Рис. 1. Стандартні форми квартальної та річної фінансової звітності*

**Складено автором за [2].*

Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду та розкриття облікової політики та її змінах, що робить можливим ретроспективний та перспективний аналіз діяльності підприємства для подальшого прийняття управлінських рішень.

Фінансова звітність являє собою сукупність даних, яким характерні логічні та інформаційні взаємозв'язки. Сутність логічного взаємозв'язку лежить у взаємній доповнюваності та взаємній кореспонденції розділів звітності та її статей. Регулярна звітність на

підприємстві дозволяє провести аналіз більш оперативно, та без витрачання додаткового часу, на пошук потрібної інформації. Крім цього йде річ про динаміку показників та визначення загальної тенденції розвитку господарства. Окрім зазначених форм звітності, також потрібно мати доповнюючу інформацію про суб'єкт господарювання, яку інколи не наводять в фінансових звітах.

Кожний фінансовий звіт повинен містити дату, станом на яку наведені його показники, або період, який він охоплює. Якщо період, за який складено фінансовий звіт, відрізняється від звітного періоду, передбаченого цим Національним положенням (стандартом), то причини і наслідки цього повинні бути розкриті у примітках до фінансової звітності. У фінансовій звітності повинна бути вказана валюта, в якій відображені елементи звітності, та одиниця її виміру. Якщо валюта звітності відрізняється від валюти, в якій ведеться бухгалтерський облік, то підприємство повинно розкривати причини цього та методи, що були використані для переведення фінансових звітів з однієї валюти в іншу.

Література

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення: 25.05.2025).

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення: 17.02.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 22.05.2025).

3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XI. Дата оновлення: 10.08.2022. URL: http://zakon4.rada. gov.ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 22.05.2025).

Михайлова Н. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Сарапіна О. А.,**
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ НЕСТАНДАРТНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Сучасний ринок праці України перебуває у стані динамічної трансформації, що зумовлено глобалізаційними процесами, стрімким розвитком інформаційних технологій та економічними викликами. Ці фактори сприяють появі та поширенню нових, нестандартних форм зайнятості, які суттєво відрізняються від традиційних трудових відносин. Це створює значні виклики для існуючої системи бухгалтерського обліку та оподаткування. Чинне законодавство не завжди встигає адаптуватися до цих змін, що призводить до правової невизначеності, потенційних податкових ризиків та ускладнень у застосуванні стандартних облікових процедур. У таких умовах суб’єкти господарювання потребують глибокого розуміння суті нових відносин та їх коректного відображення у фінансовій звітності.

На сучасному ринку праці України спостерігається стійка тенденція до розвитку нетрадиційних форм зайнятості. До них належать зайнятість на умовах неповного робочого часу, строкові договори, тимчасова та непостійна зайнятість (включаючи запозичену працю), вторинна зайнятість, зайнятість на основі договорів цивільно-правового характеру (ЦПД), надомна праця, праця за викликом, дистанційна зайнятість, позикова праця (лізинг персоналу, аутстафінг персоналу, аутсорсинг персоналу), неформальна зайнятість. Швидка інформатизація та значне розширення сектора послуг є ключовими рушіями, що сприяють поширенню інноваційних та нетипових форм зайнятості на українському ринку праці [1, с. 150]. Це створює нові можливості для гнучкості та адаптації.

Ключовим аспектом, що вимагає пильної уваги, є чітке розмежування трудових відносин від цивільно-правових договорів. Неправильна кваліфікація може призвести до значних податкових донарахувань, штрафів та зобов’язань щодо соціальних гарантій. Це підкреслює необхідність ретельного аналізу фактичних умов співпраці та відповідності їх обраній договірній формі. Запровадження режиму Дія Сіті є прикладом державної ініціативи, спрямованої на формалізацію та стимулювання розвитку певних сегментів нестандартної зайнятості, пропонуючи при цьому спеціальні податкові умови.

З бухгалтерської точки зору, нові форми зайнятості сприяють оптимізації витрат і зосередженню підприємств на основній діяльності. Винагороди часто обліковуються як оплата за послуги стороннім організаціям, що спрощує кадровий облік і знижує податкове навантаження. Водночас оподаткування відшкодувань, особливо для ФОП, може не відповідати очікуванням, що потребує перегляду договірних умов та оформлення документів для уникнення податкових ризиків.

Для коректного відображення операцій з новими формами зайнятості в бухгалтерському обліку використовуються такі рахунки:

1. Рахунок 23 «Виробництво»: Використовується для обліку прямих витрат, пов’язаних з виробництвом продукції, виконанням робіт або наданням послуг. Винагорода гіг-спеціалістам, які безпосередньо виконують ІТ-роботи або надають послуги, є складовою прямих витрат і відображається за дебетом цього рахунку [2].

2. Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» (субрахунок 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»): Використовується для обліку розрахунків з ФОП за отримані товари, роботи, послуги.

3. Рахунок 68 «Розрахунки за іншими операціями» (субрахунок 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»): Використовується для обліку нарахувань винагород за ЦПД та гіг-контрактами.

4. Рахунок 92 «Адміністративні витрати»: Використовується для обліку загальногосподарських витрат, спрямованих на обслуговування та управління підприємством, включаючи винагороди за ЦПД, якщо вони не є прямими витратами [3].

Зміни у податковому законодавстві та звітності, зокрема перехід на щомісячне подання об’єднаного податкового розрахунку та запровадження нових кодів для гіг-спеціалістів, свідчать про постійну адаптацію регуляторного середовища до нових реалій. Однак, ця адаптація відбувається поступово, що створює період правової невизначеності та вимагає від бухгалтерів та фінансових спеціалістів постійного моніторингу законодавчих змін та роз’яснень податкових органів [4].

Для ефективного управління фінансовими та податковими ризиками в умовах нових форм зайнятості підприємствам слід забезпечити відповідність фактичних умов співпраці типу укладеного договору, чітко прописувати механізми компенсації витрат, а також постійно відстежувати зміни у податковому законодавстві та стандартах обліку, зокрема щодо Дія Сіті. Важливо коректно застосовувати бухгалтерські рахунки для забезпечення прозорості звітності та враховувати соціальні аспекти таких форм зайнятості, що впливають на захист і добробут працівників.

Література

1. Буда Т.Й. Гнучкі і нестандартні форми зайнятості: соціальні вигоди та ризики. *Сталий розвиток економіки*. 2016. № 2. С. 149-157. URL: https://surl.li/qmtupo.

2. Озерова О. Як облікувати щомісячну винагороду гіг-спеціалісту. *Експертус головбух.* URL: https://gb.expertus.com.ua/recommendations/14015.

3. Гужел Ю. Працюємо з фізособами за ЦПД: як відобразити витрати в обліку. URL: https://surl.li/rzenhf.

4. Габрук О. Гіг-спеціалісти резидента Дія Сіті: винагорода, лікарняні, оплачувана перерва, відображення у Податковому розрахунку. URL: https://surl.li/yuberq.

Михайлович О. Ю., *здобувач*
Науковий керівник: **Пінчук Т. А.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

АУДИТ РИЗИКІВ ШАХРАЙСТВА У РОЗРАХУНКАХ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У період фінансової кризи, що охопила світову економіку та Україну, особливо актуальним є питання своєчасних розрахунків між суб'єктами господарювання та погашення зобов'язань. Попри переваги цифровізації обліку та автоматизації розрахунків, зростають ризики шахрайства [1].

Кредиторська заборгованість часто виникає через помилки в розрахунках з постачальниками, недбалість працівників або шахрайство, що порушує фінансову дисципліну та підриває стабільність підприємства. Накопичення зобов'язань знецінює кошти кредиторів і вимагає ефективного управління. Облік розрахунків регламентується П(С)БО 11, а порядок – господарськими договорами [1]. У цифрових умовах підприємства дедалі частіше використовують автоматизовані системи обліку та електронний документообіг (ЕДО). Це пришвидшує операції, однак водночас створює нові ризики – від кіберзагроз до проблем із достовірністю даних та електронних підписів.

В аудиторській практиці досі залишаються невирішеними питання методики виявлення і оцінки ризику шахрайства, особливо в умовах цифровізації. Недостатньо враховується вплив макроекономічного середовища, стану галузі та інституційних особливостей підприємства. Крім того, відсутній чіткий алгоритм дій з урахуванням національного законодавства та міжнародних стандартів аудиту [2].

Після того, як були визначені ознаки та критерії ідентифікації шахрайства, необхідно оцінити рівень ризику його виникнення на підприємстві. Загальний рівень ризику виникнення шахрайства на підприємстві залежатиме

від п’яти тісно взаємопов’язаних складових (табл.1), які необхідно розглядати крізь призму цифрових загроз:

$$R_s = \frac{1}{n} \sum_{i-1}^{n} R_i$$

де n – кількість складових (і) загального ризику виникнення шахрайства на підприємстві.

Таблиця 1

Складові загального ризику виникнення шахрайства на підприємстві*

Показник	Зміст
R1	Ризик виникнення шахрайських дій, виходячи з дослідження різних питань, пов’язаних з власниками підприємства та управлінським персоналом різних рівнів управління
R2	Ризик виникнення шахрайських дій, виходячи з дослідження різних питань, пов’язаних з іншими працівниками підприємства (не з числа управлінського персоналу)
R3	Ризик виникнення шахрайських дій, виходячи з дослідження різних питань, пов’язаних з контрагентами підприємства
R4	Ризик виникнення шахрайських дій, виходячи з наявних негативних ознак в розрізі інституціональних особливостей підприємства і стану його діяльності
R5	Ризик виникнення шахрайських дій, виходячи з наявних негативних ознак в розрізі макро- і глобального середовища
RS	Рівень загального ризику виникнення шахрайства на підприємстві (від 1 до 100%)

**Джерело: [2]*

На українських підприємствах поширені випадки шахрайства з фінансовими ресурсами, які не завжди може виявити керівництво - іноді воно саме є учасником таких дій. Для виявлення порушень необхідне проведення незалежного аудиту. Зростає кількість порушень, помилок і фактів шахрайства, пов’язаних із застосуванням облікової політики та викривленням фінансової звітності. Згідно з МСА 240 [3, с. 337], помилка – це ненавмисне спотворення фінансової інформації, тоді як шахрайство – це навмисні дії з метою отримання неправомірної вигоди. Його можуть здійснювати як керівники, так і працівники або треті особи [3, с. 338]. Складність ідентифікації шахрайства посилюється через різноманітність облікових стандартів та інтеграцію цифрових систем. Аудитор несе відповідальність за виявлення порушень, а керівництво – за їх наявність.

Внутрішній аудит виступає як превентивний інструмент протидії загрозам, забезпечує об’єктивну оцінку фінансового стану, обліку, ефективності управління ризиками [4, с. 7]. Проте і внутрішній, і зовнішній аудит мають аудиторські ризики – можливість не виявити всі спотворення у звітності. Часто зовнішні аудитори покладаються на оцінку внутрішнього аудиту, яка може бути неадекватною через слабку методологічну та технічну базу.

У цифровому середовищі важливо забезпечити кадрову підготовку аудиторів, їхню обізнаність із аналітичними IT-інструментами, а також впровадження спеціалізованого програмного забезпечення для IT-аудиту та forensic-аналізу.

Отже, у сучасному цифровому бізнес-середовищі аудит розрахунків із постачальниками потребує нових підходів. Автоматизовані системи й ЕДО створюють ризики, які неможливо виявити традиційними методами. Це вимагає інтеграції IT-аудиту, сучасних аналітичних інструментів і використання технологій, зокрема блокчейну, для посилення прозорості та запобігання шахрайству. Подальші дослідження мають бути спрямовані на створення адаптованих алгоритмів аудиту під конкретні цифрові системи.

Література

1. Козак М. В. Розрахунки з постачальниками та підрядниками: методика обліку. URL: https://surl.li/ovdwtr

2. Кушнір О. В. Виявлення шахрайства на підприємстві: алгоритм дій та ознаки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: https://surl.li/bhmpyo

3. Мірошниченко І. О., Шкрібляк Л. В. Дії аудитора під час виявлення шахрайства на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2017. № 14. URL: https://surl.lu/bfledr

4. Даценко Г. В. Управління ризиками при проведенні внутрішнього аудиту на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. URL: https://surl.lu/icomih

Мороз С. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Пінчук Т. А.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ДОКУМЕНТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Документування у внутрішньому аудиті є ключовим елементом і невід'ємною складовою діяльності служби внутрішнього аудиту, що забезпечує прозорість, об'єктивність і простежуваність результатів аудиторської перевірки. Воно виконує функцію доказової бази для обґрунтування висновків, рішень і рекомендацій аудитора, а також сприяє підвищенню якості комунікацій між аудиторами та керівництвом організації.

Документація у внутрішньому аудиті не лише фіксує результати контрольних заходів, а й виступає інструментом управління, контролю та взаємодії, слугуючи джерелом доказів виконання аудиту відповідно до внутрішніх нормативних актів і міжнародних стандартів [1], [2]. Вона формує правову основу діяльності служби внутрішнього аудиту, дозволяє встановити відповідальність за реалізацію рекомендацій та стимулює до дотримання високих стандартів професійної етики й компетентності.

Якісно оформлена аудиторська документація сприяє формуванню довіри до результатів аудиту, забезпечує можливість ретроспективного аналізу процесу ухвалення рішень, а також підвищує ефективність функціонування внутрішнього аудиту.

У внутрішньому аудиті, залежно від етапів перевірки, використовуються такі види документів [1]:

1. План аудиту – визначає обсяг, цілі, методологію аудиту, строки його проведення та розподіл обов'язків. Він слугує вихідною точкою для реалізації

аудиторських процедур.

2. Робочі документи аудитора – містять записи про хід перевірки, використані методи, джерела інформації, проведені тести, інтерв'ю, аналітичні процедури, а також висновки щодо виявлених ризиків.

3. Звіт про результати аудиту – офіційний підсумковий документ, що містить узагальнені висновки, оцінку системи внутрішнього контролю, виявлені недоліки та рекомендації щодо їх усунення. Передається керівництву організації.

4. Супровідна документація – включає матеріали, що підтверджують комунікації з керівництвом (протоколи зустрічей, службові записки, електронне листування, графіки, схеми, документи попередніх перевірок тощо).

Принципи оформлення документів у внутрішньому аудиті передбачають дотримання низки ключових вимог, що забезпечують якість та ефективність документування. Передусім, важливою є достовірність, яка полягає у підтвердженні всієї викладеної інформації належними та обґрунтованими доказами. Також необхідною умовою є повнота, що означає відображення у документації всіх суттєвих і релевантних аспектів проведеної перевірки. Оформлення має бути чітким і логічно структурованим, із застосуванням таблиць, схем, графіків або інших засобів візуалізації для полегшення сприйняття інформації. Водночас важливою вимогою є зрозумілість для третіх осіб: документи мають бути складені таким чином, щоб незалежний аудитор, не залучений до первинної перевірки, міг повністю зрозуміти її хід, зміст застосованих процедур і логіку ухвалених висновків.

З урахуванням цифрової трансформації аудиторської діяльності все більшого значення набуває електронне документування, яке ґрунтується на використанні спеціалізованого програмного забезпечення для управління аудиторськими процесами. Такий підхід забезпечує автоматизацію процедур обробки, зберігання та захисту документів, що значно підвищує ефективність аудиторської служби. Водночас електронне

документування передбачає суворе дотримання вимог кібербезпеки, а також відповідність внутрішній політиці організації у сфері інформаційної безпеки, що гарантує надійний захист даних і контроль доступу до них.

Таким чином, до основних переваг електронного документування внутрішнього аудиту належать:

- зручність зберігання та оперативного пошуку інформації;
- підвищений рівень безпеки з контролем доступу;
- можливість створення цифрових архівів і використання хмарних технологій;
- інтеграція з іншими інформаційними системами підприємства.

Документування у внутрішньому аудиті виконує не лише технічну, а й концептуально важливу функцію [3]. Воно є проявом професійної відповідальності аудитора, сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень, забезпечує ефективність аудиторських процесів та мінімізує юридичні ризики.

Література

1. Міжнародні стандарти аудиту. МСА 230 «Документування аудиту». URL: https://www.apu.net.ua/1151-miznarodni-standarti-kontrolu-yakosti-2016-2017

2. Глобальні стандарти внутрішнього аудиту. URL: https://www.theiia.org/globalassets/site/standards/editable-versions/global-internal-audit-standards-ukrainian.pdf

3. Кодекс етики. *Інститут внутрішніх аудиторів України*. URL: https://theiia.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/code-of-ethics-ukrainian.pdf

Мочалін Н. І., *здобувач*
Науковий керівник: **Єремян О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ДИНАМІКИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Оборотні активи за своєю величиною займають друге місце після основних засобів в загальному обсязі ресурсів, які визначають економіку підприємства з позиції вимог ефективного ведення його фінансово-господарської діяльності. При цьому важливо, що обсяг оборотних активів повинен бути достатнім для здійснення виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг) в асортименті та у кількості, що може сприйнятися ринком, і, в той же час , цей обсяг має бути такий, що не призводить до збільшення виробничих витрат. У такий спосіб фінансовий стан підприємства знаходиться в безпосередній залежності від того, наскільки швидко засоби, які вкладені в активи, перетворюються в реальні гроші, а також наскільки в цілому забезпечене підприємство, відповідно до потреби, оборотними коштами. При цьому, важливо підкреслити, що формування оборотних активів починає відбуватися вже в момент заснування підприємства, а далі у процесі роботи джерелом поповнення оборотних активів стає отриманий прибуток та кошти, які прирівнюються до власних, а також залучені кошти.

Головною метою управління оборотними активами на підприємстві є забезпечення оптимальних їх обсягів за всіма складовими для отримання передбачених у фінансовій стратегії та у поточних фінансових планах, операційних і фінансових бюджетах економічних вигод. Для проведення аналізу оборотних активів скористаємося даними звітності ТОВ «ЗАВОД «АРТУЗ АКВА»» за 2022-2024 рр. [1]. Надамо оцінку динаміки оборотних активів досліджуваного підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка динаміки оборотних активів ТОВ «ЗАВОД «АРТУЗ АКВА»» за 2022-2024 рр.* (тис. грн)

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Відхилення 2024 / 2022 рр.	
				Абсолютне, тис. грн. (+; -)	Відносне, %
Запаси:	19983,20	20 711,90	19 681,60	-301,6	-1,51
у тому числі: готова продукція	2378,50	2 972,20	2 192,20	-186,3	-7,83
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	47 703,60	48 753,80	48 893,20	+1189,6	+2,49
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1127,30	1 274,80	3 178,90	+2051,6	+182,00
Інша поточна дебіторська заборгованість	7612,00	9 330,00	9 330,00	+1718,0	+22,57
Гроші та їх еквіваленти	2 365,80	2 898,40	2 898,40	+532,6	+22,51
Витрати майбутніх періодів	20,20	20,20	20,20	0	0
Інші оборотні активи	12560,30	10 282,10	10 282,10	-2278,2	-18,14
Усього оборотних активів	91372,40	93 271,20	93 271,20	+1898,8	+2,08

**Розраховано на даних [1].*

Так, упродовж 2022-2024 рр. спостерігаємо позитивну динаміку щодо величини оборотних активів підприємства, відбулося зростання оборотних активів ТОВ «ЗАВОД «АРТУЗ АКВА»» на 1898,80 тис. грн (або на 2,08%) у 2024 році. Це свідчить про зростання обсягу поточної діяльності та потенційне збільшення фінансової стійкості, так як підприємство навіть в умовах воєного стану продовжує працювати, забезпечуючи військові частини та інші бюджетні установи водою питною ТМ «Скифська криниця», водою питною бутильованою (об'єм тари 1,5 л.), фруктовими соками та ін. Зростання оборотних активів відбулося за рахунок змін у складі складових оборотних активів, а саме:

- спостерігається незначне зниження запасів на 301,60 тис. грн (або на 1,51%) до 2024 року. Зокрема, готова продукція зменшилася на 186,30 тис. грн (або на 7,83%). Зменшення запасів, особливо готової продукції, може бути як позитивним (свідчить про ефективне управління запасами та швидкий товарообіг), так і негативним фактором (може вказувати на зниження обсягів

виробництва або продажів);

- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги зросла на 1 189,60 тис. грн. (або на 2,49%). Це може бути пов’язано зі зростанням обсягів реалізації продукції в кредит або зі збільшенням термінів розрахунків з покупцями;

- найбільш значне зростання спостерігається по дебіторській заборгованості за розрахунками з бюджетом, яка збільшилася аж на 2 051,60 тис. грн (або на 182,00%). Такий різкий приріст потребує особливої уваги, оскільки може свідчити про значні переплати податків, очікування відшкодування ПДВ або інші операції з бюджетом;

- інша поточна дебіторська заборгованість також теж суттєво зросла на 1718,00 тис. грн. (або на 22,57%), що може вказувати на розширення інших видів операцій, які формують заборгованість;

- збільшення грошових коштів на 532,60 тис. грн. (або на 22,51%) є позитивним сигналом, оскільки свідчить про поліпшення ліквідності та платоспроможності підприємства;

- щодо витрат майбутніх періодів, ця стаття залишається стабільною протягом всього періоду, не змінюючись у 2024 році порівняно з 2022 роком;

- спостерігається значне зменшення інших оборотних активів на 2 278,20 тис. грн. (або на 18,14%). Ця категорія є «залишковою», і її зменшення може бути результатом перекласифікації активів або зменшення інших видів оборотних активів, що не увійшли в інші статті.

Отже, ТОВ «ЗАВОД «АРТУЗ АКВА»» демонструє зростання загальної величини оборотних активів, що є позитивним для його фінансової стійкості. Однак, варто звернути увагу на значне збільшення дебіторської заборгованості, особливо за розрахунками з бюджетом, оскільки це може вплинути на якість активів та потребує ретельного управління. Зменшення запасів готової продукції може бути як позитивним, так і негативним сигналом, що потребує подальшого аналізу в контексті обсягів продажів та виробництва. Зростання грошових коштів покращує ліквідність підприємства.

Література

1. Фінансова звітність ТОВ «ЗАВОД «АРТУЗ АКВА»» за 2022-2024 рр. URL: https://opendatabot.ua/c/41329283 (дата звернення: 15.05.2025).

Панченко О. М.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та фінансів,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В ОБЛІКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ЩОДО ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ

Облікова політика є не просто переліком обраних підприємством альтернатив серед принципів, методів та процедур для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Сутність та найбільша складність формування облікової політики полягає у забезпеченні найкращого (оптимального) реагування системи управління на фактори внутрішнього та зовнішнього середовища з використанням принципів, методів та процедур бухгалтерського обліку. Це стосується й інвестиційних рішень стосовно напрямків використання фінансових ресурсів. Напрями використання фінансових ресурсів в обліку відображаються шляхом класифікації операцій з їх вкладення. Технологічно це здійснюють шляхом вибору відповідних рахунків обліку, зокрема, через процедуру побудови субрахунків в управлінському плані рахунків. Субрахунки допомагають краще аналізувати інвестиційні вкладення як об’єктів обліку, а також приймати більш обґрунтовані інвестиційні рішення. Побудова управлінського плану рахунків – це гнучкий на ефективний елемент облікової політики щодо інвестиційних рішень.

Розглянемо детальніше на які проблемні аспекти та критерії слід звернути увагу при проєктуванні управлінського плану рахунків для опису фінансових

інструментів підприємства.

Основними нормативними документами, що регулюють розкриття, визнання та оцінку фінансових інструментів у міжнародній практиці, є МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» [1], МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». Цими стандартами визначено, що фінансовий інструмент – це будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента капіталу в іншого підприємства.

Відповідно до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» класифікація фінансових інструментів в обліку визначається бізнес – моделлю компанії з управління фінансовими активами і характеристиками фінансових активів, передбаченими в договорі, тобто метою утримання фінансового інструмента на балансі. Отже, при класифікації фінансових інструментів насамперед слід визначити бізнес-модель компанії у частині управління фінансовими активами. Бізнес-модель (англ. business model) – це стратегія, за допомогою якої компанія створює цінності. Насамперед, це генерація грошових потоків, створення та нарощення прибутку, забезпечення сталого розвитку бізнесу. У цьому контексті крім власно економічних цінностей (доходи, прибуток) важливими складовими бізнес-моделі є цінності соціальної відповідальності. На практиці це означає, що серед напрямків інвестиційних вкладень перевагу отримують інвестиційні рішення, яка базується на збалансуванні фінансових, соціальних і екологічних міркувань.

Взаємозв'язок між фінансовими інструментами та фінансовими активами може викликати плутанину при класифікації. Крім того, не всі фінансові активи по факту є фінансовими інструментами. Наприклад, основу фінансових активів с точки зору інвестиційних рішень складають грошові кошти. При цьому грошові кошти можуть бути просто засобом платежу кінцевого споживання або капіталом, тобто ресурсом для отримання прибутку.

Отже, першим критерієм є мета утримання фінансового інструмента на

балансе: як засобу платежу або для отримання прибутку(створення доданої вартості). За цією ознакою в обліку виділяють: грошові кошти, еквіваленти грошових коштів, фінансові інвестиції. Еквіваленти грошових коштів та фінансові інвестиції – це цінні папери різних видів. Ключовим, хоча й не єдиним, критерієм для розподілу цінних паперів на рахунках обліку еквівалентів грошових коштів та фінансових інвестиції є ступінь надійності / ризиковості, зокрема щодо збереження номінальної вартості та гарантій погашення у зазначені терміни. Наприклад, найбільш надійним емітентом вважається держава, тому облігації державного займу часто класифікують саме як еквіваленти грошових коштів.

Іншим критерієм класифікації в обліку є терміни утримання, зокрема фінансові інструменти поділяють на довгострокові та поточні.

Наступний критерій – безпосередньо вид фінансового інструменту. Для потреб бухгалтерського обліку фінансові інструменти поділяються на наступні групи: фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу та похідні фінансові інструменти. З погляду на це доцільно відкрити в обліку субрахунки до рахунку «Фінансові інструменти» для кожної групи окрема.

Слід зазначити, що поняття «фінансовий актив» та «фінансовий інструмент» іноді ототожнюють з точки зору прийняття фінансових рішень. Справа в тому, що будь-якої фінансовий інструмент отриманий підприємством стає для нього фінансовим активом.

Також важливим критерієм є валюта номіналу фінансового інструменту. Такі фінансові інструменти є монетарними. На їх балансову вартість впливають зміни валютних курсів. Тому необхідно виділяти у робочому плані рахунків субрахунки для фінансових інструментів відповідно до виду валюти.

Література

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-32_ukr_2016.pdf.

Поморцева В. Ю., *здобувач*
Науковий керівник: **Шрам Т. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах нестабільного економічного середовища ефективне управління грошовими потоками є ключовою умовою забезпечення платоспроможності та фінансової стабільності підприємства. Грошові потоки - це основа для виконання фінансових зобов'язань, реалізації операційної діяльності, інвестування та забезпечення безперервності бізнес-процесів. Їх належна організація дозволяє не лише фіксувати фактичні надходження та витрати, а й управляти ними з урахуванням пріоритетів та можливостей підприємства [1].

Грошовий потік підприємства являє собою сукупність надходжень і вибуття грошових коштів у результаті господарської діяльності. На відміну від прибутку, грошові потоки мають тимчасову динаміку і безпосередньо впливають на здатність підприємства виконувати свої зобов'язання в короткостроковому періоді. Згідно з практикою більшості українських підприємств, саме проблеми з управлінням грошовими потоками часто призводять до фінансових труднощів, а не відсутність прибутковості як такої.

До основних завдань управління грошовими потоками належать: обґрунтування джерел надходжень і напрямів використання коштів, формування графіків платежів, аналіз залишків і руху коштів, контроль за дотриманням платіжної дисципліни. Крім того, важливим є прогнозування майбутніх потоків на основі планових показників та реальної структури доходів і витрат. Результатом належного управління є забезпечення поточної платоспроможності, своєчасність розрахунків з контрагентами, мінімізація

простоїв у виробництві та зниження ризику дефолту [3].

Важливе місце в процесі управління грошовими потоками посідає функція аналізу. Горизонтальний і вертикальний аналіз руху грошових коштів дозволяє виявити дисбаланс між надходженнями та витратами, оцінити ефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Застосування коефіцієнтів ліквідності – поточної, швидкої та абсолютної – дозволяє отримати узагальнену оцінку фінансового стану підприємства. У практиці ТОВ «ГКС УА», аналіз грошових потоків став основою для впровадження коригувальних заходів з метою підвищення фінансової рівноваги.

Організаційний аспект управління грошовими потоками передбачає інтеграцію бухгалтерського обліку, фінансового планування та внутрішнього контролю. Бухгалтерський облік, зокрема звіт про рух грошових коштів, виступає основним джерелом інформації для аналітичних розрахунків. Його своєчасність, повнота та достовірність безпосередньо впливають на якість управлінських рішень. Впровадження автоматизованих інформаційних систем дозволяє підприємствам оперативно контролювати стан розрахунків, прогнозувати потребу в коштах і виявляти відхилення від планових показників [4].

Крім аналітики та обліку, важливою функцією управління грошовими потоками є контроль. Він охоплює перевірку відповідності фактичних операцій затвердженому фінансовому плану, дотримання термінів платежів, цільового використання коштів. Саме внутрішній контроль дозволяє вчасно виявити фінансові ризики і запобігти порушенням платоспроможності.

Платоспроможність – це здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов’язання у визначений строк. Забезпечення постійної платоспроможності можливе лише за умови ефективного управління грошовими потоками. Це включає не лише контроль залишків коштів, але й стратегічне планування витрат, визначення пріоритетних платежів та балансування між коротко- і довгостроковими потребами.

Таким чином, управління грошовими потоками є комплексною функцією,

яка охоплює облік, аналіз, планування та контроль фінансових ресурсів. Його результатом є стабільність підприємства, підвищення рентабельності, зміцнення фінансової дисципліни та довіри з боку партнерів. У контексті цифрової трансформації економіки важливо модернізувати інструменти управління грошовими потоками з урахуванням інформаційних технологій, що дозволить досягти більшої гнучкості та адаптивності фінансових стратегій підприємства.

Управління грошовими потоками як інструмент забезпечення платоспроможності підприємства потребує не лише внутрішньої організації, а й чіткого дотримання чинного законодавства України.

Таким чином, ефективне управління грошовими потоками в українських реаліях передбачає поєднання трьох складових: практичного досвіду підприємства, інструментів бухгалтерського обліку та дотримання законодавчих норм. Системний підхід до аналізу, планування, контролю та звітності дозволяє не лише забезпечити безперебійну фінансову діяльність підприємства, а й гарантує прозорість його фінансової звітності для зовнішніх користувачів – інвесторів, банків, контролюючих органів. Саме ця прозорість є передумовою довіри до суб’єкта господарювання, підвищення його репутації на ринку та стійкості в умовах економічних викликів.

Література

1. Жмурко Ю. В. Аналіз грошових потоків підприємства: теорія і практика. Харків : Фінанси, 2021. 432 с.

2. Козаченко А. Ю. Аудит в умовах цифрової економіки. Київ : Наукова думка, 2023. 365 с.

3. Вівчар О. І. Ефективне управління грошовими потоками: сучасні підходи. *Економіка і держава*. 2022. № 3. С. 78-82.

4. Артем’єва О. О., Томша А. О. Цифровізація обліку грошових потоків. *Облік і фінанси*. 2024. № 1. С. 48-53.

Риженко І. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Шрам Т. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТОВ «УКРАЇНСЬКІ РЕСТОРАЦІЇ»: ВИКЛИКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

В сучасній діяльності підприємств питання обліку доходів, витрат і фінансових результатів від операційної діяльності є актуальним, адже ця інформація має використовуватись керівництвом для прийняття подальших ефективних рішень на користь підприємства.

Основною діяльністю ТОВ «Українські ресторації» є створення та управління мережею ресторанів, що спеціалізуються на українській кухні. Компанія також займається розробкою індивідуальних концепцій для закладів громадського харчування, організацією кейтерингових послуг та проведенням гастрономічних заходів. Проте, навіть за високої динаміки розвитку, виявлено суттєві проблеми в організації документообігу, що ускладнюють достовірний облік фінансових результатів.

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться за журнально-ордерною формою бухгалтерського обліку із застосуванням автоматизованої системи обліку. Перш за все відповідність обліку законодавчим вимогам закріплюється в наказі про облікову політику. Робочим планом рахунків підприємства згідно облікової політики є План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань та господарських операцій підприємств та організацій, використання якого визначає Інструкція № 291 Міністерства фінансів України. Проте, на практиці, значна частина первинних документів оформлюється із затримками або містить формальні недоліки. Наприклад, не завжди правильно заповнюються реквізити документів, що створює ризики при податковому або

незалежному аудиті. Це свідчить про недостатній внутрішній контроль за обігом документів.

Одним з основних напрямів діяльності підприємства є надання послуг у сфері ресторанного господарства, де доходи визнаються на момент надання послуги або передачі товару, згідно з вимогами НП(С)БО 15 «Доходи». Порушення строків реєстрації документів про факт реалізації або витрат порушує принцип відповідності, закладений у НП(С)БО 16 «Витрати», що, в свою чергу, впливає на правильність визначення фінансових результатів [1].

Особливої уваги заслуговують витрати на збут. В умовах ресторанного бізнесу вони включають витрати на логістику, обслуговування клієнтів, бонусні програми тощо. На практиці ТОВ «Українські ресторації» не завжди окремо виділяє такі витрати, що ускладнює їх аудит і контроль за рентабельністю конкретних підрозділів. Недосконала аналітика витрат пов’язана з обмеженою деталізацією первинних облікових форм, які не дають можливості оперативно оцінити ефективність кожного об’єкта [2].

У рамках аудиту на підприємстві здійснили внутрішню перевірку, особливу увагу приділивши оцінці достовірності обліку доходів та витрат. Аудиторські процедури виявили кілька системних недоліків:

- відсутність систематизованого електронного архіву первинних документів;

- недостатній контроль за достовірністю первинної інформації на етапі її формування;

- відсутність регулярного звіряння внутрішніх і зовнішніх джерел даних.

Такі недоліки створюють ризики для надійності фінансової звітності та ускладнюють прозорість обліку перед інвесторами, податковими органами чи кредиторами [3].

Окрім цього, відсутня формалізована процедура внутрішнього аудиту. Хоча підприємство має службу фінансового контролю, її діяльність не підкріплена регламентом перевірок, системою обліку за ризиками чи журналами внутрішніх перевірок. Це створює труднощі для виявлення

несанкціонованих витрат або помилок у формуванні доходів.

Для підвищення ефективності обліку та аудиту на підприємстві нами запропоновано:

- впровадити електронну систему документообігу, що сприятиме оперативному аналізу витрат та доходів за окремими підрозділами або видами діяльності;

- запровадити методику оцінки запасів за методом FIFO (First In, First Out), що є найбільш доцільним для підприємств ресторанного бізнесу;

- впровадити регулярний моніторинг залишків продуктів із використанням автоматизованих систем контролю;

- розширити аналітичну складову фінансової звітності.

Загалом, вдосконалення облікової політики ТОВ «Українські ресторації» є важливим етапом у розвитку підприємства та підвищенні його ефективності. Запропоновані рекомендації базуються на аналізі специфіки діяльності компанії та сучасних тенденціях у сфері бухгалтерського обліку. Їх впровадження дозволить підприємству не лише відповідати вимогам законодавства, а й забезпечити стабільний розвиток у динамічному конкурентному середовищі.

Література

1. Про затвердження Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. Дата оновлення: 03.11.2020 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 20.05.2025).

2. Реслер М. В. Облік витрат та доходів операційної діяльності : монографія. Мукачево : Карпатська вежа, 2009. 208 с.

3. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Цвик О. Г. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 4. С. 5-8.

Романова Д. А., *здобувач*
Науковий керівник: **Пінчук Т. А.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ВІДОБРАЖЕННЯ АМОРТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

Амортизація в бухгалтерському обліку не є мірою фізичного зносу активу чи його ринкової вартості. Її концепція як «систематичного розподілу» підкреслює її функцію як механізму відшкодування витрат та підтримання капіталу. Це означає, що незалежно від фактичного фізичного зносу, графік амортизації залишається послідовним (якщо його не переглянуто), що є фундаментальним для принципу відповідності доходів і витрат у бухгалтерському обліку. Такий підхід має вирішальне значення для точного фінансового планування та оптимізації оподаткування.

Облік амортизації основних засобів в Україні регулюється комплексом нормативно-правових актів, які визначають як бухгалтерські, так і податкові аспекти цього процесу. Основним законодавчим актом є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV, який встановлює загальні принципи організації та ведення бухгалтерського обліку. Детальні методологічні засади обліку основних засобів, включаючи їх визнання, оцінку, амортизацію та вибуття, визначені Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» (НП(С)БО 7), затвердженим наказом Мінфіну від 27.04.2000 р. № 92 [1].

Бухгалтерський облік амортизації є центральним елементом фінансової звітності, що забезпечує відображення поступового перенесення вартості основних засобів на витрати підприємства. Це здійснюється за допомогою специфічних бухгалтерських проводок та відображення у фінансовій звітності.

Нарахування амортизації в бухгалтерському обліку відображається за

кредитом субрахунків рахунка 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», зокрема субрахунку 131 «Знос основних засобів». Це відображає збільшення накопиченого зносу активу [2].

Одночасно зі збільшенням суми амортизації збільшується сума витрат, яка відображається за дебетом відповідних рахунків, залежно від напряму використання об’єктів основних засобів. Такий розподіл витрат на різні рахунки (виробничі, адміністративні, збутові) відображає функціональну класифікацію витрат, що є критично важливою для внутрішнього управління та зовнішньої звітності. Це дозволяє підприємствам точно визначати собівартість продукції, адміністративні накладні витрати та витрати на збут, надаючи цінну інформацію для ціноутворення, аналізу ефективності та оцінки продуктивності різних підрозділів або видів продукції.

Типові бухгалтерські проводки включають:

1. Дебет рахунка 23 «Виробництво»: для основних засобів, що використовуються безпосередньо у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг.

2. Дебет рахунка 91 «Загальновиробничі витрати»: для основних засобів загальновиробничого призначення, які використовуються для обслуговування та управління виробництвом.

3. Дебет рахунка 92 «Адміністративні витрати»: для основних засобів, що використовуються в адміністративних цілях (наприклад, офісна техніка, меблі).

4. Дебет рахунка 93 «Витрати на збут»: для основних засобів, що використовуються для збуту продукції (наприклад, транспортні засоби для доставки, обладнання для торгових точок).

5. Дебет рахунка 94 «Інші витрати операційної діяльності»: для інших операційних витрат, що не належать до вищезазначених категорій.

6. Дебет рахунка 15 «Капітальні інвестиції»: якщо амортизація основних засобів включається до первісної вартості інших необоротних активів, що створюються (наприклад, амортизація обладнання, що використовується для будівництва нового цеху). Це забезпечує правильну капіталізацію всіх витрат,

пов’язаних зі створенням нового активу [3].

Відображення амортизації у фінансовій звітності забезпечує комплексну інформацію для користувачів, дозволяючи оцінити як залишкову балансову вартість активу, так і його вплив на періодичну прибутковість. Сума амортизації включається до складу витрат відповідно до напряму використання об’єктів основних засобів, що регулюється НП(С)БО 16 «Витрати» [4].

У Балансі (Форма № 1 «Баланс») накопичена амортизація (знос) обладнання відображається у рядку 1012 «Знос». Цей рядок показує кредитове сальдо субрахунку 131 на початок і кінець звітного періоду. Важливо, що ця сума не включається до підсумку балансу, оскільки вона є контрактивним рахунком, що зменшує первісну вартість активів для отримання їх залишкової вартості.

У Звіті про фінансові результати (Форма № 2) сума нарахованої амортизації за звітний період відображається у рядку 2515 «Амортизація» (розділ III «Елементи операційних витрат»). Цей показник є довідковим і не включає суму амортизації, яка була включена до собівартості продукції, виробленої та спожитої самим підприємством [5].

Таке багатоаспектне представлення амортизації дозволяє різним зацікавленим сторонам (інвесторам, аналітикам, керівництву) отримати повну картину впливу використання активів на фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Це забезпечує прозорість та підтримує прийняття обґрунтованих рішень.

Належний облік амортизації основних засобів є не просто технічною вимогою, а стратегічним інструментом, що впливає на фінансовий стан, прибутковість та інвестиційну привабливість підприємства. Розуміння цих нюансів є критично важливим для ефективного управління та прийняття обґрунтованих рішень у сучасному економічному середовищі України.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон

України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (дата звернення 20.05.2025). URL: https://ips.ligazakon.net/document/T990996

2. Амортизація основних засобів. *Податки та бухоблік*. 2017. № 94. URL: https://surl.li/wneoqx

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30.11.1999 р. (дата звернення 20.05.2025). URL: https://surl.li/woshew

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Затверджене наказом Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999 р. (дата звернення 20.05.2025). URL: https://online.dtkt.ua/2016/37/58256

5. Папінова О. Як у фінзвітності та декларації з податку на прибуток відобразити амортизацію виробничого обладнання? URL: https://surl.lu/xvaiyw

Штанько Н. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Шрам Т. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОГО ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кредитні операції відіграють важливу роль у фінансово-господарській діяльності підприємства. Вони можуть бути інструментом залучення необхідних коштів для розвитку, поповнення обігових активів або ж способом розміщення тимчасово вільних грошових коштів. Однак, ефективне управління кредитними операціями неможливе без належної організації їх обліку.

Мета ефективного обліку кредитних операцій полягає у забезпеченні повної, достовірної та своєчасної інформації про отримані та надані кредити,

витрати та доходи, пов’язані з ними, а також контроль за їх погашенням. Якісний облік дозволяє керівництву приймати обґрунтовані фінансові рішення, оцінювати кредитні ризики, контролювати рівень заборгованості та відображати реальний фінансовий стан підприємства у звітності.

Основними принципами організації ефективного обліку кредитних операцій є:

1. Повнота – відображення в обліку всіх без винятку кредитних операцій, що здійснюються підприємством.

2. Достовірність – фіксація інформації на основі первинних документів, які підтверджують факт здійснення операції та її умови (кредитні договори, графіки погашення, платіжні документи тощо).

3. Своєчасність – оперативне відображення кредитних операцій в облікових регістрах у момент їх виникнення.

4. Систематичність – ведення обліку відповідно до встановлених облікових політик та процедур, із застосуванням єдиних методологічних підходів.

5. Аналітичність – забезпечення деталізації обліку за видами кредитів, кредиторами/позичальниками, термінами погашення, валютами, цільовим призначенням тощо.

6. Відповідність законодавству – дотримання вимог національних стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО), податкового законодавства та внутрішніх положень підприємства.

Облік отриманих кредитів починається з моменту укладання кредитного договору. Важливо ретельно документувати всі умови договору, включаючи суму, валюту, процентну ставку, термін погашення, графік платежів, забезпечення та інші суттєві умови [1, с. 264].

Для синтетичного обліку використовуються рахунки класу 5 «Довгострокові зобов’язання» та класу 6 «Поточні зобов’язання». Аналітичний облік ведеться за кожним кредитором та окремим кредитним

договором.

Особливої уваги потребує облік процентних витрат. Проценти нараховуються відповідно до умов договору та відображаються у складі фінансових витрат (рахунок 95 «Фінансові витрати»). Важливо правильно визначати період нарахування та суму процентів, особливо за складними умовами кредитування (змінна процентна ставка, капіталізація процентів тощо).

До складу витрат на обслуговування кредитів також включаються комісії банків, витрати на страхування застави та інші супутні витрати.

Погашення кредиту відображається зменшенням заборгованості за відповідним рахунком обліку кредитів та списанням грошових коштів. При погашенні процентів зменшується заборгованість за нарахованими процентами та списуються грошові кошти.

Для кредитів в іноземній валюті необхідно здійснювати переоцінку заборгованості на кожну дату балансу відповідно до вимог П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів».

Ефективний облік кредитних операцій неможливий без дієвої системи внутрішнього контролю. Вона включає розмежування обов’язків між відповідальними особами, затвердження облікових політик та процедур, регулярні звірки облікових даних з первинними документами, контроль доступу до облікової інформації та проведення інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості [2, с. 317].

Автоматизація обліку кредитних операцій за допомогою сучасних бухгалтерських програм значно підвищує його ефективність. Автоматизовані системи дозволяють:

- мінімізувати ризик помилок, пов’язаних з ручною обробкою даних;
- прискорити процес відображення кредитних операцій;
- автоматизувати розрахунок процентів та інших платежів;
- формувати аналітичні звіти в розрізі різних параметрів;
- покращити контроль за погашенням кредитів та станом заборгованості;

- інтегрувати дані про кредитні операції з іншими модулями облікової системи.

Організація ефективного обліку кредитних операцій є запорукою фінансової стабільності та успішного розвитку підприємства. Дотримання основних принципів обліку, чітке документування операцій, правильне відображення доходів та витрат, а також впровадження дієвої системи внутрішнього контролю та автоматизації дозволять підприємству отримувати повну та достовірну інформацію про свої кредитні зобов'язання та вимоги, приймати обґрунтовані фінансові рішення та мінімізувати кредитні ризики. Регулярний аналіз облікових даних та вдосконалення облікових процедур є важливими елементами ефективного управління кредитними операціями на підприємстві.

Література

1. Говорова К. І. Документальна обґрунтованість проведення фінансово-кредитних операцій та відображення їх в обліку підприємства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3. С. 262-268.

2. Тивончук О. І. Внутрішній контроль кредитних операцій підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.15. С. 315-326.

Ярошенко А. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Єремян О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Більшість розвинутих країн на разі застосовують МСБО, що свідчить про його прозорість та ефективність використання. З метою простішого виходу на

міжнародні ринки частина підприємству нашої країни також перейшла на міжнародні стандарти, за якими має складати фінансову звітність. Тому, перш ніж досліджувати основи обліку основних засобів, доцільно було б розглянути базове нормативно-правове забезпечення, як національної, так і міжнародної практики (табл. 1).

Таблиця 1

Регламентація основних засобів у національній та міжнародній практиці*

Національне законодавство	Міжнародні стандарти
- Податковий кодекс України; - Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; - П(С)БО 7 «Основні засоби»; - П(С)БО 14 "Оренда"; - Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.	- МСБО 16 «Основні засоби»; - МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість»; - МСБО 41 «Сільське господарство»; - МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу»; - МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність»; - МСФЗ 6 «Розвідка та оцінка запасів корисних копалин»; - МСФЗ 16 «Оренда».

**Джерело: сформовано на основі [1, с. 87; 2, с. 203; 3, с 68]*

Ті підприємства, які не перейшли на міжнародні стандарти і користуються вітчизняним законодавством будують свій облік на основі П(С)БО 7 «Основні засоби». Проте, облік основних засобів, утримуваних для продажу, інвестиційної нерухомості, невідтворюваних природних ресурсів та операцій з біологічними активами, які пов'язані із сільськогосподарською діяльністю та оцінені за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу керуються іншими Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, і П(С)БО 7 на них не поширюється.

Слід зазначити, що схожа ситуація спостерігається і в міжнародній практиці. Хоча МСБО 16 «Основні засоби» є основним фундаментальним документом на базі якого здійснюється відображення цих необоротних активів у міжнародному обліку і звітності, він застосовується не у всіх ситуаціях. Якщо якийсь із МСФЗ чи МСБО містить альтернативний обліковий підхід, пріоритет надається саме йому, а МСБО 16 не використовують.

Для кращого розуміння сутності досліджуваних необоротних активів у

таблиці 2 проведемо порівняльний аналіз трактувань основних засобів у вітчизняному і міжнародному законодавстві.

Таблиця 2

Порівняння поняття «основні засоби»
у національних та міжнародних стандартах*

П(С)БО 7	МСБО 16	Порівняння
Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).	Основні засоби – це матеріальні об'єкти, що їх утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей або використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду.	В частині визнання і строку корисного використання загальна сутність понять «основні засоби» згідно П(С)БО та МСБО є майже ідентичною. Обидва стандарти акцентують увагу на матеріальності активів, проте МСБО 16 допускає ширше трактування. З іншого боку в міжнародному стандарті не зазначається можливість використання основних засобів задля здійснення соціально-культурних функцій.
Основний засіб визнається активом, якщо є існування імовірності того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди від його використання та вартість активу може бути достовірно визначена.	Основний засіб є активом, якщо є ймовірність, що майбутні економічні вигоди, пов'язані з об'єктом, надійдуть до суб'єкта господарювання та собівартість об'єкта можна достовірно оцінити.	

**Джерело: сформовано на основі [4; 5]*

Порівнявши поняття, можна зробити висновок, що не дивлячись на незначні відмінності, зазначені поняття є майже тотожними. З точки зору податкового законодавства, «основними засобами є матеріальні активи, до складу яких відносять запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (не входить вартість землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 грн., невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), які використовуються у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 грн. і поступово зменшується на основі фізичного або морального зносу та

очікуваного строку корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)» [3]. Дослідивши поняття можна переходити до порівняння інших особливостей обліку основних засобів за П(С)БО та МСБО (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняльний аналіз обліку
основних засобів за П(С)БО 7 та МСБО 16

Показник	П(С)БО 7	МСБО 16
1	2	3
Формування первісної вартості основних засобів	Відсутня деталізація визначення первісної вартості, більш орієнтовані на податковий облік і менш гнучкі щодо включення додаткових витрат.	Є гнучкішим і включає більше витрат, може враховуватись резерв майбутніх витрат на демонтаж.
Класифікація ОЗ	Є чітка деталізація:	Немає чіткого групування є лише приклади окремих класів, виходячи з потреб підприємств:
	транспортні засоби	автомобілі, кораблі, літаки
Амортизація	Слід починати нарахування з місяця, що є наступним після введення ОЗ в експлуатацію.	Починають нараховувати, в момент коли ОЗ стає придатним для використання.
Методи амортизації	Більший вибір методів амортизації.	Відсутні певні методи амортизації, що є в українському законодавстві.
	Прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий.	Прямолінійний, метод зменшення залишку та метод суми одиниць продукції.
Переоцінка	Переоцінка об’єктів проводиться, якщо справедлива вартість переоціненого основного засобу суттєво відрізняється від його балансової вартості	
	Є індексаційний алгоритму переоцінки ОЗ, де первісна вартість та накопичена сума амортизації змінюються пропорційно.	Є вибір: або індексаційний спосіб, або виключення накопиченої амортизації з валової вартості ОЗ та переоцінка «чистої» балансової вартості ОЗ).
Вибуття	В обох стандартах основні засоби можуть вибувати через: реалізацію; ліквідацію через зношення або непридатність; безоплатну передачу; втрату через непередбачувані обставини (аварію, крадіжку, знищення)	
	Можливе внаслідок безоплатної передачі об’єкта чи у випадку невідповідності критеріям визнання активу	Вибуття ОЗ з експлуатації через укладання угоди про фінансову оренду, дарування основного засобу, тобто виключення його з використання без отримання економічної користі від його вибуття

**Джерело: сформовано на основі [4; 5; 7, с. 88; 8]*

Спосіб формування первісної вартості в МСБО 16 є гнучкішим щодо включення додаткових витрат, на відміну від П(С)БО 7, що більше пристосований до податкового обліку. Списання за П(С)БО 7 відбувається одразу після вибуття основних засобів, проте доцільним було б чітко прописати методологію припинення визнання балансової вартості об'єкта основних засобів у разі відсутності майбутніх економічних вигід від використання об'єкту. Крім вище наведеного розбіжності видно також в амортизації й переоцінці. У міжнародних стандартах на кінець кожного фінансового року переглядається метод амортизації та строк експлуатації основних засобів. Базуючись на МСБО 16, було б доцільно прописати норму перегляду строку використання основних засобів для певних підприємств і в українському законодавстві.

Література

1. Москалюк Г. О., Цуканова В. О. Основні засоби крізь призму обліку за П(С)БО та МСФЗ: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* 2021. № 9-10. С. 86-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Naykvo_2021_9-10_13 (дата звернення: 18.05.2025).

2. Овсюк Н. В., Афанас'єва І. І., Звірюк О. Р. Облік і оподаткування операцій з основними засобами в умовах МСФЗ та національного податкового законодавства. *Економічний простір.* 2022. № 180. С. 202-207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2022_180_35 (дата звернення: 18.05.2025).

3. Оляднічук Н. В., Кучеренко Т. Є., Іванова Н. А., Підлубна О. Д. Удосконалення документального забезпечення обліку основних засобів. *Інтернаука. Серія : Економічні науки.* 2019. № 5. С. 65-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2019_5_10. (дата звернення: 18.05.2025).

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16: Верховна Рада України від 01.01.2012 р. № 929_014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text (дата звернення: 19.05.2025).

5. Про затвердження Національного положення (стандарту)

бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Верховна Рада України. Наказ від 27.04.2000 р. № 92. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00/ed20220729#Text (дата звернення: 19.05.2025).

6. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.04.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 20.05.2025).

7. Москалюк Г. О., Цуканова В. О. Основні засоби крізь призму обліку за П(С)БО та МСФЗ: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 9-10. С. 86-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Naykvo_2021_9-10_13 (дата звернення: 21.05.2025).

8. Лищенко О. Г., Тиха А. Д. Облік основних засобів за національними та міжнародними стандартами: розбіжності та перспективи їх адаптації в Україні. *Ефективна економіка*. 2023. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_11_71 (дата звернення: 21.05.2025).

СЕКЦІЯ 7. УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Аленін А. С., *здобувач*
Науковий керівник: **Маренич Т. Г.,**
д.е.н., професор, головний науковий співробітник
відділу економіки, менеджменту
та трансферу інновацій в тваринництві,
Інститут тваринництва НААН,
м. Харків, Україна

ДОЦІЛЬНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ ТА ЗБУТОМ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аграрний сектор України є базовим елементом національної економіки, відіграючи ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, валютних надходжень та зайнятості в сільських регіонах. У контексті глобальних викликів – зміни клімату, нестабільності ринків, посилення конкуренції та технологічної трансформації – вітчизняні аграрні підприємства опинились у ситуації, яка потребує стратегічного мислення. Управління маркетингом та збутом продукції вимагає нових підходів, орієнтованих не лише на тактичні рішення, а й на довгострокову ефективність та адаптацію до ринкових трендів.

Стратегічне управління маркетингом передбачає систематичний аналіз зовнішнього середовища, прогнозування ринкових змін, формування та реалізацію маркетингових стратегій, які враховують потреби споживачів і можливості підприємства. В аграрному контексті це включає: аналіз попиту на сільськогосподарську продукцію в різних регіонах; вибір цільових сегментів і формування відповідного продуктового портфеля; визначення каналів просування та комунікаційних стратегій; стратегічне ціноутворення з урахуванням сезонних та світових тенденцій.

Водночас збут є завершальним етапом аграрного виробництва, але його

ефективність часто визначає рентабельність усієї господарської діяльності. Для аграрних підприємств важливо не просто виростити сільськогосподарську продукцію, а продати її з максимальною вигодою в оптимальні строки. Стратегічне управління збутом дозволяє: налагодити стабільні партнерські зв'язки (контрактний маркетинг); ефективно використовувати аграрні біржі; формувати експортно-орієнтовану політику; мінімізувати логістичні витрати та втрати продукції.

Як показано у дослідженні [1, с. 377], із зростанням витрат на збут рентабельність виробництва та реалізації поступово знижується, що змушує підприємства переходити до прямого збуту та до побудови довгострокової співпраці з крупними посередниками. Водночас, за частки витрат на збут 43-55% у повній собівартості, рентабельність виробництва і реалізації продукції починає зростати випереджаючими темпами.

Слід відзначити, що стратегічний підхід в управлінні має ряд переваг. Запровадження стратегічного управління маркетингом та збутом дає змогу аграрним підприємствам: досягати більшої стійкості до цінових та ринкових коливань; краще планувати виробничі обсяги та витрати; виявляти ринкові ніші та формувати конкурентні переваги; забезпечувати впізнаваність продукції та формування лояльності споживачів.

Втім аграрному ринку притаманні певні особливості, які суттєво впливають не тільки на виробництво, а й на маркетинг і збут. Аграрний ринок характеризується рядом специфічних рис: сезонність виробництва і реалізації продукції; висока залежність від погодних умов та інших неконтрольованих чинників; високий ступінь ризику через нестабільні ціни на сировину та готову продукцію; фрагментованість виробництва, особливо у малих господарствах, що ускладнює стандартизацію та збут на великих організованих ринках. Ці чинники вимагають довгострокового планування, адаптивності та гнучкості в управлінні маркетингом.

При здійсненні стратегічного управління постає необхідність впровадження цифрових технологій. Сучасні інструменти цифрового

маркетингу і логістики відкривають нові можливості для аграріїв, зокрема, CRM-системи для управління взаєминами з клієнтами; аналітичні платформи для прогнозування попиту та планування збуту; електронні маркетплейси для виходу на національні та міжнародні ринки; блокчейн і IoT для підвищення прозорості ланцюга постачання тощо. Цифровізація маркетингу, як свідчить практика, дозволяє скоротити витрати, підвищити швидкість реакції на зміни попиту та збільшити рівень персоналізації комунікацій із покупцем.

Дослідники у праці [2, с. 85] стверджують, що сучасний цифровий маркетинг є постійним двостороннім діалогом з кожним споживачем, який в оперативному режимі дозволяє оптимізувати взаємодію, а цифрові інструменти допомагають побудувати чіткий план реалізації стратегії маркетингу, метою якої є стимулювання перетворення за допомогою соціальних медіа, контенту та стратегії блогу, тобто всіх інструментів цифрового маркетингу.

Отже, стратегічний підхід в управлінні маркетингом та збутом продукції аграрних підприємств буде сприяти: підвищенню рентабельності підприємств; стабільності постачання продукції на ринок; розширенню ринків збуту та диверсифікації ризиків; формуванню конкурентоспроможної моделі аграрного виробництва. Тому доцільність стратегічного управління маркетингом і збутом у сфері аграрного бізнесу є беззаперечною. З огляду на сучасні виклики, стратегічне управління не є просто інструментом оптимізації діяльності – воно стає запорукою виживання та зростання агропідприємств у довгостроковій перспективі.

Література

1. Устік Т. В. Організація процесу стратегічного планування маркетингу та збуту продукції аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 1. С. 371-378. DOI: https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-1-43

2. Гавриленко Т. В., Бєлєєнко Д. Р. Сучасні інструменти цифрового маркетингу. *Причорноморські економічні студії*. 2023. Вип. 79. С. 80-86. DOI: https://doi.org/10.32782/bses.79-11

Багрій С. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Благой В. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу,
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ГЛОБАЛЬНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Міжнародна торгівля є одним із ключових чинників, що формують сучасну світову економіку, стимулюючи економічне зростання як окремих країн, так і глобальної системи загалом. Вона виступає основою глобалізації, сприяє ефективному розподілу ресурсів, підвищенню продуктивності та спеціалізації, стимулює інновації та сприяє економічній інтеграції між країнами. Механізми міжнародної торгівлі створюють можливості для розширення ринків збуту, доступу до нових технологій, залучення інвестицій і підвищення конкурентоспроможності національних економік.

Одним з головних економічних ефектів міжнародної торгівлі є посилення економічного зростання шляхом використання порівняльних переваг. Країни спеціалізуються на виробництві товарів і послуг, у яких мають найменші альтернативні витрати, що дозволяє досягти більшої ефективності виробництва на глобальному рівні. Відкритість до зовнішньої торгівлі створює передумови для підвищення ВВП, збільшення зайнятості, зростання доходів і покращення якості життя населення. Особливо це актуально для країн, що розвиваються, оскільки експорт дозволяє їм отримувати валютні надходження, які можуть бути спрямовані на розвиток інфраструктури, освіти та технологій [5].

Іншим важливим аспектом є те, що міжнародна торгівля стимулює конкуренцію, що змушує компанії підвищувати ефективність, знижувати витрати та впроваджувати інновації. Вона також сприяє поширенню технологій і знань, адже країни-експортери передають нові технологічні рішення та управлінські практики партнерам по торгівлі. Внаслідок цього відбувається

модернізація національного виробництва, підвищення якості продукції та послуг, а також зростання інвестиційної привабливості.

Міжнародна торгівля також є важливим чинником стабілізації глобальної економіки. В умовах взаємозалежності країн зменшується ймовірність конфліктів і зростає зацікавленість у підтримці стабільних економічних зв’язків. Крім того, країни, які інтегруються у світову торгівлю, швидше відновлюються після економічних криз завдяки доступу до зовнішніх ринків і фінансових ресурсів [3].

Проте існують і виклики, пов’язані з міжнародною торгівлею. До них належать нерівномірний розподіл вигод від торгівлі між країнами та соціальними групами, залежність від зовнішніх ринків, торгові війни, протекціонізм, а також екологічні наслідки. Надмірна відкритість економіки без належної внутрішньої політики може призвести до деіндустріалізації, втрати робочих місць у певних галузях і посилення соціальної нерівності. У зв’язку з цим виникає потреба в регулюванні торгівлі як на національному, так і на міжнародному рівнях з метою забезпечення справедливого розподілу вигод, дотримання екологічних стандартів та захисту вразливих секторів економіки.

Важливу роль у регулюванні міжнародної торгівлі відіграють міжнародні організації, зокрема Світова організація торгівлі (СОТ) [1], яка встановлює правила та механізми врегулювання торгових суперечок. Також існують регіональні торговельні блоки – Європейський Союз, НАФТА (тепер USMCA) [4], АСЕАН [2] та інші, які сприяють економічній інтеграції та поглибленню взаємозалежності економік. Сучасні виклики, такі як зміна клімату, цифровізація та геополітична нестабільність, вимагають перегляду підходів до міжнародної торгівлі, орієнтації на сталий розвиток і забезпечення балансу між економічною ефективністю та соціальною відповідальністю.

Отже, міжнародна торгівля є потужним рушієм глобального економічного зростання, що відкриває значні можливості для розвитку національних економік. Водночас її вплив не є однозначно позитивним і потребує виваженого підходу до регулювання, який дозволить мінімізувати

ризики та забезпечити стійкий, інклюзивний і збалансований розвиток світової економіки.

Література

1. The World Trade Organization (WTO). URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm

2. АСЕАН: країни економічної зневіри або прохідний пішак. URL: https://intent.press/publications/world/2024/krayini-asean-krayini-ekonomichnoyi-zneviri-abo-prohidnij-pishak/

3. Міжнародна торгівля та її економічні основи. *Портал Studentam*. URL: https:// studentam.net.ua/content/view/5462/132/

4. Нова угода про вільну торгівлю між Мексикою, США і Канадою почала діяти. *Портал Interfax*. URL: https://interfax.com.ua/news/economic/672363.html

5. Теорія абсолютних та порівняльних переваг. *Портал Osvita*. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19164/

Багрій С. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Благой В. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу,
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна

СПОЖИВЧІ ТРЕНДИ ТА ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН НА РИНОК ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

У сучасному світі ринок товарів і послуг перебуває під постійним впливом глобальних трансформацій, які суттєво змінюють поведінку споживачів, бізнес-моделі підприємств та загальні принципи функціонування економіки. Глобалізація, цифровізація, кліматичні виклики, пандемії, війни,

технологічний прорив – усе це не лише формує нові тренди, а й змінює саму природу споживання [1].

Один із ключових сучасних феноменів – перехід до цифрової моделі споживання. Зростання електронної комерції, активне використання мобільних застосунків, соціальних мереж та платформ для онлайн-замовлень змінили звички споживачів у всьому світі. Люди прагнуть швидкості, зручності та доступності, тому все більше віддають перевагу онлайн-покупкам, безконтактним способам оплати та персоналізованим рекомендаціям. Це, у свою чергу, спонукає бізнес до активного впровадження цифрових технологій у всі сфери – від маркетингу до логістики [2].

На тлі глобальних викликів особливого значення набуває етичне й усвідомлене споживання. Покупці все частіше звертають увагу на те, як і з чого виготовляються продукти, чи дотримуються виробники екологічних стандартів, чи забезпечують гідні умови праці. Стає популярним вибір на користь місцевих товарів і брендів, що сприяє розвитку локальних економік та зменшенню впливу транспортування на довкілля. Тренд локалізації набуває актуальності в умовах воєнної та енергетичної нестабільності, зокрема й в Україні.

Не менш важливою є тенденція до персоналізації – споживачі хочуть відчувати індивідуальний підхід, отримувати унікальні товари й послуги, адаптовані під їхні потреби. Бренди, які активно використовують аналітику даних і штучний інтелект для формування персоналізованих пропозицій, мають конкурентну перевагу. У цьому контексті важливу роль відіграє і зростання цінності досвіду: не лише товар, а саме враження від покупки, сервісу, взаємодії з брендом формують лояльність споживача [3].

Варто також зазначити, що значний вплив на ринок мають глобальні кризи. Пандемія COVID-19 стала потужним поштовхом до змін – на перший план вийшли питання безпеки, гігієни, стабільності постачання та діджитал-сервісів. Люди стали більше довіряти онлайн-платформам, зросла потреба у швидких та надійних доставках. Водночас енергетична криза та зміни клімату сприяють популяризації енергоефективних технологій і екологічної

продукції [4].

У відповідь на ці зміни підприємства змінюють свої підходи до виробництва, маркетингу та взаємодії з клієнтами. Сучасний бізнес має бути гнучким, технологічним, соціально відповідальним. Успіх компанії більше не визначається лише ціною товару – споживачі звертають увагу на репутацію бренду, його внесок у суспільство, прозорість процесів та цінності, які він несе. Особливо це актуально для молодого покоління – Z та Alpha – які виросли в умовах інформаційного середовища та прагнуть брати участь у формуванні відповідального світу.

Не менш важливим фактором є розвиток інновацій. Технології на кшталт штучного інтелекту, інтернету речей (IoT), доповненої реальності та блокчейну трансформують як виробничі процеси, так і споживчий досвід. Завдяки інноваціям бізнес отримує змогу не лише ефективніше працювати, а й передбачати зміни в попиті, швидко адаптуватися до нових умов та створювати унікальні пропозиції для своїх клієнтів [5].

Таким чином, ринок товарів і послуг сьогодні перебуває у стані активної трансформації. Глобальні зміни формують нову економічну реальність, в якій основну роль відіграє свідомий, цифровий і вимогливий споживач. Виживання та успіх підприємств залежать від їхньої здатності адаптуватися до цих змін, впроваджувати інновації та будувати довгострокові, довірчі відносини з клієнтами. У майбутньому саме ті компанії, які зможуть гнучко реагувати на потреби споживача та водночас зберігати сталість і відповідальність, стануть лідерами ринку.

Література

1. Москалик Р., Балашова В. Тенденції цифрової трансформації у світовій економіці. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 6. С. 42-55. URL: https://www.researchgate.net/publication/376814494_Tendencii_cifrovoi_transformacii_u_svitovij_ekonomici

2. Кращі тенденції і тренди e-commerce напрямки в 2022 і 2023 році.

Портал Worldbank. URL: https://worldbank.org.ua/4006-krashchi-tendentsiyi-i-trendi-e-commerce-napryamki-v-2022-i-2023-rotsi-.html?utm_source

3. Сила персоналізації: як персоналізований клієнтський досвід сприяє зростанню бізнесу. *Портал Doola*. URL: https://www.doola.com/uk/blog/the-power-of-personalization-how-tailored-customer-experiences-fuel-business-growth/?utm_source

4. Вплив пандемії COVID-19 на навколишнє середовище. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/

5. AIoT: навіщо Інтернету речей потрібен штучний інтелект. URL: https://iotji.io/aiot-navischo-internetu-rechei-potriben-shtuchnyi-intelekt/

Беженар І. М.,
к.е.н., старший дослідник,
старший науковий співробітник,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»,
м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ СИСТЕМАМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Підприємництво є ключовим елементом економічного розвитку будь-якої країни, включаючи Україну. Воно сприяє створенню робочих місць, інноваціям та підвищенню конкурентоспроможності економіки. В Україні підприємництво має значний потенціал, однак стикається з численними викликами, такими як політична нестабільність, бюрократичні перешкоди та обмежений доступ до фінансування. Тому, можна констатувати, що сучасне підприємництво в Україні функціонує в умовах критичної невизначеності, що робить його унікальним об’єктом дослідження для теорії управління соціально-економічними системами. Повномасштабна війна, макроекономічна нестабільність та структурні трансформації створили середовище, де традиційні

моделі управління потребують радикального переосмислення.

Українське підприємництво демонструє властивості складної адаптивної системи. За даними Державної служби статистики України, станом на 2024 рік в Україні зареєстровано понад 1,9 мільйона суб'єктів підприємницької діяльності, з яких понад 80% становлять фізичні особи-підприємці (далі – ФОП). Малий і середній бізнес (далі – МСБ) формує приблизно 60% ВВП країни та забезпечує зайнятість для більш ніж 7 мільйонів громадян, що підкреслює їх системоутворюючу роль у національній економіці [1]. Найбільш активними секторами для підприємництва в Україні є: ІТ-галузь, аграрний сектор, торгівля та послуги.

Україна залишається одним із лідерів у Східній Європі за кількістю ІТ-фахівців. За оцінками, ІТ-сектор продовжує зростати завдяки глобальному попиту на аутсорсингові послуги. Малий і середній агробізнес відіграє важливу роль у сільському господарстві, яке становить значну частку експорту. Ці сектори залишаються популярними серед ФОП через відносно низький поріг входу.

Проте повномасштабна війна, розпочата росією в 2022 році, значно вплинула на економіку, зокрема на підприємницький сектор, а екстремальні умови стали каталізатором для розвитку нових управлінських підходів. Багато бізнесів, особливо на сході та півдні країни, були змушені припинити діяльність або переміститися в західні регіони (швидка реконфігурація бізнес-моделей).

За оцінками Світового банку, прямі збитки для бізнесу в Україні перевищують $150 мільярдів, з них $80 мільярдів – збитки та втрати аграрного сектору [2, 3]. Знищення інфраструктури, логістичні проблеми та зменшення купівельної спроможності населення ускладнюють діяльність. Водночас війна стимулювала розвиток певних ніш, таких як виробництво товарів для оборонних потреб, логістичні стартапи (диверсифікація ризиків) та соціальне підприємництво – інтеграція гуманітарних цілей у бізнес-стратегії (соціальна відповідальність).

Висока інфляція, девальвація гривні та зростання цін на енергоносії

ускладнюють планування бізнесу. Незважаючи на реформи, адміністративні бар’єри та корупція залишаються проблемою, особливо для малого бізнесу. Банківські кредити для МСБ мають високі відсоткові ставки, а венчурне фінансування доступне переважно для ІТ-стартапів. Через міграцію та мобілізацію багато компаній стикаються з дефіцитом працівників. Постійна загроза обстрілів та невизначеність щодо тривалості війни стримують інвестиції.

Спрощення оподаткування для ФОП на початку війни дозволило малому бізнесу швидше відновлюватися, дозволяючи швидше реагувати на зміни зовнішнього середовища. Уряд України впроваджує низку програм для підтримки підприємців, зокрема: програма «5-7-9%», яка пропонує пільгові кредити для МСБ (у 2024 році український бізнес отримав майже 25 тис. пільгових кредитів на понад 93 млрд. грн.) [4]; грантові програми, такі як «єРобота», спрямовані на створення нових робочих місць – це нова парадигма державного управління підприємництвом в умовах кризи. Ці інструменти не просто надають фінансову підтримку, а формують систему стимулів для адаптивної поведінки підприємців [5].

Платформа «Дія» стала інструментом зниження трансакційних витрат та підвищення ефективності управління в умовах невизначеності. Україна активно розвиває цифрову інфраструктуру, зокрема через платформу «Дія», спрощуючи реєстрацію бізнесу [6], подання звітності та доступ до державних послуг – це нова модель взаємодії між державою та бізнесом. ІТ-сектор, що генерує 7% ВВП, демонструє модель управління через екосистемні зв’язки, де координація відбувається не через ієрархічні структури, а через ринкові механізми та професійні мережі. Крім того, зростання ІТ-сектору та стартап-екосистеми сприяє появі інноваційних рішень у різних галузях.

Набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС відкриває нові можливості для підприємціві і створює нову систему координат для управління підприємницькими системами. Очікується зростання експорту, спрощення торговельних процедур і доступ до європейських фондів. Це особливо важливо

для аграрного сектору та легкої промисловості. Інтеграція з європейськими ринками та стандартами знижує невизначеність через диверсифікацію ринків збуту, доступ до європейських фондів, стандартизацію бізнес-процесів.

В умовах війни в Україні зростає популярність соціального підприємництва, що демонструє нову модель управління, де економічні та соціальні цілі інтегруються на системному рівні. Багато бізнесів спрямовують частину прибутку на гуманітарні потреби, що підвищує їхню репутацію та сприяє сталому розвитку. Це не просто корпоративна соціальна відповідальність, а фундаментальна зміна бізнес-логіки.

Підтримка міжнародних організацій (ЄБРР, USAID, ЄС) формує багаторівневу систему управління ризиками, де зовнішнє фінансування та консультування компенсують внутрішню нестабільність, що допомагає бізнесу адаптуватися до нових умов і виходити на міжнародні ринки.

Отже, підприємництво в Україні перебуває в складних умовах, але має значний потенціал для розвитку. Війна створила нові виклики, але водночас стимулювала адаптацію та інновації. Для подальшого розвитку необхідні стабільність, реформи в сфері боротьби з корупцією, спрощення доступу до фінансування та підтримка інтеграції з глобальними ринками, боротьба з корупцією, підтримка інновацій через стартап-екосистеми, поглиблення інтеграції з ЄС. Уряд, міжнародні партнери та самі підприємці мають спільно працювати над створенням сприятливого середовища для бізнесу, що стане основою для економічного відновлення України. Український досвід управління підприємницькими системами в умовах екстремальної невизначеності вимагає гнучкості, цифровізації та партнерства між державою, бізнесом і міжнародними організаціями і пропонує унікальні інсайти для теорії управління: адаптивність як ключова компетенція (системи, що виживають, демонструють високу швидкість адаптації та реконфігурації), мережева координація (в умовах невизначеності ефективнішими виявляються горизонтальні зв’язки, ніж вертикальні ієрархії), інституційна підтримка адаптації (роль держави полягає не в контролі, а в створенні умов для

самоорганізації), інтеграція цілей (поєднання економічних та соціальних завдань підвищує стійкість системи).

Література

1. Державна служба статистики України. *Офіційний сайт*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm

2. Світовий банк. *Офіційний сайт.* URL: https://www.worldbank.org/

3. World Bank. Damage, Loss, and Needs Assessment: Agriculture Sector in Ukraine as a Result of the War. 2024. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062524074531514/pdf/P180198-07e1a226-4eda-4236-bdf2-dbefc404ef8b.pdf

4. Міністерство економіки України. Доступні кредити 5-7-9% у 2024 році. URL: https://me.gov.ua

5. Програма розвитку ООН в Україні (ПРООН). Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Київ, 2024. 86 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf

6. Платформа «Дія». Автоматична реєстрація ФОП. URL: https://diia.gov.ua/services/reyestraciya-fop

Бородіна О. А.,
к.н. з держ. упр., старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
Інституту економіки промисловості
Національної академії наук України,
м. Київ, Україна

ПОВОЄННИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КОСОВО: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

До складу базисних аспектів будь-якого якісного та грамотного стратегування повоєнного економічного розвитку входять аналіз та детальний

розгляд перебігу подій, що передували кризовому періоду, а також, врахування досвіду країн, які свого часу опинилися у подібних ситуаціях та ефективно подолали наслідки форс-мажорних обставин.

Повоєнний досвід репатріації примусових мігрантів та рівень економічного розвитку Косово є ілюстративним та таким, що має певні показові аспекти, які варто вивчити та використовувати у повоєнному розвитку економіки та соціальної сфери в Україні [1]. Ситуація Косово є відносно релевантною Україні, адже ще до початку конфлікту значна кількість мешканців виїжджали у сусідні країни Європи у якості трудових мігрантів. Їх внесок до ВВП у якості фінансових переводів з-за кордону – 14,6% ВВП, або 1,45 млрд. дол. США [1].

Період наближення конфлікту (1980-1998 р.р.), а також, воєнний (1998-1999 р.р.) та повоєнний період у Косово характеризувався наступними даними:

– кількість біженців та переміщених осіб – більше 1 млн. осіб (майже 60% населення),

– всього наявного населення у Косово до початку війни – 1,7 млн. чол.,

– репатріантів – до 1,5 млн. осіб (повернулися після закінчення військових дій).

Релевантність із Україною обумовлює ще і той факт, що з причини великої кількості етнічних чисток у Косово перед самим початком конфлікту, переважним чином жінки з дітьми біли вимушеними мігрантами, а відповідно і репатріантами. Відповідно до досліджень, основними причинами, що є поштовхом для репатріації, є наявність житла та роботи [2].

Уряд повоєнного Косова, для забезпечення зайнятості, пішов шляхом запровадження програм державної підтримки підприємництва для мігрантів/репатріантів. Такий крок, окрім вирішення проблем із працевлаштуванням, дав можливість заповнити прогалини робочої сили на ринку, відновити довіру та підтримку ділових партнерів і клієнтів у європейських країнах, збільшити обсяг інформації щодо можливостей бізнеса у Косово.

Державна програма підтримки мала декілька фаз втілення:

1 фаза – інтеграція репатріантів для створення коштів для існування та відновлення власного домогосподарства, вирішення нагальних потреб (невеликі кредити до 3000 евро, фаза розпочалася одразу після війни, частково продовжується і зараз),

2 фаза – (почалася тільки в останні роки): підтримка мігрантів-підприємців діаспори (другого покоління), які підтримують зв'язки та «добровільно» інвестують у Косово, зв'язують внутрішній ринок Косово з галузевими ринками ЄС, інтегруються у міжнародні ланцюжки створення доданої вартості.

Такі дії супроводжувалися великим різноманіття стейкхолдерів процесу:

– посольства (Німеччина, Швейцарія, Австрія);

– міжнародні агентства розвитку;

– науково-виробничі об'єднання (фінансовані на міжнародному рівні), двосторонні торгово-промислові палати;

– державні інститути Косова.

Для вказаних програм підтримки підприємницької діяльності були характерними висока пізнаваність, збільшення рівня професіоналізму та професіонального втілення, в тому числі, завдяки міжнародній консультативній допомозі. Водночас, програми з'явилися в Косові відносно пізно, вони все ще недостатньо роздроблені та діють паралельно. Підприємці-мігранти вважають себе здебільшого самотніми борцями, на дії яких переважно впливають власні емоційні, культурні та сімейні зв'язки. Також підприємці зауважують головну роль саме власних транснаціональних капіталів і ділових зв'язків, а також свою волю до інновацій та успіху.

Отже, Косово може стати моделлю для аналізу та досвіду повоєнного розвитку з метою стимулювання підприємницької діяльності діаспори/ мігрантів. Потенціал підприємництва мігрантів/діаспори необхідно розглядати з «самого початку», вбудовуючи його в національні стратегії, а також у міжнародні стратегії розвитку.

Підприємцям-репатріантам та тим, що будуть знаходитися за кордоном, але зацікавлені у співпраці, необхідний горизонтальний підхід, щоб бути включеними в усі сфери суспільної взаємодії (для створення синергетичного ефекту). Для доступу на міжнародні ринки важливими є не тільки стабільні повернення, а й транснаціональні зв'язки, і мігранти як «дипломати», «посередники» і «мости» можуть відігравати в цьому важливу роль.

Зворотна міграція є багатогранним процесом, на яку впливає спектр особистих, економічних та соціально-політичних факторів. Необхідною для України є цілеспрямована підтримка для задоволення складних потреб репатріантів, які, за умови успішної реінтеграції, на основі закордонного досвіду, можуть становити значний економічний плацдарм відновлення.

Література

1. Carolin Leutloff-Grandits. Translocal Care across Kosovo's Borders Reconfiguring Kinship along Gender and Generational Lines. URL: https://www.berghahnbooks.com/title/LeutloffGranditsTranslocal

2. Van Houte, Marieke, and Tine Davids. Development and Return Migration: From Policy Panacea to Migrant Perspective Sustainability. *Third World Quarterly*. 2008. Vol. 29. No. 7. p. 1411-1429. URL: http://www.jstor.org/stable/20455117

Вербицька Г. Л.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
менеджменту персоналу та адміністрування,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО HR-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТА В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Формування інноваційних підходів до HR-процесів на підприємствах та в

органах публічного управління є надзвичайно важливим завданням у сучасному світі. Сьогодні організації стикаються з численними викликами, пов’язаними з динамікою ринку праці, змінами в потребах працівників, а також з розвитку технологій. HR-функція стає важливим стратегічним елементом, який здатен забезпечити конкурентоспроможність та ефективність компаній і державних установ. Інноваційні підходи до управління людськими ресурсами вимагають переосмислення існуючих практик. Традиційні методи підбору персоналу, оцінки ефективності працівників та їх розвитку не завжди відповідають потребам сучасних організацій.

Однією з моделей професійного розвитку персоналу, що набуває щоразу більшої популярності, є гейміфікація [1, с. 52]. Гейміфікація – це підхід до навчання та розвитку персоналу, який полягає в застосуванні елементів гри в корпоративному середовищі. Цей метод дозволяє залучити працівників до навчального процесу, зробивши його цікавішим та захопливішим шляхом використання елементів гри, таких як завдання, рівні, бонуси та конкуренція. Це допомагає підвищити мотивацію працівників. Впровадження гейміфікації в процес розвитку персоналу може допомогти покращити результативність навчання, збільшити зацікавленість працівників у власному розвитку та сприяти позитивній корпоративній культурі.

Важливим напрямком інновацій в HR є застосування персоналізованих планів розвитку. Кожен працівник має свої індивідуальні потреби та цілі, і створення можливостей для їх реалізації може стати потужним інструментом мотивації. Наприклад, використання платформ для онлайн-навчання може забезпечити працівникам доступ до навчальних ресурсів, адаптованих до їхніх потреб.

Не менш важливим є управління корпоративною культурою підприємств та органів публічного управління. Управління корпоративною культурою – це процес, який полягає у формуванні та впливі на поведінку працівників організації через елементи культури, що мають системний характер та обумовлені місією та стратегією розвитку підприємства [2, с. 145]. Інноваційні підходи в HR покладають акцент на

розвиток цінностей і норм, які підтримують інклюзивність і різноманіття. Сьогодні компанії активно впроваджують політики, що сприяють рівноправності в команді, і це не лише впливає на моральний клімат, а й підвищує продуктивність праці.

Ще одним інноваційним методом є використання технологій e-learning для навчання персоналу. Це дає змогу працівникам отримати доступ до навчальних матеріалів у зручний для них час і здійснювати самостійне навчання, що сприяє постійному професійному зростанню. Значною перевагою використання електронних технологій у навчанні персоналу є можливість навчання осіб за індивідуальним графіком. Автоматизація процесу навчання дозволяє відмовитися від спеціально організованих контрольних заходів, що створює додаткову економію часу та грошей. Сучасні організації намагаються створити системи, які підтримують обмін знаннями між працівниками. Це може включати інтерактивні платформи, де співробітники можуть ділитися досвідом, залучати колег до обговорення різних проектів та ініціатив. Подібні підходи сприяють не лише підвищенню інноваційності, а й утворенню сильної команди.

Сучасні технології дозволяють швидко реагувати на зміни у вимогах до кваліфікацій працівників. Наприклад, впровадження системи управління талантами може допомогти організації своєчасно виявляти сильні сторони працівників і надавати їм можливості для розвитку. Це, у свою чергу, може зменшувати плинність кадрів і сприяти створенню сприятливої робочої атмосфери.

Аналіз великих даних набуває дедалі більшої популярності в HR. Використання аналітичних інструментів для відстеження поведінки працівників, їх успішності і задоволеності може дозволити компаніям здійснювати більш обґрунтовані рішення щодо управління талантами. Це дає можливість точно прогнозувати потреби у навчанні та розвитку, що, в свою чергу, підвищує ефективність всіх HR-процесів. Інструменти HR-аналітики також допомагають оптимізувати процес підбору персоналу. На основі історичних даних про найуспішніших співробітників можна створювати профілі ідеальних кандидатів для різних посад. Це підвищує точність

рекрутингу, зменшує витрати на пошук та адаптацію нових працівників, а також сприяє скороченню плинності кадрів.

Інноваційні програми, спрямовані на підтримку професійного, фізичного та емоційного здоров'я, можуть суттєво підвищити продуктивність та зменшити рівень стресу на робочому місці. Використання принципів гнучкості в управлінні командами дозволяє швидше адаптуватися до змін у вимогах ринку, а також забезпечує більш швидке втілення ідей у життя. Турбота про розвиток кожного співробітника та створення сприятливих умов для їх професійного зростання допомагає досягти успіху як для працівників, так і для організацій в цілому. Це дозволяє організаціям залишатися конкурентоспроможними в умовах постійних змін.

Література

1. Дяків О. П. Використання інноваційних технології в управлінні персоналом. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2022. Вип. 27. С. 49-57.

2. Федотова І. В., Бочарова Н. А., Рахваль-Мюллер А. Система управління корпоративною культурою: сучасні підходи та стратегічні перспективи. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 1. С. 138-151.

Вернигор А. Д., *здобувач*,
Науковий керівник: **Федорова Н. Є.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У контексті євроінтеграції українські торговельні підприємства

стикаються з глибокими трансформаціями зовнішнього та внутрішнього середовища, які створюють як нові можливості, так і серйозні ризики для забезпечення економічної безпеки підприємств. До суттєвих ризиків можна віднести:

– посилення конкуренції з боку європейських компаній;

– невідповідність продукції стандартам ЄС [1, с. 24];

– регуляторні бар'єри. Попри гармонізацію законодавства, процедура імплементації норм ЄС в українське середовище є складною і неоднозначною, що створює правову невизначеність і ризики санкцій за недотримання вимог [2, с.51];

– кадрові та організаційні виклики. Підприємства зіштовхуються з браком фахівців, які володіють знаннями щодо норм європейського ринку [3, с. 98];

– зовнішні економічні та політичні загрози. Сюди відносяться коливання валютного курсу, загрози енергетичній стабільності, ризики порушення логістичних ланцюгів через війну та санкції [4, с. 133].

Попри вказані ризики, інтеграція до європейського простору несе низку позитивних імпульсів для торговельних підприємств:

– вихід на єдиний ринок ЄС. Безмитний доступ до понад 400 млн. споживачів дозволяє розширити експорт, зміцнити позиції українських товарів у Європі [5];

– підвищення стандартів управління. Імплементація європейських норм сприяє підвищенню прозорості та довіри з боку партнерів [6, с. 47];

– інноваційний розвиток. Можливість участі в програмах фінансування з боку ЄС дозволяє модернізувати виробництво та впроваджувати технологічні інновації;

– професійний розвиток. Підприємства отримують доступ до освітніх ініціатив ЄС, програм обміну досвідом, інституційного навчання.

Для того щоб мінімізувати ризики та максимально використати надані можливості, підприємствам доцільно впроваджувати стратегії проактивного управління економічною безпекою (табл. 1).

Таблиця 1

Ризики, можливості та стратегії зміцнення економічної безпеки торговельних підприємств в умовах євроінтеграції*

Ризики	Можливості	Відповідні стратегії
Посилення конкуренції з боку європейських компаній.	Доступ до єдиного ринку ЄС.	Диверсифікація продукції, підвищення якості, брендинг, розширення каналів збуту.
Невідповідність продукції технічним стандартам ЄС.	Підвищення стандартів управління та якості.	Адаптація до технічних регламентів ЄС, сертифікація ISO, впровадження систем якості.
Регуляторні бар'єри та складність правового середовища.	Гармонізація законодавства.	Постійний моніторинг змін, залучення юридичних консультантів, участь у професійних асоціаціях.
Кадрові та управлінські виклики.	Доступ до програм професійного розвитку.	Навчання, створення внутрішніх центрів компетенцій, залучення фахівців із досвідом роботи в ЄС.
Високі операційні витрати, енергетичні та логістичні ризики.	Участь у програмах підтримки малого і середнього бізнесу, інноваційних проектах.	Участь у міжнародних програмах (COSME, Horizon), модернізація технологій, інвестиції в енергоефективність та цифрові рішення.
Зовнішні економічні та політичні загрози.	Залучення міжнародної допомоги, нові партнерства в ЄС.	Диверсифікація ринків, розподілена логістика, стратегічне планування, побудова партнерських відносин.
Низька цифровізація та слабкий кіберзахист.	Впровадження цифрових рішень з підтримкою європейських донорів.	Впровадження CRM, ERP, систем кіберзахисту, автоматизація процесів, участь у цифрових акселераторах.
Залежність від логістичних ланцюгів.	Розширення доступу до нових постачальників.	Перехід до мультилогістичних моделей, локальне постачання

**Примітка. Складено автором за даними джерел [1-6].*

Процес євроінтеграції, незважаючи на численні виклики, є унікальним шансом для торговельних підприємств України адаптуватися до нових реалій, підвищити рівень економічної безпеки та зайняти гідне місце в європейському економічному просторі. Визначення, оцінка та стратегічне управління ризиками має стати основою економічної стійкості в умовах зростаючої інтеграції.

Література

1. Білоус О. І. Євроінтеграція: вплив на конкурентоспроможність українських підприємств. *Економіка і держава*. 2022. № 3. С. 22-26.

2. Кравець Т. М. Регуляторна гармонізація у контексті Угоди про асоціацію Україна-ЄС. *Бізнес Інформ*. 2023. № 4. С. 49-54.

3. Жарова С. В. Управлінські бар'єри адаптації бізнесу до стандартів ЄС. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 1(71). С. 97-101.

4. Мельник О. Г. Ризики зовнішньоекономічної діяльності в умовах нестабільного середовища. *Науковий вісник ХНТУ*. 2023. № 2(78). С. 131-135.

5. Офіс з просування експорту. Посібник щодо виходу на ринки ЄС. Київ : Мінекономіки України, 2022. 64 с.

6. Гриценко О. А. Європейські практики корпоративного управління в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 9. С. 45-48.

Возняк Г. В.,
д.е.н, професор, провідний науковий співробітник
відділу регіональної фінансової політики
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього Національної академії наук України»,
м. Львів, Україна

ФІНАНСОВІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ[1].

Якість життя виступає складним, багатокомпонентним явищем, що залежить як від об'єктивних факторів (насамперед, можливості задоволення людських потреб та інтересів у даних соціально-економічних умовах), так і від різноманітних суб'єктивних факторів (соціально-психологічних, соціокультурних та інших) [1]. Чому сьогодні важливо вести мову про якість життя населення регіонів України та інструменти забезпечення/зміцнення

[1] Публікація підготовлена в рамках виконання проєкту (номер ДР 0125U000478) Домінанти соціально-економічного структуроутворення резилієнтності якості життя населення в регіонах України в умовах зовнішніх загроз (в рамках комплексного проєкту «Домінанти структуроутворення резилієнтності якості життя населення України в умовах зовнішніх загроз).

резильєнтності якості життя? Об’єктивно на це є низка таких причин: а) перманентні кризи (обумовлені зовнішніми та внутрішніми тригерами), а лютого 2022 року активна фаза російсько-української війни, змушують органи влади, місцевого самоврядування та і самих мешканців переглядати пріоритети відновлення та розвитку. У фокусі уваги все частіше стають: безпека, доступ до базових послуг (освіта, охорона здоров’я і ін.), соціальна справедливість, соціальна згуртованість, ментальне здоров’я; б) швидкозмінні технології, поряд із новими можливостями, обумовлюють нові виклики та ризики, як то цифрова залежність, втрата приватності, а відтак і посилення нових форм нерівності; в) якість життя – це основа стабільності та поступу адже коли люди мають належний рівень добробуту, вони більше мотивовані працювати, розвиватися, інвестувати у власний розвиток та власну країну. Це, своєю чергою, змінює довіру до інституцій, посилює соціальну згуртованість та фінансово-економічну стабільність. Не секрет, що попри турбулентні виклики сучасності та надмірну невизначеність, поняття «якість життя» та інструменти її забезпечення є важливим предметом наукових пошуків та експертних обговорень в різних сферах (політика, освіта, наука, охорона здоров’я і т. ін.) та на різних майданчиках (міжнародний, загальнонаціональний та локальний рівень).

Ведучи мову про стійкість якості життя та чинників, які її визначають, доречно вказати на те, що в загальному розумінні стійкість соціально-економічної системи розглядають як здатність реагувати і адаптуватись до змін, повертатись у стан рівноваги та підтримувати постійне функціонування після кризових ситуацій. Щодо стійкості якості життя населення, то можна визначити її як стан за якого соціально-економічна система (залежно від рівня публічного управління – загальнодержавний, регіональний чи місцевий) здатна адаптуватись до кризи, протистояти зовнішнім збуренням (шокам), справлятися з різними загрозами і при цьому відновлювати належний рівень якості життя населення (а можливо і переходити до нових форм розвитку).

Якість життя населення є визначальною домінантою соціально-

економічного розвитку регіону чи країни загалом. Формується вона під дією багатьох чинників, чільне місце серед яких посідають фінансові. Так, високий рівень доходів населення, низький рівень безробіття та доступ до ринків праці – посилюють економічну стабільність та добробут регіону. Збалансоване оподаткування та дієва фіскальна політика країни – шлях до посилення прозорості при розподілі доходів між різними групами населення, зменшення рівня бідності та покращення доступу населення до базових послуг. Інвестиції в соціальну інфраструктуру та підвищення фінансової грамотності населення – пряма запорука соціального благополуччя та добробуту населення. Окрім того, покращення фінансової грамотності населення сприяє раціональному використанню фінансових ресурсів та дозволяє уникнути непередбачуваних ситуацій на рівні домогосподарств.

Війна в Україні триває, невизначеність, як і загрози та небезпеки, лише посилюються, але це не причина «залишати на узбіччі» наукових пошуків та експертних досліджень питання забезпечення якості життя, оскільки вони є критично важливими і в таких складних обставинах. Чому? Бо це йдеться не лише про виживання, але і збереження гідності та соціальної стійкості. Як нам видається, серед адаптивних інструментів зміцнення стійкості якості життя в нових реаліях доречними можуть бути: а) в частині підтримки вразливих верств населення та соціального захисту – фінансова підтримка чи субсидії на оплату житлово-комунальних послуг (для людей, які втратили доходи). Це дозволить мінімізувати бідність та посилить соціальне включення; б) в частині спрощення доступу до публічних послуг – покращення цифрових інструментів (мінімізує паперову бюрократію, забезпечить онлайн-доступ до держреєстрів та послуг з різних куточків України); в) в частині доступу до базових публічних послуг (освіта, охорона здоров’я) – покращення фінансового стану вчителів, змішана форма навчання, психосоціальна підтримка школярів, забезпечення ліками через програму «Доступні ліки» тощо. Це дозволить зберегти базовий рівень медичного обслуговування, забезпечити безперервність освітнього процесу, а відтак і зберегти майбутнє покоління.

Таким чином, нові реалії – соціальна напруга, економічна нестабільність,

безпекові виклики, посилюють питання забезпечення стійкості якості життя в Україні. Очевидно, що ефективне, багаторівневе управління фінансовими ресурсами – запорука належного рівня якості життя, а тому на часі питання вдосконалення фінансових інструментів, здатних зміцнити стійкість як у воєнний, так і післявоєнний період.

Література

1. Вимірювання якості життя в Україні: аналітична доповідь. Лібанова Е. М., Гладун О. М., Лісогор Л. С. та ін. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, Програма Розвитку ООН, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2013. 50 с. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf.

Гергало М. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Шандова Н. В.,**
д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ МСП В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Цифровізація стає ключовим чинником адаптації та розвитку малих і середніх підприємств (далі – МСП) у контексті глобальних викликів – економічних, технологічних та геополітичних. Впровадження цифрових технологій дозволяє підприємствам оптимізувати бізнес-процеси, підвищувати продуктивність і реагувати на зміни ринку. Проте МСП мають суттєві обмеження: нестачу ресурсів, кваліфікаційних кадрів та доступу до фінансування. Це ускладнює ефективне планування цифрової трансформації.

У зв’язку з цим, особливої ваги набуває проблема оцінювання

ефективності цифровізації з урахуванням галузевих, ресурсних та ринкових умов. Запропонована модель пропонує системний підхід до визначення доцільності цифрових інвестицій саме для МСП.

Цифровізація МСП – це не просто автоматизація окремих процесів, а стратегічна трансформація, що охоплює управління, маркетинг, комунікації та створення нових бізнес-моделей. Вона дозволяє підприємствам:

- підвищити гнучкість та адаптивність;
- зменшити операційні витрати;
- створювати нові канали збуту (електронна комерція, цифрові платформи);
- підвищити якість взаємодії з клієнтами.

Наукові дослідження [1, 2] підкреслюють, що успішна цифровізація потребує не тільки технологій, а й організаційної готовності до змін. Особливої уваги заслуговують дослідження, що вказують на необхідність урахування специфіки МСП при цифровій трансформації – як у плані бар'єрів, так і потенціалу [3].

Разом з тим існує певна проблема оцінки економічної ефективності цифровізації. Традиційні методи – ROI, NPV, аналіз витрат і вигід – часто не відповідають реаліям МСП, оскільки:

- орієнтовані на великі стабільні підприємства;
- не враховують динаміку зовнішнього середовища;
- ігнорують нематеріальні вигоди (гнучкість, конкурентоспроможність);
- не адаптовані до галузевої специфіки.

Потреба у новому підході полягає в інтеграції внутрішніх та зовнішніх чинників і в урахуванні змінних ринкових умов, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням ризиків та обмежень.

Оцінювання ефективності цифровізації МСП пропонується здійснювати з використанням моделі, яка побудована на основі таких компонентів [4]:

- внутрішні фактори (Pint), що включають витрати на цифровізацію, показники продуктивності до/після впровадження, ефективність витрат;

- зовнішні фактори (Pext), серед яких рівень цифрової готовності ринку, макроекономічна ситуація, динаміка попиту;

- система вагових коефіцієнтів, що визначає значущість факторів відповідно до галузі та цифрової зрілості підприємства.

Формалізація відбувається за допомогою математичного моделювання:

$$E=f(Pint, Pext), \quad (1)$$

де E – очікуваний економічний ефект цифровізації.

Запропонована модель дозволяє:

- оцінити доцільність інвестицій з урахуванням обмежених ресурсів;
- моделювати сценарії цифрового розвитку при змінних зовнішніх умовах;
- приймати стратегічні рішення щодо трансформації бізнес-моделі;
- удосконалити бюджетування цифрових проєктів.

У сучасних умовах цифрова трансформація для МСП – це не вибір, а необхідність. Проте без належного оцінювання ефективності цифровізації виникають ризики нераціонального використання ресурсів. Запропонована модель надає інструмент для прийняття зважених рішень, з урахуванням нестабільного середовища та специфіки малого бізнесу. Надалі модель може бути розширена за рахунок включення соціальних і екологічних індикаторів, що відповідає принципам сталого розвитку.

Література

1. Saul J. Berman. Digital transformation: opportunities to create new business models. *Strategy & Leadership.* 2012. Vol. 40 Issue: 2, P. 16-24, DOI: https://doi: 10.1108/10878571211209314

2. Кишакевич Б., Демедюк Б., Сисюк В. Цифровізація малого та середнього бізнесу: виклики та перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*.

2024. № 2. С. 82-87. DOI: https://doi.org/10.32702/2306 6814.2024.2.82

3. Шандова Н. В., Дежкунов Ю. О., Яковлєв О. О. Інструменти економічного оновлення підприємств в умовах трансформації. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2024. № 6. С. 396-402. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-62

4. Шандова Н. В., Сенчин О. В., Рибась Д. Є. Концептуальні підходи до оцінювання ефективності цифровізації підприємств малого та середнього бізнесу. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. № 2(14). С. 389-398. DOI: http://doi.org/10.32750/2024-0235

Головчин М. С., *здобувач*,
Науковий керівник: **Федорова Н. Є.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Геостратегічне розташування України на перетині важливих трансконтинентальних транспортних маршрутів формує її природну перевагу як логістичного хабу між Європою, Азією та Близьким Сходом. Україна має вихід до Чорного та Азовського морів, розвинену портову інфраструктуру, транспортні коридори, що інтегровані в міжнародні мережі, зокрема Транс'європейську транспортну мережу (TEN-T), TRACECA, та ініціативу «Один пояс – один шлях» (Belt and Road Initiative) [1].

До початку повномасштабного вторгнення росії у 2022 році Україна забезпечувала близько 10% світового експорту зернових та олійних культур, левова частка яких транспортувалася морем через порти Одеса, Південний, Чорноморськ [2]. Саме ці логістичні вузли забезпечували глибоку інтеграцію в

міжнародні ланцюги постачання, передусім агропродовольчого сектору, який є стратегічним для глобальної продовольчої безпеки.

У сучасних умовах відновлення й модернізація логістичної інфраструктури України, цифровізація транспортних процесів, зниження залежності від ризикових геополітичних маршрутів набувають стратегічного значення. Україна вже стала частиною проєктів із розвитку мультимодального транспорту в межах «Східного партнерства» та ініціатив ЄС з розширення логістичних можливостей східноєвропейського регіону [3].

Таким чином, попри серйозні виклики, Україна зберігає потенціал як важлива ланка глобальних ланцюгів постачання. Подальше інвестування в безпечну, технологічну та екологічно адаптовану логістику визначатиме ступінь інтегрованості країни у світову економіку в повоєнний період.

В той же час, світова морська транспортна галузь переживає трансформацію під впливом ключових технологічних та екологічних трендів, серед яких домінують автоматизація, цифровізація процесів і перехід до стійкого «зеленого» судноплавства. У таблиці 1 наведено основні характеристики цих глобальних трендів.

Таблиця 1

Ключові тренди галузі морських перевезень*

Тренд	Прояви	Очікуваний ефект
Автоматизація	Безекіпажні судна, роботизовані крани, автономні вантажівки.	Підвищення ефективності, зменшення витрат.
Цифровізація	Е-документообіг, блокчейн, цифрові платформи, «інтернет речей» у логістиці.	Прозорість, швидкість обробки, зниження ризиків.
Зелені технології	Альтернативне паливо, берегове живлення, енергоефективні судна.	Зменшення викидів, відповідність міжнародним нормам.

**Примітка. Складено автором за даними джерел [4; 5; 6].*

Україна поступово інтегрується у ці процеси, однак глибина

впровадження трендів залишається обмеженою через брак інвестицій, воєнний стан та відсутність національної цифрової стратегії у галузі морського транспорту. Тим не менш, є позитивні сигнали: впровадження електронного документообігу в портах, підтримка IT-рішень (Port Community System), зацікавленість міжнародних партнерів у модернізації української логістики [7].

Повномасштабна війна, розв'язана рф у 2022 році, спричинила радикальні зміни в усіх секторах економіки України, зокрема в морському транспорті. Блокування морських портів, руйнування інфраструктури, мінування акваторій та загроза безпеці судноплавства стали безпрецедентними викликами для галузі. Водночас ці обставини активізували структурні реформи та змінили геоекономічну роль України в системі міжнародних перевезень.

Література

1. European Commission. *TEN-T policy: Trans-European Transport Network*. URL: https://transport.ec.europa.eu (дата звернення: 27.03.2025).

2. FAO. Ukraine: Agricultural Export Dynamics and the Black Sea Grain Initiative. Rome: FAO, 2023. URL: https://www.fao.org (дата звернення: 29.03.2025).

3. OECD. *Logistics and Connectivity in the Eastern Partnership Region*. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org (дата звернення: 01.04.2025).

4. International Maritime Organization. *Initial IMO Strategy on Reduction of GHG Emissions from Ships*. London: IMO, 2018. URL: https://www.imo.org (дата звернення: 29.03.2025).

5. UNCTAD. *Digitalization in Maritime Transport*. Geneva: UNCTAD, 2023. URL: https://unctad.org (дата звернення: 01.04.2025).

6. World Bank. *Port Automation: Opportunities and Challenges*. Washington D.C.: World Bank Group, 2022. URL: https://www.worldbank.org (дата звернення: 08.04.2025).

7. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України.

Цифровізація портів України: поточний стан та перспективи. Київ, 2024. URL: https://mtu.gov.ua (дата звернення: 08.04.2025).

Грішаков Д. С., *здобувач*
Науковий керівник: **Булавинець В. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна

РОЛЬ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

В умовах складності податкового законодавства якісні консультаційні послуги відіграють ключову роль у забезпеченні податкової дисципліни та формуванні податкової культури громадян. Аналіз показує, що значна частина населення України має низький рівень податкової обізнаності через обмежений доступ до професійного консультування, низьку фінансову грамотність і відсутність ефективної державної інформаційної політики.

Податкове консультування в Україні розглядається не лише як інформаційна підтримка, а й як важливий елемент податкової інфраструктури, який підвищує прозорість податкових зобов'язань, знижує помилки у звітності та зміцнює довіру до державних органів. Водночас відсутня єдина система, що гарантує рівний доступ до консультацій незалежно від соціального статусу, регіону чи доходу.

У 2020-2024 роках система податкового консультування в Україні поступово розвивалась. Незважаючи на постійні зміни законодавства, цифрову трансформацію та обмеження через воєнний стан, система демонструє здатність адаптуватися й розширювати доступ платників податків до інформаційної підтримки.

Головним надавачем консультацій є Державна податкова служба (ДПС) та її територіальні підрозділи, зокрема центри обслуговування платників (ЦОП). Консультації надаються у письмовій формі (індивідуальні та узагальнюючі податкові консультації – ІПК) та усній (телефон, email,

месенджери, онлайн-сервіси). Основні теми – ключові податки, електронна звітність, міжнародне оподаткування. Консультації спрямовані як на індивідуальну допомогу, так і на методологічну підтримку територіальних органів і публічні роз'яснення.

За 2021-2023 роки кількість звернень за інформаційними послугами залишалась стабільною – близько 977 тис. щорічно. Проте у І кварталі 2024 року вже зафіксовано понад 325 тис. запитів, що може призвести до рекордного рівня понад 1,2 млн звернень за рік. Найдинамічніше зростають месенджери та онлайн-чати – їх частка збільшилась утричі між 2021 і 2023 роками і може сягнути понад 40% у 2024 році (табл. 1). Це пов'язано з цифровізацією ДПС, запуском чат-ботів і інтеграцією різних онлайн-каналів.

Таблиця 1

Форми надання податкових консультацій ДПС України

Рік	Всього звернень	Телефон	Електронна пошта	Месенджери/чати
2021	977 259	920 660	10 692	45 793
2023	977 468	854 214	5 606	117 648
2024*	>325 000 (1 кв.)	не деталізовано	не деталізовано	активно зростає

Примітка: складено за даними [1]

Телефонні консультації поступово втрачають частку (з 94% у 2021 році до 87% у 2023-му), електронна пошта також втрачає популярність через свою формальність і складність. Натомість месенджери стають основним каналом комунікації.

Окрім цього, ключовим інструментом самообслуговування залишається Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс (ЗІР), який у 2023-2024 роках оновлено: додано понад 13 тис. уніфікованих відповідей, глосарій податкових термінів, покращено пошук і адаптацію для мобільних пристроїв.

Попри успіх цифрових сервісів, цифровий бар'єр залишається проблемою для пенсіонерів і жителів сільської місцевості, які потребують простих інтерфейсів та консультаційної підтримки. Через воєнний стан близько 50 центрів обслуговування тимчасово закриті, що посилює роль дистанційного

консультування.

Враховуючи виклики та досягнення системи податкового консультування в Україні у 2020-2024 роках, пропонуємо ключові рекомендації для подальшого підвищення якості та доступності консультаційних послуг:

- подальший *розвиток цифрових каналів консультацій* шляхом масштабування використання месенджерів, чат-ботів та інших онлайн-сервісів для забезпечення оперативного та зручного доступу до податкової інформації;

- запровадження *інклюзивності послуг, тобто* розробка спрощених інтерфейсів та надавання спеціалізованої підтримки для пенсіонерів, жителів сільської місцевості та інших вразливих груп населення, які можуть стикатися з цифровим бар'єром;

- використання *єдиної системи податкового консультування шляхом* створення цілісної системи, яка гарантуватиме рівний доступ до консультаційних послуг незалежно від регіону проживання, соціального статусу чи рівня доходу;

- впровадження *підтримки дистанційних консультацій* – у зв'язку з обмеженнями воєнного стану слід посилювати дистанційні форми обслуговування, що сприятиме безперервності консультаційної підтримки.

Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності системи, формуванню податкової культури і зміцненню довіри платників до державних інституцій.

Отже, система податкового консультування в Україні розвивається, адаптується до викликів і демонструє високий попит, особливо через цифрові канали. Водночас потрібна подальша модернізація, зокрема для врахування потреб вразливих груп і забезпечення рівного доступу до послуг у воєнний час.

Література

1. Звіт про виконання плану роботи Державної податкової служби України у 2021-2024 рр. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/396505.html

Дідковська Л. І.,
к.е.н., старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу форм і методів
господарювання в агропродовольчому комплексі,
Державна установа «Інститут економіки та
прогнозування Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВОДОКОРИСТУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЗА УМОВ ПОСИЛЕННЯ АРИДИЗАЦІЇ КЛІМАТУ

Глобальне потепління та скорочення запасів прісної води погіршують санітарно-гігієнічні умови, знижують продуктивність землеробства та загострюють напруженість за водні ресурси. Одним з індикаторів досягнення глобальної цілі 6 (Чиста вода та належна санітарія) є рівень водного стресу (ВС), який відображає інтенсивність використання водних ресурсів усіма основними секторами економіки порівняно із загальними обсягами поновлюваних прісноводних ресурсів. Розрізняють такі рівні ВС: до 25% − без дефіциту водних ресурсів; 25-75% − низький і середній рівень ВС; від 75% − сильний та понад 100% − критичний ВС. Згідно з даними ФАО [1], у 2021 р. 26 країн світу мали низький та середній рівень ВС, а інші 25 країн – високий та критичний рівень ВС. Також, аналізуючи країни ЄС, у 2022 р. низьку та середню вразливість до нестачі води мали: Бельгія – 53%, Іспанія – 43%, Болгарія – 40%, Німеччина – 35%, Польща – 32,5%, Італія – 30%, Данія – 25%, тоді як Мальта (73%) вже впритул наблизилася до зони сильного ВС. Загалом, майже третина населення Південної Європи перебуває в умовах постійного ВС. Тож проблема вододефіциту навіть у Європі набуває серйозного характеру і вимагає комплексних заходів щодо підвищення ефективності використання та збереження водних ресурсів.

Як відомо, сільське господарство є найбільшим водоспоживачем у світі, а відсутність належної системи моніторингу та втрати води при зберіганні й

транспортуванні є основними причинами низькоефективного водокористування. Розглянемо ефективність використання водних ресурсів в країнах ЄС з найбільшими площами фактичного поливу та в Україні протягом 2005-2021 рр. (рис. 1).

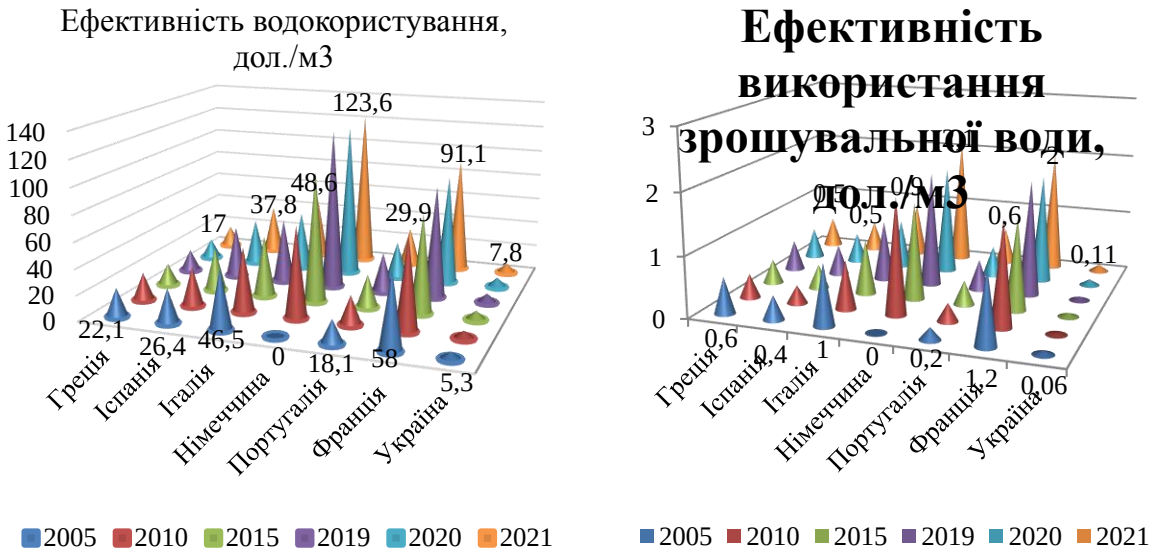

Рис. 1. Динаміка ефективності водокористування.

* *Відсутні дані щодо ефективності водокористування та використання зрошувальної води в Німеччині у 2005 р.*

Джерело: сформовано автором на основі даних Aquastat [2].

Як видно з рис. 1, протягом 2005-2021 рр. динаміка ефективності використання води, в т.ч. зрошувальної води, у всіх представлених країнах демонструє зростання (за виключенням Греції). Протягом зазначеного періоду в Україні ефективність використання зрошувальної води була найнижчою серед представлених країн, проте відмічається позитивна динаміка зростання цього показника – на 83%. Наразі важливим є посилення вітчизняних позицій щодо ефективності водокористування та подолання вододефіциту, що є критично важливим для збереження водних екосистем у контексті кліматичних викликів.

Враховуючи те, що для агровиробників стає все більш важливим, щоб їхня продукція була вирощена з урахуванням принципів сталості, доцільним є використання індикатора водного сліду, який демонструє обсяг води, необхідний для продукування одиниці продукції. Зокрема, протягом 1996-2005 рр. глобальний водний слід людства становив понад 9000 млрд. куб. м на рік, де

частка сільськогосподарського виробництва становила 92% [3]. Хоча США має один з найвищих показників водного сліду, варто зазначити, що Європейський континент, відомий своїми значними запасами водних та земельних ресурсів, також формує значну частку (40%) [4] водного сліду за межами власної території, що підкреслює важливість глобальної відповідальності за споживання ресурсів.

Для України також важливо враховувати водний слід при плануванні сівозмін. У 2023 р. на зрошуваних землях України вирощено кукурудзу (на площі 25,5 тис. га), соняшник (15,5 тис. га), овочеві культури (11,6 тис. га) тощо. Як відомо, водопотреби рослин залежать від кліматичних показників, виду/сорту, типу ґрунту тощо. Зокрема у зоні Полісся водоспоживання озимих зернових становить 350-450 куб.м/т у вологий рік та 450-550 куб. м/т − у посушливий, тоді як для технічних культур (соняшник, ріпак) – у вологий рік зростає до 480-615 куб. м/т, а у посушливий – до 685-720 куб. м/т. Якщо вирощувати сільгоспкультури у зоні Степу, то рівень їхнього водоспоживання щонайменше подвоюється [5, с. 136], що обумовлює необхідність додаткових поливів. Ба більше, за відсутності внесення рекомендованих норм добрив водоспоживання також зростає. Тобто висока концентрація технічних культур у сівозміні, разом із підвищеними потребами в поживних речовинах, зумовлює збільшення водного сліду. Тож підвищення ефективності водокористування та врахування водного сліду під час планування сівозмін є важливими чинниками оптимізації та сталого управління водними ресурсами.

Література

1. United Nations (2024). Progress on the level of water stress. URL: https://www.unwater.org/sites/default/files/2024-12/SDG6_Indicator_Report_642_Progress-of-water-stress_2024_EN.pdf?utm_source=chatgpt.com

2. FAO AQUASTAT Dissemination System. 2025. URL: https://data.apps.fao.org/aquastat/?lang=en

3. Water footprint network. URL: https://www.waterfootprint.org/water-footprint-2/what-is-a-water-footprint/#fact-and-figures

4. European Commission (2023). Tracking Europe’s water footprint, identifying potential economic vulnerability. URL: https://cordis.europa.eu/article/id/122504-tracking-europes-water-footprint-identifying-potential-economic-vulnerability?utm_source=chatgpt.com

5. Пічура В. І., Потравка Л. О. Просторово-часова диференціація водного сліду вирощування сільськогосподарських культур на водозбірній території річки Случ в умовах змін клімату. *Водні біоресурси та аквакультура.* 2023. № 2(14). С. 123-159. DOI: https://doi.org/10.32782/wba.2023.2.10

Дончак Л. Г.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування,
Шкварук Д. Г.,
викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету,
м. Вінниця, Україна

ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Традиційні економічні теорії базуються на припущенні про раціональну поведінку суб’єктів господарювання, які вміють об’єктивно оцінювати ризики, оптимізувати витрати та приймати логічно обґрунтовані рішення. Проте реальні кризи – економічні, соціальні чи глобальні – демонструють, що в умовах невизначеності та стресу управлінські рішення часто відхиляються від раціональних моделей. Саме в таких обставинах особливої значущості набуває поведінкова економіка, яка досліджує вплив когнітивних упереджень, емоційних чинників і соціального контексту на економічну поведінку індивідів та організацій.

Застосування поведінкових підходів у сфері управління стає все більш затребуваним у періоди економічної нестабільності, коли керівники стикаються з високим рівнем ризику, інформаційною невизначеністю та часовим тиском.

Когнітивні упередження, такі як ефект якоря, надмірна самовпевненість чи уникнення втрат, істотно впливають на якість управлінських рішень. Використання принципів поведінкової економіки дозволяє не лише виявити ці фактори, але й розробити дієві механізми їх компенсації – зокрема через інструменти «підштовхування», симуляційні моделі або евристичне моделювання.

Вагомий внесок у дослідження особливостей поведінкової економіки в контексті прийняття рішень здійснено в праці К. С. Безгіна та В. В. Ушкальова, де автори обґрунтовують епістемологічний поворот у трактуванні економічної раціональності. Вони підкреслюють, що сучасний економічний агент – це не лише носій обчислювальної логіки, а й суб’єкт, схильний до помилок, емоційних рішень і впливу зовнішніх інформаційних чинників [1]. Такий підхід дозволяє розглядати економічну поведінку у ширшому контексті – не лише як оптимізаційний процес, а як форму адаптивного реагування на складні виклики.

У логічному продовженні цієї думки, В. В. Баранов зосереджується на практичних механізмах поведінкової економіки, зокрема на використанні інструментів так званого «підштовхування», що передбачає вплив на вибір без жорсткого примусу. Автор доводить, що в умовах криз та обмеженого ресурсу часу саме ці поведінкові підходи можуть слугувати ефективним засобом управлінського впливу, адже вони враховують не тільки логіку, а й інтуїцію, звички, інерцію мислення [2].

Цінний контекст додають і висновки В. М. Соболєва та М. В. Соболєвої, які досліджують поведінкові аспекти виникнення та ескалації економічних криз. Вони вказують, що багато кризових явищ мають не лише структурно-економічну, а й поведінкову природу – зокрема, надмірна самовпевненість, стадний ефект, уникнення втрат [3]. Автори наголошують, що ігнорування цих аспектів у кризовому менеджменті може призводити до посилення нестабільності, натомість їх врахування – сприяти розробці ефективніших антикризових стратегій.

З огляду на проаналізовані дослідження та узагальнені теоретичні підходи до проблеми прийняття управлінських рішень у кризовий період,

обґрунтованим є запровадження комплексу практичних кроків, що базуються на принципах поведінкової економіки.

Інтеграція поведінкових інструментів у систему управління ризиками має стати невід'ємною частиною сучасного управлінського процесу. Особливо ефективним є застосування технологій «підштовхування», які не обмежуючи свободу вибору, змінюють архітектуру прийняття рішень, спрямовуючи поведінку в бажаному напрямі. Важливою умовою формування нової управлінської культури є спеціалізоване навчання керівного складу з акцентом на виявлення та усвідомлення поведінкових ризиків.

Дієвим інструментом підготовки управлінців до роботи в кризових умовах є сценарне моделювання та симуляційні вправи. Їхня цінність полягає в можливості відтворення складних управлінських ситуацій, у яких моделюється обмеженість часу, фрагментарність інформації та психологічний тиск. Окрім того, доцільно впроваджувати системи внутрішнього моніторингу управлінських упереджень, що базуються як на кількісному аналізі, так і на якісних підходах. Зокрема, йдеться про практику колегіального рецензування управлінських сценаріїв, аналіз рішень у форматі групових обговорень або мозкових штурмів із елементами поведінкової рефлексії. Таким чином, інтеграція поведінкових підходів у практику управління в умовах кризи має не лише прагматичне значення – як спосіб зменшити шкоду від необґрунтованих рішень – а й стратегічне: вона формує культуру гнучкого мислення, передбачливості й адаптивності, що є основою для стійкого розвитку соціально-економічних систем в умовах постійної турбулентності.

Література

1. Безгін К. С., Ушкальов В. В. Поведінкова економіка: епістемічний поворот у трактуванні раціональності. *Економіка України*. 2019. № 7-8. С. 3-15.

2. Баранов В. В. Роль поведінкової економіки в розумінні прийняття економічних рішень. *Академічні візії*. 2027. Вип. 28. С. 1-14.

3. Соболєв В. М., Соболєва М. В. Поведінкові засади розгортання кризових явищ у сучасній світовій економіці. *Проблеми економіки*. 2021. № 4.

С. 157-162.

Дороніна Я. А., *здобувач*,
Науковий керівник: **Федорова Н. Є.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

АНАЛІЗ СВІТОВОГО АВТОМОБІЛЬНОГО РИНКУ: СТРУКТУРА, ЛІДЕРИ, ВИКЛИКИ

Світовий автомобільний ринок залишається однією з найважливіших складових глобальної економіки, оскільки охоплює широкий спектр виробництва, інженерії, логістики, енергетики та високотехнологічних рішень [1]. Він структурно поділяється на три сегменти: легкові автомобілі (понад 70% виробництва), комерційні транспортні засоби (близько 25%) і спеціалізована техніка [2].

Найбільшими споживчими ринками залишаються Китай (31,6% світових продажів), США (17,5%) та ЄС (15,3%) (рис. 1) [3].

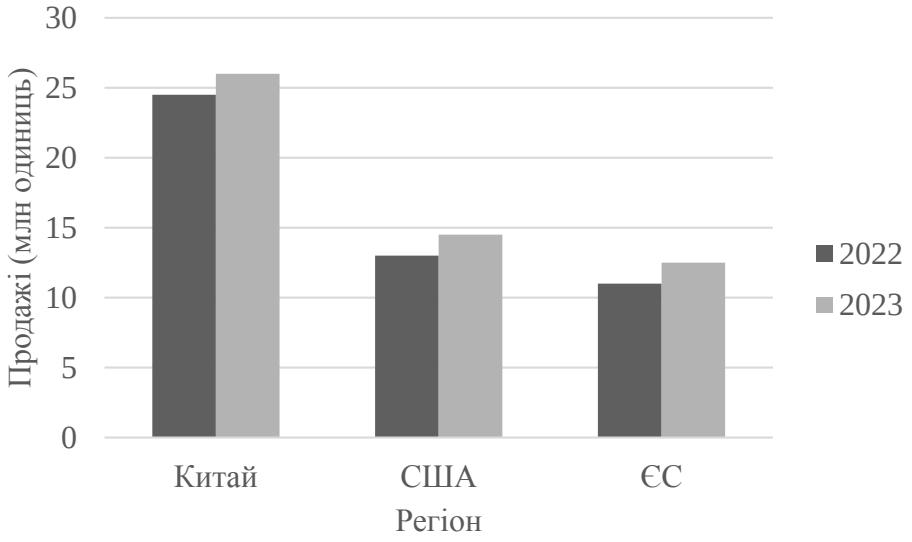

Рис. 1. Продажі автомобілів у регіонах світу у 2022-2023 роках, млн. одиниць*

**Примітка. Складено автором за даними джерела [3].*

За кількістю вироблених автомобілів лідерами є Китай, Японія, США, Індія та Південна Корея. У 2023 році Китай виробив 30,2 млн. автомобілів, що на 10% більше, ніж роком раніше, і займає понад 32% світового виробництва. Японія – 7,9 млн. одиниць (8,5%), США – 8,5 млн. (9,1%), Індія – 5,7 млн. (6,1%), а Південна Корея – 3,9 млн. (4,2%) [3]. На рівні корпоративних брендів лідерство утримує концерн Toyota, який у 2023 році реалізував 11,2 млн. автомобілів по всьому світу [4]. За ним ідуть Volkswagen Group – 9,2 млн., Hyundai-Kia – 7,3 млн., General Motors – 6,3 млн., Stellantis – 5,9 млн. одиниць. Частка ринку Toyota становить 11,8% глобального обсягу продажів, що зумовлено її сильною присутністю на ринках Азії, Північної Америки та Європи (рис. 2) [4].

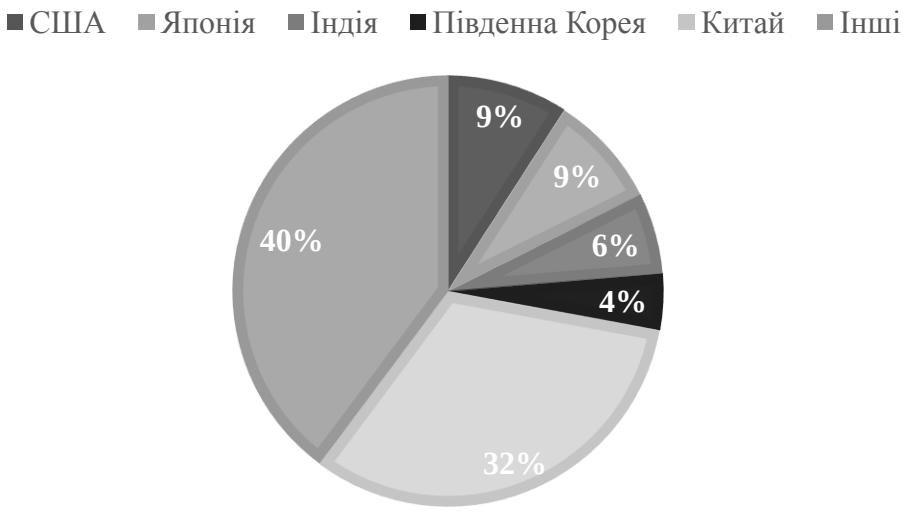

Рис. 2. Країни-лідери за кількістю вироблених автомобілів*

**Примітка. Складено автором за даними джерела [4].*

Світовий автомобільний ринок перебуває у фазі масштабної трансформації, водночас стикаючись із рядом глобальних викликів, які впливають як на поточне функціонування галузі, так і на її довгострокову динаміку (табл. 1).

Майбутнє галузі дедалі більше визначається не традиційними чинниками, як-от обсяг виробництва чи ціна палива, а здатністю до інновацій, стійкості до

глобальних ризиків і швидкого реагування на структурні трансформації.

Таблиця 1

Глобальні виклики та перспективи світового автомобільного ринку*

Категорія	Опис тренду	Прогноз на майбутнє
Дефіцит компонентів	Нестача напівпровідників для електроніки та систем керування.	Затримки у виробництві, перегляд ланцюгів постачання, інвестиції у локалізацію виробництва.
Зростання вартості сировини	Подорожчання літію, кобальту, міді (на 15–30% у 2023 р.).	Зростання собівартості EV, пошук альтернативних матеріалів, розвиток вторинної переробки.
Геополітична нестабільність	Війна в Україні, напруження у відносинах США–Китай.	Порушення логістики, зменшення доступу до ринків, нові альянси.
Електрифікація транспорту	Активне зростання частки електромобілів у глобальних продажах.	Перехід на екологічний транспорт, стимулювання з боку держав, розвиток зарядної інфраструктури.
Нові ринки (Глобальний Південь)	Розширення автомобільного попиту в Індії, Індонезії, Африці.	Індустріалізація, створення виробничих кластерів, зростання доступності автотранспорту.
Технологічні прориви	AI, автономне водіння, хмарні сервіси, нові батареї.	Підвищення ефективності та безпеки, зменшення витрат.

**Примітка. Складено автором за даними джерела [5].*

Література

1. PwC. Automotive trends 2023. URL: https://www.pwc.com/gx/en/industries/automotive.html

2. Statista. Global car market – segmentation and trends. URL: https://www.statista.com/topics/1487/automotive-industry/

3. OICA. Production Statistics. International Organization of Motor Vehicle Manufacturers. URL: https://www.oica.net/category/production-statistics/

4. Toyota Global Sales Report 2023. URL: https://global.toyota/en/newsroom/corporate/40376919.html

5. McKinsey & Company. The future of the automotive industry: 2030 outlook. URL: https://www.mckinsey.com/industries/automotive-and-assembly

Дробот А. С., *здобувач,*
Науковий керівник: **Хомутенко Л. І.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНИХ АВТОМОБІЛІВ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ НА ЦЬОМУ РИНКУ

У сучасних умовах стрімкого технологічного розвитку та глобальної кліматичної кризи електричні автомобілі (EV – Electric Vehicles) набувають особливої актуальності. Вони стали не лише відповіддю на виклики, пов’язані з викидами CO_2, забрудненням повітря та енергозалежністю, а й потужним рушієм для оновлення транспортної інфраструктури та переходу до сталої мобільності. Заміна транспорту з двигунами внутрішнього згоряння на електротранспорт виступає ключовим компонентом у реалізації кліматичних цілей Паризької угоди та Європейського зеленого курсу [1].

Світовий ринок електромобілів демонструє динамічне зростання. За даними Міжнародного енергетичного агентства (IEA), у 2023 році було продано понад 14 мільйонів електромобілів, що становить близько 18% від загальних продажів авто [2]. Лідерами залишаються Китай, Європейський Союз та США, які сумарно формують понад 90% глобального попиту на електромобілі [3]. Водночас частка електротранспорту зростає і в країнах, що розвиваються, завдяки здешевленню акумуляторних батарей, підтримці з боку держави та покращенню інфраструктури заряджання.

У структурі глобального ринку переважають повністю електричні автомобілі (BEV), частка яких стабільно зростає порівняно з гібридами (HEV, PHEV). Основні технологічні прориви пов’язані з розвитком батарей на основі літій-залізо-фосфатів (LFP), впровадженням швидкісних зарядних станцій,

цифрових систем керування (BMS) та автоматизованих рішень для оптимізації енергоспоживання [4].

Ключовими факторами успіху електромобільної трансформації є:

– наявність державної політики стимулювання попиту (податкові пільги, субсидії, квоти на нульові викиди – ZEV-мандати);

– інвестиції у виробництво батарей і локалізацію ланцюгів постачання;

– підтримка наукових досліджень і R&D сектору.

Особливої уваги заслуговує Китай – лідер за обсягами продажів, виробництва, експорту та розробок у сфері EV. Завдяки системній політиці, державним програмам субсидування та потужній промисловій базі Китай зміг створити повноцінну екосистему електромобільного транспорту, де домінують бренди BYD, NIO, Geely. Європейський Союз робить ставку на поступову електрифікацію, заборону двигунів внутрішнього згоряння після 2035 року та інтеграцію інфраструктури. США, у свою чергу, запровадили закон «Inflation Reduction Act», який стимулює попит на вітчизняні електромобілі та акумулятори [5].

Водночас Україна також демонструє зростаючий інтерес до електромобільного сектору. Станом на травень 2025 року автопарк електромобілів в Україні перевищив 158 тисяч одиниць, з яких більшість – це вживані автомобілі, імпортовані зі США, Європи та Китаю. Найпопулярнішими моделями залишаються Nissan Leaf, Tesla Model 3, Volkswagen ID.4, Honda M-NV та BYD Song Plus [1]. Основними драйверами ринку є: нижча вартість вживаних EV, податкові пільги, зростаюча екосвідомість громадян та поява приватних ініціатив у сфері зарядної інфраструктури.

Однак електромобілізація в Україні має низку бар’єрів: нестача зарядних станцій (особливо на міжміських маршрутах), фрагментарна державна підтримка, залежність від імпорту, а також відсутність повномасштабного виробництва електромобілів. У відповідь на ці виклики пропонується:

– створення Національної стратегії електромобільності;

– стимулювання локального виробництва (навіть на рівні SKD- або CKD-

складання);

– партнерство з лідерами індустрії (Китай, Німеччина);

– впровадження державних і муніципальних програм заміни автопарків на електричні аналоги.

Для інтеграції України до глобального ринку EV необхідно також враховувати:

– роль стандартів ЄС та адаптацію регуляторної бази;

– розвиток внутрішнього ринку батарей, логістики та ІТ-інфраструктури для управління мобільністю;

– підтримку стартапів у сфері мобільності та «зеленої енергетики».

Окремий акцент зроблено на підприємстві ПАТ «РІВНЕ-АВТО», яке виступає регіональним дилером корпорації «УкрАВТО» та бере участь у модернізації обслуговування електромобілів. Зокрема, на підприємстві вже запроваджено програми імпорту, обслуговування EV та взаємодії з клієнтами в онлайн-середовищі [6].

Підсумовуючи, електромобільність – це не лише технологія, а нова економічна реальність. Україна має шанс не просто наслідувати тренди, а й активно інтегруватися у глобальні ланцюги створення вартості в галузі EV. Це потребує стратегічного бачення, координації між державою, бізнесом і наукою, а також чіткого розуміння глобальних викликів і можливостей.

Література

1. Укравтопром. Аналітика ринку електромобілів в Україні. URL: https://ukrautoprom.com.ua

2. Міжнародне енергетичне агентство (IEA). Global EV Outlook 2023. Paris, 2023. URL: https://www.iea.org/reports/global-ev-outlook-2023

3. BloombergNEF. Electric Vehicle Outlook 2023. URL: https://about.bnef.com/electric-vehicle-outlook/

4. World Economic Forum. Electric Vehicles and the Future of Mobility. Geneva, 2023. URL: https://www.weforum.org/reports/electric-vehicles-and-the-

future-of-mobility

5. International Council on Clean Transportation (ICCT). Global EV policy update: 2023. Washington, 2023. URL**:** https://theicct.org/

6. Офіційний сайт ПАТ «РІВНЕ-АВТО» . URL: https://rivne.ukravto.ua

Ємельянова Д. С., *здобувач*,
Науковий керівник: **Федорова Н. Є.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ФАКТОРИ ВПЛИВУ «ЗЕЛЕНОГО КУРСУ» НА РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У межах європейського «зеленого курсу» (англ. European Green Deal) екологізація економіки стала стратегічним пріоритетом, що суттєво трансформує правила ведення бізнесу, особливо у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Сучасні компанії, які мають на меті вихід на ринки ЄС або співпрацю з європейськими партнерами, повинні враховувати нові вимоги екологічної політики.

Одним із фундаментальних аспектів впровадження політики сталого розвитку є обов’язковість дотримання екологічних стандартів і прозорість екологічного сліду продукції. Такі вимоги дедалі частіше фігурують як умова для доступу до ринків ЄС, Північної Америки, Японії та інших країн [1; 2].

Екологічний слід (англ. environmental footprint) охоплює кількісну оцінку впливу продукції або діяльності підприємства на довкілля впродовж життєвого циклу товару – від видобутку сировини до утилізації. Зокрема, в межах ЄС активно впроваджується методика Product Environmental Footprint (PEF), яка дає змогу порівнювати екологічність продукції різних виробників за єдиними критеріями [3]. Для українських експортерів це означає необхідність проведення повного життєвого циклового аналізу (LCA) та розкриття

інформації партнерам.

Ще одним важливим елементом є екологічна сертифікація, яка виступає підтвердженням відповідності продукції або процесів вимогам сталого виробництва. Найпоширенішими міжнародними сертифікатами є: ISO 14001 – стандарт систем екологічного менеджменту [6], EMAS – система екологічного аудиту ЄС [6], FSC (для деревини), EU Ecolabel, Carbon Trust, Fairtrade [5] та інші.

Реалізація європейської екологічної політики в межах «зеленого курсу» впливає на підприємства шляхом формування комплексного середовища, в якому економічні, правові, технічні та репутаційні фактори взаємодіють і формують умови для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Ці фактори можуть виступати як бар'єрами, так і рушіями трансформації бізнес-моделей українських компаній [4; 7]. Вплив екологічної політики ЄС на зовнішньоекономічну діяльність підприємств наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Вплив екологічної політики ЄС
на зовнішньоекономічну діяльність підприємств*

Фактори впливу	Приклади регулювання / інструментів	Наслідки для підприємств
Економічні	CBAM, модернізація виробництва	Зростання витрат, але й нові можливості для «зеленого» фінансування.
Правові	REACH, Ecodesign, Регламент 2023/1115	Потреба адаптувати продукцію та документацію до стандартів ЄС.
Технічні	PEF, LCA, ISO 14001	Необхідність нових технологій, екологічного аудиту, автоматизації.
Репутаційні	ESG-звітність, участь у ініціативах, екологічні сертифікати	Підвищення привабливості для партнерів, доступ до ринків та інвесторів.

**Примітка. Складено автором за даними джерел [1; 2; 6; 7].*

Крім того, у зовнішньоекономічній діяльності зростає роль технічного регулювання. Зокрема, директиви ЄС REACH (щодо хімічних речовин), Ecodesign (для енергоефективних товарів), Regulation on Deforestation-Free

Products (2023) прямо впливають на доступ українських підприємств до ринків ЄС [4, 7]. У відповідь компанії повинні адаптувати свою продукцію та документацію до європейських стандартів, що потребує відповідної інфраструктури як у межах самих підприємств, так і на рівні національної сертифікаційної системи.

Отже, вплив «зеленого курсу» на зовнішньоекономічну діяльність підприємств є багатовимірним і вимагає комплексної трансформації не лише виробництва, а й управлінських підходів. Підприємства, які ігнорують ці фактори, ризикують втратити доступ до ключових ринків, тоді як проактивна адаптація створює умови для сталого зростання та інтеграції у міжнародні ланцюги доданої вартості.

Література

1. CBAM: Carbon Border Adjustment Mechanism. European Commission. URL: https://climate.ec.europa.eu (дата звернення: 27.03.2025).

2. European Commission. A New Industrial Strategy for Europe. Brussels, 2020. 24 p. URL: https://commission.europa.eu (дата звернення: 27.03.2025).

3. European Commission. Product Environmental Footprint (PEF) Guide. Brussels : Publications Office of the EU, 2021. 34 p.

4. European Commission. The European Green Deal. Brussels, 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (дата звернення: 05.02.2025).

5. Fairtrade International. Standards and certifications. URL: https://www.fairtrade.net/standard (дата звернення: 02.04.2025).

6. ISO 14001:2015 – Environmental management systems – Requirements with guidance for use. Geneva : International Organization for Standardization, 2015. 29 p.

7. Regulation (EU) 2023/1115 of the European Parliament and of the Council on deforestation-free products. *Official Journal of the European Union*. 2023. L 150/206.

Зражевська А. М., *здобувач*
Науковий керівник: **Хомутенко Л. І.,**
к.е.н., доцент, кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Конкуренція є невід'ємною частиною системи ринкової економіки. Головною характеристикою будь-якого суб'єкта ринку з боку конкурентної боротьби є його конкурентоспроможність, тобто його життєздатність, можливості, стійкість та результати його діяльності в умовах ринкової конкуренції. Як наслідок, в умовах ринкової економіки будь-який суб'єкт бізнесу стикається з проблемою формування, забезпечення та підвищення його конкурентоспроможності.

Конкуренція (competition) – це економічне суперництво між суб'єктами ринку (підприємствами, країнами) за кращі умови виробництва, реалізації товарів та послуг, за залучення споживачів з метою отримання максимального прибутку або досягнення інших стратегічних цілей [1, с. 56].

Конкурентоспроможність (competitiveness) – це інтегральна характеристика суб'єкта (продукту, підприємства, галузі, країни), що відображає його здатність ефективно протистояти конкурентам на ринку за рахунок вищих показників, якісних характеристик, унікальних властивостей або більш ефективного використання ресурсів.

Конкурентні переваги (competitive advantages) – це унікальні характеристики або властивості продукту, підприємства чи країни, що забезпечують їм перевершення конкурентів у певних аспектах

Таким чином, конкуренція є процесом, конкурентні переваги – це джерела або інструменти, а конкурентоспроможність – це результат або стан,

що характеризує здатність успішно діяти в умовах конкуренції.

Поняття міжнародної конкурентоспроможності (international competitiveness) має свою специфіку, що полягає у необхідності врахування цілого ряду додаткових факторів, характерних для глобального середовища [2, с. 201]. Міжнародна конкуренція особлива своїм економічним, законодавчим, політичним і соціокультурним середовищем, в якому вона формується. Зміни у міжнародному середовищі (як от зміни в структурі міжнародної торгівлі, обсязі та видах міжнародних потоків капіталів, передачі ідей та технологій між націями) впливають на інтенсивність та характер міжнародної конкуренції.

В умовах глобальної конкуренції конкурентна перевага підприємства забезпечується її діяльністю на всіх ринках. При цьому конкурентні переваги, які підприємство отримало на внутрішньому ринку, доповнюються перевагами, які з’явилися під час проведення міжнародних операцій.

Щоб бути конкурентоспроможним на ринку, підприємство повинно володіти унікальними конкурентними перевагами, для яких створюються умови для стійкого їх розвитку. Кожна конкурентна перевага має свій ресурс, тому ринкові позиції підприємства на світовому ринку визначаються кількістю конкурентних переваг, їх вагомістю та тривалістю життєвого циклу конкурентної переваги.

Підприємства формують конкурентну перевагу, розробляючи нові способи здійснення діяльності, використовуючи нові технології, особливо інтелектуальний ресурс підприємства. Підприємства досягають успіху в тих напрямах діяльності, де є навички і ресурси, необхідні для успішного формування конкурентної переваги та, як наслідок, підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства [3, с. 27].

Сьогодні наслідки глобальних подій, таких як пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення росії в Україну, показали, як важливо підприємствам бути гнучкими та готовими до непередбачуваних викликів.

Одним із потужних стимулів до нарощування та розвитку виробничого

потенціалу підприємства, а також для формування та підвищення конкурентоспроможності підприємства як на внутрішньому та і на міжнародному ринках, є розвиток и його зовнішньоекономічної політики, що, в свою чергу, позитивно відображатиметься на покращенні соціально-економічної ситуації в державі.

Для досягнення визначених цілей вітчизняні підприємства повинні [4]:

1. Розробляти і реалізовувати відповідні стратегії з урахуванням геополітичних, економічних та торговельних аспектів.

2. Створення фінансового механізму забезпечення зовнішньоекономічної політики.

3. Управління зовнішньоекономічною діяльністю,

Таким чином, комплексний підхід до управління зовнішньоекономічною політикою підприємства є вагомим стимулом до розвитку та нарощування виробничих потужностей, що дозволить розкрити потенціал та забезпечить стійке зростання прибутку.

Основні стратегії конкурентоспроможності підприємств: вихід за межі внутрішнього ринку; орієнтація на клієнта; зменшення витрат; залучення та утримування кваліфікованих працівників; зосередження на основних компетенціях підприємства.

До стратегій підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств під час дії воєнного стану доцільно віднести [5]:

– кооперaційні, (плідна співпраця підприємств з конкурентами, органами державно влади, військовими формуваннями. Така співпраця спрямована на виготовлення тих товарів, які вкрай потрібні у військовий час).

– фокусування та диференціація. (вітчизняним підприємствам доцільно змінити напрям їхньої діяльності, або ж звузити асортимент продукції. Продуктовий бізнес може займатися виготовленням сухпайків, консервів для ЗСУ. Косметичні компанії можуть виготовляти сухі душі, хімічні грілки, знезаражувальні засоби, гігієнічні набори. Стратегія фокусування передбачає передання виведення з діяльності затратних

процесів.

Для успішного розвитку підприємства необхідно дотримуватися збалансованої стратегії, що включає:

- інновації та розширення лінійки продукції;
- зміцнення бренду та маркетингу;
- розширення дистрибуції;
- сертифікація за міжнародними стандартами;
- розвиток експорту;
- цифровізація та автоматизація.

Ключовий принцип успіху полягає у поєднанні технологічного розвитку, маркетингових стратегій та розширення міжнародного партнерства допоможе підприємству закріпити позиції як лідер галузі не лише в Україні, а й за її межами.

Література

1. Самуельсон П. А., Нордгаус В. Д. Економікс. Київ : Основи. 2019. 276 с.

2. Стоун Г. С. Міжнародний бізнес: стратегії та виклики. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 342 с.

3 Коваленко Н. В., Мізюк С. Г. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства: сутність, основні складники та джерела формування конкурентних переваг. *Приазовський економічний вісник.* 2019. Вип. 2(13). С. 26-30.

4. Коцюбайло М. Р., Кузьмінська Н. Л., Особливості управління зовнішньоекономічною політикою підприємства в сучасних реаліях. URL: https://conf-keip.kpi.ua/article/view/294459.

5. Сапотніцька Н. Я., Козак В. Є. Стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства та їх синергія в умовах війни. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 2. С. 49-52.

Ковальчук А. М.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

МАКРОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток продовжує залишатись ключовим вектором економічного розвитку як на макрорівні так і на мікрорівні. Адаптація суб'єктів макроекономічної політики та підприємницьких структур до цілей сталого розвитку відбувається постійно, не залежно від обставин чи критичних умов. Водночас, з точки зору саме сталого розвитку макроекономічна політика держави має бути вектором руху: задавати майбутні тенденції змін та оцінювати виконану роботу.

Макроекономічна політика держави визначає тенденції розвитку національної економіки та її секторів, є основним фактором впливу на розвиток (чи стримування) бізнес-структур, визначає напрями взаємодії суб'єктів господарювання між собою, державними (регіональними) інституціями та споживачами. Так, для успішного та ефективного функціонування суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу необхідна виважена політика державної підтримки [1], яка є частиною макроекономічної політики та регулювання. Макроекономічна політика держави, що буде забезпечувати стійке зростання суб'єктів господарювання має: надавати їм фінансову підтримку, створювати сприятливе бізнес-середовище, спрощувати податкову систему, активізувати залучення малого та середнього бізнесу до участі у державній закупівлі, підтримувати освіту та фінансову грамотність населення [1].

В умовах активізації роботи над досягненням сталого розвитку Національною економічною стратегією на період до 2030 року було визначено

головні цілі макроекономічної політики держави (рис 1): забезпечення стійкості публічних фінансів та покращення суверенних рейтингів, збереження макроекономічної стабільності та створення ефективного фінансового сектору [2]. Як бачимо, дві зі трьох ключових цілей стосуються саме фінансової системи: публічних фінансів та фінансової інфраструктури. На нашу думку, саме розвиток фінансової системи та її окремих складових забезпечить для суб'єктів господарювання усіх рівнів можливості до зростання, масштабування та розвитку не лише на національному, але й на міжнародному ринках.

Рис. 1. Цілі макроекономічної політики згідно з Національною економічною стратегією на період до 2030 року

Джерело: побудовано автором на основі [2].

Тобто, такі стратегічні цілі макроекономічної політики свідчать про бажання держави створювати сприятливе бізнес-середовище, яке буде забезпечувати зростання економіки країни. Так, створення ефективного фінансового сектору свідчить про наміри держави розвивати фінансову інфраструктуру, а не лише банківські установи. Це дасть зможу суб'єктам господарювання мати альтернативні варіанти при управлінні своїми інвестиційними ресурсами та фінансовим капіталом.

В умовах війни та економічної кризи не менш важливою ціллю макроекономічної політики є збереження макроекономічної стабільності, оскільки вона стосується загалом збереження дієздатності національної економіки країни. Проте, досягнення цієї цілі в умовах війни спонукало державу змінити підходи до податкового, грошово-кредитного та боргового регулювання. Так постійно відбуваються зміни до системи оподаткування з

метою наповнення бюджету держави; фактично відбувається посилення податкового тиску для суб'єктів господарювання. Посилення інфляції також є вагомим фактором для діяльності суб'єктів господарювання, адже її постійне зростання призводить до збільшення витрат на операційну діяльність та зменшення інвестиційних вкладень у об'єкти сталого розвитку. Грошово-кредитне регулювання, як частина макроекономічної політки держави дозволяє адаптуватись підприємствам до інфляційних ризиків.

В умовах наростаючої кризи все більше суб'єктів господарювання обирають стратегічний напрям попередження та управління кризами, тобто використовують інструмент стратегії антикризового управління [3]. Саме цілі макроекономічної політики та заходи, що передбачені відповідно для їх досягнення впливають на використання стратегічного підходу на мікрорівні адже суб'єкти господарювання опираючись на інформацію щодо запланованих заходів та дій держави з економічного регулювання можуть планувати сої антикризові стратегії. Зауважимо, що це стосується не лише антикризових стратегій, але й загальних корпоративних стратегій у т.ч. й щодо досягнення цілей сталого розвитку.

Література

1. Клочковська В., Клочковський О., Трегубов О. Макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. *Економіка і організація управління*. 2023. № 1(49). С. 89-98. DOI: https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.9.

2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова КМУ від 03.03.2021 р. № 179. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25.

3. Ареф'єва О. В., Ковальчук А. М., Панчошна Т. М. Передумови формування стратегії антикризового управління на підприємствах транспортної галузі України *Ефективна економіка.* 2022. № 12. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/884 DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.14.

Кравчук Ю. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Федорова Н. Є.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

КРОСКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ

На сьогодні існують різні підходи до аналізу кроскультурних відмінностей, які активно використовуються в міжнародній економічній діяльності, зокрема проаналізовано моделі Г. Хофстеде, Тромпенаарса і GLOBE (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз моделей для дослідження культурних вимірів в контексті соціокультурного середовища МЕВ і локалізації бізнес-моделей*

Критерії	Модель Тромпенаарса (1993 р.)	Модель GLOBE (1991-2014 рр.)	Модель Хофстеде (1980 р.)
1	2	3	4
Емпірична база і методологія дослідження	Опитування 8841 менеджерів і працівників у 43 країнах	Опитування понад 1000 генеральних директорів і понад 5000 інших керівників вищої ланки у компаніях з 24 країн	Опитування працівників компанії IBM у 40 країнах її присутності
Фокус дослідження	Міжкультурні відмінності в бізнес-контексті	Вплив культури на лідерство та організаційну ефективність	Національні культурні відмінності
Культурні виміри	1. Універсалізм vs. партикуляризм. 2. Індивідуалізм vs. комунітаризм. 3. Нейтральність vs. емоційність. 4. Специфічність vs.	1. Дистанція влади; 2. Уникнення невизначеності; 3. Гуманістична орієнтація; 4. Інституційний колективізм;	1. Дистанція влади (PDI) 2. Індивідуалізм vs. Колективізм (IDV) 3. Маскулінність vs. Фемінність (MAS)

	дифузійність.		

Продовж. табл. 1

1	2	3	4
	5. Досягнення vs. походження; 6. Послідовність vs. синхронність; 7. Внутрішній vs. зовнішній контроль.	5. Внутрішньо груповий колективізм; 6. Гендерний егалітаризм; 7. Наполегливість; 8. Орієнтація на майбутнє; 9. Орієнтація на досягнення.	4. Уникнення невизначеності (UAI) 5. Довгострокова орієнтація LTO) 6. Потураннявs. Стриманість (IVR).
Сфера застосування	Розробка крос-культурних комунікацій; управління міжнародними командами; адаптація стилю ведення переговорів.	Розробка програм лідерства; Формування організаційної культури; Стратегічне планування.	Оцінка ринків для міжнародної експансії; розробка маркетингових стратегій; управління персоналом в мультинаціональних компаніях і проєктах.

**Примітка. узагальнено авторами на основі джерел [1-3].*

Аналіз таблиці засвідчив, що кожен з підходів може бути застосований при виході компанії на іноземні ринки, зокрема модель Тромпенаарса – для адаптації бізнес-процесів, розробки комунікаційних стратегій і управління відносинами з клієнтами; модель GLOBE – для формування організаційної структури, розробки систем мотивації, адаптації стилю управління; модель Г. Хофстеде – для адаптації продуктів, розробки маркетингових кампаній і заходів цінової політики тощо [4].

Переваги моделі Г. Хофстеде у порівнянні з іншими полягають у тому, що вона оперує найбільшою базою даних серед усіх моделей дослідження культур (дані з понад 100 країн), яка постійно оновлюється через VSM (Values Survey Module) і разом з тим забезпечує доступ до історичних даних для аналізу змін. Вона є простішою у використанні для первинного аналізу ринків іноземних країн, адже дозволяє оперативно оцінити культурні відмінності за рядом параметрів [4].

Прогностична цінність моделі полягає у тому, що вона дозволяє передбачити потенційні кроскультурні конфлікти і оцінити ймовірність успіху бізнес-стратегій при плануванні міжнародної експансії. Тим самим зазначена концепція є глибоко інтегрованою в бізнес-практику, про що свідчать кейси компаній Mc Donalds, AXA, Elkjop, KFC, BMW, Heineken та інших. Проте зазначена модель має певні обмеження при застосуванні, зокрема через неврахування такого елемента національної культури як релігія, спрощення культурного ландшафту в межах країни, ігнорування внутрішньо культурної диференціації тощо.

Хоча індивідуальні відмінності всередині однієї культури можуть бути більшими, ніж міжкультурні, закон великих чисел та механізми соціального контролю дозволяють виявляти статистично значущі культурні патерни на рівні країн. Важливо усвідомлювати, що культурні характеристики набувають значення лише в порівняльному контексті і не можуть розглядатися як абсолютні величини.

Література

1. Country Comparison Tool URL: https://www.theculturefactor.com/country-comparison-tool (дата звернення: 04.05.2025).

2. Trompenaars F, Woolliams P. Marketing research across cultures. In Handbook on Cross-Cultural Marketing I Edited by G.H. Brodowsky and C.P. Schuster. Cheltenham, UK. 2020. P. 204-224.

3. GLOBE 2020 URL: https://globeproject.com/about.html (дата звернення 04.05.2025).

4. Благодир Л., Філатова Л. Культурні виміри середовища міжнародних економічних відносин як фактор успішної локалізації маркетингових практик компаній на іноземних ринках. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 69. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-157 (дата звернення: 05.05.2025).

Кричевська Т. О.,
д.е.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу економічної теорії,
Державна установа «Інститут економіки та
прогнозування Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна

СТЕЙБЛКОЇНИ У МІНЛИВОМУ СВІТІ: МІЖ КРИПТОАНАРХІЗМОМ ТА ГЕОПОЛІТИКОЮ

Гіперфінансіалізація і спекулятивний характер криптопростору, і, як наслідок, надзвичайна волатильність вартості криптоактивів, породили потребу в інструменті для зберігання та передачі стабільної цінності в межах криптопростору, без багаторазової фіксації прибутку у суверенних валютах, позаяк останнє збільшувало трансакційні витрати, значно сповільнювало операції, що загрожувало втратою прибутків, і створювало регуляторні проблеми. Так з'явилися стейблкоїни. З одного боку, їхня вартість фіксується не в умовних одиницях віртуального світу, а в активах традиційних фінансів (переважно суверенних резервних найліквідніших валютах), а з іншого – їм надають перевагу перед самими цими активами, бо з різних причин надають перевагу віртуальній фінансовій системі перед традиційною.

Попередником стейблкоїнів як інструментів збереження і передачі стабільної вартості поза легітимною інституційною системою можна вважати створену у 1996 р. електронну платіжну систему E-gold, у якій цифрові одиниці були забезпечені дорогоцінними металами у банківському сейфі у Флориді, США [1]. Інколи попередником стейблкоїнів називають навіть євродоллари – доларові зобов'язання, які випускалися фінансовими установами поза регуляторним периметром США і дозволяли таким країнам, як Китай та СРСР, уникати потенційних санкцій, а фінансовим установам заробляти вищі ставки за депозитами, ніж допускалися регуляторними нормами США [2].

В розробленому на основі ідеології шифропанків світі криптоактивів

перші стейблкоїни (запущені у 2014 р. BitUSD та NuBits) максимально дотримувалися логіки децентралізації, тобто намагалися створити актив зі стабільною доларовою вартістю, не використовуючи долари і фінансових посередників. Сьогодні такий тип криптоактивів називають алгоритмічними стейблкоїнами. BitUSD та NuBits були самореферентними системами з пар криптоактивів – стейблкоїна і криптоактиву з вільним курсоутворенням, у яких смарт-контракт обмінював стейблкоїн на кількість волатильної криптовалюти пари, ринкова вартість якої в цей момент дорівнює 1 дол. США. Поки ця друга криптовалюта користується хоч якимось попитом, система працюватиме, бо смарт-контракт може згенерувати скільки завгодно криптовалюти забезпечення, і у разі відхилення ринкової ціни стейблкоїна арбітраж штовхатиме її до курсу 1 дол. США [3]. Але арбітраж припиняється в умовах паніки, що і призвело до краху BitUSD, NuBits, а у 2022 р. – Terra-Luna [4].

Наступне покоління стейблкоїнів, які сьогодні є найбільш поширеними (як-от Tether, USDC), вже є компромісом між криптопростором і традиційною фінансовою системою – вони мають централізованого емітента і забезпечені активами, деномінованими у валюті прив’язки, розміщеними за межами криптопростору. Якщо спочатку такі стейблкоїни призначалися переважно для торгівлі та інших фінансових операцій в межах криптопростору, то з часом дедалі більше почали використовуватися для масових платежів у країнах з нестабільною і нерозвинутою фінансовою системою, здешевлення міжнародних переказів та в умовах посилення геополітичного протистояння – для використання долара США поза межами правового поля США. Між ендогенно забезпеченими алгоритмічними стейблкоїнами і стейблкоїнами, забезпеченими зовнішніми активами, є ще гібридний тип – забезпечені іншими криптоактивами, такі, як запущений у 2017 р. децентралізований, керований DAO стеблкоїн DAI, забезпечений з надлишком іншими криптоактивами, централізованими стейблкоїнами і токенізованими реальними активами.

Зростання розміру крипторинку, чисельності його учасників і його

зв`язків з традиційною фінансовою системою змусили держави робити вибір щодо стратегії його регулювання. ЄС намагався досягти балансу між максимальним захистом споживачів і наближенням регулювання стейблкоїнів до регулювання електронних грошей з одного боку, та залученням до своєї юрисдикції криптобізнесів і фінансових інновацій, з іншого. З цією метою ЄС першим серед найбільших економік запровадив детальне спеціальне регулювання і легалізацію криптоактивів. Адміністрація Президента США Д. Трампа поставила інше завдання – перетворення США на криптостолицю світу, зокрема, прискорене ухвалення законодавства про стейблкоїни, аби зміцнити роль долара США як резервної валюти та збільшити попит на казначейські облігації США [5]. У боротьбу за світове фінансове домінування через стейблкоїни вступила і Велика Британія, уряд якої поставив за мету зробити Велику Британію глобальним центром токенізації цінних паперів, пропонуючи спрощені умови роботи в країні іноземним емітентам стейблкоїнів [6]. Регуляторні перегони стосуються саме платіжних централізованих стейблкоїнів – натомість підходи до регулювання стейблкоїнів, забезпечених криптоактивами, таких як DAI, алгоритмічних стейблкоїнів та децентралізованих стейблкоїнів ще не вироблені.

Література

1. Кричевська Т. О. Простір криптоактивів: логіка розвитку, структура, властивості та взаємодії. Стаття перша. Ідеологія, технології, шлях до розмаїття та типологія криптоактивів. *Економічна теорія*. 2024. № 4. С. 5-28. URL: https://doi.org/10.15407/etet2024.04.005

2. Massad T. Stablecoins and national security: Learning the lessons of Eurodollars. *Brookings*. 2024. April 17. URL: https://www.brookings.edu/articles/stablecoins-and-national-security-learning-the-lessons-of-eurodollars/

3. Levine M. The Crypto story. Part III: The Crypto Financial System. *Bloomberg*. 2022. URL: https://www.bloomberg.com/features/2022-the-crypto-story/#the-crypto-financial-system

4. Кричевська Т. О. Простір криптоактивів: логіка розвитку, структура, властивості та взаємодії. Стаття друга. Структура, динаміка та взаємодія криптопростору з традиційною фінансовою системою. *Економічна теорія*. 2025. № 1. С. 5-58. URL: https://doi.org/10.15407/etet2025.01.005

5. Remarks by President Trump at the White House Digital Assets Summit. 2025. March 7. URL: https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/03/remarks-by-president-trump-at-the-white-house-digital-assets-summit/

6. Keynote address at the Tokenisation Summit: UK government approach to tokenisation and regulation. 21 November 2024. URL: https://www.gov.uk/government/speeches/keynote-address-at-the-tokenisation-summit-uk-government-approach-to-tokenisation-and-regulation

Маренич Т. Г.,
д.е.н., професор, головний науковий співробітник
відділу економіки, менеджменту
та трансферу інновацій в тваринництві,
Інститут тваринництва Національної
академії аграрних наук України,
м. Харків, Україна

ОЦІНКА ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ПОТРЕБА В УНІФІКАЦІЇ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ

Проблеми тіньової економіки та корупції залишаються ключовими в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій, створюючи загрози для сталого розвитку, соціальної стабільності та ефективного функціонування правових інститутів. Тіньова економіка, що діє поза межами офіційного регулювання, порушує ринкову конкуренцію, ускладнює фіскальну політику, посилює соціальну нерівність та знижує ефективність соціального захисту. Тому пріоритетом державної політики має бути впровадження дієвих механізмів протидії цим явищам, що потребує злагодженої взаємодії держави,

бізнесу, міжнародних організацій та громадянського суспільства.

Сільське господарство є стратегічно важливою галуззю економіки України, яка забезпечує вагому частку валового внутрішнього продукту, продовольчу безпеку та експортний потенціал держави. Попри це, аграрний сектор тривалий час залишається вразливим до тіньових економічних проявів, таких як неофіційне землекористування, нелегальна зайнятість, тіньовий обіг продукції, ухилення від оподаткування. Ефективна протидія цим явищам є пріоритетним завданням державної політики, оскільки вона безпосередньо впливає на макроекономічну стабільність, інвестиційну привабливість, продовольчу безпеку країни та рівень життя сільського населення. В умовах обмеженого доступу до фінансових ресурсів, низької фінансової грамотності та недовіри до державних інституцій значна частина сільськогосподарських товаровиробників вдається до неформальних схем господарювання. За різними оцінками, до третини аграрної продукції в Україні виробляється або реалізується поза офіційним обліком [1, с. 8].

Варто зауважити, що визначення обсягів тіньової економіки є складним і багатогранним процесом, зумовленим як методологічними труднощами, так і практичними обмеженнями. На сьогодні відсутній єдиний універсальний підхід до вимірювання тіньової економіки, оскільки кожен із наявних методів має свої недоліки. У зв’язку з цим, за можливості доцільним є використання кількох методів одночасно для підвищення точності оцінки [2]. Водночас відсутність загальноприйнятого міжнародного визначення тіньової економіки ускладнює міжкраїнові порівняння та підвищує ризик подвійного підрахунку.

Втім, неформальний сектор у сільському господарстві вважається одним з найскладніших для оцінювання складових загальної неформальної економіки країни [3]. Це зумовлено високим рівнем поширеності натурального господарювання, сімейної праці, незадекларованої зайнятості, нелегальної міграційної робочої сили, самозайнятості, сезонної зайнятості, неформальної кооперації, реалізації продукції на місцевих ринках без фіскальної реєстрації тощо. Через низький рівень споживання електроенергії у сільському

господарстві, методи оцінки тіньової економіки, що базуються на показниках енергоспоживання, є малоефективними або непридатними для застосування в цій галузі.

Відсутність єдиної уніфікованої методики оцінки рівня тіньової економіки, зокрема у сільському господарстві, спричиняє низку важливих негативних наслідків: ускладнення об’єктивної оцінки масштабів тінізації – застосування різних методичних підходів призводить до варіативності результатів, що не дозволяє сформувати цілісне уявлення про реальний рівень тіньової діяльності в аграрному секторі; відсутність зіставності на регіональному та міжнародному рівнях – невідповідність методик унеможливлює порівняння даних між країнами та регіонами, що обмежує використання кращих світових практик у формуванні політики; неузгодженість управлінських рішень – державна політика часто ґрунтується на суперечливих або неповних оцінках, що знижує ефективність заходів, спрямованих на детінізацію економіки; складнощі у прогнозуванні та моніторингу – відсутність єдиного підходу обмежує можливість динамічного аналізу тенденцій тіньової економіки та оцінки ефективності вжитих заходів; зниження довіри до статистичних даних – розбіжності в оцінках послаблюють довіру до офіційної інформації як серед дослідників, так і серед бізнесу та суспільства загалом.

У зв’язку з цим, забезпечення прозорості та чіткості у вимірюванні тіньових процесів в аграрній сфері є ключовим для подальшого розвитку аграрної статистики й наукових досліджень, а також для формування результативної державної політики, спрямованої на поліпшення економічного і соціального стану сільського господарства та умов праці у цьому секторі. Тому уніфікація підходів до оцінювання рівня тіньової економіки є необхідною умовою для впровадження ефективних заходів протидії тінізації, особливо в таких вразливих галузях, як сільське господарство.

Література

1. Нів’євський О., Яворський П., Донченко О. Малі фермери та

домогосподарства в сільському господарстві та сільській економіці: оцінка їх ролі та заходи з підтримки їх сталого розвитку. Київська школа економіки, 2021. 78 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Smallholders-KSE.pdf

2. Quendler E. and Schneider F. The Shadow Economy, an Enigma, in the Agriculture of 15 EU Member States over the Period 1996-2019. *Annual Review of Resource Economics*. 2024. Vol. 16. URL: https://doi.org/10.1146/annurev-resource-100622-085736

3. Schneider, F., Kepler, J., Morkunas, M. and Quendler, E. Measuring the Immeasurable: The Evolution of the Size of Informal Economy in the Agricultural Sector in the EU-15 up to 2019. 2021. URL: https://www.ifo.de/DocDL/cesifo1_wp8937.pdf

Матіяш Є. М., *здобувач*
Науковий керівник: **Булавинець В. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У контексті динамічного економічного розвитку сучасна національна економіка не здатна забезпечити ефективне функціонування без активної участі фінансово обізнаного населення, здатного приймати виважені економічні рішення. Саме тому впродовж останніх десятиліть у багатьох країнах світу реалізуються освітні програми, що мають на меті формування навичок раціонального управління особистими фінансами, оптимального використання заощаджень і свідомого ставлення до фінансових продуктів. Високий рівень фінансової культури громадян розглядається як один із ключових чинників економічної стабільності та передумова для забезпечення сталого розвитку. У той же час в Україні фінансова грамотність населення залишається на

недостатньому рівні: більшість громадян не володіє базовими знаннями щодо використання фінансових інструментів і виявляє низький рівень довіри до національних фінансових інституцій. У зв’язку з цим формування й підвищення фінансової обізнаності громадян набуває особливої актуальності, оскільки є необхідною умовою як для зміцнення економічної стійкості домогосподарств, так і для забезпечення довгострокового зростання національної економіки.

На думку С. Юрія та Т. Кізими, фінансова грамотність – «це не лише знання про те, як управляти своїми фінансами, але й здатність застосовувати ці знання на практиці, вона включає в себе розуміння основних фінансових концепцій, таких як складні проценти, інвестиції, ризики та забезпечення фінансової безпеки» [1, с. 19]. Зростання рівня фінансової грамотності сприяє зниженню частоти виникнення типових фінансових труднощів серед населення. Зокрема, йдеться про зменшення надмірного боргового навантаження, підвищення здатності до накопичення коштів на довгострокові потреби, включаючи пенсійне забезпечення, а також про формування більш реалістичного уявлення про рівень фінансових ризиків, що дозволяє ухвалювати обґрунтовані та виважені фінансові рішення.

Н. Савчук стверджує, що фінансова грамотність – «це комплекс знань та навичок, які допомагають людині ефективно управляти своїми фінансами, вона включає в себе розуміння основних фінансових термінів, навички раціонального бюджетування, уміння вибирати інвестиційні інструменти та здатність планувати фінансове майбутнє» [2, с. 94].

Сучасне розуміння фінансової грамотності виходить за межі володіння окремими фінансовими знаннями, охоплюючи здатність особи усвідомлено та відповідально керувати власними фінансовими ресурсами. Йдеться насамперед про оволодіння базовими принципами управління особистим бюджетом, розуміння причинно-наслідкових зв’язків між фінансовими рішеннями та добробутом, здатність критично оцінювати можливі ризики та ефективність фінансових продуктів. Особа з належним рівнем фінансової обізнаності вміє не лише здійснювати елементарні розрахунки, а й прогнозувати наслідки своїх дій

у коротко- та довгостроковій перспективі, що сприяє досягненню стабільного рівня економічної безпеки.

Фінансова грамотність населення розглядається як комплексна характеристика, що відображає здатність особи раціонально оцінювати фінансову інформацію, формувати та реалізовувати обґрунтовані рішення у сфері особистих фінансів. Вона включає розуміння базових фінансових понять, таких як інфляція, відсоткові ставки, кредитування, інвестиції, а також практичні навички управління особистим або сімейним бюджетом, здатність до коротко- і довгострокового фінансового планування, накопичення та мінімізації ризиків.

Фінансова обізнаність безпосередньо впливає на поведінку споживачів на фінансовому ринку. Особи, які володіють належними знаннями та вміннями у сфері фінансів, демонструють вищу здатність до прогнозування власних доходів і витрат, схильні уникати надмірного боргового навантаження та раціонально підходять до споживання, уникаючи імпульсивних витрат. Такий підхід не лише зміцнює фінансову стабільність домогосподарств, а й формує стійкий внутрішній споживчий попит, що позитивно впливає на мікроекономічний розвиток країни.

Крім того, фінансова грамотність відіграє ключову роль у розвитку підприємництва. Підприємці, які володіють знаннями щодо управління фінансами, здатні ефективно здійснювати планування, розподіляти ресурси, оцінювати ризики та залучати інвестиції. Це, у свою чергу, сприяє створенню нових бізнесів, активізує інноваційну діяльність і забезпечує додаткові робочі місця, що в комплексі підсилює економічний потенціал держави.

Таким чином, фінансова грамотність населення виступає однією з ключових передумов ефективного функціонування національної економіки в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій. Високий рівень фінансової обізнаності забезпечує здатність громадян приймати раціональні економічні рішення, що позитивно впливає як на фінансову стійкість окремих домогосподарств, так і на макроекономічні показники держави загалом.

Формування фінансових знань і навичок сприяє зменшенню ризиків надмірного боргового навантаження, підвищенню заощаджувальної активності, покращенню культури споживання фінансових продуктів і розвитку довгострокового фінансового планування.

Література

1. Юрій С. І., Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Теорія та історія фінансів.* 2012. Вип. 2. С. 16-25. URL: http://finukr.org.ua/docs/FU_12_02_016_uk.pdf

2. Савчук Н. С. Фінансова грамотність: сутність і перспективи розвитку. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Серія: Філософські науки*. 2021. Вип. 1. С. 92-97.

Мульска О. П.,
д.е.н., старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього Національної академії наук України», м. Львів, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобальних трансформацій, геополітичної нестабільності, загострення соціально-економічних і суспільно-політичних викликів міграція дедалі частіше розглядається не лише як природний соціально-економічний процес, а як багатовимірна криза. Поняття «міграція як криза» передбачає ситуацію, коли масштаби, швидкість і структура переміщення населення перевищують адаптаційні можливості як країн-донорів, так і країн-реципієнтів, спричиняючи глибокі соціально-економічні, політичні та інституційні зрушення.

До лютого 2022 р. однією з найбільш показових у світі залишалася міграційна криза в ЄС 2015-2016 років, спричинена війною в Сирії, конфліктами в Афганістані, Іраку та Лівії. За даними FRONTEX, лише у 2015 р. до країн ЄС нелегально прибуло понад 1,8 млн осіб, що викликало серйозні внутрішньополітичні потрясіння, зміни у політиці контролю за національними кордонами, а також посилення націоналістичних настроїв у таких країнах, як Угорщина, Польща, Франція [1].

Українська міграційна криза має комплексний характер. Вона супроводжується демографічними втратами, пов’язаними з відтоком працездатного населення, зниженням народжуваності та старінням населення. У багатьох громадах, особливо прифронтових або тимчасово окупованих, спостерігається скорочення людського капіталу, критичне зменшення трудового потенціалу та економічної активності. Водночас громади, які приймають ВПО, стикаються з серйозними викликами – перевантаженням соціальної інфраструктури, зростанням потреб у житлі, працевлаштуванні, розширенні обсягів і підвищенні якості медичних та освітніх послуг. Часто ці виклики залишаються невирішеними через обмеженість місцевих бюджетів і дефіцит державного фінансування. Особливу увагу в сучасному міграційному дискурсі заслуговують процеси реміграції, які супроводжуються численними викликами як для самих мігрантів, так і для приймаючого середовища в країні походження. Повернення українських громадян із-за кордону нерідко пов’язане з труднощами адаптації у сферах працевлаштування, доступу до якісної освіти для дітей, інтеграції в локальні спільноти та соціалізації у змінених соціально-економічних умовах. Значна частина осіб, які повернулися або перебувають у статусі потенційних реемігрантів, опиняються в умовах так званої «міграційної невизначеності» – стану тимчасового перебування без чіткого рішення щодо остаточного повернення чи виїзду, що ускладнює їхню соціальну стабілізацію та економічну інтеграцію [3; 4].

Наслідки цього явища виходять за межі індивідуального рівня, створюючи додаткове навантаження на місцеві бюджети, інститути державного

управління та систему надання публічних послуг. Це, у свою чергу, вимагає від органів влади формування гнучкої, але водночас системної регіональної політики, здатної оперативно реагувати на динаміку міграційних процесів.

У цьому контексті міграційна криза в Україні постає не лише як сукупність демографічних чи економічних зрушень, а як комплексне соціально-економічне явище, що відображає глибші структурні проблеми держави. До таких належать: зростаюча соціальна вразливість і поляризація, територіальна дивергенція рівнів соціально-економічного розвитку, а також хронічна нестача ефективних управлінських рішень на всіх рівнях влади. Вирішення цих проблем вимагає інтеграції міграційної політики у загальнодержавні стратегії відновлення та розвитку з акцентом на збереження й використання людського потенціалу, посилення соціальної згуртованості, забезпечення територіальної справедливості та розбудову інклюзивного суспільства [2].

Авторське концептуальне бачення феномену «міграційна криза» ґрунтується на трьох взаємопов’язаних компонентах: вимушеній міграції, кризовому середовищі та трансформаційних процесах у національній соціально-економічній системі. Системний аналіз зазначених компонентів на рівні національної економіки та державного управління дозволяє виокремити чотири базові семантичні характеристики міграційної кризи: (1) кризовий імпульс як основний тригер переміщення населення, зумовлений політичними, економічними чи безпековими факторами; (2) просторово-часовий масштаб міграційних хвиль, що визначає інтенсивність та географію переміщень; (3) дестабілізаційний вплив на ключові суспільні інститути, ринок праці, систему державних фінансів та соціальної підтримки; (4) необхідність формування адаптаційних механізмів, здатних оперативно забезпечити ефективну інтеграцію мігрантів у суспільство та мінімізувати негативні наслідки кризи. Такий підхід дає змогу розглядати міграційну кризу не лише як тимчасовий виклик, а як системну загрозу, що вимагає довгострокових стратегічних рішень, міжвідомчої координації та багаторівневої взаємодії.

Література

1. Mixed Migration Centre. (2022). Safety risks and dangerous locations reported by refugees and migrants in Mexico. URL: https://mixedmigration.org/wp-content.

2. Міграційна активність населення Карпатського регіону України: нова емпірика та пріоритети політики регулювання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. Т. Г. Васильців. Львів, 2021. 293 с.

3. Мульска О. П. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Львів : Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2022. 470 с.

4. Мульска О., Карпа А. Міграційні ризики та загрози соціально-економічній резильєнтності країни. *Modeling the development of the economic systems*, (3), 2024. С. 30-37. URL: https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-4.

Мунько А. Ю.,
к.держ.упр., доцент, доцент кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна

КОРУПЦІЯ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ ЧИННИК ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: АКТУАЛІЗАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНКИ

Фінансово-економічна безпека держави – це специфічний тип соціально-економічних відносин, що виникають між державою та суб’єктами соціально-економічних відносин щодо підтримки оптимального стану фінансової системи країни та захисту її національних інтересів [1, с. 444]. Однак корупція унеможливлює досягнення цього оптимального стану.

Проблема спроможності до антикорупційних дій, яка пов’язана з частковою втратою антикорупційної інфраструктури та досвідченого персоналу, посилює свою важливість на тлі значних обсягів надходження фінансової та технічної допомоги для відновлення країни, оскільки в цьому разі можна поставити під сумнів спроможність держави ефективно використовувати допомогу з дотриманням принципів прозорості та підзвітності [2, с. 53].

Негативний вплив корупції додатково проявляється у зниженні авторитету країни, довіри до державної влади та ерозії моральних цінностей у суспільстві. Корупція призводить до проникнення кримінальних елементів у державні та суспільні відносини, підриває економічні та політичні основи держави, блокує приплив іноземних інвестицій, призводить до тіньової економіки та інших проблем. Безсумнівно, після досягнення перемоги над державою-агресором Україна зіткнеться з низкою економічних, політичних та соціальних проблем, спричинених війною та загострених корупцією. У зв’язку з цим наша держава вже зараз повинна формувати та впроваджувати ефективну, скоординовану антикорупційну політику, встановлювати та заохочувати ефективні практики, спрямовані на запобігання корупції. Це вимагає злагодженої роботи всіх державних органів та суспільства, діяльність яких має бути спрямована не лише на викорінення корупції як явища, а й на запобігання умовам, що призводять до її виникнення.

Загалом, питання корупції безпосередньо впливає на фінансово-економічну безпеку та перешкоджає досягненню економічних інтересів. Боротьба з корупцією є справжнім викликом для України, що вимагає відповідних зусиль та дій. Слід зазначити, що успіх антикорупційних заходів у будь-якій сфері суттєво залежить не лише від здатності реагувати на поточні прояви корупції та розробляти ефективні контрзаходи, але й від здатності передбачати перспективні зміни та трансформаційні процеси в корупції та розробляти контрзаходи. На нашу думку, корупція, в контексті проблем забезпечення фінансово-економічної безпеки, є поширеним явищем, яке негативно впливає на досягнення відповідних інтересів.

Отже, початок повномасштабного вторгнення призвів до зростання рівня корупції в Україні та, відповідно, породив значну кількість нових загроз фінансовій безпеці: значні потоки фінансових та матеріальних ресурсів з різних країн, недостатній контроль за обсягами коштів, отриманих фізичними та юридичними особами, обмежений обсяг допомоги постраждалим від російської агресії, зниження доходів населення та зростання рівня інфляції, що впливає на купівельну спроможність та прожитковий мінімум.

Постійно зростаючі обсяги тіньової економіки в Україні та розвиток нових схем ведення незаконної економічної діяльності вимагають активізації зусиль щодо протидії цьому руйнівному явищу. Безсумнівно, проблеми значно поглибилися з початком повномасштабної війни Росії проти України та набули нових характеристик.

Відтак, актуалізації вимагає методологіґ оцінки корупційних явищ із акцентом на фінансових аспектах, яка дозволить не лише фіксувати факт корупційних проявів, а й кількісно оцінювати їхній вплив на макро- та мікрорівні. Методологію оцінки доцільно базувати на методі коефіцієнтної оцінки, який враховує соціальний ефект корупції, фінансовий аспект корупції та передбачає розрахунок інтегрального коефіцієнта на основі складових.

Звертаємо увагу, на доцільність поєднання формалізованих фінансових індикаторів (обсяг нецільового використання публічних коштів, рівень тінізації економіки, обсяг судових рішень за корупційними статтями тощо) із якісними індикаторами, що характеризують сприйняття корупції (рівень прозорості процедур публічних закупівель, доступність інформації про бюджетні процеси). Гнучка система вагових коефіцієнтів повинна враховувати специфіку регіонів, галузей економіки, а також контекст функціонування державного і недержавного секторів. Інтегральний коефіцієнт, що формується в результаті обробки цих показників, може слугувати основою для своєчасної антикорупційної інтервенції, формування пріоритетів бюджетного нагляду, а також як стратегічний індикатор у моделі управління ризиками.

Така методологія закладе основу для формування інформаційної бази

щодо фінансово-економічної безпеки, дозволить здійснювати динамічний моніторинг та, головне, забезпечить прозорий механізм зворотного зв'язку між громадськістю, державою та фінансовими інституціями. У перспективі це сприятиме не лише мінімізації корупційних ризиків, а й відновленню довіри до системи управління як ключового чинника стійкості національної економіки.

Література

1. Kryshtanovych M., Nazarenko O., Bazyka S., Vasyliev O., Munko A., Panas Y. Methodology for evaluating the effectiveness of anti-corruption activities in the military sector under conditions of ensuring financial security. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice.* 2025. № 1(60). P. 443-452. URL : https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.60.2025.4594.

2. Трещов М. М. Стан та перспективи реалізації антикорупційної політики в Україні: компаративна аналітика. Н*ауковий вісник льотної академії. Серія: економіка менеджмент та право.* 2023. Вип. 8. С. 48-56.

Прокопенко К. О.,
к.е.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу
форм і методів господарювання
в агропродовольчому комплексі,
Державна установа «Інститут економіки
та прогнозування Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна

УМОВИ ТА ВИКЛИКИ АГРОГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ ДІЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Значна територія України обумовлює різноманіття природно-кліматичних умов, що розширює потенціал сільського господарства та дозволяє вирощувати сільськогосподарські культури із різними вимогами до їх вирощування. Внаслідок цього у різних регіонах ефективність виробництва

сільськогосподарських культур та економічні результати значно варіюють. В Україні виділяють кілька основних агрокліматичних зон, кожна з яких має свої особливості ведення сільського господарства. Основними є Полісся, Лісостеп, Степ та Передкарпаття. Така класифікація була проведена за співвідношенням кількості опадів до кількості накопиченого тепла [1].

Для кожної зони характерні свої підходи до вирощування культур, які враховують ґрунтово-кліматичні умови, рівень зволоження та природну родючість ґрунтів. *Основні практики,* використання яких є важливим для ефективного ведення сільського господарства:

– *у зоні Полісся* – вапнування (необхідно нейтралізувати високу кислотність ґрунтів, завдяки чому можна підвищити врожайність); вирощування бобових культур (для збагачення ґрунту азотом); осушення перезволожених земель через меліоративні канали; використання мінімального обробітку ґрунту для збереження його структури та запобігання вимиванню мінералів;

– у *зоні Лісостепу* – використання інтенсивної сівозміни із чергуванням зернових (пшениця, ячмінь), технічних (цукровий буряк, соняшник), кормових (люцерна, кукурудза на силос) культур; глибоке рихлення ґрунту для покращення водопроникності; внесення азотних та фосфорних добрив для підвищення врожайності;

– *у зоні Степу* – використання зрошувальних систем (зокрема з Дніпра та Південного Бугу, що наразі є проблематичним через руйнування Каховської греблі); впровадження технології No-Till для боротьби з водною і вітровою ерозією; використання багаторічних трав для захисту ґрунту від ерозії; система щілювання ґрунту для зменшення втрати вологи та захисту грунту від ерозії;

– у *зоні Передкарпаття* – використання терасування для запобігання ерозії ґрунтів; вирощування специфічних культур, які добре почуваються в умовах підвищеної вологості. У регіоні широко поширене екологічне землеробство та тваринництво (вівчарство, розведення великої рогатої худоби, бджільництво), розвивається аграрний туризм (еко-ферми, дегустаційні

садиби).

Зі зміною середньорічної температури і кількості накопиченого тепла, ці агрокліматичні зони зміщуються на північ. Встановлено, що за останні 40 років Східної Європи швидкість їх міграції на північ становить 100 км за 10 років і у найближчі десятиліття вона може досягти вдвічі більшої швидкості, порівняно з тією, що спостерігалася в період 1975-2016 рр. [2].

Посилення дії зміни клімату створює виклики для сільського господарства України. У зональному розрізі також існують певні, притаманні відповідній зоні, виклики у введенні сільського господарства. Загальними для всіх агровиробників є впровадження новітніх технологій та збереження родючості ґрунтів. Виклики для зони Полісся – це деградація ґрунтів через нестачу органічних речовин; меліоративні системи потребують відновлення, адже в багатьох місцях заболоченість повертається. Серед основних викликів для Лісостепу – зменшення гумусу через інтенсивне землеробство; посилення ризику посух у східних районах Лісостепу. Викликами для зони Степу є опустелювання через нестачу вологи та активну ерозію ґрунтів, засолення ґрунтів у зрошуваних районах, зменшення частки тваринництва через брак природних пасовищ. У Передкарпатті викликами є обмеженість земель для масштабування виробництва та низька рентабельність зернових культур через гірський рельєф.

Все це обумовлює додаткове впровадження адаптаційних практик, серед основних Серед *практик, адаптаційних до зміни клімату у Поліссі*, слід виділити: використання ранньостиглих сортів зернових та овочевих культур (коротке літо не дозволяє вирощувати культури з довгим вегетаційним періодом); утеплення теплиць та розвиток захищеного ґрунту для подовження сезону вирощування овочів. Серед *адаптаційних практик* у Лісостепу доцільно запровадження систем крапельного зрошення, особливо в східних регіонах цієї зони та використання посухостійких сортів пшениці та кукурудзи. Серед *адаптаційних практик* у Степу необхідно використання систем крапельного зрошення, мінімізація обробітку ґрунту для зменшення випаровування вологи,

створення захисних лісосмуг та використання культур та сортів культур, стійких до спеки та вітрів. Серед *адаптаційних практик* у Передкарпатті доцільно виділити використання багаторічних трав для збереження схилів.

Важливими для всіх зон є перехід до використання стійкого до кліматичних факторів насіння сортів або гібридів, а також інтродукція сортів. Слід зазначити, що практично всі посівні площі сільськогосподарських культур в Україні знаходяться в зоні ризикованого землеробства (території із природним дефіцитом опадів), де є постійний ризик втрати обсягів урожаю у надто посушливий рік або втрати якості урожаю у надмірно дощовий рік.

Література

1. Адаменко Т. І. Агрокліматичне зонування території України з врахуванням зміни клімату. URL: https://www.gwp.org/globalassets/global/gwp-cee_files/idmp-cee/idmp-agroclimatic.pdf

2. Ceglar, A., Zampieri, M., Toreti, A., & Dentener, F. Observed northward migration of agro-climate zones in Europe will further accelerate under climate change. *Earth's Future*. 2019. 7: 1088-1101. URL: https://doi.org/10.1029/2019EF001178

Рибась Д. Є., *аспірант,*
Науковий керівник: **Мєшкова-Кравченко Н. В.**,
старший викладач кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Соціальна безпека розглядається в аспекті забезпечення сталого розвитку в глобальному масштабі, на жаль, наразі в умовах погіршення безпекової ситуації. Значимість забезпечення соціальної безпеки в Україні в умовах війни

зростає у зв’язку з посиленням соціально-економічних ризиків.

Категорії безпеки розглядаються на всіх рівнях від держави до людини. При цьому саме безпека людини є пріоритетною.

У Конституції України окремо не виділена категорія «соціальна безпека», проте у статті 3 Конституції України вказано, що «людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», у статті 46 Конституції України визначено також категорію - соціальний захист громадян – «що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [1].

У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, вказано, що соціальна безпека «це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни» [2].

Білоус І. І. визначає соціальну безпеку як стан захищеності життєво важливих соціальних інтересів людини, громадянина в поєднанні з інтересами всього суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз національним інтересам у соціальній сфері, за якого забезпечуються громадянські права для усіх членів суспільства, стабільне економічне становище населення, вільний та всебічний розвиток особистості та збереження в суспільстві соціального миру [3].

Звичайно, прийняття обґрунтованих рішень щодо підвищення рівня соціальної безпеки можливе на основі результатів аналізу поточної ситуації.

На рівні держави оцінка соціальної безпеки в рамках економічної безпеки здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [2], і включає показники, що відображають стан матеріального добробуту, охорони здоров’я, освіти, фізичної безпеки населення та забезпечення житлом.

Багато аспектів соціальної безпеки відображено у цілях сталого розвитку,

зокрема, цілі 1 «Подолання бідності», цілі 3 «Міцне здоров’я і благополуччя», цілі 4 «Якісна освіта», цілі 10 «Скорочення нерівності». В умовах військової агресії набуває особливого значення моніторинг показників для досягнення цілі 16 «Мир, справедливість та сильні інститути».

Щодо моніторингу соціальної безпеки держави в наукових публікаціях, аналізують у більшості випадків саме економічні (фінансові) показники як основу соціальної захищеності.

Багато показників, як в нормативній документації, так і в наукових публікаціях, стосується рівня доходу населення як працездатного, так і непрацездатного. Наявність достатніх фінансових ресурсів у людини дозволяє їй відчувати себе безпечно. Звичайно, у забезпеченні соціальної безпеки населення значну роль повинна відігравати держава як шляхом перерозподілу певних фінансових ресурсів, так і шляхом стимулювання зайнятості.

Створення певних умов щодо освіти, охорони здоров’я, умов проживання залежить від політики держави у сфері соціальної безпеки. Посилюється значимість ролі держави у забезпеченні соціальної безпеки в умовах війни, особливо це стосується внутрішньо переміщених осіб. Зрозуміло, що можливість покращення соціальної сфери напряму залежить від фінансових можливостей держави і можливості залучення коштів інвесторів, як внутрішніх, так і зовнішніх. Соціальна відповідальність бізнесу сприяє формуванню соціальної безпеки як колективу, так і громади, держави. Післявоєнний період, відновлення, теж потребуватиме розробки стратегії держави щодо посилення соціальної безпеки, зокрема як і передумови повернення українців з-за кордону.

Ключовим все ж є можливість отримувати достатній рівень доходу і можливість використовувати його за бажаними напрямами. То ж тут держава повинна створити умови для зайнятості. При цьому кожна людина і сама повинна бути мотивована прикладати максимум зусиль для створення безпечного середовища. В цьому аспекті перспективною є можливість для самореалізації бажаючих в підприємництві.

Слід зазначити, від рівня соціальної безпеки людини залежить соціально-

економічний стан держави, і навпаки, тобто ці стани взаємопов'язані, то ж і для покращення потрібні зусилля і людини, і держави, і, як результат, забезпечити розвиток держави і саморозвиток людини.

Література

1. Конституція України : станом на 07 лютого 2019 р. / Верховна Рада України. URL: https://www.president.gov.ua/documents/_constitution

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text

3. Білоус І. І. Поняття соціальної безпеки та її роль в системі національної безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2019. № 3. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.3.41

4. Індикатори цілей сталого розвитку для України. Державна служба статистики України. URL: https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/ (дата звернення: 10.05.2025)

Сороковий Д. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Патицька Х. О.,**
к.е.н., старший дослідник,
старший науковий співробітник,
відділ регіональної фінансової політики,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього Національної академії наук України»,
м. Львів, Україна

БАГАТОРІВНЕВЕ ВРЯДУВАННЯ ЯК МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМ РОЗВИТКОМ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ І ВИКЛИКИ АДАПТАЦІЇ[2]

Рада Європи трактує *багаторівневе врядування* як кооперативну модель

[2] Дослідження проведено в межах проєкту «Повоєнне відновлення економіки територіальних громад Західного макрорегіону на засадах «зеленого» переходу» (№ II-02-25), що виконується за результатами конкурсу на здобуття грантів НАН України дослідницьким лабораторіям/групам молодих вчених НАН України на 2025-2026 рр.

управління, яка може охоплювати міжнародний, наднаціональний, транскордонний, національний та субнаціональний (регіональний, проміжний і місцевий) рівні врядування та передбачає залучення людей, громадянського суспільства та інших організацій і зацікавлених сторін з метою забезпечення узгодженої, дієвої і результативної політики, прийняття рішень, виконання державних обов'язків на основі принципів належного демократичного врядування[3].

На сучасному етапі в її основі – поєднання тріади вимірів: *багаторівневого ієрархічного формального управління ↔ багатосуб'єктності через залучення зацікавлених сторін ↔ горизонтальних форм співробітництва та управління*. Кожен вимір забезпечує «включення» притаманних йому переваг. Ієрархічне управління – чітко сформульованої системи норм поведінки та алгоритмів прийняття управлінських рішень. Горизонтальний вимір співробітництва – переваг мережевого управління і спільних рішень. Залучення значної кількості зацікавлених сторін – долучення ринкових механізмів та врахування суспільних інтересів.

У наукових колах багаторівневе врядування розглядають як систему безперервних переговорів, що є формою гнучкого і адаптивного управління [2, 3]. Вчені наголошують, що такі переговори не обов'язково мають завершитися консенсусом, натомість можуть реалізуватися через пристосування, змагання, співпрацю [4]. Це розширює можливості участі зацікавлених сторін та стимулює до «експерименту і навчання в політиці, може призвести до застосування інновацій та посилити спроможність розв'язувати проблеми» [5].

Європейська модель багаторівневого врядування на практиці довела свою ефективність. В основі позитивних результатів її впровадження – два чинники.

1. Ефективні фінансові механізми залучення зацікавлених сторін до

[3] 12 принципів: демократична участь; права людини; верховенство права; публічна етика; підзвітність, відкритість і прозорість; ефективне і результативне управління; лідерство, компетентність і спроможність; чуйність до потреб громадян; зважене фінансове та економічне управління; сталість і довгострокова орієнтація; відкритість до змін та інновацій [1].

процесу врядування. Система фінансового забезпечення реалізації політик ЄС передбачає комплексне застосування різних механізмів фінансування – з різними умовами надання ресурсу і такі, що орієнтовані на різні типи зацікавлених сторін. Достатність та доступ до коштів стимулює зацікавлених сторін до участі у реалізації політик і, що важливо, переважно в межах, що обумовлені умовами надання фінансових ресурсів. Оскільки одним з основних джерел фінансового ресурсу в умовах реалізації політик ЄС є наднаціональний (через структурні фонди) та національні бюджети, умови і орієнтири залучення зацікавлених сторін визначають органи влади, що забезпечує відповідний рівень підпорядкованості і звітності.

2. Адаптивність моделі на рівні держав-членів ЄС. Для забезпечення ефективності багаторівневого врядування на практиці важливо врахувати відмінність стилів управління, що пов’язано із різними вихідними умовами в різних країнах та в різні періоди і залежить від культури громадської участі, рівня соціальної відповідальності бізнесу, специфіки системи публічного управління тощо. «Практика управління в різних країнах є відображенням національної політико-адміністративної та суспільної культури, яка може відрізнятися» [6].

Аналізуючи ці відмінності, у ЄС виділяють три стилі врядування: 1) ієрархічне управління і прийняття правових рішень; 2) управління мережею і, як результат, - спільні рішення; 3) ринкове управління. Хоча ці стилі здебільшого поєднуються, у кожній країні помітним є домінування одного з них. Крім того, за тридцятирічний період розвитку багаторівневого врядування відбулися численні реформи в різних країнах ЄС, спрямовані як на зменшення надмірної фрагментації адміністративно-територіального устрою, так і на децентралізацію. Оскільки результатом таких реформ є перерозподіл повноважень, ресурсів та відповідальності між різними рівнями управління, відбувається і зміна стилів впровадження багаторівневого врядування.

Як видно, Рада Європи застосовує доволі широкий підхід до визначення і

впровадження багаторівневого врядування на практиці. При цьому, у Звіті про багаторівневе врядування зазначено, що вести мову про застосування цієї моделі можна «лише тоді, коли місцева або регіональна влада має хоча б мінімальну автономію у прийнятті рішень, питаннях нормативно-правового характеру, фінансових аспектах та поєднує її із демократичним елементом місцевих виборів» [6]. Тобто, попри акцент на потребі залучення максимальної кількості груп зацікавлених сторін, в основі моделі – розвинена система місцевого самоврядування.

Література

1. Recommendation CM/Rec(2023)5 of the Committee of Ministers to member States on the principles of good democratic governance (Adopted by the Committee of Ministers on 6 September 2023at the 1473rd meeting of the Ministers' Deputies). Ministers' Deputies. Council of Europe. URL: https://rm.coe.int/0900001680abeb87

2. Daniell K., Kay A. Multi-level Governance: An Introduction. 2017. DOI: 10.22459/MG.11.2017.01

3. Marks G. Structural Policy and Multilevel Governance in the EC. In: Cafruny, A. & Rosenthal, G. (eds) The State of the European Community Vol. 2: The Maastricht Debates and Beyond. Longman, Harlow, 1993, pp. 391-410. URL: https://garymarks.web.unc.edu/wp-content/uploads/sites/13018/2016/09/marks-Structural-Policy-and-Multilevel-Governance.pdf

4. Thomas K.W., Kilmann R.H. Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument. Consulting Psychologists Press, Inc., Palo Alto, CA., 1974.

5. Scharpf F.W. Games Real Actors could Play – Positive and Negative Coordination in Embedded Negotiations. Journal of Theoretical Politics, 1994, 6: 27-53. doi.org/10.1177/0951692894006001002

6. Report on Multilevel Governance. Adopted by the CDDG at its 18th plenary meeting (Strasbourg, 23-24 November 2023). European Committee on Democracy and Governance (CDDG). Strasbourg, 1 December 2023. URL: https://rm.coe.int/report-on-multilevel-governance-final-2768-6653-0568-v-1/1680ad9120

Стефанишин О. Б.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівський інститут Приватного акціонерного
товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
м. Львів, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Жодна державна підтримка у сфері підвищення ефективності аграрної галузі не принесе бажаних результатів, якщо керівництво підприємств не буде активно залучене до впровадження інноваційних технологій управління персоналом.

Серед науковців, які досліджували проблеми управління персоналом, необхідно виділити праці: Л. Балабанова, О. Сардак [1], Т. Балановської, М. Михайліченко, А. Троян [2], Н. Гавкалової, Г. Завіновської, Є. Маслова та багатьох інших, адже тема є актуальною та доволі популярною серед дослідників.

Погоджуємось з думкою, що під «персоналом» слід розуміти сукупність працівників, співробітників організації, що обіймають певні посади та володіють необхідною кваліфікацією, знаннями або мають практичний досвід [3]. До елементів, що характеризують поняття «персонал» належать: наявність трудових відносин, володіння певними характеристиками, цільова спрямованість персоналу на досягнення стратегічної мети організації. Управління персоналом – складний процес, що охоплює стратегічне планування, кадрову політику, визначення функцій, створення спеціалізованої служби управління персоналом, встановлення показників результативності. Це забезпечує сталий розвиток організації через ефективне використання людських ресурсів. Управління персоналом здійснюється в межах соціально-

трудових відносин, де специфіка галузі та розміри підприємства впливають на ефективність процесів [4].

На основі аналізу функціонування сільськогосподарських підприємств Львівщини (2 ТОВ, 2 ФГ, 2ПП), особистих спостережень та опитувань топ-менеджерів виявлено такі проблеми: відсутність чіткої структури управління персоналом, нерозвиненість непрямих методів управління, супідрядність рівнів управління, нестача висококваліфікованих кадрів, відсутність автоматичної системи керування. Зокрема, досліджено організаційні структури управління сільськогосподарськими підприємствами. Загальний висновок полягає в тому, що ці підприємства агропромислового комплексу мають у своїй структурі відділи кадрів, але ці відділи не наділені повноваженнями функції управління і, як правило, займаються кадровим діловодством, контролем за дотриманням працівниками трудової дисципліни, кадровою статистикою. В самій службі немає фахівців по роботі з персоналом, HR-менеджерів. Кадрове діловодство покладено або на секретаря, або рядового бухгалтера, або помічника економіста.

У зв’язку з цим, розумним виходом із скрутної ситуації, що склалася, є впровадження систем автоматизованого управління, а також розвиток і розширення технологій навчання персоналу та застосування нових технологій управління персоналом. Необхідно розуміти, що перед керівником стоїть завдання не тільки отримати вигоду від використання персоналу, а й задовольнити потреби працівників. Значна нестача кадрів, готових працювати в сільському господарстві, гальмує розвиток розглянутої галузі економіки. Кадрова політика всередині конкретної компанії не може бути створена лише з однією метою: для вирішення кадрових проблем всередині компанії, вона має бути пов’язана з постановкою цілей, яких можна досягти цією командою в залежності від напрямку діяльності самої компанії. Кадрова політика займається підбором необхідного персоналу, певного складу, професійного рівня, вікового, певних ціннісних орієнтацій тощо, метою якого буде виконання визначених підприємством завдань.

Помилок у підборі кадрів можна уникнути через ефективну кадрову стратегію. У дослідженні систематизовано методи тестування кандидатів: анкетування, оцінка вирішальних ситуацій, АВС-аналіз персоналу, оцінювання за моделями компетенцій, функціональна калькуляція.

З огляду на виявлені недоліки, рекомендовано змінити підхід до формування управлінського персоналу, базуючись на системному методі. Запропонована система передбачає кадровий аудит, направлення працівника на навчання, адаптацію та формування кадрового резерву для керівників середньої та вищої ланки. Ці технології не нові, але майже не використовуються в аграрному секторі. Їх впровадження дозволить зменшити плинність кадрів, особливо серед некваліфікованих та молодих працівників, а також підвищити продуктивність праці.

Висновки для аграрних підприємств полягають в тому, що для підвищення ефективності управління слід налагодити впровадження автоматизованих систем управління, сучасних технологій навчання, чіткої кадрової стратегії та формування кадрового резерву. Це підвищить ефективність роботи персоналу та конкурентоспроможність підприємств на ринку.

Література

1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 468 с.

2. Балановська Т. І., Михайліченко М. В., Троян А. В. Сучасні технології управління персоналом: навч. посіб. Київ : ФОП Ямчинський О. В., 2020. 466 с.

3. Рудніченко Є., Гавловська Н., Лутюк В., Чаїнська А. Сучасні технології управління персоналом. *Вісник Хмельницького національного університету* . 2022. № 5. Том 1. С. 311-315. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-310-51.pdf

4. Стефанишин О. Б. Специфіка соціально-трудових відносин в аграрній сфері. *Прикладна економіка: від теорії до практики* : матеріали Всеукр. студ.

наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 27-28 бер. 2023 р.). Луцьк : Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. С. 90-95 URL: http://volyn.maup.com.ua/assets/files/materiali-konferencii-1.pdf#page=90

Тедіашвілі Д. Р., *здобувач*,
Науковий керівник: **Федорова Н. Є.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

МІЖНАРОДНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ МСП В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ: ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДІ

Малі та середні підприємства (далі – МСП) відіграють ключову роль у розвитку економік більшості країн світу. Вони забезпечують зайнятість, інновації, локальний розвиток і соціальну стабільність. Однак у період трансформації світового ринку, спричиненої такими факторами, як пандемія COVID-19, геополітичні конфлікти, цифровізація, нестабільність ланцюгів постачання, екологічні виклики та зміни в поведінці споживачів, міжнародна діяльність МСП опинилася під значним тиском [1].

У таких умовах особливого значення набуває міжнародний менеджмент як сукупність підходів до управління підприємством, що діє в межах глобального середовища. МСП мають адаптувати управлінські процеси, структури та бізнес-моделі до нових викликів, зберігаючи конкурентоспроможність і гнучкість.

Виклики та можливості для МСП в умовах трансформації ринку, а також відповідні їм стратегії адаптації міжнародного менеджменту представлені в таблиці 1. Аналіз викликів, можливостей та стратегій розвитку міжнародного менеджменту малих та середніх підприємств (МСП) в умовах глобальних

трансформацій засвідчив, що успіх МСП у сучасному динамічному середовищі визначається не лише здатністю ідентифікувати ризики, а й готовністю оперативно реагувати на нові можливості.

Таблиця 1

Виклики, можливості та стратегії міжнародного менеджменту МСП в умовах трансформації світового ринку*

Виклики	Можливості	Стратегії відповіді
Порушення ланцюгів постачання.	Вихід на нові ринки через цифрові платформи.	Диверсифікація постачальників, автоматизація управління ланцюгами постачання.
Цифровий розрив, нестача IT-ресурсів.	Розвиток електронної комерції та маркетплейсів.	Інтеграція CRM, ERP-систем, перехід до онлайн-продажів і логістики.
Високі витрати на дотримання міжнародних стандартів.	Участь у грантових програмах підтримки МСП з боку ЄС та міжнародних інституцій.	Залучення грантів, адаптація продукції до міжнародних стандартів, консалтинг.
Складний доступ до фінансування.	Інтерес інвесторів до сталих бізнес-моделей і ESG-комплаєнсу.	Впровадження ESG-принципів, подання заявок до міжнародних фондів та програм розвитку.
Культурні бар'єри, брак досвіду ведення міжнародної діяльності.	Розвиток крос-культурних партнерств, бізнес-інкубаторів, хабів.	Підвищення міжкультурної компетенції персоналу, участь у міжнародних навчальних програмах.
Геополітична та економічна нестабільність.	Формування нових міжрегіональних кластерів і бізнес-мереж.	Участь у кластерах, об'єднання з іншими підприємствами, співпраця у формі консорціумів.
Обмеженість ресурсів для виходу на глобальні ринки.	Можливість використання дропшипінгу, white-label, онлайн-експорту.	Створення гнучких моделей інтернаціоналізації (віртуальна присутність, партнерські мережі).
Невизначеність у регуляторному середовищі міжнародних ринків.	Зростання попиту на «зелену» продукцію та послуги.	Адаптація до екологічних вимог ЄС, сертифікація відповідно до регламентів Circular Economy, ISO, тощо.

**Примітка. Складено автором за даними джерел [2-8].*

Ефективна стратегія міжнародного менеджменту МСП повинна поєднувати адаптивність до зовнішніх змін із проактивним пошуком можливостей. Це передбачає впровадження інноваційних моделей управління, інвестування в цифрову трансформацію, посилення кадрового потенціалу, участь у програмах підтримки МСП з боку ЄС та інших міжнародних структур. Орієнтація на сталість, гнучкість і мережеву взаємодію стає не просто бажаною, а необхідною умовою для збереження економічної життєздатності та конкурентоспроможності українських МСП у глобальному вимірі.

Література

1. Кузнецова О. Є. Міжнародний менеджмент: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 328 с.

2. Гончарук Я. Зміни у логістиці малих підприємств в умовах війни. *Бізнес Інформ*. 2023. № 8. С. 97-103.

3. Hitt M. A., Ireland R. D., Hoskisson R. E. Strategic Management: Concepts and Cases. Cengage Learning, 2020. 512 p.

4. Кравчук С. Вплив монетарної політики на кредитування МСП. *Економічний простір*. 2021. № 161. С. 56-60.

5. Черненко В. Міжкультурні бар’єри в міжнародному менеджменті. *Стратегія розвитку України*. 2022. № 4. С. 37-41.

6. Гуменюк Т. Цифрові платформи в зовнішньоекономічній діяльності МСП. *Економіка і суспільство*. 2023. № 50. С. 71-75.

7. Щур І. Моделі інтернаціоналізації МСП. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2021. № 38. С. 102-106.

8. OECD. Enhancing SME Internationalisation through Clusters. OECD Publishing, 2021.

Холявко Н. І.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Гнедіна К. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНА ЕКОСИСТЕМА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну Чернігівщина зазнала вагомих руйнувань та пошкоджень, низку місцевих підприємств було релоковано в інші регіони країни чи за кордон, значна частка населення емігрувала (включаючи висококваліфікованих фахівців, інноваторів, стартаперів тощо). Відповідно, постає нагальна необхідність активізації потенціалу різних стейкхолдерів задля стимулювання інноваційного розвитку регіону (рис. 1). Особливу роль при цьому можуть відігравати потужні заклади вищої освіти. До прикладу, Національний університет «Чернігівська політехніка» виступив із ініціативою формування структури науково-інноваційної екосистеми закладу вищої освіти. Ця ініціатива була підтримана та профінансована в рамках проєкту «Розвиток науково-інноваційної екосистеми як основи сталої трансформації університету», що фінансується за рахунок зовнішнього інструменту допомоги Європейського Союзу для виконання зобов'язань України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» (наказ Міністерства освіти і науки України від 05.08.2024 р. №1103 «Про затвердження остаточних пропозицій щодо переліку наукових робіт, науково-технічних та інфраструктурних проектів, рекомендованих для фінансування»).

У ході реалізації проєкту створюється інноваційний хаб InnoUni, діяльність якого націлено на забезпечення повоєнного відновлення і сталого розвитку Чернігівщини. Місія інноваційного хабу InnoUni: об'єднання потенціалів стейкхолдерів з підприємницького сектору (місцевий малий, середній та великий бізнес), органів місцевої влади, освітнього сектору (науковці, викладачі, здобувачі вищої освіти) та громадськості (громадські організації). Інноваційний

хаб InnoUni буде представляти собою простір з надання широкого спектру інформаційних, консультаційних, експертних послуг стартаперам, інноваторам, грантерам тощо. Функції хабу охоплюватимуть координацію діяльності компонентів інноваційної інфраструктури НУ «Чернігівська політехніка» (Центр підтримки технологій та інновацій, Науково-виробничий центр розвитку інновацій, експертизи та логістики науково-технічної діяльності, Центр створення та розвитку стартапів, Бізнес-інноваційний центр, Центр проєктної діяльності тощо), організацію їх цілісної інформаційної та комунікаційної діяльності.

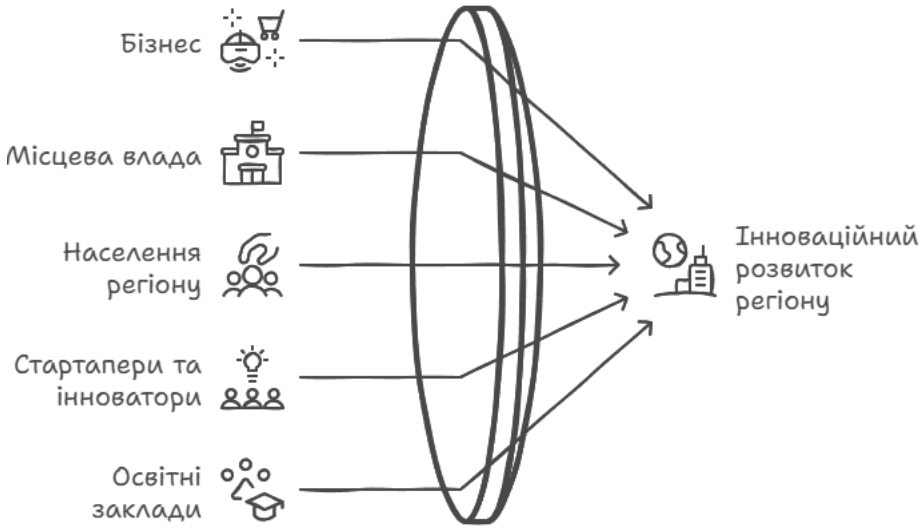

Рис. 1. Групи стейкхолдерів регіонального інноваційного розвитку

У межах роботи хабу InnoUni передбачається: проведення щорічного конкурсу стартапів, а також організація роботи стартап-школи; надання допомоги винахідникам та інноваторам в оформленні прав інтелектуальної власності; надання підтримки в підготовці проєктних заявок на вітчизняні та міжнародні грантові конкурси; створення комунікаційного майданчика для узгодження інтересів та ініціації інноваційних проєктів між бізнесом, громадськістю, місцевою владою та університетом; запуск короткотермінових сертифікатних програм з опанування стейкхолдерами актуальних навичок в сфері їх професійної та/або громадської діяльності, тощо. Формування науково-інноваційної екосистеми закладу вищої освіти задля сталого розвитку регіону матиме позитивний вплив на різні групи стейкхолдерів – табл. 1.

Таблиця 1

Ефекти від розвитку науково-інноваційної екосистеми
закладу вищої освіти для різних груп стейкхолдерів

Стейкхолдер	Опис ефекту
Бізнес	- збільшення доступу до результатів наукових досліджень, інноваційних рішень, продуктів, послуг та технологій, що спроможні підвищити їх конкурентоспроможність на ринку; - налагодження ефективної комунікації з винахідниками, інноваторами та стартаперами; - створення можливостей прототипування та апробації зразків інноваційної продукції з використання наявних ресурсів ЗВО
Місцева влада	- стимулювання економічного зростання, активізації підприємницької ініціативи, прискорення інноваційного розвитку; - зменшення безробіття в регіоні; - покращення якості життя мешканців; - залучення інвестицій; - створення нових робочих місць
Населення регіону	- забезпечення активної участі у процесах прийняття рішень, що дозволить максимально повно врахувати їх потреби та інтереси при розробці й реалізації проєктів і програм; - розбудова інноваційної екосистеми створить нові можливості для самореалізації населення, сприяючи розвитку креативності та підприємницького духу
Стартапери та інноватори	- доступ до інфраструктури та обладнання дозволяє використовувати необхідні ресурси без значних витрат; - отримання висококваліфікованих консультації з технічних, юридичних, маркетингових, фінансових та інших питань; - доступ до різних джерел фінансування (гранти, стипендії, програми акселерації та інвестицій від приватних інвесторів); - розширення мережі контактів і нетворкінг
Освітні заклади	- підвищення конкурентоспроможності та привабливості для студентів і викладачів, залучення талантів; - актуалізація тематики наукових досліджень, приведення її у відповідність до запитів реального сектору економіки; - зміцнення партнерських відносин з бізнесом та громадськістю дозволить університету розширити свою мережу партнерів та створити нові можливості для спільних проєктів; - посилення фінансової автономії закладу вищої освіти

Для підтримки діяльності науково-інноваційної екосистеми закладу вищої освіти, зокрема, посилення діяльності та підвищення ефективності роботи хабу InnoUni, здійснюється розробка і пілотний запуск інформаційної платформи. Існування такої платформи дозволить сформувати комплексну динамічну інформаційну базу, що містить актуальні,

регулярно оновлювані запити підприємницького, державного, громадського сектору, а також інноваційні ідеї, стартап-ініціативи, грантові пропозиції здобувачів вищої освіти, науковців та викладачів закладу вищої освіти, громадських активістів, представників бізнесу і місцевої влади. Функціонування такої інформаційної платформи дасть змогу поглибити співпрацю стейкхолдерів задля прискорення процесів повоєнного відновлення і сталого розвитку Чернігівщини.

Висновок. Повномасштабна війна росії проти України принесла суттєві руйнації та соціально-економічну й екологічну шкоду Чернігівському регіону. Повоєнне відновлення регіону має здійснюватись на основі сучасних підходів, з урахуванням провідного світового досвіду та глобальних трендів сталого розвитку. Задля забезпечення повоєнного відновлення важливо стимулювати громадян до генерування інноваційних ідей, створити ефективну науково-інноваційну екосистему підтримки таких ідей та доведення їх до стадії комерціалізації у реальному секторі економіки. Окрім цього, важливим є формування та забезпечення функціонування спеціалізованої інноваційної структури (інноваційного хабу InnoUni), діяльність якої орієнтовано на організацію коворкінгу, розвиток нетворкінгу, удосконалення комунікації між стартаперами, інноваторами, грантерами та потенційними інвесторами з підприємницького, державного, освітнього, громадського секторів.

Дослідження проводиться в рамках проєкту «Розвиток науково-інноваційної екосистеми як основи сталої трансформації університету», що фінансується за рахунок зовнішнього інструменту допомоги Європейського Союзу для виконання зобов’язань України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» (наказ Міністерства освіти і науки України від 05.08.2024 р. №1103 «Про затвердження остаточних пропозицій щодо переліку наукових робіт, науково-технічних та інфраструктурних проектів, рекомендованих для фінансування»).

Чуєв Д. А., *здобувач*
Науковий керівник: **Молодецька К. В.,**
д.т.н., професор, професор кафедри комп'ютерних технологій і моделювання систем
Поліський національний університет,
м. Житомир, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ВЕБОРІЄНТОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ХАБУ

Сьогодні однією з основних проблем у сфері соціальної інклюзії є невидимість потреб людей з інвалідністю та інших соціально вразливих груп. Через відсутність доступної інформації, брак комунікаційних каналів і соціальну ізоляцію ці групи часто залишаються поза суспільними процесами [1, 2]. Попри зусилля з боку держави й громадських організацій, багато ініціатив не мають належної цифрової присутності, що обмежує їхню ефективність і потенціал розвитку. Це призводить до існування проблеми фрагментації інформації та ускладнює обмін досвідом між різними спільнотами людей. У цьому контексті прикладним завданням є створення інформаційного порталу для підтримки діяльності інклюзивного хабу, що сприятиме централізації інформації, покращенню комунікації та доступу до ресурсів для людей з інвалідністю та інших соціально вразливих груп.

У контексті розвитку сучасних інклюзивних практик особливу актуальність набувають цифрові інструменти комунікації та інформаційного обміну. Саме тому розробка вебсайту для підтримки діяльності інклюзивного хабу є не лише технічним рішенням, а стратегічним кроком до подолання інформаційного бар'єру [3]. Вебсайт функціонує як централізоване джерело даних про діяльність хабу, що включає розклад заходів, наявні програми, контакти фахівців, можливості проведення власних заходів та платформи для обміну досвідом. Такий підхід дозволяє охопити ширшу аудиторію та ефективно показує важливість інклюзії в сучасному суспільстві. Цифрове представлення контенту сприяє руйнуванню усталених

стереотипів, оскільки інформація в соціальних мережах поширюється значно швидше та досягає більшої аудиторії порівняно з традиційними офлайн-подіями.

З урахуванням основних функціональних вимог, розроблено UML-діаграму послідовностей, яка відображає ключові сервіси платформи, необхідні для ефективної підтримки роботи інклюзивного хабу:

– звітність про заходи в рамках інклюзивного хабу;

– знайомство зі спільнотою та спілкування;

– знайомство зі спеціалістами та їхньою діяльністю в межах інклюзивного хабу;

– планування та відвідування заходів;

– доступ до внутрішнього контенту.

Приклад основних моделювання одного з процесів хабу представлено на UML-діаграмі послідовностей (рис. 1).

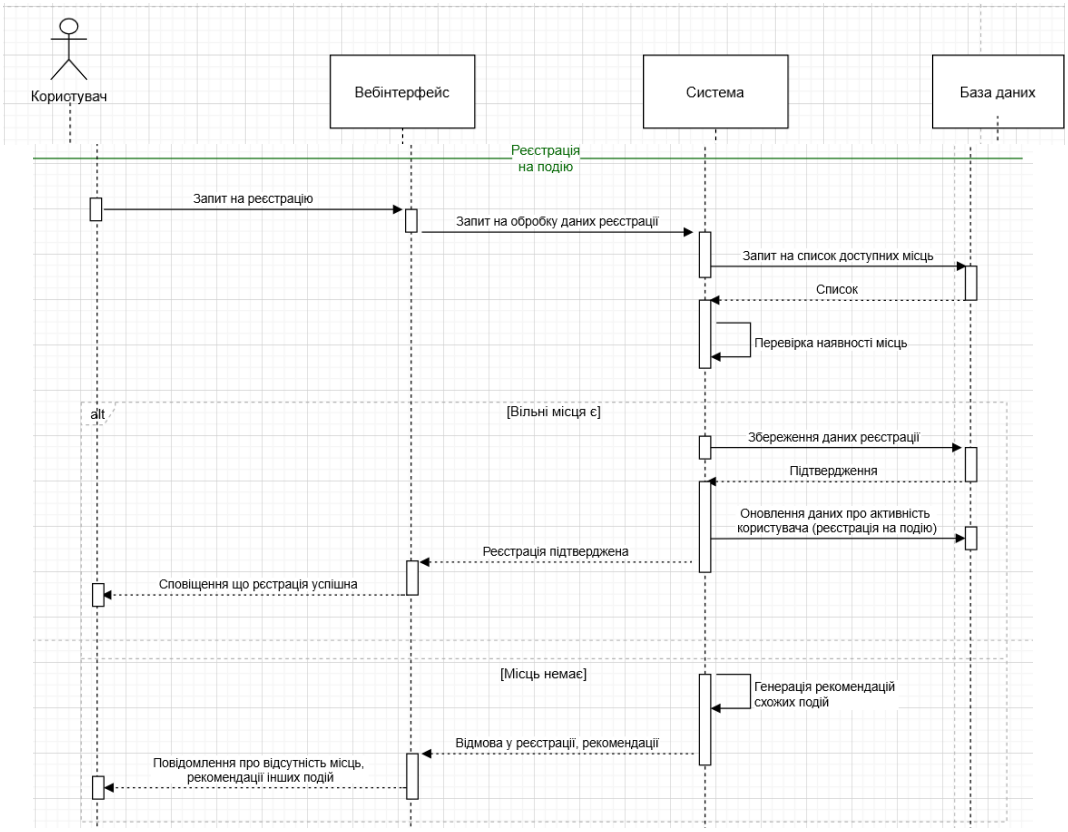

Рис. 1. UML-діаграма послідовностей (перегляду подій)

Веборієнтована система підтримки діяльності інклюзивного хабу своєю

діяльністю забезпечить наступне:

– централізацію інформації;
– прозорість;
– персоналізацію;
– ефективну комунікацію.

Веборієнтована система підтримки діяльності інклюзивного хабу є не лише технологічним інструментом, а й комплексним рішенням для організації інклюзивного простору. Спроєктована UML-діаграма послідовностей візуалізує підхід до функціонування вебресурсу, який охоплює всі ключові аспекти діяльності інклюзивного хабу: від авторизації користувачів і перегляду подій до складніших процесів, таких як бронювання приміщень, управління донатами та модерація контенту. Впровадження такої системи дозволить вирішити кілька проблем, з якими стикаються інклюзивні хаби: подолання інформаційних бар'єрів для людей з інвалідністю, підвищення прозорості діяльності організації, розширення соціальних зв'язків учасників та створення додаткових можливостей для взаємодії. Це створює підґрунтя для формування повноцінного цифрового компонента інклюзивного хабу, що функціонує на перетині фізичного та віртуального просторів.

Література

1. Інклюзія – не ілюзія. Вікторія Колодяжна – про успіхи луцького інклюзивного хабу «Простір дії». *tilkyrazom.com.ua*. URL: https://tilkyrazom.com.ua/inklyuziya-ne-ilyuziya-viktoriya-kolodyazhna-pro-uspihy-luczkogo-inklyuzyvnogo-habu-prostir-diyi/ (дата звернення: 07.05.2025).

2. Стенцель Є. Що таке інклюзивність та безбар'єрність? Інклюзія в Україні. *beetroot.academy*. URL: https://beetroot.academy/blog/inklyuzivnist-ta-bezbariernist (дата звернення: 07.05.2025).

3. Inclusive Spaces – Definition and Explanation. *oxford-review.com*. URL: https://oxford-review.com/the-oxford-review-dei-diversity-equity-and-inclusion-dictionary/inclusive-spaces-definition-and-explanation/ (дата звернення: 07.05.2025).

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове електронне видання

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
IV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

ISBN 978-617-8187-54-5 (електронне видання)

Адреса редакції:
ХНТУ, 2025
29016, Україна, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11
Тел. (095) 0987810
kafedrafinansiv.konf@gmail.com

Підписано до видання 01.07.2025 р. Формат 60×84/8.
Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 38,46. Обл.-вид. арк. 41,36.
Замовлення № 3237.

Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи:
серія ХС №48 від 14.04.2005 р., видано Управлінням у справах преси та інформації
73000, Україна, м.Херсон, вул. Соборна, 2,
тел. +38050-133-10-13, e-mail: printvvs@gmail.com